

Susən Nəvadəyi Rəzi

El Biliminde Yazıları

فولکلوریک خاطیرہ

من و انہم (۱)

سوسن نوادہ رضی

متندہ انہنین (عیصمت خانمین) دیلیندن یازیلاین فولکلور
نمونہلری ائلہجہده نوہسیلہ قارشیلیقلی دیالوگلار، تبریز
آغزیلہ یازیلیمیشدیر.

رحمتلیک انہم چوخ مہربان ایدی. سینہدفتر ایدی. کؤکسو لایلالارلا،
ناغیلارلا، حیکایہلرلہ، تاپماجالار و بایاتیلارلا دولو بیر خزینہ ایدی.
گون اورتا چاغلاری ایلا یاتایدی گرک. قدیم، بوتون عایلہ گون اورتا چاغی
یاتاردی. غریبہ بیر سکون و حضور چؤکردی ائومیزہ.
یایین ایستی گون اورتالاریندا دیب صاندیخانامیز سب _ سرین اولاردی.
من اوردا مئلنردیم، آما یوخوم گلمزدی. منی زورلا باسمارلایب قوینونا
سیخیشدیریپ، سینہسینہ باسیپ کورہ گیمہ تاپ، تاپ چالاردی موزون آہنگ
ایلہ. . . و خومارلاداردی.

اصلینده، محبتلہ زنجیرلیردی دجل، شیلتاقل نوہسی بیر ساعات دینجہلسین دئیہ
باشلاردی قولاغیمین دیییندہ نارین _ نارین اوخویاردی:

ہاپوشالا، ہاپوشالا

ہاپوشالا بیر قوش ایدی

دووارا قونموش ایدی

بی اوغلو گؤرموش ایدی

اوخونان وورموش ایدی
 اوخون باشی میل _ میلی
 گل اوخو بیزیم دیلی
 بیزیم دیل هارا دیلی
 بیزیم دیل اورمو دیلی
 اورمونون آغاشلاری
 بار گتیرر باشلاری
 چیخدیم توتون کندینه
 او یانا باخدیم توتوندی
 بو یانا باخدیم توتوندی
 توتون گولابتوندی
 گولابتون خیرداسی
 جعفرین یومورتاسی
 جعفر اؤزی هاوادا
 یومورتاسی تاوادا.
 جعفر اؤزی نه یئسین
 بیرجه بئلہ دت یئسین!

_ اننه، نیہ دت یئسین جعفر؟ دئیہ سوروشاردیم. "چونکی اوتون قیرناسیدی"
 دئیردی.

اوْدون قیرناسی نین نه اولدوغونو بیلیمیردیم، آما منه ده شولوقلوق ائله ینده اود
 قیرناسی دئدیگینه گؤره، جعفر ایله اؤزومون آرامیزدا بیر بنزریلیک وار دئیہ
 دوشونردیم.

اننه خورولداماغا باشلاردی. ایلان چالان یاتاردی، من یاتمازدیم.
 _ اننه بی دانا دا نغیل دئی دا!

یوخولو _ یوخولو باشلاردی:

_ بیر گون وار ایدی، بیر گون یوخ ایدی. آلاهدان سووای هئش کیم یوخ
 ایدی. بیر قیز وار ایدی آدی فاطما خانیم ایدی ...

— يوع اننه اونو دئمه!

"فاطم خانيم" ناغيليني ائله سئومزدديم. چوخ مظلوم، ايشلك، اويوملو، سؤزه باخان و صبيرلى يىرى ايدى. ننهسى اولور، آتاسى اوڭنى ننه گتيرير ائوه. اوڭنى ننه فاطما خانيمى چوخ اينجيدير. ددهسىنى يانديرير گتيرير گؤزونون قاباغينا. آتائين دا اليندن هئچ نه گلدير. سارى اينك آتادان چوخ فاطمايا اورك يانديريردى! اوڭنى ننه فاطمائين باشينا شام اويونو گتيرميش اولسا دا، او عاقبت بئخثير اولور. "جيرتدان" ناغيلين سئورديم؛ چونكى جيرتدان جسور ايدى، دئولرى سريردى، سر كئش ايدى، فاطما خانيم كيمي حئمىل دئيبلىدى، حاقسىزليغا دؤز موردو هامى كيمي دئيبلىدى خلاصه.

"سفته آرواد" ناغيليني دا سئورديم چونكى عاغلا گلهمين ايشلر گؤروردى و منه خوش گلردى. مثلاً قيشدا گؤلدە كى قورباغالارا خاماكدان پالتار توخوياردى! آما "شاه عابباس" ناغىلى چوخ فرقلى ايدى. هم تاريخ ايدى، هم حيكمت ايدى، هم ده... نه بيلم نه ايدى، آنجاق منى چوخ ائتكيلردى. "شاه عابباس بير چوبان قيزينا عاشيق اولور، آدام گؤندرير قيزين ائلچيليغينا.

قيز ديير:

— الى نين صنعتى ندى؟

ديبلله:

— او شاهدى، بوتون مملكت اونوندى، صنعت اونون نه يينه گر ك؟!

قيز "الى نين صنعتى اولماسا گئتمرم!" ديير.

(آما دا جسور قيزيميش. من هله ده وار او ناغيلداكى قيزين عاغيل، فراستينه حئيرانام!)

"شاه عابباس قيزى چوخ سؤيدوغو او چون گئديپ فرش توخوماق اورگشير، بير خالچا توخويوپ قيزا گؤندرير. قيزى اوؤونه گلين ائليز.

شاه عابباس بدل پالتار گئيب ويلايتلرى گزرميش كى رعيتى نين گئچينه جاغيننان خبردار اوسسون. گونرين بير گونونده، بير قصابين توكانيندا توتوب اونو سردابايا سالىلا.

(قصاب اونو کسب اتین ساتاجاقمیش گویا!)
 "شاه عباس دییر:

— منی اؤلدورمه، منیم الیمین ائله صنعتی وار کی، سنه چوخ پول قازانديرار.
 گتیریلله بیر خالچا توخور و دوستاغ اولدوغو یئرین نم — نیشانی اونیون
 ناخیشلارینا قاتیر. قصابا دییر:

— بونو آپارسان شاهین آروادی بؤیوچ پولآ آلا سنن."
 و بئله جه شاهین جانی قورتولور.

بو ناغیلاردا کی حکمت، فلسفه و یاشام درسلی گترچک حیاتیمدا مدرسه ده
 اوخودوقلاریمدان داها چوخ کاریما گلیب.

آنه هئچ ناغیلی باشا وئرمزدی، چونکی یوخوسو آپاراردی و من ده یاواش
 قوجاغیندان سوزولوب اکیلردیم. ناهار چاغلاری اوشاقلار اوچون فساد تۇرتمگه
 چوخ مناسیب بیر فرصت ایدی ...

بیر دفعه سینده قورخا — قورخا توت آغاجیندان دیرماشدیم داما، کیشمیش
 اختارماغا؛ آخی دیشلریمیز لاخلایاندا، آنه دسملینان یاپیشیب دیشی دارتیب
 چیخارداردی، دسمالا بوکوب آتاردی داما ویزه "قارقا منه دیش گتی، ایچینه
 کیشمیش گتی" دئیدرددی.

من چیخمیشدیم داما گوروم قارغا نه تهر کیشمیش گتیره جک! سونرا دا آشاغی
 آنه بیلمه دیم. میسب اوتورموشدوم دامدا نئیلیم، نئج ائله ییمه قالمیشدیم کی،
 آنه مین:

— سوسن، پیر اولاسان بالا او سمواری اوتدا! دئدیگینی ائشیتدیکده "وای ددهم
 وای!" دئی کور — پشمان آنه مه جاواب وئردیم:

— آنه من دامدا قالمیشام، آنه بیلیرم.

— قارنیوین ایچی دلینسین، سن به اوردا نه غلط دارتيسان؟ دده وه چوغولیه جاغام،
 گلیب، ایکی قولایغیون آراسیندان بیر باش چیخارداجا!
 بیر دفعه سوروشدوم:

— آی آنه، من سنه بیر بئله خیدمت ائلیرم، هر نه دئی سن سؤزووه باخیرام، نییه
 دئی سن پیر اولاسان؟ نییه ایستی سن من قوجالیم؟!

گولوب دئدی:

— "پیر اولاسان" دوغادی قাদان آلیم، یانی عؤمروننن یارییه سن، چوخ یاشیه سن. انهم عاغیللی بیر آغ بیر چکک ایدی. سؤزونون کئچیری وار ایدی. هم ده خوش صحبت ایدی. اونا گؤره ده همسایالار بیزه چوخ گلردیلر. اوردان — بوردان دئییب دانیشاردیلار، سؤز چکردی دردلشمگه. انهم ده اونلارین هر بیرین بیر دیلینن اووودوب نصیحت ائلردی؛ سؤزلرینن اولی مثل، اورتاسی مثل، آخیری ده مثل اولاردی:

بالا! ائوین سؤزو ده اولار، بئزی ده.

یانی حیات چئلشکیلردن (تضادلاردان) اولوشور، خوشلوق دا اولار، ناخوشلوق دا، شادلیق دا اولار غم ده. داوا — دالاش دا اولار باریش دا. هامیسینا قابی اولمالیدیر انسانین.

اؤلر آیریدی، سؤزلر بیردی.

یانی هامی ائولرده حیات یاخشیدان، پیسدن آخیب کئچیر، سؤزلری، ایجری سالیب کیمسه یه دئمه ییب گیزلتمکله بیر یئره واریلماز. بوتون ائولرده موشکولات وار و موشکولات بیر — بیرینه بنزر.

کیشی سامان چۆپو اوسسون، دووارا یاپیشین!

یانی آلاهی هئچ ائوی کیشی سیز ائلمه سین، حتی باشاراجاقسیز، وئجه گلمز اولسا دا، یئنه اولدوسو اولمادیسیندان یئی دیر.

آدامین شیمیردن اری اوسسون، ایمام حسیندن اوغلو اولماسین.

یانی اوغلان نقدر یاخشی دا اولسا بیر گون عایله قوروب گئدر، آرواد اوشاغینی هامیدان اوستون توتاجاق، آما ار نانجیب ده اولسا، اینسانا قالیب، یامان گونده دادینا چاتار.

دویوسونون باشین دیشلین اولمیپ.

یانی چوخ خسیس دیر، سوفره سی نین باشیندا هئچ کیم اوتورماییب، خئیری کیمسه به دیمه ییب.

جووانازن دئی کی، ایینه سی نین باشی شیشپ!

یانی ایش گۆرن قادین دئیل، ییرتیق — یاماق ائله مز، تیکیش تیکمز.
ایکیسی ده باتماندی، سولاری بیر ارخه گئتمیر.
یانی ایکیسی ده مغروردور، بیر — ییرلریله یولا گئتمیرلر.

انهم داها نلر دیردی:
یاغ، یاغ اوسته گلر، یارما یاوان قئینر.
تاری ییلر کیم قازانار، کیم یییر.
ایت هورر، کروان گئچر.
دؤز بالا، دؤزن آپارار.
جوانا گئدن یومروخ یییر، یاشلیا گئدن قویروخ.
اؤلونو اؤتورسن باشینا، س... کفنینی باتیرار.

بو سؤزلرین نه دخلی وار آخی؟ دوشونوب ایچیمده لاغ ائدریم، اما ایندی
بو سؤزلی قیزیل سویو ایله یازیب گۆز اؤنونه وورولاجاغینی دوشونورم. هر
بیرینده مین حکمت یاتیرمیش بو مثللرین. هر بیر یییر چیراغیمیش حیاتیمیزا
ایشیق ساچان. فلسفه یوکلویموش بو سؤزلر.
انهم گئجه لر بوتون اؤلنلری یاد ائله ییب، اونلارا بیر حمد، اوچ قول هووللاه (قل
هو الله) اوخویاردی، منه ده اوختدوراردی.

— اننه منه تاپاجا دیء دا!
او ساعات باشلاردی:
— بیر سیچانیم وار او یونباز
یووییه گیرر دا چیخماز
ماللا بونا پیتیچ یاز!
گؤراخ چیخار یا چیخماز؟

جوابی آچار ایدی، بیلیردیم. چونکی باشیمین توکی سایی بو تاپماجانی دئیردی
و جوابین ائشیدیب منه برک آلاسه دئیردی.

زنگی زنگ ایچینده
 زنگی هونگ ایچینده
 نه یئرده دی، نه گؤیده
 شهری فیرنگ ایچینده
 بو دا ساعات ایدی.

چین اوتاخ،
 چین - چین اوتاخ
 قیرخ پیلله کان
 قیرخ بیر اوتاخ
 بو دا یارپاق کلم ایدی.

"اوشودوم ها اوشودوم" لری اولدن آخرینا کیمی هامی نوله رینه ازبرلتمیشدی
 انهم:

آلاهوّمه صلی سی
 گنجی نین سققلی سی
 گنجی چیخدی مینبره
 یالواردی پئیغمبره

اوشودوم ها اوشودوم
 داغدان آلما داشیدیم
 آلمالاریمی آلدیلار
 منه ظولوم سالدیلار
 من ظولومدان بئزارام
 درین قویو قازارام
 درین قویو بئش گنچر
 ایچینده اثرکش گنچر
 اثرکش قازاندا قئینر

قنبر يانيندا اوينار
 قنبر دىي قمىشىدى
 بئش بارماغى گوموشدى
 گوموشو وئردىم تاتا
 تات منە دارى وئردى
 دارىنى سپدىم قوشا
 قوش منە قانات وئردى
 قاناتلاندىم اوچماغا
 حق قايسىن آچماغا
 حق قايسى كىلىتىدى
 كىلىت دوه بوينوندا
 دوه ميلان يولوندا
 ميلان يولى سربەسر
 ايچىندە آهو گزر
 آهونون بالالارى
 منى گۇردو آغلادى
 تومانىنا قىغلادى!

بوراسىن چوخ سئوردىم چونكى اننەم بورا يىتىشىندە ايچىن – ايچىن گولردى.

تومانى دلىك – دلىك
 قورباغا بۇلوک – بۇلوک
 قورباغانى خاخلادىم
 حسن بىيە ساخلادىم
 حسن بىيە نه يى وار
 چاققىر – چوققور چايى وار
 گوموشدن قاشىغى وار
 بىرجه باتمان گۇ... وار
 بئشجه باتمان بيتى وار.

— بولاری دندین گولماغیم توتدی یوخوم لاپ قاشدی آخی آی انه!
 یننه بیر ناغیل باشلاردی و منی قوینوندا رؤیالارا دالدیر اراق یاتیر داردی... شیرین
 و درین.

"من و انهم" يازيسيندا گئدن تېرىز آغزى سۆزجوكلر

AQİBƏT BEXEYR	عاقبت بئخئیر	Sonu xeyrə çatan
DƏT	دَت	Dərd
DUVAR	دووار	Divar
HEMİL	حئمئل	Dözümlü, üzü yola
KİLİT	کئلئت	Kilid
OSSUN	اوسسون	Olsun
OTUN QİRNASI	اوتون قئرئاسئ	Yerdə–göydə durmayan şeytan uşaq
SÖYDÜĞÜ	سؤئدوغو	Sevdiyi
XƏMƏH	خاماک /خمح	Kanva
YOO	یوع	Yox

فولکلوریک خاطیره من و انهم (۲)

سوسن نوادهی رضی

متنده انهنین (عیصمت خانیمین) دیلیندن یازیلان فولکلور
نمونه‌لری ائله‌جه‌ده نوه‌سیله قارشیلیقلی دیالوگلار، تبریز آغزیله
یازیلیمیشدیر.

رحمتلیک عیصمت خانیم نوادهی رضی مشهور معاریف‌پرور حاج محمدآغا و حاج حسین آغا
نخجوانی‌نین باجیسی قیزی ایمیش. او ۱۲۸۶_ ده تبریزده دونیایا گۆز آچمیش و ۱۳۶۱_ جی
ایلده ده همین شهرده وفات ائتمیشدیر.

لولو _ لولو حوضه‌لی، دؤت بیر یانی مرزه‌لی،
بیر قوش گلدی قوندی بورا. (باش بارماغینان اووجون ایچینه ایشاره ائدرک)
بو دئدی: گلین توتاخ. (جورو بارماغا ایشاره ائدرک)
بو دئدی: هانی نردووان؟ (اوزوک بارماغی)
بو دئدی: منن اوزووون نردووان؟ (آرا بارماق)
بو دئدی: یوع، گوناهدی، آلااه وار، پیغمبر وار... (ایشاره بارماغی)
بو دئدی: یالان دییر! (باش بارماق)
دئدی: کوله قالاسان بؤیومیه سن، کوله قالاسان بؤیومیه سن! (دؤرد بارماق باش بارماغین
باشینا دؤیرک)

_ آی انه، اؤزون گل، هرئینیرم بو اوشاخ یاتمیر، هئی ویرنیخیر!
_ اوشودومنری اوخی، گلدیم.
انه‌م شریتن پالتارلاری ییغیشدیریردی. هاوا بولوت ایدی، گۆی گورولداییر،

دالبالدا ايلديرىم چاخىردى. ياتىر تماغا چالاشىدىغىم كىچىك باجىم اوركك باخىشلارلا منە باخىردى. انەمدن اۋىرنىدىگىم كىمى، من دە اونا اوركك وئىرىدىم: — گورگور بابادى! قورخما، گورگور بابادى گورولدور!

نە ايسە گورگور بابا دىندە گۈى گورولتوسوندان قورخموردوق آرتىق. بىردن دولو تۈكمىگە باشلادى. فىندىق يىكەلىككە دولولار تاپ با تاپ ائلە پنجرەيە دۇيوردو كى، دئىردىن بس ايندىجە جامالار سىناچاق، اوغوم — اوغوم اولوب، تۈكولەجكك آتىشقانين ايچىنە. باجىم قورخماسىن دئە ساختا گولوشلە دئىدىم: — نوغوللارا باخ، گۈيدن نوغول ياغىر!

ماغىل بۇيوك باجىم ائودە اولسايدى نوغوللارين بىرىنى دىشلەيب آتاردى. آخى انەم دئىردى: ائوين ايلكىسى نوغولون بىرىن دىشلىيب آتسا، دولو كسر، ياغماز آرتىق. ائىئىئە! هر نە ايلكك اوشاق، هر نە ايلكك اوشاق! منىم نە گوناھىم وار ايلكى اولمامىشام؟

ايلمدن گلنى اسىرگەمىردىم باجىم قورخماسىن دئە آمما، آلالەھدان گىزلىن دئىيل، سىزدن نە گىزلىن، اۋزومون اۋدوم اۋزولوردو، اورگىمين ياغ — پىيى ارييردى قورخومدان! قورخدوغومو بالاجا باجىم بىلمەسەن دئە باشلادىم اوخوماغا: — ياغدى ياغىشلار، باننادى قوشلار، حئيوان جامىشلار...

انە تۈوشەيە — تۈوشەيە اوتاغا گىردى، اورگىم گلدى يثرىنە. ايلندە كى پالتارلارى پنجرە ايچىنە قويدو. پوتوشقانى باغلادى. گئئدى دىلابىنى آچدى بىر اوۋج نوخود — كىشمىش، بىر نئچە دانا مامپاس، بئش اون دانا گىردكان بادام جوبئندىدن چىخاردىب، بوشقابا قويوب، گلىب ايلشدى بىزىم يانىمىزدا.

كئفىمدن اۋلوردوم چونكى ازوايشىنن بللى ايدى كى انەم ناغىل دئەجكك. آه انەمىن ناغىللار، آه! هر دردین درمانى ايدى؛ تىمىز اولسايدى، انەنن ناغىللار سۇندورردى، دارىخسايدىق انەنن ناغىللار اورگىمىزى آچاردى، قورخاندا انەنن ناغىللار قورخونو اونوتدوراردى، يوخوموز قاچاندا يوخو داۋاسى ايدى... خلاصە انەنن ناغىللار كۇنلوموزون بزگى، ياشامىمىزىن دوزگى ايدى.

— دور او قوولوغو گئى! جوراپلارى گۇزىم.

— انە قارى نە ناغىلین دئ دى!!!

سۇزوم آغزىمدان چىخامىش باشلادى:

بیرگون واریدی، بیر گون یوخودی، بیر قاری ننه وار ایدی. قاری ننه گتندی
چشمه دن سو گتی سین، آیاغی زویدو تاپادان دوشدو بوز اوسته.

دئدی: آی بوز سن نه ظالیمسن!

دئدی: من ظالیم اوسسیدیم گون منی اریتمزدی.

دئدی: آی گون سن نه ظالیمسن؟

دئدی: من ظالیم اوسسیدیم، بولوت اوزومو اؤتمزدی.

دئدی: بولوت سن نه ظالیمسن؟

دئدی: من ظالیم اوسسیدیم یاغیش مننن یاغمازدی.

دئدی: یاغیش سن نه ظالیمسن؟

دئدی: من ظالیم اوسسیدیم گوی اوت مننن گؤیرمزدی.

دئدی: گوی اوت سن نه ظالیمسن؟

دئدی: من ظالیم اوسسیدیم قویون منی یئتمزدی.

دئدی: قویون سن نه ظالیمسن؟

دئدی: من ظالیم اوسسیدیم قصاب منی کسمزدی.

دئدی: قصاب سن نه ظالیمسن؟

دئدی: من ظالیم اوسسیدیم باققال اتیمی آلمازدی.

دئدی: باققال سن نه ظالیمسن؟

دئدی: من ظالیم اوسسیدیم سیچان پنیریمی یئتمزدی.

دئدی: سیچان سن نه ظالیمسن؟

دئدی: من ظالیم اوسسیدیم پیشیح منی توتمازدی.

دئدی: پیشیح سن نه ظالیمسن؟

دئدی:

من ظالیم، من ظالیم.

کورسو اوستو یئلاغمیدی،

کورسو آلتی قیشلاغمیدی،

خانیم هر نه پیشیرسه،

او دا قئیقاناخ قویماغمیدی.

— آل بو ایینه نی ساپلا، گؤزوم سئشمیر. اوسگویومو ده قوولو خدان چیخت.

— انە، "سىتارە بختى قارە" نغىلىنى دىۋا!
— دور آتیشقادان او پاپرىزىمى، موشدويومو گتى، چوبوغ آلتى نين ايچىندەدى.
— بويور انە.

— آى سنى گۇروم پير اولاسان!
انەم سىگار چكردى، بيز گۇزوموزو آچىب ائله گۇرموشدوك، هئچ غريب
گلمزدى بيزه. او زامان او ياشدا خانىملارين بير چوخو سىگار چكرديلر. حتى
مرثيه لرده، تعزیه لرده بئش آلتى نفر دن بير، بير قتان، يانينا دا بير چوبوغ آلتى، ايچىندە
بير كيرىت نئچه دانا دا سىگار دوزرديلر يثره. آمما آنام و اونون ياشيدلاريندا سىگار
آليشقانلىغى گۇرمە ديم. بو چوخ ياخشى ايدى، اما ناغىل دا باشارمازديلار، حيكايه،
مثل ده دئمزديلر. بوراسى ائله خوش دئيلىدى البته.

لاپ بالا جا و اختى قولاغىمىز آغريياندا دا انەم پاپرىزىنى ترسه توتوب توستوسونو
پوفلردى قولاغىمىزا، سانجى اوردا جا كسردى؛ انەم هر دردين علاجىنى بيلردى.
انە پاپرىزىنى آليشديردى، كيرىت چۇپون منە پوفلتديردى، دئدى:

— ايندى دى گۇراخ بو ندى:

گيردهدى گيرده كان دى،

قويروغى وار سىچان دى.

— قيرمىزى توپدى.

— برک اللاه!

دۇت باجىم وار، دۇردو ده قويويا داش آتار.

— اينك دۇشودى.

— برک اللاه!

تاپ بو ندى تاپباجا،

آياخلارى ياپباجا،

گۇزلرى پيالاجا.

— دوهدى، دوه.

— قىز سن نه چوخ يىلى سن؟

بئش، بئش، بئش اون بئش، اوچ اون سىكگىز، ايكى ايرمى، نئچه ائلر؟

— ايرمى.

— واخسئى، سن بولارى هاردان بيليسن؟
 هاردان بيله جكدیم كى؟! يادىما گله لى باشيمين تو كو سايى بونلارى دئميشدى من
 ده جواب وئرميشديم. آنجاق نه سئحير، نه داد، نه چكيجى ليك وارىدى كلاميندا
 كى، هئچ كؤهنلميردى منيم اوچون.
 — ايندى اوش دفة دئ گؤروم، دينمه سن كى:
 جومه گونو جومه مچيده جوه جابيارين جييينن جوتدوغونو جوبوتدولر!
 — اننه بو چوخ چتينيدي، من بونو باشارميرام.
 — ياخجى، بس دؤت دفة دئنه:
 قيخ كوپ، قيخ قيرپى قيرپى كوپ.
 بونو باشايرديم تئر — تئر دئييب، ائنه نه — ائنه نه باخديم اوزونه.
 — سريه ثوريانى سورييه — سورييه سالدى سرين سرداييه، اوش يول دئ گؤراخ
 بونى.
 بونو دا دئديم.

— جوم آخشامى من سننن جوم آخشامى لاشاجام، سن مننن جوم آخشامى لاشان
 دا سننن جوم آخشامى لاشاجام، سن مننن جوم آخشامى لاشامان دا سننن جووم
 آخشامى لاشاجام.

(!!!!!! بونو هئچ اننه نين ده دىلى توتموردو دئسين).

— آى اننه، بونو سن دييمى سن، من هاردان دييم آخى؟
 ميذى — ميذى منى سوزوب، قراهلاناراق گولومسوندى، بونو باشارماياجاغيمى
 بيليردى. ياشلى اولدوغونا رغما ايچينده حالا بير دجل اوشاق، بير شيطانجىق قيز
 ياشايردى و سانيرام منى اننه مه سيخ — سيخ باغلانان دا ائله بو ايدى.
 — اننه سئرچه ناغيلينى چوخداندى دئمه ميسن.
 سؤزوم آغزيمدان چيخماميش باشلادى ناغيل دئمگه:

بير گون وارىدى، بير گون يوخ ايدى، آلاهدان سوواي هئش كيم يوخ ايدى. بير
 سئرچه وارىدى آناسى نين سؤزونه باخمازدى. سئرچه كوچه ده اويان بويانا آتيليب
 دوشور يولداشلارين اوينوردى، بيردن بير تيكان باتدى آياغينا. آغلييه — آغلييه،
 اينجيه — اينجيه گلدى كى، آى نه ايعما تيكان باتپ. نه سى تيكانى چيخاتدى،

پیررررر ائله ییب او چاردیم انهنین ناغیلارینین سماسیندا...
سئرچه گئتدی گئتدی ییتیشدی بیر قوال ساتانا. کیشی قوال ساتیر هم ده
چالردی:

— دینقریم دینقیر، دینقیر دینقیر...

بہندی اشاعا، قوال ساتانا دئی:

– آی قردش بو گلینی وئرسم بیر قوال وئرسن منه؟
قوال ساتان دا دئدی:

— نيه وئر ميرم، هاميسيني دا وئررم!

(ناغیلین بوراسینا یتیشنده انه ییققلدا ییب گوردی، گۆزلرینن ایچینه کیمی گوردی! او زامانلار نییه گولدویونو بیلمزیم، ایندی آما بورا یتیشنده من ده ییققلدا یرام!)

سٽرچہ گليٺي وٽردي بير قوال آلدی، قوال ساتان دا ڪنفي بيستيني ويردي! سٽرچہ گئديپ اوتوردو بير اوجا داعين اٿينده باشلاڊي چالب اوخوماڱا:

تيكاني وئردىم بىر چۆرك آلدىم، دىنقىرىم دىنقىر، دىنقىر دىنقىر...

چۆرىي وئردىم بىر قوئون آلدىم،

دینقریم دینقر، دینقر دینقر...

قويونو وئردىم بىر گلىن آلدىم،

دینقیریم دینقیر، دینقیر دینقیر...

گلینی وئردیم بیر قوال آلدیم،

دینقیریم دینقیر، دینقیر دینقیر...

سټرچه بټله جه اوخوردی، داغین باشینان بیر یکه داش آیریلیپ دیغیر، دیغیر رانیب، گلب دوشدو سټرچه نین باشنا.

گویدن اوج آلمان دوشدی، بیری نعل، دینن، بیری منم، بیری ده سو سنن انه سی نین.

— آي اننه، كۆيى اوغلۇلوخ يىلمرم ھاااا، آلمالارين اوچۇ دە سنە يىتىشىدى.

— آل بو جورا پلاری گۆزه دیم، ایشکافین درینی آش قوی دریّه.

__ اننه، سئوچه آخیره نوولدی؟

— يئدى، ايشدى مطلبينه يئتيشدى داۋا.

— آخې، داش، دوشدي باشنا سورا نوولدي؟..

__ درد اولدی، ورن اولدی، من نه بیلیم نولدی! دو تاخچادان جنامازیمی وئر، اذان وئریلدی.

__ حیوان سترچه...

دوردوم انهنین جانمازین گتیریب آچدیم، اوزومون ده بالاجا جانمازیمی یانینا آچدیم. تر __ تلسیک بیر میتگکه، ایکی بالیش گتیریب باجیمین یان __ یؤوره سینه قویوب اوتورتدوم بیله سینی، آغزینا امزیگینی دورتهلهدیم، چاخچاخاسینی وئردیم ایینه، میغاوواسینی آتدیم قاباغینا، چادرامی اورتوب انهم کیمین چنه مین آلتیندا دویونله دیم دوردوم نامازا.

__ انه یاواش __ یاواش قیل من ده قیلیم! (یازیق انهم، نه چکرمیش الیمدن؟!)

__ دؤت رکعت ...

دومسوکله دیم

__ اوجادان دئنه من ده دییم!

__ آلاه واکبر، بیسم یلاه یررحمان یررحیم، الحمدولیللاه ربی لعالمین...

__ اوجا دئنه ائشیتیمیرم!

__ولظا!!!!!!الین

انه م ولظالینی چوخ غریبه دئیردی، هم ده چوخ اوزالداردی. من اونون کیمین دئییه بیلمز دیم هم ده برک گولمگیم توتاردی، اوزومو زورلا ساخلاشدیراردیم.

__ ای وای باجیم اوزو اوسته دوشدو!

گئدیپ اونو یئنه ده اوتورتدوم، سونرا یئنه قایدیب، گلدیم انهمین کناریندا نامازیمین قالانینی قیلدیم!

"من و انهم" یازیسیندا گئدن تبریز آغزی سؤزجوکلر

Üşüdümnəri

اوشودومنری

Üşüdüm ha üşüdüm
qoşmacasını

Bannadi

باننادی

Banladı

Potüşqa	پوتوشقا	Qapı ya pəncərənin bir tərəfində yerləşmiş açıla bilən kiçik qapı, Dərbəçə
Dilap (-bi)	دیلاپ	Divarın içində yerləşmiş olan komod
Cülbət(-ndi)	جولبند	Gizli-saxlanınan yer
əzvayışinnən bəlli olmax	ازواییشینن بلی اولماخ	Başlanğıcından məlum olmaq
Təb	تب	Qızdırma
Qoolux (-ğu)	قوولوخ	İynə-sap çantası
Gözəmax	گۆزهماخ	Parçanın öz iplərindən dəlinən hissəni yenidən toxumaq (فا. رفو کردن)
Tapbadan	تاپبادان	Birdən-birə
Osseydim	اوسسئیدیم	Olsaydım
Yeylax (-ği)	یئیلخ	Yaylaq
Qeyqənax (-ği)	قئیقاناخ	Qayqanaq
Döt (-rdu)	دؤت	Dörd
Cütdux (-ğu)	جوتدوخ	Cütlük , Pul vahidi
Qix (-rxı)	قیخ	Qırx
Diyəmmisən	دییممسن	Diyənmirsən
Mızı-mızı	میزی _ میزی	Mızıcasına
Gələca:am	گله جاعام	Gələcəyəm
Əyax (-ği)	ایاخ	Ayaq

Hərayləmax (-ğı)	هرايلا ماخ	harayləmaq
Cinnəmax (-ği)	جين نساخ	Cinlənmək
Qarnin dursun	قارنين دورسون	Azca doyasan, ürəyin bərkisin
İşkaf	ايشكاف	Taxta komod
Cənamaz	جانماز	Canamaz
Dürtələmax (-ği)	دورتهله ماخ	Zorla soxmaq
Çaxçaxa	چاخچا خا	Çaxçaxa
Miğavva	ميغا ووا	Qolçaq
Dərəh (-yi)	درح	Çəkməcə, kəşoo
Bəzəh – düzəh	بزح – دوزح	Gözəllik, yaraşıq Bəzək – Düzək

فولکلوریک خاطیره

من واننه م (۳)

سوسن نواده رضی

متنده اننه نین (عیصمت خانیمین) دیلیندن یازیلان فولکلور نمونه لری ائله جه ده نوه سیله قارشیلیقلی دیالوغلار، تبریز آغزیلا یازیلیمیشدیر. رحمتلیک عیصمت خانیم نواده ی رضی مشهور معارفپور حاج محمد آغا و حاج حسین آغا نخجوانی نین باجیسی قیزی ایمیش. او ۱۲۸۶ _ ده تبریزده دونیا یا گۆز آچمیش و ۱۳۶۱ _ جی ایله ده همین شهرده وفات ائتمیشدیر. "پیسپسلی پوسته خانیم" ناغیلی نین بعضی یئرلرینی اونودموشدوم. جناب جمشید گلچین تبریزی (۱۳۱۳ _ تبریز) تعریفله ییبلر.

.....
_ اننه! ... اننه!

اننه مدن سس چیخمادی. یاخشیجا ییلردیم یاتمامیشدی، اؤزونو یوخویا وورموشدو.

_ آی اننه! ...

یننه ده جواب چیخمادی.

_ اه! بو متنن ده کؤنزدی! هوللوح بازین بیری، اؤزونو ویرپ یوخی یه، دییر به کی من ده اینانیرام.

اؤز _ اؤزومه دئیینه _ دئیینه یورغانی چکدیم باشیما، گؤز لیریمی ده برک _ برک سیخیب یومدوم، یاتماغا چالیشدیم... یثریمین ایچینده قئینییب قیتناشیردیم، ائله بیل کی جین وورموشدو بیله می.

انہ میں گُزرو قیزیشمامیشدی، خورولتویا دوشمہ میشدی ھلہ۔ آلاچی یوخوسونو
یاخشیجا قاجیر تمیشدیم، بیلیردیم!
— ھن نہ وار؟ گینہ نیہ یاتانمیشان "جیتدان"؟

...
مخصوصاً دینمہ دیم، یانی کی، کوسموشم، آجیقلیام! آما ھئی او بؤیور — بو بؤیورہ
چؤنوردوم کی، بیلسین آییغام.
دئہ سن میتکھم داش اولموشدو، یورغانیم دا کسکک. دؤشگیم دہ تیکان — تیکان
اولوب بیز — بیز باتیردی جانیم...

— باشیوی قوی یات دا، نیہ بہ ایلان چالان کیمین چابالیسان؟
«ھہ...، اورگی یوموشاندی انہمین» — کئچدی عاغلیمدان. اورگینی برہ موم کیمی
ایلمدہ اریدیپ، اوینادیپ لاپ — لاپ رحمہ گتیرمکدن اؤترو:
— انہ، آخی من قورخورام، قورخومنان یوخوم قاجیپ، یاتاممیرام. دندیم، قودوقلانا
— قودوقلانا!

لاپ اورگی نین ایچینہ ایشلہ میشدیم بیلیردیم. رحمتلیگین اورگی ائلہ نازیک ایدی کی!
گرئشپ منہ ساری دؤندو، آغزینی مققارہ بویدا آجیب دریندن اسنہدی.
بئگؤول — بئگؤول دئدی:

— گہ بورا گؤروم، گہ یات یانیمدا! دئی گؤروم نمہدن قورخوسان قادان آلیم؟
گؤزلریندن یوخو دامیردی، سسینہ جن یورغون — آرغین ایدی یازیق انہمین (ئئلہ دہ
گؤدنسیز نوہ اولار آخی؟). یورغانینی قووزاییب قوینونو آچدی منہ... ائلہ ایستی، ائلہ
محبت قوخولو، ائلہ اورگی کؤورک ایدیکی، «بھشت بوراسی کیمی بیر یئر اولسون
گرک» دندیم اؤز — اؤزومہ.

— انہ (لاپ شیتنہ — شیتنہ!)

— گینہ نہ دارتیلما میش دَین وار؟ دردین ندی، نہ دییسن؟
لاپ دا اورگی کئچسین، قانی قایناسین منہ، بوینونا ساریلیب بیر اؤپوجوک قوندوردوم
قیریشمیش صوراتینا (رحمتلیک شیربازیغی چوخ سئوردی، من دہ بو ایشین اوستاسی
ایدیم!)

— انہ منہ نغیل دئی!

— گۆزلریوی یوم پیسپیلی پوسته خانیم نغیلینی دییم! آخی سن ده ائله اونا تای کوسین سن. سحری ده یادیما سال قورخولوغوی گۆتوروم.

بیرگون واریدی، بیرگون یوخیدی، بی دانا پیسپیلی پوسته خانیم واریدی. اره گتمه میشدی، چوخ قصه لنمیشدی. بیرگون کوسر ائودن چبخار. گئدر، گنده ه ه ر، یئیشیر بی دانا پیشیه. پیشیح دییر:

— پیسپیلی پوسته خانیم،

ساچی دابان اوسته خانیم،

ساچی اوزون سورای خانیم،

بورنو اوزون دارای خانیم.

هارا گئدیسن؟

دییر:

— گئدریرم ار تاپبعا، گون گورماعا.

دییر:

— منه گله سن؟

دییر:

— نیه گلرم، آما بیر گون سوزوموز اوسسا، سن منی نمئی نن ویراسان؟

پیشیح دییر:

— بو قویروعومی گوروسن؟ موننان چیرپارام باشینان!

پیسپیلی پوسته خانیم دییر:

— یئری، یئری، یئریپیس درجه

یئری من سننن کوس درجه. من سنه گلرم.

کوسر، دوشر یولا. گئدر — گنده ه ه ر

گورر بیر چوبان گئچیر. چوبان دییر:

— پیسپیلی پوسته خانیم،

ساچی دابان اوسته خانیم،

ساچی اوزون سورای خانیم،

بورنو اوزون دارای خانیم.

هارا گئدیسن؟

ديير:

— گنديرم ار تاپباغا، گون گورماغا.

ديير:

— منە گلەسن؟

ديير:

— نيه گلەرم، آما بير گون سۆزوموز چىخسا، سن منى نەمنى ن دۋيه سن؟

چوبان ديير:

— بو دىنى الەمدە گۈروسن؟ مونان چىر پارام باشىنان!

پىسپىلى پوستە خانىم ديير:

— يىرى، يىرى، يىرىپىس درجە

يىرى من سىنن كوس درجە. من سە گلەرم.

اونان دا كوس، دوشر يولا. گندر — گندە ە ر يىتىش بير باققالا.

باققال ديير:

— پىسپىلى پوستە خانىم،

ساچى دابان اوستە خانىم،

ساچى اوزون سوراى خانىم،

بورنو اوزون داراى خانىم.

ھارا گندىسن؟

ديير:

— گنديرم ار تاپباغا، گون گورماغا.

ديير:

— منە گلەسن؟

ديير:

— نيه گلەرم، آما بير گون سۆزوموز اوسسا، سن منى نەمنى ن وىراسان؟

باققال ديير:

— ائلە بو چكى داشىن چىر پارام باشىنان.

پىسپىلى پوستە خانىم ديير:

— يىرى، يىرى، يىرىپىس درجە

یثری من سننن کوس درجه. من سنه گلرم.
 کوسر، دوشر یولا. گندر، گندر یئتیشیر بیر قصابا. قصاب پیسیسلی پوسته خانیم،
 ساچی دابان اوسته خانیم،
 ساچی اوزون سورای خانیم،
 بورنو اوزون دارای خانیم.
 هارا گندیسن؟

دییر:

— گندریرم ار تاپبعا، گون گورماعا

دییر:

— منه گله سن؟

دییر:

— نیه گلرم، آما بیر گون سوزوموز اوسسا، سن منی نمئی نن ویراسان؟
 قصاب دییر:

— بو چاپا جاغینان ویررام باشینان!

پیسیسلی پوسته خانیم دییر:

— یثری، یثری، یثریپس درجه

یثری من سننن کوس درجه. من سنه گلرم.

کوسر، دوشر یولا. گندر، گنده ه ه ر، یورولار اوتورار بیر داش اوسته. اوردان بیر
 سیچان گئچیرمیش. سیچان بی دییر:

— پیسیسلی پوسته خانیم،

ساچی دابان اوسته خانیم،

ساچی اوزون سورای خانیم،

بورنو اوزون دارای خانیم.

هارا گندیسن؟

دییر:

— گندریرم ار تاپبعا، گون گورماعا

دییر:

— منه گله سن؟

دېير:

— نيه گلرم، آما بير گون سۆزوموز اوسسا، سن منى نمتنى نن ویراسان؟

سيچان بى دېير:

— من سنى ویرماراام. من سنى دؤيمره ه هم. سنى پامېغ آراسيندا ساخلارام. بو قویروعومى گؤروسن؟ آپاريب باتيرارام خانيملارين سورمه دانينا، گتيررم چکرم سنين گؤؤؤزلىر يوه

پيسپىسلى دېير:

— ايندى کى سن منى دؤيمه سن من سنه گلره ه ه رم.

پيسپىسلى خانيمينان سيچان بى ائولنلر. بير گون سيچان بى دېير:

— شاهين ائوينده قوناخليخ وار. من گئديرم اوردان ياغدان، دويودن ييغيم گتيرم.

سيچان بى تورباسين گؤتوروپ چىخار. پيسپىسلى پوسته خانيم دا چىچالتارلارين ييغار گيردكان قاييغينا آپارار سو باشيندا يوماعا.

ياغيش ياغميشدى، آتديلار گئشميشدى، آتدارين آياق يئرلىرى جولا اولموشدى، سو ييغشميشدى. پيسپىسلى پوسته خانيم آپارار اوردا پالتارلارين يوسون، آياغى زويولدر، شاپپيلتين دوشر جولانين ايچينه، هر نئير چىخا بيلمز.

اوياننان آتديلار شاه ائوينه قوناخ گئيدردى. پيسپىسلى پوسته خانيم اوردان سسلر کى:

— قاراپ — توروپ آتديلار،

تيرمه قره بؤتدولر (بؤرکلولر)،

شاه ائوينه گئدرسيز،

سيچان بيه ديسر،

پيسپىسلى پوسته خانيم

ساچى دابان اوسته خانيم،

ساچى اوزون سوراى خانيم،

بورنو اوزون داراي خانيم،

درين — درين دريالارين ايچينه دوشوب آز قالير بوغولسون. دورماسين گلسين!

آتديلار گئدر شاه ائوينه، تعريفلر کى، بيز گليردوخ، بئله بير سس ائشيتدوخ.

سيچان بى ده دووارين داليندان قولاغ آسيرميش، دېير:

— واخشى ائويم ييخيلدى! پيسپىسلى پوسته خانيم درديسر دوشوب.

تئر گلیب اؤزون یئتیرر همان جولانین باشینا. الین اوزادار پیسیسلی پوسته خانیم دیر کی:

— پیسیسلی پوسته خانیم، الینی اوزات چکااالی!
او دا دیر:

— یئری — یئری من سنن کوسااالی! هانی قیزیلدان نردووانین؟ هانی گوموشدن پیلله کانین؟

سیچان بی گئندر سووزوچو تو کانیننان بی دانا یئر کؤکو گؤتورر، اونو دیش — دیش ائلر، گتیرر ساللار او جولیه. دیر:

— پیسیسلی پوسته خانیم، الینی اوزات چکااالی!
او دا دیر:

— یئری — یئری من سنن کوسااالی! هانی قیزیلدان نردووانین؟ هانی گوموشدن پیلله کانین؟

سیچان بی گؤرر یوخ بابااا، بونون دیلی چوخ زیاده دی. بی دانا داش واریدی اوردا. اونو دیغیرادار — دیغیرادار، داش گلر دوشر پیسیسلی پوسته خانیمین باشینا. سیچان دیر:

— یئری یئری منه دیل اوزون آرواد لازیم دی.

هاببان هوپان،

یاریل بیرتیل،

سو ایش قورتول!

یئدی، ایشدی، مطلبینه یئتیشدی.

والهی اننه مین بو ناغیلاری او قدر سوال یاراداردی کی ذهنیمده، اولان قالان یوخومو دا قاجر داردی!

— اننه، کیم مطلبینه یئتیشدی، پیسیسلی اؤلدو داااا!

— نه بولوم گومان سیچان بی یئتیشدی.

— هانی؟! او دا آروادسیز قالدی دا!

— آی بالا سن او شاخسان یا موزوره سن؟! باشیوی قوی کؤپ دااا! گئجه نین بو وختدنده نیه به قرق ائلیسن آدمی؟

— من نئینم، اؤزون دیسن مطلبینه یئتیشدی... ایستیرم بولم دااا کیم یئتیشدی، کیم

قالدی؟!

— کیم یتیشه جاق؟! سیچان بی گتندی آیری آرواد آلدی!

آی منیم صبیر داشی انهم! آی منیم دریا اورکلی انهم! آی منیم حکمت دونیاسی انهم... یاشاماغا لازیم اولان هر معلوماتی وئریرمیش منه بو ناغیللاردا!
من ایندنین ایندیزی ده پیسپسلی گؤرسم، دئیرم بس کی، گیردکان قاییغیندا پالتار یوماغا گئدیر. کاش ایلیل قولاغینا دئییه بیلهدیم کی: پیسپسلی پوسته خانیم، ساچی دابان اوسته خانیم، هئچ کیمه بئل باغلاما، سیچان بیه اینانما! اونون شیرین دیلیرین، انشیت آمما آلدانما!

او گنجه بیلهدیم نه وخت یوخویا دالمیشام و انهمین یاخاسی نه وخت قورتولوب منیم اوجو — بوجاگی اولمایان سورغو سوالاریمدان.

سحریسی آیلدیغیمدا گؤردوم میپاخدان نه گؤزل ایی لر گلیر، نه گؤزل ایی لر! تر — تلسیک قاجیب حووضون قیرناسین آجیب ال — اوزومو لیلیخلادیم، لیلیخلاریمی دا حوله نین یایالادیم اوزومون هر یئرینه، گلیب اوتدوم دسترخان باشیندا.
آتام دندی:

— هانی به سلامین؟ گنت ال اوزووو یو، گه! آبا هدیج پیشیریب بیلهمیزه.

— یودوم گلدیم.

— یومامیسان شیرتیخلا میسان!

گینه گتندیم قیرنا باشینا.

هدیک، یا دا دیشلیک چوخ لذتلی و قوه لی بیر یئمک ایدی. کؤرپه آلتی آیلیق اولوب دیش چیخاردان وخت دیشلیک پیشیردیلر. قوهوم قونشویا دا پای وئردیلر. ایندی ده بو دب آزما چوخ وار بورالاردا. من اوندا بیلیمزدیم، ایندی ده بیلیمم کی، بؤیوکلر دیشلیک یئینده کؤرپه نئجه دیش چیخاردار؟! آمما هر حالدا آرزو ائدریم کاشکی هئی کؤرپه میز دیش چیخاردایدی، انهم ده هئی هدیک پیشیرهیدی.

انهم بوغدان، نوخودو بیر گون قاباقدان ایسلاداردی، گنجهدن سحره کیمی وام اوددا پیشیردی، سحر دوروب حلیم سالمیش هدیگه بیر آز دوز آتاردی، بیر آز دا کره قاتاردی. پیالالارا چکنده ده اوستونه کیشمیش ایله گیردکان خیرداسی سپردی. لذتیندن دویماق اولمازدی.

— انه بیر پیلادا وئرییم، باجیم تنز دیش چیخاتسین!
 — سامان سنین دَیی بالا، ساماننوخ کی سنیدی! قارنین سانجیلانار.
 — خئیر من ائله یئرده یاتمارام آلتیما شئح گئشسین!
 — بی! بالا نه دخلی وار؟
 — بولمورم کی، انه. سن دیین سؤزلردن دئدیم دااا!
 — منیم بو سؤزومه آنامینان آتام بیر — بیرینه نم نه جور باخیب پیققیلدادیلار.
 — جیتقوزون حاضیر جوابلیغینا باخ! زوبالاغین بیر زوبالاخ — دئدی آتام گوله —
 گوله. من بیلیمه دیم نه دئدیلر، آنجاق منه گؤره دانیشدیقلاریندان خوشوم گلیردی.
 انهم دئدی:

— بالا بو اوشاق قورخوپدی، گرح قورخولوغون گؤتورم.
 آتام هئچ بئله ایشلری سؤمزدی، بتر ده قارشى چىخاردى. آمما من چوخ سئوینیردیم،
 ایچیم کنچیردی کی، گینه ده منه گؤره دانیشیرلار. آنام انهمه قاش گؤز ائلهدی... یانی:
 «قوی ائوین کیشیسی گئشسین، اؤز الیمیز اؤز باشیمیز اوسسون گؤراخ ئئینیروخ!»
 آتام گئندن سونرا، انه منی قییلیه ساری اوزاتدی، اوستومه بیر چادر اچکدی... بیر
 ایستیکان سودا ایکی قاشیق دوزو اریتدی. آنام میس خکندازی گتدی، قویدو اود
 اوستونده قیزیشسین. من بیر آرز قورخدوم، دوزون ایسته سز. توکلریم بیز — بیز دوردی.
 آنام قیزمیش خکندازی گتیریب توتدی باشیمین اوستونه. انهم دئدی:
 — اینسدن، جینسدن، بنی آدمین، حیوانان، هرمنه دن قورخوپ، قورخولوغون
 گؤتورورم.

سورا دوزلو سودان بیر آرز تۆکدو خکندازا، چیسسسسسسس سسی چیخدی، گینه
 داغلادی، اورگیمین اوستونده چیسیلداتدی، بیر دفعه ده آياخلاریمدا! بئله لیکله
 قورخدوغوم شئی باشیمدان گیرن کیمی، آياقلاریمدان چیخدی و ناخیشی ده دوشدی
 خکندازا!

سو، قیزمیش خکندازدا بوخار اولوب دوز قوریبیب ناخیش سالدی. او ناخیشی بیر شئی
 بنزه دیب دئدیلر:

— هَـنْ بالا بو ایتدن قورخوب!
 — ایتدن قورخوسان؟
 — یووووووع!

— بودو باع، بو باشی بو دا قویروغی...
 — من ایت گۆرمه میشم، قورخام. گۆرسم ده قوخمارام، نه ییننن قورخوم؟
 — به نمندن قوخموسان؟ هلبت یوخودا ایت گۆروپ قوخموسان!
 — من ایتدن قوخمارام باع دئدیم!..
 خولاصه زورونان بوینوما قویدولا کی من ایتدن قوخموشام!

یای — یاز ایدی، هاوا خوش ایدی او گون.
 انهم هردن بیر قبر اوستونه گنتمگی اؤزونه واجیب بیلردی. او گون ده منده سینی
 باغلایب منه دئدی:

— گندیرم قبر اوستونه، گلین گه گنداخ.
 من انهنین یانینا دوشوب هر یئر گنتمگی سؤردیم، قبر اوستو سهلیدی، جهنمه گدک
 دئسییدی، یوخ دئمزدیم! البته انده تک باشینا گنتمگی سؤمزدی، اما کیمسه یه
 ده گؤدن آغریسی کیمی زحمت وئرمک ایستمزدی. بیر آز غرورلویدو؛ ایستردی
 اموراتینی اؤزو یئربه یئر ائله سین.

ایندی، طوبایه قبرستانلیغی تبریزین لاپ اورتاسیندادی. گؤزل بیر پارکا چئوریلیب
 و فقط بیر نچه آدلیم شخصیتین، او جومله دن انهمین دوغما داییلاری نخبجوانی
 قارداشلارینین مقبره سی اوردا دورور. آما اوندا ماشین توتاردیق، خئیلک ده دار
 — دودوک پالچیلقلی کوچهلردن پادا گندردیک، دیزه کیمی پالچیغا قویلناردیق
 تا طوبایه یئیشردیک. قبرستانلیغین آغزیندا انهم دوروب، بیر شیلر دیل — دوداق
 آراسیندا دئیردی.

— انه اوجادان دئ من ده دئیم.

— بیر حمد، اوج قول هو واللله دئ.

— نییه؟

— قرق ائلمه، خیرنین دلینسین! قوی گؤروم نه دئیرم آخی!..

— من ده ایستیرم دئیم.

— دئ ااا، قارنی یانمیش، کیریخ سالما منی!

من ده بیسم آلاسه دئدیم کسری یادیمان چیخدی...

باشلادیم اورگیمده اوخوماغا:

قاوالی چالا _ چالا گنتدیم باغا
 باغداکی قیزلارینان اویناماغا
 ال آتدیم کیچیک قیزین ممهسینه
 بۇیوچ قیز ھرایلادی ننهسینه
 ننهسی چیخدی داما، بیر داش ویردی قابیرقاما
 قابیرقامی توتا _ توتا گنتدیم خانا
 خان دئدی: قاشی قره، گوزو قره
 نه دوشموسن بو چؤلله ؟
 وئررم سنی ایگیتدره!
 باغلالتدیررام سۇیوتدره!
 یوگوتدورم آغ ایتدره!
 اوزون _ اوزون اوزاتدیلار
 قابیرقامی دوزتدیله.

.....

_ اننه، نییه داشی آتدی قابیرقاسینا؟
 یازیق اننهمین فیکری ھاردایدی، من نه کئفده دیدیم؟! منیم بو سوالیمدان قوتوننان
 قورودو. تعجوبله سوروشدو:
 _ کیم داش آتدی؟ ھاردان آتدی؟
 _ دییرم، کیچیک قیزا ال آتاند، ننهسی نییه اونا داش آتدی؟
 اننه هله تازا باشا دوشموشدی کی من حمدی سوره عوضینه قوشماجا اوخورموشام!
 بۇیرومو دوسوکلهدی، بیر دانا دا بتر چیمدیکلهدی بیلهمی؟
 _ آی سنی گوروم دیلین قوروسون، قبر اوسته بولاری اوخیهلر؟
 سسیمی اورداجا کسدیم. آخی سورغو _ سوالاریم بئزیکدیریردی، کیریکدیریردی
 بیلهسینی.
 _ جانین یانسین! نه اوزون دیش دوروسان، نه ده دیلین دیش دورور! آمان وئر گوروم
 نه غلط دارتیرام آخی؟
 بوینومو قویدوم چینیمه، میسمیریغیمی ساللادیم، فاغیر مظلوم(!) دینمز _ سؤلهمز
 دوشدوم اننهمین دیبینه.

Begöül- begöül	بەگۆۈل- بەگۆۈل	Könülsüz, istəmiyəmək
Şirbazlıx (- ğı)	شیربازلیخ	Yalandan birini tərifləyib ürəyini ələ gətirmək
Küsəyən	کۈسین	Tez küsən
Müzvərə	موزۆرە	Hər işə qarışan, fuzul
Lılıxlamax (- ğı)	لیلخلاماخ	Təmiz yumamaq yalandan su axıdıb təmizləməmək
Dəstərhan	دسترخان	Süfrə
Şırtıxlamax (- ğı)	شیرتیخلاماخ	Az su töküb çirki yayalamaq
Dəyi, Dəyir	دیی، دیر	Deyil
Cıtqoz	جیتقوز	Səssiz zirəng adam
Zobalax (- ğı)	زوبالاغ	Balaca və şuluq uşaq
Məndə	منده	Yemək götürmək üçün böyük dəsmal
Xırnəh (- yi)	خیرنەح	Xırxıra
Lampa dəvəsi	لامپا دۈەسى	Yekəpər, Heyvərə
Qutunnan qurumax	قوتوننان قوروماق	Yerində qurumaq (فا. درجا میخکوب شدن)

فولکلوریک خاطیره من و اننه م (٤)

سوسن نواده‌ی رضی

ایضاح: متنده اننه‌نین (عیصمت خانمین) دیلندن یازیلاین فولکلور نمونه‌لری ائله‌جه‌ده نوه‌سیله قارشیلیقلی دیالو‌گلار، تبریز آغزیلا یازیلمیشدیر.
متنده گئندن ناربه‌نازیک ناغیلینی یازماقدا جناب جمشید گلچین (۱۳۱۳-تبریز) یاردیم‌جی اولموشدور.
رحمتلیک عیصمت خانیم نواده‌ی رضی مشهور معارف‌پرور حاج محمدآغا و حاج حسین آغا نخجوانی‌نین باجیسی قیزی ایمیش. او ۱۲۸۶- ده تبریزده دونیا یا گوز آچمیش و ۱۳۶۱- جی ایلده ده همین شهرده وفات ائتمیشدیر.

بیر باهار یکشنبه‌سی ایدی. هاوا نه ایستی ایدی نه ده سویوق. حیطده تک باشیما ایپ‌کئشدی اوینوردوم. یکشنبه‌لر مدرسه‌میز باغلی اولاردی. من فرانسه‌لیلرین مدرسه‌سینده درس اوخویوردوم. اودور کی، هفته‌ده ایکی گون تعطیل اولاردیق؛ جمعه، هم ده یکشنبه. ایپدن آتیلا - آتیلا دوداق آراسی اؤز خوشوما اوخویوردوم:

کنچل - کنچل بامیه

گئندی مریضخانیه

مریضخانا باغلیدی

کنچلین باشی باغلیدی

کنچل دئدی: وای باشیم

۲۲

سوسن نواده‌ی رضی

قازاندا قىتئەرشىم
 آشىمى ايچن اولتىدى
 نانانا ناناي ناناي ناي!...

اخىرىن دئە بىلمىردىم، چونكى انەم ئاشىتسەيدى ساواشاردى...
 انەم حىطدە چالاسر باشىندا چۆمبىلىب اوتورموشدى، تويوقلارن توكون يولوردى. بىر
 آز قاباق، انەم زىيىلچىنى چاغىردى، ايكي قىران وئردى دئدى:
 _ گل بو تويوخلارن باشىن كس!.

او دا گلىب ايتى پىچاغى آلدى اليه، تويوقلارن دىمدىگىنى باسدى حووضا يانى كى،
 سوسوز اۆلدورمورم. سونرا كىردى قىراغىندا قىبىلە يە طرف توتدى. تويوغون آياقلارنى
 قويدو آياغى نىن آلتىنا، هرەسىنە بىر بىسىم يىللە دئىب، باشلارنى كسدى. آخى او زامان
 يولوق تويوق آزاراق اولاردى. انەم تويوقلارى لىندە قىتئەرشىم سويبا سىب پۇشلەيىر، سونرا
 اولارن توكلرىنى يولوردو. بىناوا تويوقلارن باشىنى دا تولا زلامىشدى چالاسرىن
 قىراغىنا. بۇز پىشىگىمىز دامدان بويلايىب ھى مىولدايىردى، انە دە آرا دا بىر اونا
 _ پىشە كۆپئولى! دئىردى.

پىشىك انەمىن سىنىنى ئاشىتچىك بىر آرا ساكىتلىشىپ آدام بالاسى كىمى اوتوروب
 باخىردى!

من قوشماجانن اخىرلىنە ياخىنلاشاندا، انە باشىن قوزايىب گۆزلىرىن مەنە بىرلىردى.
 اورگىم كئىچىنەردى اخىرىنى اوخوماقدان اۆتور، اما انەن شىماتلى باخىشى قويموردو
 اولدن آخىرە بىر جاناسىنر اوخويام.

_ سوسن! بالا قاش درىت باشىنان بىر سىنىن يوعورد آل گتى! قاش بالامسان!
 آنامدى؛ مەنە الى ياتىب، شىطان فەلەسى كىمىن ايشلدر مەنە، ھى زاكاس وئىر! "سوسن
 قاش بونو آل، سوسن قاش اونو آل!". ايشى دوشندە دئىردى: "بۇوموسن اررىخ قىز
 اولموسان"، آمما خالامىنان ايكىسى بورون _ بورونا خوشاناشىب پىچىلداشاندا، باشىمى
 اوزاتسايدىم آرالارىنا "اوشاقسان قاچ اوينا حىطدە" دئىردى مەنە.
 من ايكىنچى كلاسى آز قالىردى قورتارام، سىكىز ياشىم واريدى. اۆز اۆزومو بۇيوك
 بىلردىم، آمما گوي اوشاق ايمىشم ھلە.

_ قىز بە سىنن دئىرم؟
 _ ايشىم وار، گندىمىرم.

— گه بالامسان! آل بو بئش قیرانی تتر آتیل حسین آعادان یو عورد آل گل. کسرینی ده آل گتیر.

(دئمهل ی پولون کسری ده وارا! هه ائله اولسا گئدرم!)

— باش اوسته مامان گلیم! نئچه قالا جاق کسری؟

— یو عورد دؤرت قیراندی، بیر قیران سنه قئتره جاخ.

— میمون حسین نن آلیم؟

— قیز کس سسین، او نه سؤزدی؟!

— یاخجی بابام، میمون حسین آعا!... نه بویداسین آلیم؟

— آنام نقدر ده ایسته سه، گولومسه دیگینی گیزلده بیلمه دی.

— قیزیم! پیس ایشدی، آدام اوزونن بؤیویه ائله دئمز.

— آخی هاممی میمونا بنزه مز کی، فقط اونا دئیرم!

— سیرتیخ دانیشما، هله جواب دا قئتیریر! قاش بی دانا بؤیوک سئین یو عورد آل گل،

بالامسان! اوستونون قئماغینی زده لمه هااا، بابان گلر قولاخلاریوی میخلار دووورا!

اور گیمده دئدیم:

— قولاخلاریمنان دووورا میخلاماخ سهلدی، گون چیخاننان آی چیخانجان

ساچلاریمنان آغاشدان آسلا سالاردا، دَیر واللاه! یو عوردو گتیره — گتیره بارماخ

— بارماخ قئماغینی یئمه سن، دا نه فایدا؟ یو عوردون دادی کوچه ده بارماخلیه —

بارماخلیه یاریلاما عیندادی!

اننه سانکی منیم شرور فیکیرلریمی گؤزلریمدن اوخوموش کیمی، قیناییجی و معنالی

باخدی اوزومه. او دَیقه گؤزلریمی آشاغا سالیب یئره باخدیم!

— اورا باع، اوت یاعیر گینه گؤزلرینن! پیشیک دده سی خئیرینه سیچان توتماز، بیلیرم!

آللاه شیطانا لعنت ائله سین، قیز سنی قاپیلاردا یولا وئرمیه جاخلار! بوگون آپاراجاخلا،

صبا به گتیریپ آتاجاخلار باشیمیزا! یاناسان یئری، دیش دورا بیلیمیر باع! قاچاراپا

گئت یو عورد آل گل. دایانما هاا، جو یود اولار کوچه ده توتار آپارار بیله وی! تتر گل

کردیلری اکاخ.

باققال دربندیمیزین باشیندا ایدی، دربندیمیزده کی، آجی باغیرساق ایدی. گنده — گنده

فیکیرلشیردیم بیر قیرانین باشینا نه تهر داش سالیم کی، هم آلاها خوش گئتسین، هم

ده بنده سینه! گؤز — گؤز ائله دیم هئچ کیم یوخ ایدی دوروبرده. چوخ خلوت ایدی

کوچه. هئچ جو یود ده یوخ ایدی. "جو یود نه جور اولار گۆره سن؟! اوشاخلاری نه جور توتوپ تورباسینا سالار گۆره سن؟ میه تورباسی نه یتکه لیخدا اولار؟" دئییب دوشونوردوم. من جینه باشماغینی ترسه گنیدیردیم! جو یودو گۆرسیدیم قویروغونا ساپ باغلاردیم، جو یود منه نیله یه جک کی! خولاصه ... چوخ ایسته دیم اما دینج دورا بیلمه دیم. انه نین گۆزوندن ایراق، دلی شیطانین فنلینه اویدوم ائله گنده _ گنده ایکی قونشونون بیرنین زنگینی، او بیرنین ده حلقه لجه سینی وار گوجومله چالدیم و هئچ بیر پس ایش گۆرمه میشم کیمی یولومو توتوب گئتدیم، سس سیز _ سمیر سیز و ساکیت! قونشولار هؤیله سک قاپی یا گل دیلر، هوژمله قاپینی آچیب منه دیرندیلر. آمما منیم قوزو کیمی معصوم باخیشلاریمی گۆرونجه، تۆوشیه _ تۆوشیه سوروشدولار:

_ قیز بورالاردا بیرین گۆرمه دین؟

بوینومو چیینه نیمه قویوب دندیم:

_ یوووع!..

سونرا بارماغیملا کوچه نین دیبینی گۆستریب فاغیر _ فاغیر دندیم:

_ ائله بیل بیرى قاچیردی او طرفه!

_ آی آتوا لعنت مردوم آزار!

دوداق آراسیندا یاواشجا دندیم:

_ آتاسی نینه سین آخی؟!

_ اونو گۆروم الی بیلکدن، قولو کورکدن قوروسون ایشاللاه!

بیر آن قولومون دیدن قورویوب کئیدیکینی حیسن ائله دیم!

_ قیچی سینمیش دارقاشیرت! کیم ایدی گۆره سن؟ تانیمادون؟

_ یوووع!

_ ائله قاپینی چیرپدی دندیم بس باش گتیریبلر. کۆپشوعلی!

هه...هله چوخ یاخشی، هئچ کیمین بیر قیزا گومانى گتتیر!...

قونشولاردا بیر اوجدان سوخوشدوروردولار او مجهول کۆپک اوغلونا... من یولوما دوام ائتدیم.

گیردیم میمون حسین بن توکانینا، اما فیکریم او بیرى الده آعاهیدایتین بالاجا ماغازاسیندایدی (یعنی بیر قیرانی کوللیه جه گم یترده).

_ قیز به سلامون هانی؟

— سلام. مامانیم دئدی بی دانا یو عورد وئرن.

— یئکه مترت وئرم؟

— یوخ، مامانیم بؤیوک سئین دئدی. دؤرت قیرانیخلاردان.

— آلا! قئماغین زده لمه هاا، بوتون آپار ائوه.

— باش اوسته (ها! ها! ها!)

بیر قیرانی آتدیم جییشدانیما، سئینی قوجاغیما آلدیم، توکانین قاپی سیندان چیخمامیش بارماغیم دییه جان سئینی نین ایچینده ایدی! نه قایماق، نه قایماق! کؤنلنوزده دوشمه سین هاا.. دوز بارماغیمین ایکی بندینه دک قایماق ایدی.

خیابانی آتلادیم او اله. او زمان ماشین گل — گئدی چوخ آز اولاردی خیابانلاردا. تربیت خیابانی دا بالا بیر خیابان ایدی. آعاهدایت خَرزی ایدی. کوله بوی بیر کیشی ایدی. دئیردیلر یاریسی دا یئرده دی! من باش تاپمازدیم یانی نه؛ من اونو تماما یئرین اوستونده گؤرردیم. توکانیندا هر جور زیر — زیمبیر ساتاردی. جان درمانی دا ایسته سه یدین، ایلیب پشخانین آلتیندان قورتدالانیب چیخارداردی. توکانین ائشیکینده ده، یئرده، یئمهلی زاد، اوشاق توولایان شئیلر دوزوب ساتاردی. خوروز نیشان ساققیز، بیسکیویت، سوت شیرنیسی، شکرپنیز، شیرنی بالیق، تمر هیندی، بالا نایلوندا شاهدانا نوخود (شاهدانا نوخوددان مور چیخاردی همیشه)، بالیق شیرنیسی، اون شاهیلیق ساققیزلاردان، لاواشا، مامپاس، بامیه (بامیه لرینه ده قاریشقا داراشاردی!) گیرده نوغول... او بیر طرفده ده عکس برگردان زاد قویموشدو... رنگ به رنگ قویوقلاری پوفله ییب آسلاردی سئوانیندان، فیرفیرالاری دا دسته سیندن سوخاردی جامین چرچیووه سینه. فیرفیرالارا یئل ووردوقجا فیرلانیر، منیم عاغلیمی آپاراردی. بیر قیرانا فیرفیرا آلا بیلردیم، آما ساققیز دا کؤنلوم ایستیردی. هله فیکیرلشیب، سالیب چیخیردیم، حساب — کیتاب ائلیردیم کی آعاهدایت چیخدی ائشیه:

— نمئه ایستین؟

— سئینی قویدوم یئره، دئدیم:

— فیرفیرا نئچه دی؟

— بیر قیران.

— منیم بیر قیرانیم وار، آما ساققیز دا ایستیرم.

— گئت مامانان پول آل، گه وئرم.

— بس ایکی دانا اون شاهیلیق ساققیزلاردان وئر.
دندیم و بیر قیرانی اوزاتدیم آعاهیدایتہ. او دا پولو آلدی توکانا گیرہ — گیرہ دئدی:
— اؤزون گؤتی.

آعاهیدایتدی داا، قویونو قوردا تاپشیریر! من
ده کی جیتقوزون بیر، ایلدیم، اوش دانا
ساققیز گؤتوروب تنز قویدوم جیبیمه، یوغوردو
قوجاقلادیم، بیر بارماق هؤپوتده دیم و خیابانی
آتدادیم او اله، گیردیم کوچہ میزه. اوخویا —
اوخویا یولا نردووان قویدوم:

اوجاق باشیندا

کورسی قورموشام

ات آلیب شوربا قویموشام

شوربا جالاندی

عم قیزی یاندی

اَنشَی آتقیرما

اوشاغ اویاندی.

اوجاق باشیندا

کورسی قورموشام

ات آلیب...

لاپدان بیر آغیر ال، بناین داشیدیر دئیہ سن، قوندو سول چینیمه. اؤدوم اووزولدو،
باغیریم چاتدادی، دیک داشلاندیم. هراسان دؤنوب باخدیم. کیم اولسا یاخشیدی؟.. آعا
هیدایت. اجل تری باسدی بیلہ می.

— باخ گؤر نئچه دانا ساققیز گؤتوموسن؟

— ایکی دانا!

— گؤرست گؤروم.

دوغوردان بو آدامین یاریسی یئرده ایمیش، جین دیشییی! هاردان بیلدی ساققیز

چالماغىمى؟! الىمى آتدېم جىيىمە :

_ آۋا؟! بە نىيە اوش دانادى؟ من ايكى دانا گۇتوموشدوم.

_ او بېرىن وئر منە.

ساققىزى اوزاتدېم بىلەسىنە، گۈزلىرىمى يىترە تىكمىشىدېم. لېلى كىمى قىزارمىشىدېم. آعاهىدايت ساققىزى آلدى، بىر كىلمە دئمەدن چىخىپ گىتتى.

كاش بىر سىللى قوبىئىدى قولايغىمىن دىيىنەن. كاش پئىسىرىمە سالىئىدى، كاش دانلىيىئىدى، يامان _ يۈۈز دئەيدى...

آللاھ اونا رحمت ائەلسىن، حىياتىمىن ان بۇيۇك درسلىرىنەن بېرىنى اوندان آلدېم او گون.

باشىمى سالدېم آشاغى، خجالتىمدىن اۋلدوم ارىدېم سۈيا دۇندوم. دئىرىدېم يىتر آغىز آچسىن گىرىم يىرىن تىكنە.

باش آشاغى، خىنگى و خجىل گىلب چاتدېم. قاپى چالېب قاچدىغىم يىترە. قونشولار ھلە صحبتلىشېر، صحبت آراسىندا يىئە دە قاپى چالېب قاچانېن نە كى وارېنا مايا قويوردولار، ھم دە جوت قىت!

_ آللاھ پىس آدامىن دۈبەردىنى داغىتسىن. جانى يانمىش!

"دۈبەردىن" نە اولدوغونۇ باشا دوشموردوم آما ايچىمدە بىر شىلېرىن داغىلماسىنى حىس ائەدە بىلىرىدېم.

قونشولارېن بىرى سوروشدۇ:

_ قىز بە مىسمىرىغىۋى نىيە ساللامىسان؟ پىشىيۈە پىش دىيىن اولوب؟

او بىرى دئدى:

_ قاش قاباغىن نىيە بە يىتر سوپورور؟ بورون قولايغىۋى نىيە ساللامىسان؟ اولمىيە گىمىلېرىن باتىپ؟

دلى شىطان دئىر ...

يىئە سۈيىملى و معصوم بىر قىافە توتوب دئدىم:

_ يۈۈع، دربت باشىندا يىخىلدېم سئىيىن دوشدى الېمنى، يۈۈوردون قىتماغى جالاندى يىترە. ايندى بابام قولاخلارىمى مىخلىيە جاخ دوۋارا!

رىشخند ائەلە يىب گولە _ گولە دئدىلر:

_ قورخما مىخلاماز!... حىۋان اوشاق، قورخوسونان اۋدو اوزولور. قورخما نە، دئە

یخیلمیشام داا.

ائله اورکدن بالان دئیشدیم کی، اؤزوم ده موشتبئه دوشموشدوم! باشیمی سالیب یولوما دوام ائله دیم.

— آای قاب کپیر آلان! قاب کپیری، قاب کپیری!

دربت باشیندان گلیردی بو سس؛ قاب کپیرچی قوجا بیر کتدی کیشی ایدی. یونتا لانمامیش نکره بیر سسی واریدی. آدامین اورگی نین ایچینی قازیردی. باشیندا پاپاخ، اینبنده چوخا، آخ ساققاللی بیر قوجا کیشی ایدی.

بیر ائششگی واریدی، ائششگین او یان بو یانینا ایکی تای کپیر یوکلہ ییب کوچہ — کوچہ دولانیب کپیر ساتاردی. کپیر، تورپاغا بنزر بیر شئی ایدی، قاب — قازان دیبی نین قرہ — قورہ سینی اوننان سورتوب یو واردیلار.

قاب کپیرچینی گوردوم، آعاهیدایت یادیمنان چیخدی. گئتدیم دئدیم:

— سلام دده. یورولمیا سان.

— سلامت اولاسان، بالا.

— دده ائششین نه قشحدی!

— قوجالپ حیوان، دای یوح چکنمیر.

— دده، قویاسان ائششیوه مینیم؟

— یوخ، یو کو آغیردی چکنمز سنی. آای قاب کپیری!

ائششگین قولاقلارینا دیدیم، الیمی باشینا چحدیم، بویون — قولاغین سیغاللادیم... سورا دا همان ائششحلی الیمی باسدیم یوغوردا یالادیم یئنه! (اننه مله آنام بیلسه یدیلر یوغورد ائششحلی اولوب ائله جه یئری ایله آتاردیلار زییل قابینا)!

نه باشیزی آغیردیم، آوارادان — زلزله دن، بیر تهر اؤزومو چاتدیردیم ائوه. قاپیمیزی چالما دان سئینی قویدوم یئره، ساچلاریمی، اوستو باشیمی داغیدیپ پریشان ائله دیم کی، یانی یخیلمیشام بو کؤکه دوشموشم. سونرا سئینی گؤتوروب قوجا غیما، دابانیمی قوزاییب چال دیم قاینی.

دا دئمیرم نه دانلاقلار ائشیتدیم، چونکی هامیسی نی بو قولاغیمدان آلدیم، او بیر ی قولاغیمدان اؤتوردوم گئتدی...

— اننه، دو گئداخ کردیلری اکاخ.

— قوی دینجیمی آلیم، بیر پاپریز چکیم، گلیم اکاخ دا.

تئز قاجىب انەنن چوباغالتى سىن ، پاپرىزىن گتدىم. سماورىن دە آياغىن قووزادىم. آخى انەم پاپرىزىن اوستوندن چاى اىچردى. چاى كى نە عرض ائله يىم، سارى سو. چون سحرردن ھى اىچردى چايدانا سو آچاردى، گىنە اىچردى، گىنە سو آچاردى؛ يعنى چايىن جىرگىنى چكەمىنچە ال چكەمزدى كى. گلىب اوتوردوق پنچىر اىچىندە، خابى گىتمىش خالچانىن اوستونده. دئدىم:

— انە، چاى اىچىنچە بى دانا بالاجا نغىل دئەسن؟

— ھن دئىرم. گل اوتى دئىيم. آمما دئەمە انەمى توولادىم آ، نە فساد تۇرتمىسن، گىنە بىر پ... قارىشدىرمىسان، گۇروروم. بىر دە گۇرسم يالان دانىشىسان، انەن اولمارام! قىزاردىم، پۇرتدوم. ..بوندان بۇيوك ھدە — قورخو اولمازدى.

اۇندوم انەنن يانىندا، باغداشا قوردوم، اللرىمى قويدوم چنەمىن آلتىنا انەنن شىرىن — شكر ناغىلىنى دىنلەمكدن اۇتور باشدان آياغا قولاق اولدوم:

گونترىن بىر گونونۇدە، شاھ عابباسىن دوربونۇندە، اوزاق بىر ويلايتدە ايكي باجى وارىدى. بىرى ناربە نازىچ، بىرى نازىچ بە نازىچ. بىرگون بو ايكي باجى چۇرچ پىشىرىدىلر. نازىچ بە نازىچ دوشر تىندىردە يانار. ناربە نازىچ قوللارنى قوجاقلار اوتورار تىندىرىن باشىندا. بىر دانا سۇرچە قونار تىندىرىن يانىنا دئىر:

— ناربە نازىچ سەن نىيە بئلە قوصەلى اوتوموسان؟

او دا دۇنر دئىر:

— ناربە نازىچ نىيە سەن؟ نازىچ بە نازىچ دوشوب تىندىردە يانىپ.

سۇرچىنى جوح — جوح غوصەسى نەن قاناتدارىن تۇكر، اوتورار آغاچىن اوستونده.

اوردان بى دانا قارقا كىچىردى. قونار آغاچىن باشىنا، دئىر:

— سۇرچىنى جوح — جوح، سەن نىيە بئلە اولموسان؟

او دا دئىر:

— سۇرچىنى جوح — جوح نىيە سەن؟ ناربە نازىچ نىيە سەن؟ نازىچ بە نازىچ دوشوب

تىندىردە يانىپ.

او دا غوصەسى نەن دىمىدىگىن چالار آغاچا سىندىرار، اوتورار آغاچىن باشىندا.

بى دانا توراقە بىچ — بىچ كىچىردى. توراقە بىچ — بىچ قونار آغاچىن باشىنا دئىر:

— قارقىنى دىمىدىچ، سەن نىيە بئلە اولموسان؟

قارقا دا دئىر:

— قارقئیی دیمدیج ئئینه سین؟ سئرچئیی جوح — جوح ئئینه سین؟ ناربه نازیج ئئینه سین؟
نازیج به نازیج دوشوپ تندیرده یانیپ.

توراقه بیج — بیج ده غوصه سی نئن قاناتدارین تۆکر اوتورار بی دانا دووارین باشیندا.
دووار توراقه بیج — بیج دن سوروشار:
— سن نییه بئله اولموسان؟

او دا دئیر:

— توراقه بیج — بیج ئئینه سین؟ قارقئیی دیمدیج ئئینه سین؟ سئرچئیی جوح — جوح
ئئینه سین؟ ناربه نازیج ئئینه سین؟ نازیج به نازیج دوشوپ تندیرده یانیپ.
دووار دا غوصه سی نئن شیکست اولار ییخیلار آب زمزمین ایچینه. آب زمزم دوواردان
سوروشار:

— ترری دووار سن نییه بوجور اولموسان؟
او دا دئیر:

— ترری دووار ئئینه سین؟ توراقه بیج — بیج ئئینه سین؟ قارقئیی دیمدیج ئئینه سین؟
سئرچئیی جوح — جوح ئئینه سین؟ ناربه نازیج ئئینه سین؟ نازیج به نازیج دوشوپ تندیرده
یانیپ.

آب زمزم غوصه سی نئن بولانار. آب زمزمین سویو گئیدردی بیر خییار بوستانینا. خییار
سودان سوروشار:

— آب زمزم سن نییه بئله بولانمیسان؟
او دا دئیر:

— آب زمزم ئئینه سین؟ ترری دووار ئئینه سین؟ توراقه بیج — بیج ئئینه سین؟ قارقئیی
دیمدیج ئئینه سین؟ سئرچئیی جوح — جوح ئئینه سین؟ ناربه نازیج ئئینه سین؟
نازیج به نازیج دوشوپ تندیرده یانیپ.

خیار دا غوصه سی نئن آجیلاشار..
یئدی ایشدی مطلبینه یئتیشدی..

— قالخ ایاغا گئداخ توخوملاریمیزی اکاخ.

— اننه، ناربه نازیج تح قالدی؟ باجیسی اؤلدو گئتدی؟

— اؤلدو دااا، به نمناه؟!

— بس اونو هئش کیم قئیرمه دی؟

— بیی! اؤلونو میه قئترماغ اولار؟ چوخ دیینه گئتمه، قاچ او توخومناری گئی گؤروم. دوردوم گئتدیم توخوملاری گتیرم، آما فیکریم قالمیشدی ناربه نازیگین یانیندا. گؤره سن ائله تک قالا جاق؟ ایندی بئله دوشونورم کی، بلکه ده بو ناغیلین مقصدی ائله حیاتین آجی گئرچکلرینی اؤیرتمک ایمیش. اولایلر!

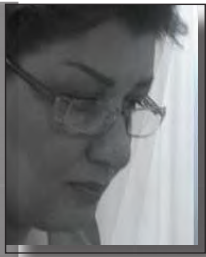
اننه تیرپ توخومو آلدیرتمیشدی آتام. هم ده رئیحان، مرزه، جعفری و نانه توخومو. کردیلرین دؤرد دؤوره تورپاغینی یئکه پیشقوشلی له بیردانا _ بیردانا دلیب، هر دلیگه بیر دانا تیرپ توخومو سالیردیق. هفته یه گؤیرر. ایکی هفته یه ده دیب باغلایب درمهللی اولار. گؤی توخوملارین دا هره سین کردینین بیر طرفینه اکدیك. یایدا حیطی سولایاندا، بو گؤیلرین عطری آدامین قوللارین بوغاردی.

بیزیم دؤرد کردیمیز، کردیلرین آراسیندا گیرده حووضوموز واریدی. قدیم، کاسیب یا دا دؤولتلی، هامی حیطلرده حووض اولاردی. آتام هر ایل قیشدان چیخاندان سونرا حووضوموزون رنگینی تازالاردی، قشنگ آبی رنگلردی. فواره سینی سهمانلاردی، آیاغینی دوزه لدردی. حووضوموزون ایکی آیاغی واریدی، چکر دیک، سویو کردیلره گئدردی. آتام یوللارین آغیزینی قویوب حوصله ایله دؤوره سینی پیی لردی کی، سوزمه سین. سونرا قیرنانی آخیرینه جان آچیب حووضو دولدوراردی، فواره نی ده آچیب فرح لئرک اؤز شاه اثرینه باخاردی. بیزیم فواره میز ده چوخ گؤزل ایدی؛ اوچ لای سو آتاردی، ائله بیل سودان گول آچیلیب حووضوموزون آراسیندا. گتیریب بایرام بالیقلاریمیزی دا بانکادان چیخاردیب سالاردیق حووضون گؤز یاشی دورولوغوندا کی سویونا. قیرمیزی بالیق، آبی حوض و سویون شیر یلتیسی... به به به!

من و انهم یازیسیندا گندن بعضی تبریز آغزی سؤزلر و دئیملر

İpkeşdi	ایپ کشدی	ایپین اوستوندن آتیلاراق بیر نوع اویون و ایدمان (فا. طناب بازی)
Çalasər	چالاسر	حیطلرده قویونون باشیندا دوزلیلن بالاجا بیر چالا، سو اورا یا دا کردیلره گئدرمیش. پساپلی سویو چالاسره توکر دیلر.
Dərbət (ndi)	دربت	چیخیلماز کوچه، دربند، (فا. کوچه بن بست). گونوموزده شارعه کی ائولر مرغوب ساییلیر، آما قدیملر امنیتی چوخ اولدوغونا گؤره دربندین دیبی مرغوب ساییلاردی.

Zakas	زاكاس	بویروق، امر، (روسجادران دیلمیزه کنجیمیشدیر)
Qaçarapba	قاچاراپبا	قاچا _ قاچا
Seyin	سئین	ساخسیدان دوزلن تقریباً بیر کیلولوق کیچیک قاتیق قابی، باققالار اوندا قاتیق چالاردیلار.
Həlqələcə	حلقله	کوچه قاپی سیندا حلقله یه بنزه یه قاپینی دؤیمک اوچون دمیر آلت. لاپ قدیم قاپینی بیر تایننا حلقله لجه او بیر تایننا دا چکیشه بنزر بیر قاپی دؤیمک آلتی قویارمیشلار. سسیندن دؤنینن کیشی یوخسا قادین اولماسی بیلینر میس.
Külləmax (ğı)	کولله ماخ	کول ائتمک، باشینا داش سالماق، یئرسیز خرجه مک
Mətrət	مترت س	ساخسیدان دوزلن تقریباً آلتی _ یئددی کیلولوق نیسبتاً بؤیوک قاتیق قابی، باققالار اوندا قاتیق چالاردیلار.
Zır- zımbır	زیر- زیمبیر	قیویر- زیویر، خیرت _ پیرت
Peşxan	پشخان	ماغازا صاحبی دالیندا اوتوردوغو چکمه جهلی ماسا.
Cıtqoz	جیتقوز	هایلی _ کویلو، سسلی _ صدالی و هم ده ادعالی اولان بیر، کلک باز
Lapdan	لاپدان	بیردن بیر (فا. یکهو)
Dübərdin dağıtmax (ğı)	دویردین داغیتماخ	جزالاندیرماق، تنبیه ائتمک
Mısmırax sallamax	میسمریخ ساللاماخ	اوز تورشاتماق (فا. اخم و ترشروی)
Nəkrə	نکره	یونتانلامیش سس، قولغا خوش گلمه یه سس (فا. صدای گوشخراش)
Pənciriçi	پنجیرایچی	پنجره نین اؤنوندە سکی کی می یئر، قیشدا گولدان ییغیلان پنجره ایچی.
Çubağaltı	چوباغالتی	چوبوق آلتی (کول قابی. فا: زیرسیگاری)
Avaradan zəlzələdən	آوارادان _ زلزله دن	بیر تهر، نه جور اولور اولسون

من و اننه م (۵)

سوسن نواده رضی

متنده اننه نین (عیصمت خانمین) دیلیندن یازیلان فولکلور نمونه‌لری ائله‌جه‌ده نوه‌سیله قارشیلیق‌لی دیالوگلار، تبریز آغزیله یازیلیمیشدیر. باشقا یئرلرده ایسه دیلین صمیمیتی قورونسون دئییه بعضاً یئرل سۆزلردن و ساده‌لشدیرمه‌لردن ایستیفاده اولموشدور. رحمتلیک عیصمت خانیم نواده‌ی رضی مشهور معارف‌پور حاج محمد آغا و حاج حسین آغا نخجوانی‌نین باجیسی قیزی ایمیش. او ۱۲۸۶- ده تبریزده دونیا یا گۆز آچمیش و ۱۳۶۱- جی ایلده ده همین شهرده وفات ائتمیشدیر.

.....
او گون یثیرمدن قالخا بیلیمیردیم، هر یثیریم زوققولدا ییر، جانیم سیز- سیز سیز یلدا ییردی، اوتقوناندا دا بوغازیم گۆینه ییردی.

اننه م پنجیر ایچینه اوتورموشدو لامپالاری دسمالاییر، شوشه‌لری یله گوشه‌مال گئدیردی. هوولاییردی، سیلیردی، ایشیغا توتوب باخیردی. گینه هوولاییردی، سیلیردی. اورگی سویوما ییب، قانیق وئرمیردی؛ لامپالارین تمیزلیگینه اینانیلماز تیتیز ایدی.

ال اوتاغیمیزدا بیر دوواردا تاخچا، او بیر دوواردا بؤیوک بیر دیلاپ واریدی آشاغیسی دا دَرَح ایدی. تاخچامیزین ایچینه، دؤوره‌سی سیرمه میشتواتلی بیر اؤرتوک سالمیشدی. آنام. تاخچانین ساغ- سولوندا لامپالاریمیز ساغدوش- سولدوش دوراردی همیشه. تاخچانین آراسیندا دا یئکه بامبای کاسا بوشقاب واریدی. تاخچانین دوواریندا، لاپ اورتادا آعابابامین (اننه‌نین اری) آوازیمیش آغ- قره شکیلی، کؤهنه تخته چرچوا ایچینه، میخدان آسیلی، منه باخاردی (آلاهه جمیع اؤنلره رحمت ائله‌سین، رحمتلیک اوچ شاهیلیق یوغورد کیمی ائله اؤزونو توتوب کی، مبادا مبادا دوداغی‌نین گوشه‌سی قاجا... ماغیل قدیم کیشی‌لرین رُعبو واریدی اؤز لرینه گۆره)!

اننه م هرگون بو تاخچانین توزون آلاردی، ایچینه کیلری سهمانا سالاردی. بو تاخچایا نه‌دن بئله مارق گؤستر دیگینی چووووخ سورالار باشا دوشدوم! دئمه بس کئچمیش لرینی جانلاندیریرمیش گؤزونده.

اننه لامپالاری سیله- سیله اوزاق فیکیرلره دالمیشدی. گؤزلری یول چکیردی... آلاهه

بيلير هانسی گیزلی _ گیزملى، آجى يا دا شیرين خاطيره لرده اوچو شوردو خيالى...
 بير آز يريمين ايچينده ساغا _ سولا دؤندوم، ترپشديم، ويرنيخديم؛ خئنئئير! ساييمير بو
 منى... باشلاديم زيققى داغارجيغى كيمي زيققىلداييب، ديقئينى چكمگه... گوز آلتى دا
 گودوردوم گوروم نيله يه جك!

اصلينده بيليرديم نيله يه جك، اونون مثيربان اورگى دؤزمزدى بيزيم آغرى _ اذيت
 چكمگيميزه. ايشينى بوراخيپ گليب اوتوردو ياتاغيمن يانيندا و تاپ _ تاپ چالدى
 كورگيمدن:

_ گئتديم گوردوم درده بير ايت اوؤؤؤلوب،

دريسى دولى بيت اوؤؤؤلوب،

قارقاسان جوجه؟

اينجارسيز جا دئديم:

_ جوجه.

اننم ده، نارين _ نارين چيمديكله دى كورگيمى "جوووح جوووح جوووح" دئيه؛
 سانكى جوجه جانيمى ديمديكليرميش كيمي.

_ گئتديم گوردوم درده بير ايت اوؤؤؤلوب،

درى سى دولى بيت اوؤؤؤلوب،

قارقاسان جوجه؟

_ قارقااا.

بو سفر ايرى _ ايرى قيرتدى كورگيمى "قاار قاار قاار" دئيه؛ يانى كى، قارقا
 ديمديكله بير!

_ دو بالا، مدره سييه يوباناسان.

دندى اننم، ساچلاريمى مهربانجا سيغالالايا _ سيغالالايا.

ائله خوش ازديريردى كى بيله مى، الى نين آلتيندا پيشيك كيمي پيشيك لنيپ
 ستيحلنيرديم! هئچ يريمدن قالخماغييم گليردى. هم ده دوغرودان سوزايرديم.

_ اننه اوريم بولانير، باشيم گندير، دورانميرام.

او، جانا ياتان آنا الينى آلتيماقويوب دندى:

_ ننن او سسون بالا، هه ديه سن آنين دا ايسسى دى. نيه كنفسيزله ميسن؟ يئرندن دورما
 گليم.

اننه گئتدى، آز سونرا گلدى. الينده كى مئرمه ييني قويدو آتيشقانين ايچينه. اوزرليك
 قاين، ايچينده اوزرليك توسوله يه _ توسوله يه گتيردى باشيمين اوستونه، توسوسونو

پوفله دی منیم اوزومه. بیر _ایکی داناسینی دا اوزرلیک قاییندا گۆتوروب ایکی بارماق آراسیندا ازب قاراسینی یاخدی قاشلاریمین آراسینا. ناخوشلایاندا انهم ائله گۆزل اذیرردی کی، دئیردیم هئچ توختایب دوزلمه ییم کاش! انه، «قادا _بالا ائودن گتسین دتدر اوزاخلاشسین» دئی، تتر _تتر اوزرلیک سالاردی. اوزرلیگی شنبه یا دا چارشنبه سالاردی. "جومه اوزرریک سالمازلار" _ دئیردی. نییه سینی اؤزو ده بيلمزدی، اما بو اینانجیندا اولدوقجا ثابت قدم ایدی. اوزرلیک قابین اود اوستونه قویاردی، قاب قیزیشاندا اوزرلیکلری چیمدیک _ چیمدیک آتاردی قابین ایچینه، دانالار اود اوسته قیزیشیب چیرتا _ چیرتا باشلایاندا انهم بئله دئیردی:

"اوزرریحسن هاواسان،

مین بیر درده داواسا.

دَت قاپیدان گیرنده،

سن باجادان قوواسان.

اوزرریح دانه _ دانه

چکیلسین کهکشانه

آیا باخانین، گونه باخانین

آلاگۆز،

قره گۆز،

ساری گۆز،

شنبه اولانین گۆزی،

یکشنبه اولانین گۆزی

.....

جومه اولانین گۆزی،

کوللو جهانین گۆزی،

قوهوم اول، یاد اول

چاتداسین اونون گۆزو.

سالدیم اوتا اوزرریح

گۆروم حۇحمون اوزرریح

بیر، ایکی،

اوچ، دۆرد،

بش، آلتی، ینددی

ینددی مین ایله جان قادا_ بالا قویدی گتتدی.

آتام گیردی اوتاغا:

_ پوف واه واه، آبا بو نه توسسودی سالميسان سحرى؟!

_ اوشاق نوخوشدى سوزالیر، سویوخ دَیب گومان. سوت دوغراماسی دوزلدیپ گتیمیش بیله سینه.

سوت دوغراماسین ائشیدر_ ائشیتمز دوروب، دیم_ دیک اوتدوم یثریمین ایچینده. انه مین سوت دوغرامالاری اؤلونو دیریلدردی.

_ آبا مونون کئفی ییزدن سازدی، هاراسی نوخوشدی؟! قیز دو سازلاش پنییر چۆریوی یئه، قاش مدرسه وه!

اوزومو چۆنگلتدیم، چین لریمی آسلادیم، گۆز لریمی آختیدیم، چاره سیز_ چاره سیز باخدیم انه مین اوزونه و الینده کی سوت دوغراماسینا.

_ بیی! بو نه سۆزدی؟! اوشاق یثریندن قالخاممیر، گۆرموسن کئفسیزدی؟ دو بالامسان، دو دردین آلم! بیر قاشیق بو سوت دوغراماسینان یئه، دیر چل.

ایمدن گلن قدر قودوقلاب، ازیله_ ازیله آغزیمی آچیردیم و انهم قاشیق_ قاشیق سوت دوغراماسینی منه یئدیردیدی. البته آتامین داشماتلی باخیشلارینی گۆروردوم، آما گۆرمزلیکدن گلمگی ترجیح اندیردیم! انه نین ریاسیز و صمیمی محبتلریندن سوء استفاده اندیرمیشم کیمی باخیردی آتام منه.

بیر سوتچوموز واریدی، "ببوووو ببوووو ببوووو" چالا_چالا سحر تئزدن چرخ یله کوچه لری دولاشاردی. قاپیلاری دؤیردی، سوت ساتاردی. اونون ببولارینی ائشیتجک قونشولار سوت قابینی گۆتوروب اؤز قویاردی کوچه یه سوت آلمایا. تیکه دن بیر دسته لی پئیمانهمسی واریدی. هرگون بیر دولو پیمانهم سوت آلاردیق بیز اوندان. سوتو قیناداردیق، سویویاندان سونرا اوستونده قالین قایماق دوراردی.

انه م ایستی سوتو پیالایا تۆکر، شکرى اونا قاریشیدیراردی، ایچینه اوسکو لاواشی نین خیردالارینی تۆکردی... به به به! اولاردی سوت دوغراماسی! بیز ناخوشلایاندا اونو وئردی و چوخ غریبه دیر کی، دوغوردان داش توختاردیق. سویوق دیمه میز آزالیر بوغازیمیز یوموشاناردی.

آی حکیم انهم هارداسان؟ گل گۆر کی ایندی خالوار_ خالوار داوا_ دووا سنین سوت دوغرامالاریوین ایشینی گۆره یلیمیر.

انه مين هر درده درماني واريدي؛ شاسترن، داغ نابات، گؤيزابان، بئؤوشه، مکه تئلى، گيلاس چؤپو، گيرده گشنيش، رازيانه، نانه عراغى، سرين شيره، رئيحان توخومو، ميخك جوهرى، عَناب، پيى زنجفيل، شووَرَن، بئُه دانا، چار توخوم... داواخاناسى دولويدو بئله داوالارلا!

سوت دوغراماسين يئديم، آتام دا بير "آسپيرين بچه" وئردى آتديم، دئديلر باشيوى قوى يات. من ده مدرسه نى ووردوم يئره، باشيىمى آتيب ياتديم. گؤزومو آچديغيمدا گون پنجير ايچينده يدي. آچيق پوتوشقادان ذهني دورولدان بير مئه اسيب دولاشيردى اوتاقدان. ائويميز روبه قيله ايدى. رو به قيله ائو قيشدا گون توتوب ايستى اولار، ياي _ يازدا گون توتماز، سرين اولار. يئريمين ايچينده اوزون _ اوزون گرئشيب قانى بدنيمده جريانا سالديقدان سونرا، ائو اهلينى گزديم گؤز _ قولاغيملا. كيمسه بوخ، سس _ صدا دا بوخ... هارداى آنامينان اننه؟ _ اننه... آى اننه!...

صانديخانادا چيققاچيق سسينى ائشيتديكده دويدوم اننه صانديخانادادير. قديم ائولرده، اوتاقلاردا صانديخانا اولاردى. صانديخانا بالا بير اوتاغ ايدى اورا يوح _ ياپ قويارديلار، يورغان دؤشكلى ييغارديلار، يخذن قويارديلار. گولمىخي لار چاليب پالتار آسلارديلار. صانديخانانين دوواريندا لم لر اولاردى. لم لر ين ده اوستونه وئجه گلمه ين يا دا هردن بير لازيم اولان شئ لرى قويارديلار. بعضا صانديخانانين ايچينده ده آيرى بير بالا صانديخانا اولاردى، اونا دا ديب صانديخانا دئيرديلر. صانديخانالارين اولماسى سبب اولاردى كى، اساس اوتاقلار هميشه ييغيشيلى و سه مان گؤرونسون چونكى آرا _ بره ده هئچ زاد اولمازدى. اياقلاريمى دره _ دره گيرديم ديب صانديخانه. _ اننه نه قئريسَن بوردا!

يازيق اننه م ديسكيب ديك داشلاندى!

_ آى آتوا لعنت قيز سنين! قارنى يانميش، باغريم چاتدادى، اؤدوم قيريلدى. آدام بير سس وئره، هابليير، اؤسگورر. سن منى فيججه له ديب يارى جان ائلسيه جاقسان آخيره! اننه ين ان آجى قارغيشلارى، منه شيرنى باليق دادى وئردى. اونا گؤره ده بير ذره ده اينجيمه ديم بيله سيندن. آما گؤزلرى قيزارميشدى اننه ين، صورتيندا دا نم واريدي، اوزونه باخجاق بونو سئچديم. الى نين ترس طرفى ين اوزونون نَمى نى آلدى، دينمز _ سؤله مز ال آتدى يخذنين آغزى نى باغلاماغا، باشيىمى اوزاتديم يخذنين ايچينه!.. آخى بو

يخدن هميشه باغلى اولاردى. برک گيره سالمىشديم بيله سين!

— اننه نيه به آغلىسان؟

زىليخ لارنى پالتارينين قولونا سىليب، ال آتدى او بىرى يخدنين ايچينه، بىر آز ائشه لندى،
ائشه لندى، بىر شىلر چىخارتدى. ياشلانمىش اللرى يله بالاجا اللرىمى آچدى، ايکى دانا
کامفت، بىر اووچ نوخود— کيشمىش قويدو اووچلار يمين ايچينه و دئدى:

— "بىر قوشوم وار نهانى

گزر جومله جهانى

ايسترم کسيب ييم

نه اتى وار، نه قانى"

دى گؤراخ بوندى؟

— طياره

— آى سنى پير اولاسان!

"نه الى وار، نه ياغى،

نه باشى وار، نه قولاغى،

گاهدان آغلار، گاهدان گولر"

بونمنه دى؟

— ...! اننه بونو ايندييه جان دئمه ميسن.

— دئمىشم، هلبت يادينان چىخيپ. سؤزدى، سؤز.

— هن... دئمىشدين اننه، ياديمنان چىخمىشدى.

— "دوروب، دوروب ايلنر،

منى گؤروب، بى لئر،

آدام کيمين يئرير،

آدام کيمين ايلنر"

دئ گؤراخ بونمنه دى؟

— بولورم داا، کؤلگه دى .

— قىز بىليجى گؤتو يئمە ميسن؟! ماشاللاه اوسسون هر نه سوروشورام بىليسن.

— "اوندى كى، گئجه — گوندوز يول گئدر"

— ساعاتدى. يوخ اننه من هئش زاد يئمە مېشم بوغازيم اينجىر! آى اننه! سؤزو

بوروشدوروب ديشمه دا. سن آغلاميسان باع. نوولوپ سنه؟

— "بیزده بیر کیشی وار، آغزیندا ایکی دیشی وار"
— ماشادی. کۆمور گۆتورروخااا، مونو دا باشایرام.

— "باخ آلاهیین ایشینه،

ایپلیک تاخیب دیشینه،

باپاخ قویوب باشینا،

قویروغو سودا، باشی قورودا"

— لامپادی. هااا ییخ سیلیردین.

— "باغدا تاپیلدار، سودا شاپیلدار"

— بو دا بالتادی اننه خانیم. اما دا جویوی وئرمیه جام. هاممی سینی باشایرام. دی
گوروم نییه گوزون قیزاریپ؟

— نه بیلیم کیلیم گریب اووشدورموشام قیزاریب دا.

اوزومو تورشادیپ دندیم:

— یالان دیسن... اننه قویوسان یخدنیوین ایچینه باخیم؟

هله ایجازه نی آلمامیش بئلیمه کیمی جوموشدوم یخدنین ایچینه!

اننه مین ایکی یخدنی واریدی. بیرینده پار _ پالتاری، بوخچالاری زادی واریدی. اونو
تئز _ تئز تۆکوب سهمانلاردی. آمما او بیرنین اوستونده ایلان یاتمیشدی. هله _ هله
آچمازدی اونو. بیلیمزدیم نیه. همیشه قیفیلی اولاردی. بو گون اننه او اسرارانگیز
یخدنی آچمیشدی خفادا. من ده غفیلدن اوستونه چیخیمشیم گویا!

ايله بیلردیم قیزیلدان، جواهردن زاتدان گیزلیدیپ اننه او یخدنده. بیر آز جیر _ جیندا،
خیرتی _ پیرت، بیر نئچه دانا آوازی میش بوخچا، بیر کله قند، بیر بسته زعفران، بیر بالا
پاکات چای، یانیندا دا هتل ایله چای عطری، بیر نئچه بسته اوشنو وئره سیگاری، اوچ _
دؤرت دانا کیربیت، بیر ایکی دانا حصیر یئلیج، بیر دانا دا آغزی قیفیلی تخته صاندیق...
— آی اننه، بو بئوژ شئیر ندی ییغمیسان بو یخدنه؟!

— بالا بئوژ نییه اولور؟ بو، بوردی یمانی دی، مکه دن گتیریلله. اوستونده ده اون
ایکی ایمامین آدی یازیلیپ. بو دا کفیمدی. بو دا توربتدی، او دا آب زمزمی. بو
مؤهر _ تسبیح ده کربلا توربتی دی، کربلادان گتیریپلر، بو دا کی عطیری ...

— بولار نه درده دیر؟

— سنین کاریوا گلمز بالاسی، بولاری میرده شیر بیلر. نه بیلیم، کفندی دااا، اولونو
یوووب صیدری _ کافورلیپ کفن نلله. آغزی بورونونا پامیخ تپه لله، بوردی یمانی یه
چولقالالا، اوستونه ده اورتوک سالالا. بو قت _ چایی دا قویموشام کی، من اولنده او

قونشو بو قونشویا قاشمییه سیز. پوتوخدا دا اوش دست بئلی بوغونوق ایستیکان، اوش دست ده شاه عابباس نلبکی سی وار. آلتی دانا گولی سورخی قندان، آلتی دانا دا چینی زیر سیغار وار.

ائله باش چیخارتمادیم نه دئدی. آمما دییه سن اورگیمین باشینا بوم — بوز بیر شیش سانجیلدی. بیر شئی اورگیمدن اوزولوب دوشدو... کورگیمین آراسیندا ایلدیریم چاخان کیمی اولدو، جانیم گیزیلده دی بو سؤزلردن. سوروشدوم:

— اننه بو بوخچا نه دی؟

— او دا آعابا بونین حمام بوخچاسیدی.

— آعابا چوخدان اؤلپ، حمام بوخچاسین نئینر؟!

— درد ائیر، زهریمار ائیر! اؤلونون هر زادین آتماز لا کی ائشیه.

دئمه بس بو یئرسیز سؤالیم لا اونون دالیدی بو تون رومانتیکک حیسله شیللاق آتمیشدیم!

قوردوغو شیرین خیاللاری سونجوقلامیش، ایستی آشینا سویوق سو قاتمیشدیم!

ائله قینایچی، ائله نم نه جور باخدی کی اوزومه، آغزیمی آچیب دانیشماغیما پشمان

اولدوم. "سؤزوم گه گیر آغزیم" دئییه جاقدیم، آمما اننه، گؤزونون گوشه سینده کی

یاش دامجی لارینا رغمن، شیرین — شیرین گولوم سوندو اوزومه. من ده وره وولانیب

مارا قجیللیغیما دوام ائتدیم.

رنگی کؤهنه لیکدان ساریا چالان، نساخدان دوشموش آغ بوخچانی آچیب دئدی:

— بو، آعابا بونین حمام یئرسیدی. بو فیه سیدی، حماما گیرنده بئلینه باغلاردی. بو

دا قطفه سی؛ بونو دا حمامانان چیخاندا چینینه سالاردی. بو ایاخ داشیسی، بو دا جان

کیسه سیدی، کوردوستانان گنیمیشدی. بو دا عراقچینی دی، گنجه لر قویاردی باشینا. بو

دا زنگللی، یون دی خالیص؛ قول — قیچی آغریینده گنجیر دزدی، قیزیشب سانجیسی

قویاردی. بو دا آر خالیغیدی، سالاردی چینینه. آلا ره حمت ائله سین... (چوخ حسرتله

دئدی بونو).

ایکی دانا دا، بیرى بالا جا بیرى بؤیوک میس جام واریدی، ایچینه فیرچادان زاتدان.

سوروشدوم:

— اننه بولار نمه دی؟

منی بیر آز ایته لین کیمی اولدو، بئزیکمیش حالت ایلن دئدی:

— دا اوشاخ هر زادا بیرینی سوخماز. دو گئت قولچاخلاریونان دوموخلن، من ده

ورزن ائله دیخلاریمی بیر — بیغیش ائلیم گلیم.

— یوع گتتیرم. سنه کؤمخ ائلیه جام. اننه، بو بوخچا نه گؤزلدی، بونون ایچینه نه وار؟

— بو دا منیم گلین حامامیمین سوزنسی دی.

— گلین حامامی یانی نمه؟

یا پیشدی الیمدن، اوتورتدو یتره، اؤزو ده باغداشا قوروپ اوتوردو قارشیمدا، یئرینی راحتلادی. بوخچانی آچا — آچا دئدی:

— "آمان زامان ایچینده

قلبر سامان ایچینده

دوه دالاحلیخ ائلیر

کؤهنه حامام ایچینده"

"حامامچی نین تاسی یوخ

اودونچو بالتاسی یوخ

بازارا بیر تازی چیخدی

بوینوندا خیلتناسی یوخ"

— هُن بالا جانیم سنه دئسین کی، قدیم حاماملار ایندیکی کیمی نومره اولمازدی.

نومره سورادان چیخدی. عمومی حامام اولاردی. اوننان دا قاباخ خزنه دییردیلر. منی

گلین نیخدا خزنیه آپاریپلا. حامام، سحری تزدن، دؤتده زاتدا کیشیلرینکی یدی، ۸ —

۹ دان اویانا دا آرواتدارینکی.

پیلله لری اشاعیه یئننده سویونان یئر اولاردی؛ دؤت دؤره اننی سگگی یدی، آراسیندا دا

یئکه بیر حووض واریدی. سویونان یئرین دؤت گوشه سی نین ایکسی الی تاسلی لارین،

ایکی گوشه سی ده خالچانشین لرینکی اولاردی. ایکی طرفه فرش سالاردیلار، کاسیبلار

کیلیم یا دا حصیر سالاردیلار.

نابلد آدام گلنده، کاسیب اوسسئیدی، اوستا دییردی (حامامچی یا "اوستا" دییردوخ).

— "آی بالا، اورا سنین یئرین دبی، اورا خالچانشین لریندی!"

الی تاسلی لار، حامام منده لرینی، هم ده تاسی یا دا مشکفه نی قولتوغونا ووروب

اؤزینن حاماما گتیرردی. خالچانشین لره مشکفه وئردیلر. حامام یئرلرینی ده نوکر —

کولفت آپاریپ سوزنی نی سَرردی سَککی یه، بوخچانی آچاردی سوزنی نین اوستونه.

مشکفه نی، جامی، بیر ده حامام اسبابین کولفت یا دا نوکر آپاراردی حامامین ایچینه.

مقصودیه ده "مئیدان حامامی" واریدی. اوردا آدام، آدام اوسته اوتوراردی نوییه.

حامامین ایچینه گیرپ یوونوب سورتونوب لیفلننن سورا، خزنه نین اول پیلله سینده

اوتوراردوخ، آبگیر گلیپ سو تۆ کردی، گیله شیر ائلردی.

سوروشدوم:

— گیلە شیر ندى؟

— آبگیر مشکفنى نن سو تۇ کردى، دىردى: "باشیوی اووشدور، قولوو یو، قیشلاریوی بیر ده تمیزله، قولاخلاریوین ایچی قالدی، قولتوخلاریوا دا بیر الیوی چچ... "پساب چیخاننان سورا خزنییه گیردیلر. خزنه دن چیخاننان سورا آبگیر گلیپ گینه سو تۇ کردى پاحلانیب چیخاردوخ.

خزنه ایکی دانا اولاردی، بیرینن آلتیندا تییان یاناردی، سویو ایسیسی اولاردی. سو چوخ قیزیشیدى، سویوخ خزنه دن سویو آچاردیلار، ایسیسی خزنه نین سویونو بیرردیلر. سو میزان اولاندا، سرین خزنه نین یولون باغلاردیلار.

— اننه منی آپار خزنییه دا!!

— ایندی خزنه یوخدو کی قادن آلیم. آمما بیر ایکی عمومی حمام هله قالیر. شاه خیوانیندا "علی حمامی" وار، سنی بیر گون آپاررام اورا. هاردا قالمیشدیم؟.. هن، او زامان ایندیکی کیمین صابین، نه بولوم شامپو— زاد اولمازدی کی. باشیمیزی گیلین یوواردیق. یا دا مراغا صابینی نن.

— اننه گیل نمنده دی؟

— گیل، بئله کونده — کونده بیر شئی ایدی، تورپاق رَحده، بوز رَحده؛ صابین کیمین کفلنردی. ناپرهیزلیق ائلیینده ده "کیشوری صابین" ایشلدردوخ! او دا بیر جور عطیری صابین ایدی، ماهاباتدان گتیردیلر. هَلَم — هَلَم تاپیلمازدی.

حمام منده سینه آغ چیلواردان لیف تیکیپ قویاردوخ. جووانازنر لیفلره ایش تیکردیلر. بی دانا دا تخته دَرَاخ قویاردوخ. داللاح گلیپ هُورویو آچاردی، اوزون ساچلاری تخته دراغینان داراردی. سورا مشکفنى نن سو تۇکوب ایسلاداردیلار. اعیانلاری داللاح یووندوراردی. یا دا سن باشیوی یوواندا، داللاح دا ایخ داشی یینن ایاخلاریوی سورتردی. عمومی حمامدا باشیوا قیزیل آل نقدر اوتوروسان اوتی، ایندیکی نومره لرده آمما، تاخ تاخ تاخ دۇیولله کی: "ساعات دوزلدی!"

حمام یئرینده جان کیسه سی نن نوشور ده اولاردی. یاخجی کیسه نی کوردوستانان یوللاردیلار، جئیم نن اولاردی. نوشورو ده ائولرده دوزلدردیلر. اعلا نوشور حرام ایلیحدن دوزلر. هر کس اوزیینن ایکی جام آپاراردی، میس جام. بیرى بالا، بیرى بۇیوک. جامدا حنا ایسلادیب باشیمیزا یاخاردوخ، اوتوراردوخ داللاح گلکسین جانیمیزی سوتسون. آرادا دا بیر مشکفنى نن سو آخیداردوخ جانیمیزا، جانیمیز ایسلانسین. نوبه میز اولاندا گئدیپ اوتوراردوخ جان سورتن یئرده، داللاح گلیپ نوشور یاخاردی جان

کیسه‌سینه، کیسه چکردی. هانکی داللاح یاخجی پیلته‌لندیریپ چیخ چیخاتسیدی،
هاممی اونا سورت‌دورردی جانین، یاخجی دا انعام وئرردی.

حاماما ایخ یالین گیردوخ، پاحلانیب چیخاندا تخته باشماخ وئرردیله گیردوخ. گئیین
یئرده بیر حووض اولاردی ایچی نین سویو سب — سرین اولاردی. تخته باشماغیان بو
باشدان گیردوخ حووضون ایچینه، او باشدان چیخاردوخ. اوستا هرایلاردی:

— "بالا او سوزننی چح قاباغا، خانیم اوتوسون"

اوتوراردوخ سوزنی نین اوستونده، ایاخلاریمیزی قورولاردوخ چیخاردوخ سوزنی نین
اوستونه. قطفه‌نی سالاردوخ چینیمیزه. قورولانیپ گیردوخ.

— "ساعاتاریز اوسسون!"

— "سیزین ده ساعاتاریز اوسسون!" دیردوخ بیر — بیریمیزه و یئماخ منده‌میزی آچیپ

بیر — بیریمیزه بو یرون ائلدوخ.

— اننه منی ده آپار دا!!

— هارا؟

— گلین حامامینا!!!

— بو گلین حامامی دیی کی!

— به گلین حامامی ندی؟

— دور ایاغ، گنداخ میپاغا باش چکاخ، من ده بیر پاپریز آلیشدرم، سنه بیول گلین

حامامینی تعریفلیم. سنی گوروم گلین اولاسان بالا!

قیرقی کیمین قالخدییم آیاغا، اننه یاپیشدی قولومنان، «ویح ویح ویح» دئییه گوج بیلاهینان

یئردن قاخلدی. اوندا بیلمزدیم اننه یئردن قالخاندا نیه بیر او قدر سس وئریر. ایندی

آمما... گئت گئده باشا دوشورم ویح ویح یانی نمه!

آسلانمیشدیم اننه نین اتگیدن. گئده — گئده اننه منه اوخوردی:

— "قوربانام اؤزوم سنه

حیکمتیم سؤزوم سنه

ایشیخلی اولدوز کیمی

تیحمیشم گؤزوم سنه."

اننه مین دلی، ساده ایدی، ییغیجام و جانایاتان ایدی. ساده‌لیگینه رغمن بؤیوک —

بؤیوک فیکیرلر و ان درین دویغولاری ایفاده ائلدردی قیسا — قیسا جومله‌لرده.

— "بالیخ سودا یان گندر

آچما یارام، قان گندر

يازىخ طبيب ئىينه سىن

اجل گلر، جان گئدر."

اننە مەن بىر چوخ سۆزلىرىنى ايندى آتلايرام. آما اوندا دا، نە دئمك ايستەديگىنى باشا دوشمەسم بئله، اننە نەن مەنا دولو آھنگىن سۆزلىرى روھومو يثرىندەن اوينا داردى. پنچىر ايچىندەن اننە نەن سىگارنى، موشدويونو گۆتوروب پىللەلردەن انندىك ماتباغا دوغرو.

— اننە، بولارى كىم اۆرگە دىپ سەن؟

— كىم اۆرگە جاغ نە — دەمەنن اۆرگشمىشەم داا.

— اولار كىمەنن اۆرگە شىبلە؟

— قەدىم آداملار سىنە دفتر اولاردىلا بالا! ايندىكى كىمىن كىتاب — دفتر اولمازدى كى! اولاردى ھااا، آزاراغ آداملارەن باشى چىخاردى يازى — پوزودان. ھامى سىنەدن — سىنە يە اۆرگشىپ باشاراردى بولارى.

— يوخ اننە، سەن ھاممىدان چوخ باشارىسان. مەن دە اۆرگت داا.

— بى! اۆرگدىرەم دا. قولى دورم سەن بىر فىرنى پىشىرىم. سويوق دىمە ھە ياخجى اولار.

— ايستەمىرەم، اوتى گلەن ھاممىنى دى.

گولومسەندى. بىر آز قىزاران كىمى اولدى اوزو، سانكى بىر شىلەر يادىنا دوشموش كىمى گۆزلىرى يول چكدى. اوز — گۆزۈنە سۆيۈنچ سىپىلدى دىئە سەن. پاپرىنى تاخدى موشدوگە، ياندىردى، بىر نەفس چكىپ باشلادى تعريفلمگە:

— جانىم سەن دىئىن كى، تويدان بىر گون قاباق، بىش — اون نەفر قىز ائويننەن، بىش — اون نەفر دە اوغلان ائويننەن گلەننى آپاراردىلار ھامما. وارريلار ھاممى قوروغ ائلردىلەر. اوغلان ائويننەن مىس مۇزىئى لردە گلەنە ھولە، قۇفە، دىمپايا، پالتار، مىس جامدا عطىرىرى صابىن، نوشور، دراخ...خونچا كىمىن دوزوب گىتىردىلەر. قىز ائوى دە ميوە، قنادى شىرنىسى آپاراردى؛ آلمانا، امروود، اوزوم، ھىوا... آغاشلاردا بار نە اوسسىدى اوننان. قنادى شىرنىسى دە نازىخ اولاردى، يا دا لىوادىيەدن، پىچىنىچەدن، مەشدى شىرنىسى نەن زاتدان.

دەستى نەن ھامما گىرنەن، ھولە وئرنەر جاملارى آلىپ "تويلار موبارح" لرى چالاردىلار.

"گلەن گلەر ياواش — ياواش

قوتوغونا ووروب لاواش

تويلار موبارح

موبارح بادە

ای گولو رئیحان
رئیحان بیچرم من
اوغلان یولوندا
جاننان گنچرم من"

گیردکان قابیخلارینا موم تۆکردیلر، ایچینه پیلته قویاردیلا. شمع کیمین یاندریپ
اؤتورردیلر خزنهده سویون اوزونه. چوووووخ گؤرمه‌لی اولاردی.
چالاردیلا، اوخوردولار، اوینیپردیلر... ینکه جامدا حنا توتاردیلا هاممی بارماغین
باساردی حنایا. یا دا قاشلارینا ساچلارینا حنا قویاردیلار. داللاح گلیپ گلینی
یووندوراردی، ساشلارینی داراردی. حامامنان چیخاندا دا گلینه اوزریح سالاردیلار.
اوگون ناھارا هاممی قیز ائوینه قوناخ اولاردی.
حامامین ائشیکگینده ده اوغلان ائوی گلینه قورباننوخ کسردی.

— اننه!.. من ده ایستیرم گلین اولام!
— واخسئی! کس سسین، دیلی قوروموش! اوتان حیا ائله، قیز اوشاغی دا بو سؤزلردن
دانیشار؟!

سسیمی کسدیم... آما اننهمین ساواشیپ حربه— قداغا کسمه‌سینه رغنم، من گلین
اولوب گلین حامامینا گئتماغی ائله خوشلادیم کی!
اننه موشدویو قویدو دوداقلارینین آراسینا، سیگارین زهرینی چوووووخ درین— درین
ایچینه چکدی، توستوسون پوقله‌یه‌ندن سونرا دوام ائتدی:
— زاهی‌نی دا اونومونجو گون اؤز فامئلی بیر ده قئنین— قوداسی آپاراردیلار حاماما. اؤل
کۆریه‌نی یووندوروپ گیسیندیریپ، بلردیلر. چولقاخلاردیلار چولقاغینا یوللاردیلار
اؤه. سورا زاهی‌نین چینینه فیته سالاردیلار دیردیلر اوتی ترله تا دردی بلا جانیننان
چیخسین. چیخاندا دا یئددی دانا گیردکان دوزردیلر یولونا. زاهی گرک تخته باشماغینان
اولارین اوستونن کئچیددی اولاری بیر— بیر سیندیرئیدی. بو گیردکانلاری دوغمیان
گلینلره یئدیردیلر کی اوشاغی اولسون.

— اوشاخلاری اولاردی بیول؟!
— نه بیلیم بالا. منیم غغلیم کسمیر بئله ایشلری. من کی بو سفئح سؤزلره اینانمارام.
گییننده ده زاهییه ایلیخ یومورتا یا دا سوت ایچیردیلر.
بیزلر ده قطفه‌نی سالیپ چینیمیزه اوتورادوخ پیر، چۆرخ، گول‌بسر، مامپاز، شکرپیر،
یئر— یئمیشدن منده‌میزدن چیخاردیپ ییردوخ هالا— هیرئئی‌نن.

اوستىيە دە وئىردوخ آدم باشى بىر عاباسى، ايكي عاباسى... بئله.
اوروشلۇخدا دا ساعات اون ايكي دن اويانا گىنجە حمامى اولاردى. گىنجە حمامىنا
گىئىردوخ.

— اننه، قديم ايشلر نه چتين ايميش؟!

— هن بالا ياشاماخ موصيبت ايدى اوندا...

— بىر تاباجا اؤرگشميشم اننه، سوروشوم؟

— دئ گوروم ندى؟

— "داغدان يئىر داغ كيمين

قوللارى بوداخ كيمين

يئىر بولاخ باشينا

باغىرار اوغلاخ كيمين"

— وای جانين يانماسين هاردان اؤرگشميسن مونى؟

— ايلديرم دى بو. بىرى ده وار ديسيم؟

— دئ گوروم.

— "ييزيم ائوده خالى وار

خالى نين احوالى وار

گؤيده بىر قوش اوچار كى

ياغيندا نالى وار"

— مونو قديم ائشيتميشديم آعاداييمدان، هن، "آرى" دى.

— اننه گليني نه هاممى سؤير؟

— چونكى گلين قشنگ اولار، گليني گينديريپ گىچينديرلله، بزلله، دوزلله، اننيح

چيرشان ياخاللا، باشينا فاتا تاخاللا...

— اننه من ده ايستىرم گلين اولام! ال آتدى ميزين اوستونده كى ملاغيه، قوپالاعيمى

گؤتدو...

— آى كؤپين قىزى، آعزيوا ايسسوت دولدوراجام، بوينو قينينتان چيخماميش گور نه

دييرى؟ هله بىر قىزلار بولاغينتان سوايش... سنى گوروم پيس گونه حسرت قالاسان،

حياسيزين بىرى حياسيز...

اننه بىر اوژدان دانيردى منى... قاچا— قاچا دؤندوم باغىرديم:

— من ئئينيم، ميه دئمه دين گلين قشنگ اولار؟.. من ايستىرم گلين اولالام!

— واخسى همسايالار ائشيدى، سنى گوروم لال اولاسان!

من و انهم (۵) يازيسيندا گئدن بعضى

تبريز آغزى سۆزلر و ترمينلر

آوازيماخ (_غى) / AVAZIMAX (ĞI)

رنگ _ روفدان دوشمك، كۆهنه لمك { تاخچانين دوواريندا، آعابامين آوازيميش آغ _ قره شكيلى، كۆهنه تخته چرچووا ايچينده، ميخدان آسيلي، منه باخاردى }

بامباي كاسا بوشقاپ (_بى) / BAMBAY KASA - BOŞQAP (_BI)

بیر نؤوع آنتيك چىنى كاسا بوشقاپ، هيندوستانين بامباي شهريندن گلدیگی اوچون بامباي قابى آدى وئریلمیشدیر. { تاخچانين آراسيندا دا يئكه بامباي كاسا بوشقاپ واریدی }

بیاخ / BƏYAX

بیر آز اؤنجه، بو یاخین کنچمیشده. { بیاخ سیلدیغین لامپا }

بئزیمماخ (_غى) / BEZİHMAX (_ĞI)

جانا گلیمک، بیخماق. { سن منی لاپ بئزیدیردین }

بیرین / BİRİN

بورون

بیررهماخ (_غى) / BİRRƏMAX (_ĞI)

بیرله مک، بیرلشدیرمک، ایستی سویا سویوق سو قاتاراق ایلیندیرمک، بیریکدیرمک { سو چوخ قیزیشسیدی، سویوخ خزنه دن سویو آچاردیلار، ایسسی خزنه نین سویونو بیرردیلر }

بویرون ائتماخ (_غى) / BUYRUN ETMAX (_ĞI)

تعارف ائتمک، ایسمارلاماق { یتماخ منده می آچیپ یولداشلاریم بویرون ائله دیم }

جیققیلی / CIQQILI

بالاجا، کیچیک، بونا جیققیلی و دینقیلی دا دئیلر. { بی جیققیلی دا اینجیمه دیم بیله سیندن }

چؤنگلتماخ (_غى) / ÇÖNGƏLTMAX (_ĞI)

دیشیک دوروما سالماق، آشاغی آسلاماق (فا. ضعیف و ناتوان نشان دادن) { اوزومو چؤنگلتدیم، چیین لریمی آسلا دیم }

دوزله، اننيح _ چيرشان ياخاللا، باشينا فاتا تاخاللا...}

فيججه لتماخ (_ غي) / FİCCƏLƏTMAX (_ ĞI)

ديغلتماق {سن مني فيججه له ديب ياري جان ائليسيه جاخسان آخيره}

گيله شير / GİLƏŞİR

ساچلاري صابون كفيندن آرينديريب يوماق {خزنه نين اول پيلله سينده اوتوراردوخ، آبگير گليپ سو توكردى، گيله شير ائلردى}

گول ميخي / GÜLMIXI

رخت آويز، پالتار آسلانان ميخ {صانديخانادا گول ميخيلار چاليپ، پالتار آسلارديلار}

گوشه مال گئتماخ (_ غي) / GÜŞƏMAL GETMAX (_ ĞI)

ياواشجا سورتكمك، (فا. ور رفتن) {انهم پنجير ايچينده اوتورموشدو لامپالارى دسمالليردى، شوشه لرينين گوشه مال گنديردى}

هالا _ هيرنا / HALA - HIRNA

دئييب گولوب سسلى _ سسلى شادياناليق ائلمك {قطفه نى ساليپ چينيميزه اوتوراردوخ پنير، چورح، گول بسر، مامپاز، شكر پنير، يئر _ يئميشدن منده ميزدن چيخارديپ بيردوخ هالا _ هيرننين}

هلم _ هلم / HƏLƏM - HƏLƏM

هله _ هله، بو راحتليغا، بو تنزليگه. {كيشورى صابين بير جور عطيرى صابين ايدى، ماهاباتدان گتيررديلر. هلم _ هلم تايلمازدى}

حربه _ قداغا / HƏRBƏ - GƏDAĞA

هده له مك، خط _ نيشان چكمك {آما انهمين ساواشيب حربه _ قداغا كسمه سينه رغبمن، من گلين اولوپ گلين حامامينا گئتماغي ائله خوشلاديم كيى}

اينجار / İNCAR

سون گوج، طاقت، (فا. توان، نا) {داها يئرماغا اينجاريم قالمادى}

ايسوت / İSSOT

ايستى اوت، (فا. فلفل سياه) {آي كؤپين قيزى، آعزيوا ايسوت دولدوراجام}

كامفت / KAMFET

بير نئوع سورمالى شيرنى، اونا كامفت ده دئييلر. {آتاسؤزو: پ..دان كامفت چيخار سنن آدام چيخماز}

كفن نه ماخ (_ غي) / KƏFƏNNƏMAX (_ ĞI)

كفته بو كمك، كفنه مك. {اؤلونو يوووب صيدرى _ كافورليپ كفنلله}

لَم / LƏM

تاخذادان قايريلميش بير نوع تاخچا {صانديخانانين دوواريندا لَم لر اولاردى. لم لرین ده
اوستونه بير شئى لرى قوياردیلار}

مندە / MƏNDƏ

بوخچا، لازيملى وسايل ايچينه قويولاراق دويونلنن، چارگوش يئكه پارچا {حامام
مندە سینه ليفنن تخته دراخ قوياردوخ}

مونون / MUNUN

بونون

موشدوخ (_ يو) / MÜŞDÜH (YÜ)

تخته دن يونتالانميش بير آلت ايدى سيگارى اونا تاخيپ چكرديلر كى جيگره آز سم
گيرسين { پنچير ايچيندن اننهين سيگارين، موشدويون گۆتوروپ پيلله لردن ائنديوخ
مپياغا (فا: سر سيگارى) }

نَساخ (_ غى) / NƏSAX (_ ĞI)

تره ليك، دوزنلى ليك { رنگى كۆهنه ليخدان سارييا چالان، نَساخدان دوشموش آغ
بوخچانى آچدى }

پاحلانماخ (_ غى) / PAHLANMAX (_ ĞI)

دورو سودا يويونوب (احيانا غسل ائله ييب) چيخماق، پاكلانماق {حاماما ياين
گيرردوخ، پاحلانيب چيخاندا تخته باشماخ وئرديله گيرردوخ}

پنجيرايچى / PƏNCİRİÇİ

آتوشقا، پنجره نين ايچينده سكى كيمي يئر { انهم پنچير ايچينده اوتورموشدو لامپالارى
دسما ليردى. }

پوتوشقا / POTUŞQA

درېچه، پنجره نين قايچيغى { آچيخ پوتوشقادان ذهنى دورولدان بير مئه اسىپ
دولاشيردى اوتاخدا }

پوتتوخ (غو) / PUTTUX (_ ĞU)

بير پوت توتارى اولان قاب، پوتلوق. (فا. حلبى) {باخ گۆر پوتتوخدا دا پئير قاليپ يا
يوخ! }

قطفه / QƏTFƏ

بير نؤوع چينه سالما حوله. اصلينده قطيفه QƏTİFƏ دير.

رؤعبلو / RÖ'BLÜ

قورخمالى (ابهت لى) {ماغيل قديم كيشى لرین رؤعبو وارىدى اؤزلىنه گۆره }

روبه قیبله / RUBƏQİBLƏ

اوزو قیبله یه ساری {روبه قیبله ائو قیشدا گون توتوب ایسی اولار، یای _ یازدا گون توتماز، سرین اولار}

سازلاشماخ (_ غی) / SAZLAŞMAX (ĞI)

حاضرلاشماق {اوزومو چؤنگلتدیم، چین لریمی آسلادیم}

سئتیحله نماخ (_ غی) / SETİHLƏNMAX (ĞI)

شیتلنمک، دوزسوزلانماق (فا. لوس شدن) {ائله خوش ازدیریدی کی بیله می، الی نین آلتیندا پیشیک کیمی پیشیک لیب سئتیحله نیردیم}

سیرمه میشواتدی / SİRMƏ MİŞVATDI

سیرمه توخونموش نوار، سیرمه میشواتلی {تاخچامیزین ایچینه، دؤوره سی سیرمه میشواتلی بیر اؤرتوح سالمیشدی آنام}

سوزالماخ (_ غی) / SOZALMAX (_ĞI)

رنگ _ روفو قاچماق {اوشاخ نوخوشدی سوزالیر، سویوخ ذیب گومان}

سؤیماخ (_ غی) / SÖYMAX (_ĞI)

سؤمک {کلینی هاممی سؤیر}

سوت دوعراماسی / SÜT DOORAMASI

بیر نؤوع یئمک، ایستی سوته شکر قاتیب، چؤرک دوعراسان اولار سوت دوعراماسی {اوشاخ نوخوشدی سوزالیر، سویوخ ذیب گومان. سوت دوعراماسی دوزلدیپ گتی میشم بیله سینه}

سوزنی / SÜZƏNİ

تقریباً بیر متر اینده، بیر متر یاریم بویوندا قالین قوماشدا تیکیلن آستارلی پارچا، سوزننی سولاری چکسین دییه سماور آلتینا سالاردیلار، بیر ده حامامدان چیخارکن یاش آیاقلارینی سوزنی اوستونه قویاردیلار. {حامام یئرلرینی ده نوکر _ کولفت آپاریپ سوزننی سِرردی سَککی یه، بوخچانی آچاردی سوزننی اوستونه.}

تیان / TİYAN

بؤیوک آغزی گنن قازان {خزنه نین آلتیندا تیان یاناردی، سویو قیزدیراردی}

ورزن / VƏRƏZƏN

۱_ میوه قوروتماق اوچون گونه ور بیر یئرده هامارلانیب سوواقلانان یئر، {اوزوملری ورزنه سرب کیشمیش ائلرلر، اریکلری ایچ ائلیب، ورزنه سررلر، نچه گئندن سورا قاخ اولار.} ۲_ مجازا تۆک - داغیت آنلامیندا دا ایشلنر {قوی ورزن ائله دیخلاریمی

بیر _ ییغیش ائلییم، گلیم {

VƏRHOOLANMAX (_ĞI) / (_غی) / وَرھوولانماخ

گۆتورولنمک (فا. پررو شدن) { وَرھوولانیب مارا قجیل لیغیما دوام ائتدیم {

VIRNIXMAX (_ĞI) / (_غی) / ویرنیکماخ

یئرینده تریشماق، (فا. وول خوردن) { بیر آز یریمین ایچینده ساغا _ سولا دؤندوم،
ترپشدیم، ویرنیکدیم {

XALÇANIŞİN / خالچانیشین

حامامین ائشیکینده خالچالی سککیده اوتوران وارلیلارا وئریلن آد { قدیم حماملاردا
سویونان یئرین دؤت گوشه سی نین ایکسی الی تاسلی لارین، ایکی گوشه سی ده
خالچانیشین لرینکی اولاردی {

XILTA / خیلتا

بو یون باغی، تسمه، بونا خالتا دا دئیلر. (قلاده) { قوشماجا: ... بازارا بیر تازی چیخدی /
بو یوندا خیلتاسی یوخ {

YEDDİ MİN İLƏ CAN / یئددی مین ایله جان

یئددی مین ایله دک، یئددی مین ایله کیمی { اوو سونلار: ... بیر، ایکی، اوچ، دؤرد،
بئش، آلتی، یئددی / یئددی مین ایله جان قادا _ بالا قویدی گئتدی {

YƏXDƏN / یخدن

بوخچا زاد قویماق اوچون بؤیوک بیر صاندیق {ال آتدی یخدنین ایچینه، بیر آز
ائشهلندی _ ائشهلندی، بیر شیلر چیخارتدی {

YÜH - YAP / یوح _ یاپ

یورغان دوشک و بو کیمی ور _ وسایل { صاندیخانادا یوح _ یاپ قویاردیلار {

ZƏNGƏL / زنگل

یوندان قوللوق کیمی بیر نؤوع گئیم، قول _ قیچ آغریاندا زنگل تاخاردیلار، (فا.
ساق پوش، زنگال) { بو آغابا وین زنگل لردی، یوندى خالیص؛ قول _ قیچی آغریینده
گنجیردردی، قیزیشب سانجیسی قویاردی. {

ZILIX (_ĞI) / (_غی) / زیلیخ

بوروں سوو { زیلیخ لارینی پالتارینین قولونا سیلدی {

ZIQQI DAĞARCIĞI / زیققى داغارچیغی

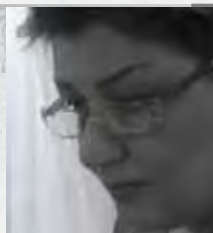
بوش یئره سس وئرن آدام (فا. نِقِ نِقو)، { زیققى داغارچیغی کیمی زیققیلدا ما! {

ZOQQULDAMAX (_ĞI) / (_غی) / زوققولداماخ

بیر نؤوع ضربانلی آغریماق { یریمدن قالخا بیلیمیردیم، هر یریم زوققولدوردی {

آنه‌م و من (٦)

سوسن نواده‌ی رضی

متنده قاش آلان نرگیس خانیمین دیلیندن یازیلان «سفته آروادین ناغیلی»، ائله‌جه ده قارشیلیقلی دیالوقلار، تبریز آغزی ایله یازیلیمیشدیر.
رحمتلیک آنه (عصمت خانیم نواده‌ی رضی) مشهور معارف پرور حاج محمد آغا و حاج حسین آغا نخجوانی‌نین باجیسی قیزی ایمیش. او ۱۲۸۶- دا تبریزده دونیا یا گؤز آچمیش و ۱۳۶۱- جی ایلده ده همین شهرده وفات ائتمیشدیر.

.....

گرنشہ- گرنشہ پیلله‌لردن دوشدوم گئدم حیطه.
_ واه واه واه! سحری نه توز- تورپاق سالمیسان آنه؟! بوغولدوم.
_ قادام اندامیو! هله چوخ تئز دوروب، منه چوسوقره‌بای دا گلیر. گلیب آلدن
توتماغین ناندی؟

سابمازجا چیین لریمی آتیپ دئدیم:
_ من نئینیم، من یئر سوپورمرم. خاناشایت دیرم کی...
_ گونورتا چاغی دورماغین بس دبی، هله جواب دا قئیتیرسن، دیل اوزونون بیر
دیل اوزون؟! گئجه دده‌وه چوعوللارام گلیب آحدیوی کسر!
من بیلیمیردیم آحدیم هارامدی، یا هارامدادی! دوغروسو هله ده بیلیمیرم. آنه‌م اؤلدو
گئتدی، آما نه منی آتاما چوعوللادی، نه ده آتام آحدیمی کسدی کی، گؤروم
هاردادی بو آحد! آنجاق آنه‌نین بئله هده‌له‌مه‌سینه گؤره، یقین چوخ اینجیدن بیر یئر
اولمالیدیر!

_ گالا بو سوپورگه‌نی باس حووضا، چیرپ دووارا گتی گؤروم.
بئگؤول- بئگؤول، سوپورگه‌نی آنه‌نین الیندن آلیپ، آپاردیم باسدیم حووضا،
ایکی- اوچ دفعه چیریدیم دووارا، گتیرپ وئردیم آنه‌نین آینه:
_ بویور ایسلاتدیم.

_ آتیل او یولاغادان مرمی- خکندازی دا گتی... بیر آفتافا دا سو گتی چيله بو

توزلار ياتسين.

— بى دفة دئنه گه ائو — ائشىگى سوپور داا!...

— نوولار سوپورسن؟ آليوه ياپشار يا قيلنجيوي قاشى دوشر؟ صاباح آپاريپ،
قاييلاردا ائله بورنوون يئلين آلسينا، گوزووه ائله آغ سالسينا كي، جواب قئترماخ —
زات يادينان چيخسين.

— من ايش گورن توتاجام انويمين ايشلرين او گورسون.

— سن چوخ انناميه جاخسان، آي سنین او انوين چيرپيلا قالماسين، قيز اوشاعى دا
بئله دانشار؟! هئچ اوتانيپ حيا ائله مير.

سونرا لحنينى يوموشالديپ كئورك — كئورك دئدى:

— قيزيم نازيم، قاداوى انهن آلسين، آدام اوز انوين خانيمي دا اولار، خاناشاييدى
دا.

«بس من آره گئتميه جام بويوينده، ائله سنین يانيندا قالاجام» دئيپ قانيم قئينه دى
آنه مه، توتوب قوجا قلاييب برک — برک سيخديم بيله سيني.

— ديلوى ديشله، قيزلار ار كلمه سين گئيمز آعزينا! منيم باشيم گورا ترپشير منه
اومود اولما.

«من سن نن قا... لا... جا... عام م م م — دئيه» اور كلنديم.

— ياخجى — ياخجى، دا سوزو اوزاتما، گئت ال اوزووو يو، چاي چؤرگيوى يى،
سورا دا گه بير آرمه مدد وئر.

قديم ائو — ائشيكلرين بور — بوجاغى زادى چوخ اولاردى. سيليب سوپوروب سهمان
ساخلاماسى دوغوردان دا چتين ايش ايدى. اوتاق، اوتاق ايچينده؛ هليز ايچينده، تئبى،
ال اوتاغى، صانديخانا، ديب صانديخانا، تاخچا، ديلاپ، دَرَح، يوك — ياپ يئرى،
بالاخانا، قوشخانا، يولاغا، دالان، آستانا، زئرزمى، ميباخ، پيلله آلتى، دام يولى، بعضاً
ده سردابا... .

مستراح دا اوباشدا، حيطين لاپ دييينده اولاردى. گئجه لر من مستراحدان قايداندا
دئيرديم بس بيرى دالان قوپالاغيمى گؤتوروب، لئى كيمي قاجيب هوژموله گيررديم
آستانايا، قايىنى داليمجا ائله چيرپارديم كى لولوواسى لاخلاردى سورا دا راحت بير
نفس چكرديم. البته آنه نى پنجير ايچينده گودوكچى قويايديم هميشه:

— اننه! پنجره دن باخ، من تئز گنديم اوباشا گليم داا...

او يازيق دا اوتوراردى. باشينا دولانديغيم، ائله حوصله لى ايدى كى...

او زامان دئسه یدیلر کی، گله جکده توالتر ائوین ایچینه، یوخاری باشد اولاجاق
هئچ کیم ایننامزدی.

— قیز او قاپی یا باخ! دئدی آنهم.

— قاپی دؤین؟... گلدیم، گلدیم..... کیمدی؟

جیغ - جیغ سسی نین بیر سی «آج، منم» دئی.

قاپینی آچماغیم گلمیردی آمما آچدیم و نرگیس خانیمی گۆرجک اؤزومو ساخلايانمادیم، ییققلدا ییب گولدوم. آخی او، لاپ آتلی قاریشقایا اوخشوردی. باش آغریسینا گۆره آینه گلن شالی، چرقتی، دسمالی ساریتلاردی باشینا، باشی نم نه بیکه لیکده اولاردی. «عصمت خانیم ائوده؟» دئییه، سوروشدو.

— قیز به دیلوی پیشیح ییب؟ سلامی دا کی وئرمه دین. انهن ائوده دی؟

— بویور ائله گلسین ایچری، خوش گلیدی! دئدی آنهم.

قولاغی جیرماقلایب سؤکن سسی یله ویر- ویر دانیشاردی بیر اوجدان، هر قاپیدان بیر سؤز دئیردی، یئردن- گؤیدن خبر وئردی، هامینی تانیاردی. بیر شئین برک سئوردیم؛ قاش آلا- آلا، ناغیل تعریفلردی. اونا گؤره ده او گلنده اویناماغی زادی اؤتوروب گلیب اوتوراردیم بؤیوکلرین دیینده. آمما چوخ بیلیمشین بیرى چوخ بیلیمش پورفتدیخدان ناغیلی یاریمچیلیق ساخلاردی کی، قالانینی گلن سَفَر تعریفله سین و بئله لیکله آنهم گیل و آیری موشریلر ده همیشه اونون یولونو گؤزله ییب آیری قاش آلان گتیرمزدیلر.

- بویرون! دئدیم

- چکیلسن کنارا بویوراریق. دئییه شوشکی سالدی نرگیس خانیم.
چکیلدیم، ایچری گیره- گیره سیسقا، جیلاز آلینی چکدی باشیما، جانیم ییغیشدی بیر یئره، بدنیم اوشورگه لندی. یاواشجا الی نین آلتیدان سوروشوب گئتدیم قیسیلدیم آنه نین دیینه.

آنه نرگیس خانیملا کئف- احواللاشیب اونو آل اوتاغینا کئچیرتدی.
- بالاسی گئت او عَنابی مخمر میتکگه نی گتی گؤروم. دئدی آنهم.
تئز گندیب میتکگه نی یوح- یاپ یئرندن گتیریب کئچدیم بیر طرفده باغداشا قوروب اوتوردوم. قوللاریمی دیزلریمه دیرسکله دیم، اللریمی یومروق ائله ییب دایادیم چنه مه، نرگیس خانیمین آیناش- اویناش صور- صوفتینه باخا- باخا، باشندان آباغا قولاقل اولدوم.

نرگیس خانیم آنه نی اوزاتدی قاباغینا، باشینی قویدو میتکگه یه، اوزونه نم نَقدرا کیرشان باخدی سونرا باشلادی مَککابینان آنه نین قاشلارین آلمَغا.
- نرگیز خانیم تعریفله گؤراخ داها نه وار نه یوخ؟ دئدی آنهم.
«آنه قوی نغیل دئسین دا» دئییه یالواردیم.

- دئسین دا، نه دئدیم کی، پَخیلین دده سینه لهنت!
نرگیس خانیم گؤزلرینی بوزدی، نَچه ثانیه دونوق- دونوق نم هارا باخدی، سونرا ایشینی گؤره- گؤره باشلادی ناغیل دئمگه:

سَفْئَح آروادین نغیلی

«بیر گون واریدی، بیر گون یوخیدی. آلاهدان سووای هئش کیم یوخیدی. بیر کاسیپ کیشی واریدی. یازیخ کیشی نین قره بختینن سَفْئَح بیر آروادی واریدی؛ آلاه غغیل پایلینده او نم هارالاردا قوش اوچوردورموش! بئناوا

کیشی هر نئینردی آروادی عغیلنمیردی کی عغیلنمیردی.
 دیله توتوردی، نصیحت ائلیردی، هردن ده ساواشیردی، یئری دوشسه بیر
 شاپالاخ دا چکیردی... آمما آروادین هنج وئجینه ده دیردی.»

آیاق یالین آتیلدیم ناغیلین آراسینا:

— مثلن نئینردی، نرگیس خانیم، نیه اونا سفح آروات دیردیلہ؟
 — یئددی آلیخسان؟! بیر آزا اوزووو قیس، بیر آزا دیل بوغازا سال دییم دا.
 سسی آدامین اورگینی جیرماقلیردی. ائله اتی آجی چیمخیردی کی اوستومه،
 خیمیمی چکب میسدم. «سؤزوم گل گیر آعزما» دئمک ایستردیم او آن. یوز
 یول آنه دئمیشدی ها! آتیلما سؤز آراسینا... اورگیمده نرگیس خانیم بیر ایکی دانا
 سوخوشدوردوم. سونرا دا لالام لال، کارام کار، گننه ده هوروت — هوروت گؤزلریمی
 زیله دیم نرگیس خانیمین اونقوتو چیخمیش صوراتینا.

«گونلرین بیر گونونده کیشی یول اوسته خئیلح یون آلپ، گتدی ائوه،
 آروادینا دئدی:

— آی آروات، یورقان دؤشیمیز چوخ کؤهنه لپ لاپ دا لیجمنن
 دوشوب. بو یوننری صاباح آپار چشمه ده یو، گتی سر گونه قوروسون،
 آعاجینان چپ، بیر دست تازا یورقان — دوشح توت بیلهمیزه.
 آروات دئدی:

— عیبی یوخ.

صباح اولدی، آروات یوننری ییغدی یئکه بیر تئشته، آلدی باشینا ائودن
 چیخپ، گتدی چشمه باشینا. بوروخ — بوروخ، دار — دوتتح کوجه لردن
 گتدی، گتدی، گتدی... یئتیشدی شهرین ائشینه کی چایا. تئشی
 یئره قویدی بیر آزا دینجین آلدی باشلادی یوننری یوماغا. بیر آزا یودی بیر آزا
 یومادی حوصله سی قاشدی، دار یخدی.

چایدا قورباغلار قاراقوررونان بویان اویانا آتیلیب دوشوردولر. آرواد
 بیر آزا اولارین قورولداماخلارینا قولاغ آسیپ دئدی:

— نه قاراقور سالیمیز قورباغا باجیلار؟! ایستیسیز یوننری یوماخدا منه مدد
 وئره سیز؟ دا مونا های — بیدیر یخ سالماخ لازیم دی کی، گالیین بو دا
 یوننر! فقط تمیز یووون آا یوخسا اریم ساواشار بیلهمه! صاباح سحر تنزدن

گلیپ، یوننری آلام سیزدن.»

آنهم ده، مامانیم دا قاققا چکیب گولدولر... سوروشدوم:

— قورباغلار قاندىلا او نه دئدی نرگيس خانیم؟

آنام شمات یانا بیر گؤز سوزدوردو منه. نرگيس خانیم دا باشین قوزايب، آج قورد پرورى قوزویا باخان کیمی زیلندى اوزومه.

— آدام بالاسی کیمین سؤز سوروشدوم داا. دئدیم معصوم جاسینا.

— آخی سؤز، سؤز اولسا جواب وئرماعا نه وار؟! دئدی نرگيس خانیم. «قویا جاسان ایشیمیزی گؤراخ یا بوخ؟» دئییب دبل دوداق آراسیندا دئیندی:

— اوشاعین سؤزونه بیر باخ! پیشمیش تویوخ انشیتسه، دورار یوموتدار!

— هله دئ گؤراخ سورا نوولدی، نرگيز خانیم، اوشاق سؤز سوروشار دا. دئدی آنهم.

نرگيس خانیم گینه ده سابى دولادی ساغ الینه، جومدی آنه نین اوزونه، سول الی یین هئی ایپلیگی چکیب اؤتوروردو. اورگیمده آلاهدان ایسته دیم تنز — تنز الینده کی ساپ قیریلین، تنگه گلین، اذیت اولسون، قانی قارالین بو آت آجی آروادین!

— هه، هاردا قالمیشدیم...

«سفتح آرواد یوننری آغانندی چاین آراسینا. بوش تشتی قویدی باشینا قئیتندی ائوه.

صباحیسی گون، سفتح آرواد تشتی گؤتوروپ، گینه ده گئتدی چایا. چای

قیراغیندا ان گئتدی، بوی گئتدی، اویانا باخدی — بویانا باخدی... یوننری

تاپامادی. سو آخیب بوتون یوننری گؤتوروب آپارمیشدی اؤزی یین.

سفتح آرواد میسمیریغینی ساللییب دئدی:

— قورباغا باجیلار! بئله دانیشمامیشدوخ آا، من یوننری می سیزه تاپشیرمیشدیم،

سیز ده آپاریپ هاممی سینی نم کیمه ساتمیسیز! ایندی کی بئله اولدی، من

ده سیزدن کوسوب دیرمان داشیزی گؤتوروب آپارارم، معطل قلاسیز.»

من نرگيس خانیمین ناغیلیلا قورباغا اولوردوم، سو اولوب یونلری آپاریردیم،

بوروق — بوروق کؤچه لردن کنچیردیم آغیر بیر تشت باشیمدا... خیالار قوینوندا ییرغالاناراق سوروشدوم:

— دیرمان داشی نمه دی؟ قورباغلار اونان نئینه لله نرگيس خانیم؟

— بولدوخلاریمی دا جایدیم، قیز کیریکدیرما گوروم نه قلط دارتیرام؟! بو

اوشاخ هوش — باش قویمور قالسین آدامدا، ماشاللا آرشین یاریم دیلی

مامانیم مئژمئیده چایلاری گتیریب قویدو یئر:

— سویتیمین چایلاریزی. دئدی، پوح واهواه ائله — ائله.

قنددانداندا ایله چای شیرینسی قاتیشیق ایدی. نرگیس خانیم اوزون جیلاز بارماقلاریله قورتداییب — قورتداییب قندلری سئچیردی. قندی چایا باتیریب سوروب سورا قویوردو آغزینا. یاریم قورتوم چایا ایکی دانا قند قویوردو آغزینا. «چای قوتارانداندا قنددانداندا بوشالاجاق» دئدیم اؤز اؤزومه. ائله ده اولدو... ائله کی قنددانین دیینه داش آتدی، چادیراسی نین گوشه سی یله آغزینی سیلدی، حتّی بورنونون زیلیغینی دا. من نرگیس خانیمین اللرینه باخیردیم. دریمی آلتیندا نم نچه دانا یئر قوردو بیر — بیرنه دولاشمیشدی سانکی. باشلادی تعریفله مگه:

— هاردا قالمیشدیم؟

«اورداکي، کیشی دئدی رمضانین روزوسو چیخدی» دئدیم.

نرگیز خانیم یئنه ایلان سانجان کیمی سانجدی بیله می:

— قیز سن ده قولاغ آسیسان؟ گئت یار — یولداشیوینان اوینا، قیز اوشاعی دا اوتوروب

بؤیوحرین سؤزونه قولاق آسار؟

— اوینامیرام، اوتوراجام بوردا، اؤز ائممیزدی!

آنه ال آتیب اوزون دیددی خجالتدیندن. مامان دا گؤز آغاردیب یاواشجا بوعما

چیخارتدی بیلمه. نرگیس خانیم دا اؤزون ووردو او یولا، نم نه عجب هئچ اوزونه

کلمه ییب خام بئزه سالمادی، فقط بیر آز قاشلارینی ییغدی...

«هَن بیووول، صاباحیسی گون سفئح آرواد اوتدی کوچه قاپیسی نین

دالیندا، قاپی نین جیریغیندان گلیب — گئندن گوددی. هانسی کیشی

گئچنده، اونون آدین سوروشوردی. بیر آز گئشیدی بیر قوجا کیشی نین

گوزاری دوشدو سفئح آرواد گیلین کوچه سینه:

— آی دوشاب، آی دوشاب، کیشمیش دوشاییدی..... آی دوشاب آلان!

آرواد دئدی:

— عمی جان آدین نه دی؟

قوجا کیشی دئدی:

— مشه رمضان.

سفئح آرواد دئدی:

— عمی جان سنن بیر امانتین وار بیزده. دو بوردا گئندیم گتیریم!

بیردن هاممی، حتّی نرگیز خانیم اۋزو ده قاققا چکیب گولدولر... تو یوخلاریمیز یومورتدا یاندا بو تهر قیقیلدانداریلار! اوچو ده کئچینیردی گولمکدن، من ده اونلارین گولمگینه گولوردوم، چونکی بیلیمیردیم نیه گولورلر!

« نه باشیزی آعریدیم، سفّح آروات گئدیپ قیزیل داشی ائودن گؤتوروپ هینقینا... هینقینا گتیریب کوچه ده وئردی قوجا کیشی یه.

قوجا کیشی سؤیونجاغینان دئدی:

— باجی سن کی منیم امانتیمی وئردین، گه من ده سنه دوشاب وئریم.

آرواد گئدیپ بیر بالا قاب گتدی، دولدوردی دوشابینان ائله اوردا

هاممیسینی چّحدی باشینا.

قوجا کیشی سوروشدی:

— به آریوه ساخلا میسان؟

سفّح آروات دئدی:

— آعزیمین ایچینده ساخلارام!

قوجا کیشی گتتدی. آرواد، آعزی دولی دوشاب گلدی حیطه، گؤردو

تویوخ خوروزلار ییغیشیلار قاپی آعزینا، ایندیجه چیخاچاقلار کوچیه.

آعزین آشدی اولاری کیشه له سین، دوشاب آعزینان تۋ کولدی یشره.

نّچه گون گئشیدی... بیر گون آری دئدی:

— آرواد! رمضان آز قالیر، او داشی گتی قوی آله، صاباح آپاریم ساتیم.

آرواد دئدی:

— قصادان نّچه گون مونان قاباخ مّش رمضان اۋزو گلیمیشدی. داشی

وئردیم آپاردی!

سورا دا بیتینن سیر که سینه هر شئی آرنه تعریفله دی.

کیشی نه آلدی — نه ساتدی، دوردی آروادی نه یئمیسن تورشولو آش،

او کی وار دؤیدی! سفّح آروات هم کوسدی، هم آجیغ ائله دی، دوردی

آعلیه — آعلیه ائودن چیخپ گتتدی. کوچه لرده سوووللنه — سوووللنه

سورونوردی. آز گتتدی چوخ گتتدی... شهردن ائشیلده یئتیشدی بیر

خرابه لیغا. بیر ینکه داش گؤردی، یورقون — آرقین یانین باسیب اوتدی

داشین اوستونده.

بیر آز گئشیدی، بیر پیشیچ بالاسی مووولدییه — مووولدییه اوردان کئچیردی.

سفّح آرواد پیشیگی گؤروب دئدی:

— میومیو باجی! اریم سنی گؤندریپ دالیمجا؟! آئنامیپ گؤندریپ، من

کوسموشم اونان، بیر ده قئیتیرم اونون ائوینه!»

آنه بیردن دئدی:

— بییی بالام، دوعوردان دا ائله سفح ایمیش آروات.
«دا به هن دا» دئدی نرگیس خانیم.

«بیر آزدان سورا بیر آپریمیش ایت لؤحلییه — لؤحلییه گلیب سومسوندو
اورالاردا.

سفتح آرواد ایته دئدی:

— هاف — هاف باجی! نییه زحمت چکیب گلیمسن دالیمجا! من آریمین
آلینن برک آجیخلی یم، بو آسانبخدا باریشمارام، قوی چیخ گئت!
گون اورتا گئشیدی آز قالیردی گون باتسین، بیر دوه تاپیلیب گلدی، ساللانا —
ساللانا گیردی همان خرابه لیغا! دئمه بو دوه پادشاهین کروانینان آیری
دوشوب یولون آزمیش ایمیش.

سفتح آروات دوهنی گزوپ دئدی:

— دوداخلاری لاف — لاف باجی! آیاخلاری یاپ — یاپ باجی! بیول دا
آریم بیر بئله یوح یاپینان سنی گؤندردی دالیمجا؟ مومو باجینی
گؤندریمیشدی گئتمه دیم، هاف — هاف باجینی گؤندریمیشدی گئتمه دیم،
آما ایندی کی سنی گؤندریب، اوزووی یئرہ سالمیرام، چیخ گنداخ ائوه!
آروات دوردی آباغا، یاپیشدی دوهنین اووسارینان، سوو سوزولموش ائوه
ساری یولا دوشدی. قاپینی دؤیدی کیشی گلدی قاپی یه، گؤردی آرواد
بیر دوهینن گلیپ، نم نه آغیرلیقدا دا یوکی! سؤیوندوغونان آروادا بیر سؤز
دئمه دی.

دوهنی سوخدی حیطه، اووسارینی باغلادی آغاچا. یازیق کیشی
قورخوسوندان کی آروادی بیر ده بارا قویوپ، دردیسر آشماسین، یالاننان
آروادینا دئدی:

— آرواد گؤی بح توتولوپ، دولی یاغاجاق! گه هره میز بیر تندیره گیریب
گیزلناخ!

آرواد دئدی یاخجی، گیردی تندیرده گیزلندی.

کیشی قاچاراپا گئدیپ بیر مئرمئی گتدی قویدی تندیرین باشینا، بیر
اوووش دا بوغدا سپدی ایچینه، تو یوخ — خوروزلاری گتدی قویدی
مئرمئیده کی

بوغدالاری دئنه سیننه.

تويوخ - خوروزلار مئزمىنىنى دېمىدىلەدىخجا، تېخ - تېخ سسى گلىردى،
 آرواد دىيىردى بس دولو ياغىر، يىرىنن تېشىمىردى!

كىشى تر - تلىسح دۆەنن يوح - ياپىنى بوشاتدى، باشىن كسدى آتىن
 دوورىيىپ قوورما ئىلەدى ياسدى كوپلرە، كوپلرە دە اوستون برک -
 برک بركىتدى كى آروادى تاپا بىلمەسەن. سورا مئزمىنىنى تىدىرىن باشىنان
 گۆتوروب

آروادى چىخاتدى ائىشە.

بوياندان شاھىن جارچىلارى شەردە جار سالدىلا كى، پادىشاھىن قىزى دۆە
 آئىنە يىرىخلىر. ھركىمدە دۆە آتى وار پادىشاھىن قىزىنا يىرىخ يانا گىتيرىپ
 شاھدان انعامىنى آلسىن.

سفىح آرواد بىر ھس - ھوس آنامىشىدىكى، آرى دۆەنى كسىپ باسىپ
 كوپلرە. ياوجنە گىدىپ بىر آزاو آتدن آحدى، آرىنن گوزونن ايراخ،
 گىزلىنچە آپاردى شاھ ائىنە.

دۆە بولار ھاممىسى شاھىنان وزىرىن نەخشەسى يىمىش كى، ائىن دۆەنى
 تاپسىنا.

سفىح آرواد آتى وئردى شاھىن آدام نارىنا، دۆزدى كى انعامىنى آلسىن. شاھ
 چاغىر تىدىردى بىلەسەن، سوروشدى:

- بو آتى ھاردان گىتمىسەن؟

سفىح آرواد دئدى:

- آرىم، يازىخ دوداخلارى لاف - لاف، آياخلارى ياپ - ياپ باجى نىن
 باشىن كسدى. اونون آتى دى.

سورا دا باشدان دىبە ھر زادى شاھا تعريفلەدى.

پادىشاھ امر ئىلەدى كىشىنى قوللوعونا گىتير تىدەلە.

كىشى ھرنە ئىلەدى كى، بابام منىم آروادىم سفىحدى، غىلى ناقىصدى، يالان
 دىيىر، نە شاھ، نە دە وزىر قبول ئىلەمەدىلە. كىشىنى توتوپ سالدىلا زىندان.

كىشى زىنداندا گىئە - گىئە، آروادىنا دئدى:

- آرواد گۆردون ايشلىرىوى؟! منى آپارىللا زىندان، بارى ائوین قاپ
 پنجرەسىنن موغايات اول، اوغرو - زات گلىپ آپارماسەن.

آرواد الى قولونان اوزون، كور - پشمان قىيىدىب گلدى ائوینە.

بىر - يىكى آى دۆزدى، اورىيى بىخ سىخىلدى. آرى دوشدو گۆيلونە.

دوردى گىيىنىپ - كىچىنىپ اىستەدى يولا دوشە، يادىنا دوشدى آرى دىب
 قاپ پنجرەدن موغايات اول!! گىئدى تئشە گىئدى، بئل - كولوح گىئدى،

قاپ _ پنجره نی چرچوواسینان سؤکوب چیخاتدی آتدی دالیسینا، شاهین
اؤینه ساری یولا دوشدی.

شاه او توموشدی دوربونونن باخیردی. گوردو اوزاخذان بیر آروات دالیسینا
قاپ _ پنجره چاتیب، آعلیه _ آعلیه گوجو بیللاهیان گلیر شاه اؤینه
طرف. آروات یاخیناشاندا شاه اونان سوروشدی:
_ آروات به نیه به بئله ائله میسن؟
سفح آروات دئدی:

_ اریمی زیندانا سالمیسز، گلیمش اریمی گورم. اریم تاپشیرمیشدی قاپ _
پنجره دن گؤز اولام او عری _ زات گلپ آپارماسین. من ده چرچووادان
چرخار دپ دالیم چاتدیم کی او عرولار آپارا بیللمه سینر.
پادشاه گوردو خیییر بو آروات خیلح سفحدی، اؤز _ اؤزونه فیکرلشدی
کی لابود دوه باشی کسماعی دا اؤزونن قورشالییب. امر ائله دی گئتدیله
کیشینی زیندانان چرخار دپ آزاد ائله دیله.
کیشی آروادین او وضده گوروپ بیلدی نه یین نه سی دی، باشین توولادی،
یاپیشدی آروادینین الینن، گئتدیله ائولرینه.
ئیدی، ایشدی، مطلبینه یئتیشدی.»

مامانیم قالخیب آیاغا گئتدی آلم، خیار گندی بوشقابدا.
_ بی دانا میوه کس یئه، بوغازین قورودو نرگیس خانیم.
_ نه زحمت چکیسن بالا، ساغول دا گنڈیرم من.
نرگیس خانیم ال اوزادیب میوه لری بوشقابدان گؤتوروب قویدی بوخچاسینا. هر شئین
ییغیشدیردی، بیر دنه ده سیگار گؤتوروب آتدی جیبینه دیک دوردو گئتسین.
_ قال ناهارا قوناعیمیز اول، بیر تیکه پنیر _ چؤرح تاپیلار. دئدی آنهم.
_ پنیر چؤرییی ائوده ده یئیروخ دا.... یوخ دا، زحمتی آزالدیرام.
آنهم دوردو دیلابدان صاندیقچاسینی آچدی، بیلیم نچه چرخار دپ باسدی نرگیس
خانیمین اووجونا. او دا «آلاه مین برکت وئرسین» دئییب یوللانندی. بیز اونو کوچه
قایسینا جان یولا سالدیق.

چیل _ چیل فریم کردیده ائشه لنیردی. گئتدیم گیدیم کردیه تویوغومو اوینادام
آنهم قویلاغمی گؤتدو...

_ قیچین سینماسین بوتون شیتیللری آزیب گنشدین... دئمه میشم کردیه گیرمه...
الندن قورتولوب قاچدیم کوچه یه، حیرسی سویاندا قایدا جاغام.

« آنه‌م و من (٦) » یازیسیندا گئندن بعضی تبریز

آغزی سؤزلر و دئیملر

آلب ارسلان صرافی

چوسوقره‌بای / ÇOSUQƏRƏBAĞI

بوی دئمک، یتکه دانیشماق {هله چوخ تئز دوروب، منه چوسوقره‌بای دا گلیر}.

خاناشاییت (ردی) / XANAŞAYIT (RDI)

اثوین نؤکر یا دا کولفتی، اثوین ایش‌گورنی {من نئینم، من یئر سوپورم‌مرم. خاناشاییت دیرم کی}

آحد / ƏHƏD

بونون دقیق معناسی آنلاشیلمادی. آنجاق بیلندیگی کیمی «احدیوی کسرم» قورخوتماق اوچون دئییلن بیر نوع حربه زوربادیر. بلکه ده معناسی_نسلینی کسرم، نسلیندن قالان سون فردی بئله آرادان قالدیرارام_اولسون. {گئجه دده‌وه چوعوللارام گلیب احدیوی کسر!}

گالا / GALA

گل آل، آلسانا {گالا بو سوپورگه‌نی باس حووضا، چیرپ دووارا گتی گوروم}.

بئگؤول_بئگؤؤل / BEGÖÜL - BEGÖÜL

گؤیلو اولمادان، ایستمیه_ایستمیه {بئگؤؤل_بئگؤؤل، سوپورگه‌نی آنه‌نین آئندن آلیپ، آپاردیم باسدیم حووضا،}

یولاغا / YOLAĞA

دار یول، کوچه قاپی سینا گئندن دار دالان {آتیل او یولاغادان مرمی_خکندازی دا گتی...}

چیرپلا قالاسان / ÇIRPILA QALASAN

بیر قارغیشدیر، معناسی: قاپین چیرپیلسین آجان اولماسین_آی سنین او اثوین چیرپلا قالماسین،}

زیلیغینی دا.}

XAM BEZƏ SALMAQ/ خام بئزه سالماق

سایمamac، وئجینه آلماق {نم نه عجب هئچ اوزونه گلمه ییب خام بئزه سالماق}

SÜVƏLLƏNMƏK/ سوووللنمک

بوش_بوش دولانماق {کوچه لرده سوووللنه_سوووللنه سورونوردی.}

LÖHLƏMƏK/ لؤلهمک

نفس_نفس وورماق {بیر آزدان سورا بیر آپریمیش ایت لؤلهمه_لؤلهمه گلیب سومسوندو اورالاردا.}

QAÇARAPBA/ قاچاراپبا

تئز، یئیین، فی الفور {کیشی قاچاراپبا گئدیپ بیر مئزمئی گتدی قویدی تندیرین باشینا}

YERİHYANA/ یئریح یانا

ایکی جانلی خانیمین گویلو ایسته یین شئی پیشیریپ آپارماق {هر کیمده دوه آتی وار پادشاهین قیزینا یئریح یانا گتیریپ شاه دان انعامینی آلسین.}

HƏS-HÜS/ هس_هوس

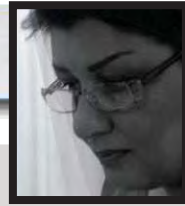
حدس وورماق، ظن ائتمک، گومان ائلمک {سفتح آرواد بیر هس_هوس آنامیشدی کی، آری دوه نی کسیب باسیپ کوپله.}

QURŞALAMAX (_GI)/ قورشالاماخ

ترغیب و تشویق ائتمک، توولماق {دوه باشی کسماغی دا اوزوننن قورشالییب.}

آنەم و من - ۷

سوسن نوادەى رضى

نوت: متندە انهنين (عيصمت خانيمين) ديليندن يازيلارين فولكلور نمونه لرى ائله جهده نوه سيله قارشيليقلى ديالوقلار، تبريز آغزيله يازيلميشدير.

رحمتليک عيصمت خانيم نوادهى رضى مشهور معارفپورور حاج محمد آغا و حاج حسين آغا نخجوانى نين باجيسى قيزى ايميش. او ۱۲۸۶- دا تبريزده دونيا يا گوز آچميش و ۱۳۶۱- جى ايلده ده همين شهرده وفات ائتميشدير.

آنه!... يو خلا ميسان؟

— ... آلا هو صصمد...

يئنه اولولرينه حمدى سوره اوخويور يوخوسو آپارسين.

— آنه، من ياتانميرام، قره ننيخدان قورخورام.

— يئددى دانا صلوات چؤوور پوفله اولولره.

— اولولردن لاپ قورخورام آخى!

— کفوون آخ...

هله احدين «د» — سين دئمه ميش دوروب دور تولدوم آنه نين يانينا. قيسيلديم بؤيرونه، باشيمي سوخدوم قولتوغونون آراسينا و راحت بير نفس چکديم.

آنه بير بو عما چيخارديب، سالدی تپه مه:

— آتين اندامين تۆكوسسون! اولونون نه يين نن قورخوسان؟ ديريلردن

قورخ باع...

واه واه واه! قير ايبي وئيردى اننهم. سيگار چكمدن ايليكلىرىنه كيمي
توستو ايبي توتمودى. قير، حنا، بير ده مراغا صابىنى نين ايلىرى بير-
بيرىنه قارىشسا نولار؟.. آدامىن اؤككهلىرى گلر آغزىنا دا! آما اؤز جانىم
اوچون، ائله برك داريخمىشام كى اننهمىن قير - توستو - حنا قارىشىملى
او نوستالژىك قوخوسونا! محبت عطرى، قايقى كئشلىك ايبي، عاطفه
قوخوسو... آغ بير چك اننهملىرىن جانا ياتان شيرىن خاطيرهلى...
قولومو سالدىم اننهمىن بوينا، اوزومو دايدىم كؤكسويله چيىنى نين آراسىنا،
منى سيخىب باسدى باغرىنا... سخاوتلى قوجاغى نين گوونلى ليگىندن
اوركك روخوما امين - آمانلىق چؤكدو.

- اننهم، اوستو بزح، ايچى ترح يانى نمى؟

- بى بى كول باشىما! بو هاردان چىخدى؟ هاردان ائشيتىمىن، كىمنى
اؤرگشمىس؟

- همسايالار گوهر خانىمىن دالىسىندا دىرديله.

- ياخجى ايش گؤرمىيله، آلاها خوش گتمز بيرىن دالىسىندا
دانىشاسان. بو بير دده - بابا سؤزودى. يانى مثلن غذانىن اوستونى قش
بزييب دوزييب، آما هئش داد - دوزى يوخدى. يا دا بيرى گيىنير
كئچنير اوز - گؤزونه انىح، كىرشان ياخير، آما ائوده جواوانازنىغى
يوخدى، پىنتىدى، پيشير - دوشورى يوخدى.

بىرى ده وار نهم دىردى؛ «سو كوزه سى سو يولوندا سىنار»، يا «يىنه
قردشدى گئدنه يولداش»، جانىم دئسنى سنى... «اؤزونه ريشته كسه بىلمىر،
اؤزگيه اوماج اووور»، «اؤز گؤزونده دىرى گؤرمور، اؤزگه گؤزونده
چؤپو سچىر».... گىنه وار، قى فىكىرلىشىم...

- بولارى كىم چىخاردىب، هاردان اؤرگشمىس؟

- بولار دده - بابا سؤزودى، سىنهدن سىنه يه گلىب... قديم آدامنار سىنهدن
اولاردىلا، هر شئى ازبىرلدىله... ساواد زاد اولمازدى كى... «قازان قازانا
دىر اوزون قرهدى!»، «ايت ايتدىغىنان آل چكر، سومسونماغىنان

ال چەمەز»، «شعورلی اولاد نئیر دده مالینی، شعورسوز اولاد نئیر دده مالینی» «ایلان هر یتره ده آیری گیرسه، اۆز یوواسینا دوز گیر... دی گۆزلریوی یوم یاتاخ...

— من قره ننیخدان قورخورام باع.... آی آنه، به قدیملرده چیراخ زاد یوخیدی نئیردیز؟ قوخمازدیز قره ننیخدان؟

— به نیه چیراخ یوخیدی؟! قاش قرالاندا لامپالاری، فانیسلاری یاندراردوخ. بیز ائممیزده اونلوخ یاندراردوخ. کاسیلار یئددیلیخ یاندراردیلا، الی آعزینا یئتیشنلر ده جوت پیلته یاندراردیلا. بیر ده گیرده سوز اولاردی؛ اولار نفتی چوخ آپاراردی، اودو کی چوخ آدام اولاری ایشلتمزدی.

— آنه اوندا کیریبت واریدی؟

— قیز به نیه یوخیدی، هرزاد واریدی قدیم. سحردن سحره لامپالارین، فانیسلارین شوشه سینی دسماللییب پار— پار پاریلداداردوخ، باله جه نفت چلله یینده گتیریپ نفت تۆکردوخ ایچینه، اویان— بویانین سیلیپ، قویاردوخ تاخچییه، یا دالاندا میخدان آساردوخ، یا دا فانیس داشیندان آساردوخ کی، آخشام ال آتاندا معطل قالمیایخ.

— فانیس داشی نمه دی؟

— حیطدرده بیر فانیس داشی اولاردی، بیزیم ده حیطیمیزده واریدی. حووضون قاباغیندا، ایکی کردینین آراسیندا. آغیر بیر داش ایدی، ائله بیل زینداندی، قووزاماق اولمازدی. اونا بیر دیرح تاخیب باشینا بیر میخ چالاردیلا، فانسی اونان آسالاردیلا. فانیس داشی اولمییئر، دوواری میخ چالیب، فانسی دوواردان آساردیلا. آخشام چاغی لامپالاری، فانیسلاری یاندراردیلا، یاتاندا دا گنچیردردیله.

بیر دانا دا فانیس دالاندا، کوچه قاپیسی نین یانینا آساردیلا، آخشام اوستو بیر یتره گئدن اوسسئیدی فانسی اۆز یانیندا الدهه آپاراردی، آخی کوچه لرین ایشیخلیغی اولمازدی، قپ— قرنیغ اولاردی.

قیشدا بیر میس مئرمئینی قویاردوخ کورسونون اوستونه، لامپانی دا قویاردوخ اونون ایچینه.

— اننه به قیشدا قوناخ زاد گلسئیدی، ائی بئله آدام نه جور یئرلشردی کورسونون ایچینه؟

— قوناخ آز اوسسئیدی، گلیپ گیردی کورسییه، آمما بیزیم قوناخ اوتاغیمیزدا اودون پینجی واریدی. اودونو ییغاردوخ ایچینه، پولوگو باساردوخ یاغا قویاردوخ اودونلارین آراسینا، اوتداردوخ، یانیب اودونلاری آلیشدیراردی. قوناخ اوتاغی نین تاخچاسیندا دا بیر جوت لاله واریدی، آغاوا اورستدن گتیرمیشدیه. جوت پیلته ایدیلر — ایندی تنبی ده بوفتین اوستونه قویوب بابان — قوناخ گلنده اولاری یاندیراردوخ.

— نه چتین ایمیش اوندا یاشاماخ!

— چتین دیردی بالاسی، آلاسه گؤرستمه سین ایدی، عذابون الیم ایدی یاشاماخ! دی باشیوی قوی یات، سحر دورامماسان.

— اننه!...

— زیققی وئرمه، دی کۆپ گؤروم!

— یخچلیز ده واریدی؟

— بییی، نه یخچلی؟ یخچل تازا چیخیب. اوندا برق یوخودو کی. برق دی، ایشتئیسیل دی.. بولار هاممیی سوراوان چیخدی.

— بس اتی، میوه نی، کره — پنیری زادی هاردا ساخلاردیز؟

— قدیم اتی قوورما ائلردیه، یا دا ساللییب سو قویوسوندا ساخلاردیلا.

— یانی نجور؟

— بیر چَرَح اتی آلاردی آغان (آغا، همن مش ایبراهیم، اننه نین اری، منیم بؤیوک دده مدی منظور)

— یانی نَقَقَدَه؟

— بیر چَرَح، کیلودان چوخ، کیلو یاریمنان آز اولاردی. اتی ات تورباسیندا آلیب گتیرردی. قدیم نایلون زاد اولمازدی، پاکات دا هله — هله اولمازدی. یا توربا اولاردی یا دا یزد دسمالی. بیر چَرَح اتی پیشیردوخ، بئش گوودوش ائلردوخ. دمیردن یئکه دولچالاریمیز اولاردی، قویودان سو چحماغا. گودوشلاری بیر ریز تَحَدَن دوزردوخ،

اوستونہ قاردون قویاردوخ، اوستونہ او بیری گوودوشلاری ییغاردوخ۔
قویو چرخین ایپی نن فیرلادیپ دولچانی ساللاردوخ اشاعیہ۔ سویا بیر آز
قالمیش ساخلاردوخ، ائله ات اوردا دؤد۔ بئش گون قالاردی۔ پنیری
دہ، کرہنی دہ بئله ساخلاردوخ۔ قویونون سویی ائله سرین اولاردی کی،
ایچندہ آغیز دوناردی۔

اون بئشدہ زاتدا آدام گؤرردیلہ، گلیپ دولچا۔ دولچا قویودان سو
چکیب حووضو دولدوراردی۔ سو یئردن قئینردی۔ سو بولاناندا، دا سو
چحمزدیلر، دیپردیلہ سو بولانندی۔ دؤزردیلہ سو دورولسون گینہ۔ ایکی
گون چکردی حووض دولدورماخ!

قیشدا دیرح۔ پردی آتاردیلا حووضون اوستونہ، کؤھنہ اؤرتوح
سالاردیلا، پئیینن قومو قاتیپ اوستونہ وئردیلہ کی سو دونماسین۔
کریچی بیر قاپاخ قویاردیلا، قاپاغی قووزیبب حووضدان سو گؤتورردیلہ
یا دا پالتار سووا چکیپ پاحلاردیلا۔

— ائیو! ائیو! انہ دوعوردان نہ چوخ زحمت چکرمیشسینز قدیم! بہ
لولہدن سو گلمزدی؟ قیرنا زات یوخیدی؟!

— آلاہ آتووا رح ائله سین، نہ واریدی کی لولہ دہ اوسسون؟! ایشلتماغا،
پیشیر۔ دوشورہ، سموارا زادا سقہ سو گتیرردی۔ قویون دریسینن یئکہ
تولوخدا سو گتیریپ، سینکایا یا دا بوشکایا تؤکردی۔ قویو سویو شیت
اولاردی، داسسین اولاردی۔ سینکانین قیرناسی اولاردی۔ سقہ ہفتہ دہ بیر
دفعہ گلیپ اونو دولدوراردی۔ یا دا آنباردان، سردابادان سو ایشلدردیلا۔
آنبارین سویو بولدان گلردی۔ تح۔ بیر آنباری اولان اولاردی، یولا یاخین
اولان، سویو آنبارا دولدوراردی، اوزاخ اولانا دا سقہ گتیرردی۔ آنبارین
سویو بعضن قوتداناردی۔ آنبارین قیرناسینا نچہ قت تنظیفدن پارچادان
باغلاردیلا کی زیر۔ زیبیل گلہ سین۔

— وُخ خ خ خ... او قوتدی سویونان ناہار زات پیشیردینز؟!

— قوتدار گلمزدی کی، قالاردی تنظیفدہ!

— اوؤؤع ع ع ع!..... اورگیم قاخدی!

— ھن بالا! قديم چوخ مصيبت ايدى ايشلر. زئزىمى لردە سىرىن اولاردى.
سىرىندە قالمالى شىلىرى اوردا ساخلاردىلا. يوعوردى، گۆيى، خورحلىرىن
آرتىغىنى زئزىمىدە چۆورمه آلتىندا ساخلاردىلا، ايلنمەسىن يا پيشىخ زات
گلىپ يئمەسىن.

— چۆورمه نمەدى؟

— چۆورمەنى يوموشاخ آغاشدان توخوردولا. يئككە گىردە بىر شى
اولاردى، يئكە چكە كىمىن.

زئزىمىدە خەركى باغلاردىلا، دىرخدن، گىردە _ گىردە يىرلىرى اولاردى،
كوپلىرى قوياردىلا اولارىن ايچىنە. كوپلردە دە آذوقە اولاردى؛ لپە،
صدىر دويوسى، آش دويوسى، نوخود، قوورما، سارى ياغ... آغان ايلدە
كرە آلاردى، ياغ اريتدىردوخ. اللى كيلو كره آلاردى، باققال عسگر آعا
اۋزو گتيرىب اريدردى.

ياخجى، دا باشوى قوى يات، بوغازىم قورودى.

— دىزىم بىچ گۆينور... انە، ياتانمىرام.

— دىزىوہ نولوب يىم؟

— مەصمە خانىمىن اوعلى اردشير، كوچەدە ايتەلەدى چەخدن يىخىلدىم،
دىزىم سىيرىلدى قانادى، آغلادىم، اردشير آپاردى مەصمە خانىم قىرمىزى
داوا سوتدى. بىر ليوان دا لومو شىرتى وئردى يىلەمە دئدى ايش! اورگىن
يىرىنە گلىسىن. سورا دا اردشيرە بتردن ساواشدى، دئدى: _ قولون
قوروسون! بکە خەلقىن اوشاعى نىن باشىنا بىر اويون گلىدى، نىە ايتەلىسن؟
— بىىى، كۆپگىن قىزى! دئمەمىشم اوعلانلارىنان اويىناما كوچەدە؟
بە اوعلانلارىنان نىە آعيز آعيزا وئرىسن؟ ددەوہ دىيىم دىريوہ سامان
تپسىن؟ دىيىم قولاعىنان ياپىشىب دوورارا مىخلاسىن؟ بە سن اوعلانلارا
نىە ساتاشىسان؟

— ساتاشمادىم واللە.

— دوردوغو يئردە كىم آدمى ايتەلر، گۆر نە فساد تۇرتمىسن، نە دئمىسن
دا... من بىلىرم سن نە توحده جَنَوارسان! من بىلىرم نئجە اوتون قىرناسى سان!

— ھىيىخ زادا ئىلمەمىشىم... فقط ئىللە چىرخىمى نىن كىچە _ كىچە ئىكى دىفە سىسلە دىم «اردشیر / مىردەشیر» شوخلوخ جان دااا...

— واخسنى داش باشىما دوشسون! يارىمچىلىق قالا سان سنى! بە اوغلانلارا نىه سۆز آتيسان؟ سنى گۆروم بويون يئره گىرسىن! دا بۆويوسن دۇش _ باش چىخارديسان اوغلانلار يىنان گىندىب اوينا ما.

— واللە ھىش يئرىمدە ھىش زات چىخاتما مىشام، دۇش باش نمەدى؟... آخى بىلىسن نە وااا؟ قىزلار مىغاواا آلىلا قوجا خالارينا مامانلار يىنان دىخ دابانلار يىن گىيىپ قوناخ باجى زاد اوينوللا، بىش داش اوينوللا، جىزىخ چكىب بىر بوجاخدا ناققىشلى اوينوللا. من اولار يىن اوينا ما خالار يىنى سۆيمورم. از مە بوزمەلرى چوخ اولور.

— ھە، دلى دانا كىمىن اوغلانلار يىن آراسىندا آتلىپ دوشماغى سۆووسن؟ ددەو دەيرم سىن كىن سىنە وئىر.

— نە وئىرە جاخ وئىرسىن دااا، من آتلىپ، دوشماغى سۆيورم. اوغلانلار پىل دىستە اوينوللا، توپ اوينوللا، چىخ سوروللە، آشىق اوينا دىلا، مازى دىغىرلا دىلا... اۋيون ھە، حاجى مەلى باققالىن اوعلى سىگار احمىشدى ددەسى نىن توكانىنان، آپار مىشدىلا گىزلىنجاخ درىت دىيىندە كى خرابەدە چكىردىلە، من اولارى گودوردوم، ھوى باساجام دئدىم، قورخولار يىنان مە دە وئىدىلە، اما من چىمە دىم!

— آى سنى گۆروم پىس گونە حسرت قالا سان! بەسن خرابەدە نە پ... بىيسن؟ صاباحدان نەو دەيرم قىچىوى سىندىرار اوتوردار ائودە بىلەوى. اىاعى اوزونون بىرى اىاعى اوزون... توتاللا باشىوا بىر اويون ذات گىتىرلە... تو! تو! استاعفوروللا... آلالە شىطانا لعنت ئىللە سىن!

انە سۆزونون كىرىنى اوتدو.

ئىللە بىل برك بارا قويموشدوم، ماحموت گىل مە بالىق شىرنىسى وئىدىلر، دئدىلر ھااا ھىچ كىمە ھىچ ذات دئمە!... آغزىمدا لپە ايسلانمىر كى...

من كوچەدە چىخىب، چىخ سورردىم. چىخ باجىمىنكى ايدى، او حىطدە سورردى. محەدە اوشاقلار ئىللە حسرتلە باخاردىلار كى مىنم چىخ

سورمگیمه. قدیملر آزاراق قیز اوشاغی نین چرخى اولاردی. اورگیم دؤزمزدی، اولارا دا وئردیم سورسونلر... آمما هر دؤوره سینه ایکی قیران آلاردیم! هامیسینا دا تاپشیرمیشدیم کی ائوده دئمه سینلر، دئسه لر وئرمه یه جگم. آخی آتا_ آنام، انهم ائشیتسه یدیلر، بیلسه یدیلر آخیرما چیخاردیلار!

سؤزو دیشیم دئیّه، توتوب انهنی بیر ماچ ائله دیم کی هله فیکرینی جایدریم، دامارینی آله گتیریم. سورا دا دئدیم:

_ انه! دیرم کی، چوخداندی تنبل احمد نغیلینی دئمه میسن. بیردن یادینان زاتدان چیخار آتا

_ یادینان نیه چیخیر... گؤزلریوی یوم دییم:

«گونرین بیر گونونده بیر تنبل احمد واریدی. الینی آغدان قریه ویرمازدی. سحر_ آخشام تندیر دیینده یورقان دؤشه بی نین ایچینده بؤیرو اوسته اوزاناخلی قالاردی. هردن بویان_ اویانا دیغیرراناردی، آمما یئرینن قاخمازدی. یئرینن ایچینده بیپردی، ایچردی،... یازیخ آناسی زارا گلیپ، تنگیشمیشدی اونون الینن. دیله توتوردی، یالواریددی، ساواشیردی، حربه_ زوربا گلیردی... اینتهاسی تنبل احمد هئش وده ایپه_ ساپا گلن دیردی. بیر گون تنبل احمدین نهسی گتتدی قونشولارا کی، «آلم اتهیزه، گلین بو تنبل احمدی تندیر باشینان قالخیزین بیر تهر، داها من عهدهدار اولایلمیرم، قوجالمیشام». قونشولاردان بیرى دئدی:

_ سن اونو پیس عادت وئرمیسن، نئچه گون اونون یثماع_ ایشماعین کس، قوی آژ_ سوسوز قالسین.

تنبل احمدین آناسی. دئدی:

_ آی رحمتدیغین قیزی، قیخ گون، قیخ گئجه ده آژ به سوسوز قالسا، یانینی دبرتمز، اونو من تانیرام!_

قونشو دئدی:

_ اوسسون، سن اونو بیر نئچه گون آژ ساخلا، من دئیم دا نئینه.

تنبل احمدین نهسی اوش گون، اوش گئجه اونا هئش ذات وئرمه دی. تنبل

احمد يالواردى، ياخاردى، آغليب لله دى، چيغير _ باغير سالدى، هراى _ بيداد ائله دى... آمما ننه سى سايمادى كى سايمادى. اورىي دؤز مه سه ده، سايمادى. دؤردومونجو گون تنبل احمدين ننه سى قونشو اؤرگه دن كيمين نئجه دانا باله جه كوفده سالدى. تنبل احمد كوفده نى بر ك سؤيردى. ننه سى گتيرىپ كوفده نين بيرين قويدو اوتاغين آراسينا، چيخدى گتدى. تنبل احمد باخدى باخدى... آجينان اؤلوردى، قارنى قور _ قور قورولدوردى. الين اوزاتدى، قولون اوزاتدى يئتيشمه دى، زوران _ گوجن ديغير رانيب كوفده نى گؤتوروب يئدى. اما قارنى دويمادى، كوفده چوخ بالا جيئدى. بيردن گوزو ساتاشدى قابى آعزىندا كى كوفده يه. گوجنه _ گوجنه سوروندى، سوروندى... ائله ياتديخ يئرده، الين اوزا ديب او كوفده نى ده گؤتوروب باسدى آعزينا. باخدى گؤردى بيرى ده حووضون قيراغيندادى. زىققينا _ زىققينا بير تهر اؤزونو اونا دا چاتديريپ اونو دا باسپ آعزينا ايكىنى ساينجا آشيردى. قارنى دويموشدى اما گؤردى كوچه قايسيندا دا بيرى وار. اؤز _ اؤزونه دئدى، ايندى گليپ اونو گؤتورلله، قوى اؤزوم گؤتوروم آجالاندا ييىرم. ايمحليه _ ايمحليه گنديپ كوچه قايسينان ائشيه چيخدى، الين اوزاتدى كوفده نى گؤتوسون، ننه سى قابى دالينان چيخپ قاينى اونون اوزونه چيپدى.»

— حيوان سن آلايه!

ناغیلین بوراسینا چاتاندا، منیم اورگیم برک یاناردی تبل احمدہ...
 آخی منیم ده باشیما بونا بنزر بیر ایش گلمیشدی. بیر گنجه، چوخ کیچیك
 یاشلاریمدا، بشـ آلتی یاشیم زادیم اولاردی، «گنجه لر نییه دیشلریوی
 یومورسان» دئییه، آتام ساواشدی بیلهمه. من ده عیناد ائله ییب «یومیاجاغام» _
 دئدیم. ساعات زاد بیلمز دیم او زامان، آمما یاتماق واختی ایدی. آتام خمیر
 سورتوب دیش فیرچاسینی وئردی الیمه، اؤنجه یومشاق - یومشاق دئدی
 سونرا دا گؤزلرین بره تدی، «سنه دییرم یو دیشلریوی» دئدی. من چوخ
 قورخدوم، آمما «یوماسام نئینه بیلرکی» کئچدی عاغلیمدان، نس (نحس)
 داماریما دوشدو، فیرچانی تولازلاییب، «یومورام» دئدیم. آتام نه آلدی،

نە ساتدى، ياپىشىدى او بالا جا قولايغىمدان... سۈرۈتدەيە _ سۈرۈتدەيە
 آپاردى منى قويدۇ كوچە قايسى نىن دالىسىنا، قارالىقدا!!!!
 تىر _ تىر اسدىم، اورگىم تۇكولدى قارىمىن ايچىنە، ايشەدىم تومانىما...
 قورخومندان جىنقىرىمى دا چىخاردا بىلمىردىم، گۇزلىرىمدىن ايكى قىرنا
 آچىلمىشىدى پىر _ پىر سو تۇكوردۇ!
 انەمىن سىنىنى ائىتتىم قاپى دالىندان:
 _ آى بالا، باعىرى چاتدار اوشاعىن نىيە بە ائلە ائلىسن؟ آنامىر كى،
 اوشاخدى دا...

_ بە نىيە جۈاپ قىتيرماغى آنىرى...
 يازىق انەم، باشىنا دولانىم، بىر تەر آتامى دىلە توتوب يوللادى اوتاعىنا،
 منى آلدى ايچرى:
 _ «گە كۆپەيىن قىزى، دئەمىشم آدام ددەسى نىن سوزونن چىخمااز؟»
 دئە _ دئە، بودومدان بىر چىمدىك گۇتدو... اورگىمىن باشىنداكى
 دامارلار گۆينەدى.

بو خايطىرەنى آنىمسايىب دئدىم:
 _ انە، گۆرەسن تىل احمد دە قورخوسوننان تومانىنى باتىردى؟
 _ ھن باتىردى، بە نئىنەدى!
 _ آخى نىيە نەسى قاپىنى ايشىگىللەدى؟
 _ نەسى اونون ياخجىلىغىن اىستىردى. يوم گۇزلىرىوى!
 _ ياخجى

«تىل احمد باشلادى يالوارىب ياخارماغا. آغلادى، زارىدى، للەدى...
 آما نەسى قاپىنى آشمادى. اۋرگى دۈزمەسە دە، آشمادى. اىستەدى ھا
 آشسىن، قونشولار ياپىشىپ، قويمادىلا كى، «سن بو اوشاغى ازديرىپ،
 بونا ظولم ائلەمىسن، دا بسدى.»
 _ نە من اۋلوم آش دا... قوى گلىم ائو... قوددار بوداراا بىلەمى...
 نەنن اورگى قانا دۇندى آغلادى اۋزون دۇيدى، اۋزون دىددى، آما
 آچمادى قاپىنى. قاپى دالىننان دئدى:

— قوشول اوشاخلار ينان گىت مئشەدن اوت يىغ گىتى.
— گىتمە سىم نوولار؟ من باشارمىرام آخى.
— اوندا قالاسان قاپى دالىندا قوت — قوشا يىم اولاسان.
تنبىل احمد سرەلنىپ اوزاندى كوچەدە آغلادى، آغلادى، اوخشادى...
آخى او ايندىيە جان مئشەيە گىتمەمىشدى. بىح قورخوردى، تىدىر دىيندە
ياتماغى سۇيوردى.
تنبىل احمد گوردى اوشاخلار گلىپ اوردان گىچىللە گىتسىنلە مئشەدن
اودون يىغماغا. نەسى اوشاخلارى سسلەدى:
— اوشاخلار احمدى دە اوزوزونن آپارين مئشەيە. آپارساز من دە سىزە
شاهداننىن قوورغا وئىرم.
اوشاخلار دئدىلە عىبى يوخ. تنبىل احمدىن نەسى اوشاخلار ين هرەسىنە
بىر اووج آرئىمىش شاهدانا — قورغا وئردى، تنبىل احمدە دە آرئىنمايشىن
وئردى كى بىر آرزىمەتە دوشوب آرئىتسىن، هامىسىن تىز ھۇپوتدە مەسىن.
— دى دور، بو اوشاخلار ينان گىت، خان اوعلان!
تنبىل احمد دوروپ، ساللانا — ساللانا، سورونە — سورونە اوشاخلار ينان
يولا دوشدى. گىدىپ، گىدىپ مئشەيە يىتتىشدىلە. يىتتىشماخ ھمان
اوشاقلار هرەسى بىر طرفە داغىلىپ باشلادىلا اودون يىغماغا. تنبىل احمد
دە اوتوموشدى بىر طرفە شاهدانا — قوورغالار ينى اووجوندا آرئىدىپ
يىردى. ائلە كى يىماخدان باش آشدى بىر چۇپ گۇتوروپ باشلادى
يىرى قوتدالاماغا. قوتدالادى، قوتدالادى، گۇردو چۇپ بوشا گىدىر.
توپراخلارى، يىراخلارى ائشەلىپ چەدى كنارا، گۇردى بارماغىنا بىر
شى ياپىشىپ. بارماغىن يالادى، شىپ — شىرىن ايدى. بىر سۇيوندى،
يىلدى كى بال تاپىدى. چىغىردى:
— گلئىن اوشاخلار من بال تاپىشام.
اوشاخلار اودونلارى آتدىلا بىر طرفە قاچا — قاچا گلدىلە گۇردولە
بەلىيى، تنبىل احمد بىر قويو تاپىپ اىچى دولى بالينان!
تنبىل احمد دئدى:

— اوشاخلار سيز اودونلاريزدان منه وئرسز، من ده قویارام سيز بو بالدان
ییه سیز.

اننه نین گئت گئده سسی آچالیردی...

اوشاخلار دئدی لر عیبی یوخ، باشلا دیلا بال یئماغا. یئدیله، یئدیله، یئدیله...
باشلا دیلا بال یئماغا... یئدیله، یئدیله، یئدیله...

— خخخخخخخخ پوووووووووووه

— یاتما اننه، دوووو، دو کسرینی دی...

— خخخخخخخخ پوووووووووووه

همیشه یاریمچیلیق قویوب ناغیلی اومسوق ائلردی آدمی! یاواش بیر
دومسوح ووردوم ییرونن:

— سورا نوولدی؟ بالی یئدیله نوولدی؟

چورتو پوزولدو یازیغین.

«جانیم سنه دئسین، اوشاخلار دئدی لر عیبی یوخ، باشلا دیلا بال یئماغا. بالی
یئدیله، آما بال قوتولماخ ییلمیردی. تنبل احمد دئدی:

— اوشاخلار بئله اولماز. من بوردا اوتوموشام، سیز گئدین قاب گتیرین
دولدوروب آپاراق ائوه.

اوشاخلار قبول ائله دیله. اودوننارینی چاتدیلا کورحلینه گئتدیله ائولرینه.
تنبل احمد ده اوتوموشدی بارماخ — بارماخ بال یییردی.

بیر آزدان اوشاخلار گلدیله، هره سی نین الینده بیر قاب. احمد قبالاری
آلب بیر — بیر بالینان دولدوروب ییه سینه وئیردی. تنبل احمد یاواش

— یاواش جوموردو قویونون تکیه. بیر هاندا گوردی قویونون لاپ
تکینده دی. اوردان سسلندی:

— هووووووی! اوشاخلار بیر ایپ وئیرین دولییم بئلیمه، منی چکین
اوسته.

اوشاخلار اؤز آرالاریندا فیکیرلشدیله کی، تنبل احمد قویودان چیخسا
باللارین هاممیسین آلاجاخ، بس ائله قویاخ قاسسین قویودا، آناسینا دا
دیباخ احمد مئشه ده ایتدی.

سورا دا ياووه جَنه قابلا ريني گۆتوروب اوردان سوزولوپ گئتىله ائولرينه. تنبل احمد نه ققده باعيرى چاغيردى هئش كيم سسيه كلمه دى. آخيره يورولدى، چؤمبلىب اوتدى قره ننيق قويونون تكىنده. تندير يانيندا يورقان دؤشه يى يادينا دوشدو. نه سى يادينا دوشدى... اور حلىدى آغلادى. بير آز گئشدى آجالدى. قويونون دووولاريندا قالان _ قولان بالى بارماعيلان سييرىپ ياليردى.

بير ده گۆردى دووولاردا بى باجا آچىلدى اوردان ايشيخ گلى اىچرى. بارماعيلان قوتدالادى، قوتدالادى باجا گئلىدى، الين دووولارى سؤحدى _ سؤحدى، بيردن چىخدى بير گلنگاواز چؤللوغا. اويان بو يانا باخا _ باخا باش آليب ائله _ بئله گئيدى... آز گئتى چوخ گئتى بيردن گۆردو بير يئكه قره ايلان يومولدىو بالاجا بير آغاباغ ايلانين اوستونه. باله جه ايلانا اورگى ياندى، آيلىب بير يئكه داش گۆتدو، نه كى گوجو وار چىپدى قره ايلانين باشينا. قره ايلان اورداجا اؤلدى. بيردن آغ ايلان جىلدينن چىخىب اولدى بير گۆزل قىز. تنبل احمد قوتوننان قورودى، الى ياپىشدى اوزونه...»

آيى...! من ناغىلين بوراسىنى ائله چوخ سئوردىم كى. او ايلان جىلدينن چىخان قىز اولماق اىستردىم هميشه! خيالىمى قورشالايىب چكىب آپاراردى اينانيلمازلارى اينانديران گۆيلرين اوزرينده گزديرردى... وار اولمايانلارى وار ائدن تخيلاتىمى قىجىقلانديرىب يئلكن آچاردى ذهنىم اوزاق _ اوزاق افقلىرده كى گۆرونمز گۆركملره...

من تخيلاتا دالمىش كن، اننه دوام ائيدردى: «قىز دئدى:

_ ائى بنى آدم، بىلمىرم كىمسن، آما منىم جانىمى قوتاردىن. بو ايلان منى اؤلدوروردى. من ايلانلار شاهى نىن قىزىم، گل سنى اؤز شهرىمىزه آپارىم. احمد دوشدى قىزىن دىيىنه گئتىله يئيشىدله بير گۆزل آباد شهره. يئكه عظمتلى بير قصرىن قاباغىندا دوردولار، قىز دئدى: _ بورا منىم آتامىن قىصرىدى.

احمد قورخوسوننان يئريشيني ايتيرميشدى. هر يانا باخىردى ايلان گوروردى، يئردن گويدن ايلان ياغىردى. يئتيشديله بويوح بير تالارا، تالارين يوخارى باشيندا جلاللى بير تخت اوستونده ايلانلارين شاهى اوتوموشدى. قىز دئدى:

— آتا بويون بو ايگيت منيم جانىمى قوتاردى. سورا دا هر شئى دده سینه تعريفلهدى. ايلانلارين شاهى چؤنوپ اولدى بير قوجا كيشى. احمده دئدى:

— ايندى كى قىزىمىن جانىنى قوتارمىسان، قىزىمى سنه وئىرىم. منيم اوغلو دا يوخدى. منن سورا سن بو مملكتين شاهى اولاسان.

احمدىن قورخوسو بير آز توكولموشدى. اوزون توتدى شاها دئدى:

— پادشاه ساغ اولسون، منيم اليمن گلmez بئله ايشلر. منيم بير قوجا ننه وار يولومو گوزلور. من ايستىرم اوز وطنيمه قئىدم.

شاه احمدىن بو سوزوننن بح خوشو گلدى. ساغ — سولونداكى ايلانلارا بير ايشاره ائلهدى، ايكيسى ده آداما دؤندوله، شاه امر ائلهدى گئديپ بير دولو مئرمئى قىزىل، گوموش، جواهير گتيسينله احمده.

سورا دا احمده دئدى:

— منيم آداملاريم سنى اوز شهريوه آپارا جاخلا.

احمد قىزدان دا شاهدان دا خودا فيظلشدى، شاهين آداملارينن گئتدى مئشه ليغا طرف. آز قالمىشدى يئتيشسينله، شاهين آداملارى دئديله:

— سىزىن شهريزه آز قالير، بىز سنن گل ساخ درديسره دوشه سن. آل بو قىزىللارى يولون كسرين اوزون گئت.

احمد مئرمئىنى آلدى، چوخ آغىرايدى، كئفى بىستىنى ويرا — ويرا گئتدى ائولرينه سارى. قاپىنى دؤيدى، ننه سى گلدى قاپيه، قوجا خلاشديلا، اؤپوشدوله، گوروشدوله... احمد اوتدى، بيتىنن سىركه سینه جان اولانلارى ننه سینه تعريفلهدى.

احمدىن يولداشلارى ائشيتديله كى احمد گليپ، اوتانا — اوتانا گليپ احمدىن حلاللاشديلا دئديله: بىزى بغيشفله پيس ايش گورموشوخ. اوننان

سورا دا هئش كس اونا تنبل احمد دئمه دى، هامى ايگيد احمد سسلردى
 بيله سيني.
 يئدى، ايشدى مطلبينه يئتيشدى.»
 _ كاش ايلان قىزى دا گتيرئيدى اؤزوينن...
 _ ياخجى داي باشيوى قوى يات.
 تاپ، تاپ، تاپ، كورگيمه چاليب تاپيىلداتدى... نه واخت شيرين يوخويا
 داليب گتتديگيمى هئچ بيلمه ديم.

من و اننەم (۷) يازيسيندا گئىدىن تېرىز آغزى سۆزلەر و ترمىنلەر

ترتيب ائىدىن: آلب ارسلان صرافى

دورتولماخ DÜRTÜLMAX

زورلا بىر يىره گىر مەك. {ھەلە احدىن «د» سىن دئەمەش دوروب دورتولدوم
اننەن يانينا.}

بووما BOOMA

بىر يادا ايكي الين ايچىنى تحقىر ائىدىجى حالدا بىر كىمىسەنن اوزونە سارى
گۆسترمەك. بئله بىر حر كته «آلا با چىخماق» ايسە دئىيلير. {اننە بىر بووما چىخاردىب،
سالىدى تپەمە!}

اۆككە ÖKKƏ

باغىرساق {آدامىن اۆككەلرى گلر آغزىنا دا!}

جووانازننىخ CUVANƏZƏNNIX

ائو سەمانلاماقدا باجارىغى اولان قادىن {ئودە جووانازننىغى يوخدى، پىنتىدى،
پىشىر دوشورى يوخدى.}

چللىق ÇƏLLƏH

تنىكەدن قايرىلمىش دستە و لولوگو اولان سو يا نفت قابى، چللك،
فا:چللىك {بالەجە نفت چللىيىندە گتىرىب نفت تۆكردىخ ايچىنە }

زىندان ZİNDAN

دمىر چىلرىن بىر دمىرى ايشلەمەك و تاپداماق اوچون اوزرىنە قويدوقلارى
قالىن و آغىر دمىر، سىندان {آغىر بىر داش ايدى، ائله بىل زىنداندى،

قوزاماق اولمازدی.

پولوح PÜLÜH

اود آلیشدیرماق اوچون، نفته بولاشدیریلیمیش کۆهنه پارچا. {پولویو باساردیخ
یاغا قویاردیخ اودونلارین آراسینا، اوتداریخ.}

ایشتئیسیل İŞTEPSİL

پیریز {برق دی، ایشتئیسیل دی... بولار هاممیسى سورادان چیخدی.}

بیر ریز BİR RİZ

بیر قلم، بیر باشا {گودوشلاری بیر ریز تحدن دوزردوخ، اوستونه قاردون
قویاردوخ...}

سَقَقَه SƏQQƏ

سقا، ائولره سو گتیرن آدام. {سموارا زادا سَقَقَه سو گتیرردی.}

قیرنا QIRNA

سو شیرى (شیر آب) {سینکانین قیرناسی اولاردی}

سردابا SƏRDABA

سردابه، سو آنبارى {آنباردان، سردابادان سو ایشلدردیله.}

چکه ÇƏKƏ

یوولان قاب_قاجاق (سویو گئتسین دییه) اوستونه قویولان، آغاج زوغلاریندان
توخونموش یاستی بیر وسیله، چکه نین داها بویوک و قیراقلاری دیک قاییریلانینا
«چؤورمه» دئییرلر کی اونو دا ائوجیل حیوانلارین الیندن قوروماق اوچون ات
و ساییره نین اوستونه چئورردیلر. فارسجاسی: آبکش {چؤورمه یئککه گیرده بیر
شئی اولاردی، یئکه چکه کیمین.}

میغاوا MIĞAVVA

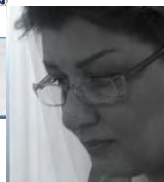
قولچاق. فا. عروسک {قیزلار قوجاغلارینا میغاوا آلایلا...}

هۆپوتدهمک HÖPÜTDƏMƏK

بیر یئمهلینی درحال آغیزا باسیب، یئمک. {بیر اووج آرینمیش شاهدانا- قورغا
وئردی، ... بیر آرزو حتمه دوشوب آریتسین، هامیسین تئز هۆپوتدهمه سین.}

اوشاقلیقدا اوینادیغیم اوینلار (۱)

سوسن نوادهی رضی

ایضاح: متنده گئدن شعرلر و دیالوگلار تبریز آغزیه یازیلیمشیدیر.

پوشتک گئچدی

بونو چوخ اوینامیشیق... ۶-۷ یاشدان ۱۴-۱۵ یاشی اولانلارین اوینو ایدی. اوغلانلار داها چوخ اویناردیلار. کیچیک یاشلاردا اوغلان- قیز قاریشیق اویناردی، بیر آز بؤیویونجه، آیری- آیری اویناناردی. دؤرد- بئش اوشاق بیر آرایا گلیب، سیرا دوزولوب ایلیب اللرینی دیزلرینه قویاردیلار. اوشاقلارین بیرى اولانلارین اوستوندن آتیلا- آتیلا کئچردی. آتیلاندا ایکی اووجونو اییلن اوشاغین کورگینه دایاییب، قیچلارینی تماما آچیب قوش تک اوچار کیمی آتیلیب او بیرى اوشاغین اوزرینه کئچردی، آخیردا دا اؤزو ایلیب الین دیزینه قویاردی و سیرا ایله آتانیب اویناردیلار.

ایندی همین بو حرکتلرین بنزرنی ژیمناستیک کلاساریندا چوخ باهالی قیمتلہ اوشاقلارا اؤیردیرلر. خرکدن آتیلماغا بنزردی بو اوینو بیز لاپ موفته سینہ، هنج آتا- آنالارا خرج آچمادان همین ژیمناستیک حرکتلری بیر- بیریمیزی یامسیلایارق اؤیرنردیک. مثلا اوتاغین بوجاغیندا دقیقه لرجه باش آیاق دوراردیق، باشیمیز یئرده، آیاقلاریمیز ایسه جوتله میش، گؤیده اولاردی! هر کس داها چوخ ترسه دایانسادی او قازاناردی. حتی اللریمیز اوسته دایاناردیق. سحرى یورغان- دؤشکلری ییغمامیش، اوتاغین اورتاسیندا، بئش اون دانا مایاللاق سالاردیق، آیاقلاریمیز بیر-

بیرینه ایلشردی، هارای بیدادلاریمیز، میرتداشما سسیمیز یئددی همسایانی
 او یاداردی! بیردن گۆرردین پنجره یه بیر داش آتدیلار!
 یا گندیب اوتاغین بوجاغینا دایاناردیق. آیاقلاریمیزی او دووار- بو دووار
 دایاییب، میمون کیمی، دووارا دیرماشاردیق و اللشردیك باشیمیز تاوانا
 دیسین. من بو ایشی هئچ باشارا بیلمه دیم. باشارانلاری دا (او جمله دن
 عم او غلومو) همیشه قیسقناردیم!

قاجان - قووالا قاشدی

کوچه لرده یا حیطرلرده اوشاقلار، اوغلانلی- قیزلی ییغیشیب آرالاریندان
 بیر قورد سئچردیلر.
 قوردو بئله سئچردیلر کی، هاممی بیر الینی قویاردی قولاغینا و بیر گه
 دئیردیلر:

- قوم... پایی... نیی... یه
 کو... مه... کیی... یه
 بونو دئییب هر کس
 الینی گتیردی آشاغیا.
 بعضیلری الین اوزون
 گتیردی، بعضیلری ده
 الین ایچینی گتیردی.
 الی تک گلن چیخاردی

ااشیگه. او قدر «قومپانیه» ائلردیلر کی آخیره بیر قالاردی. آخیره قالان
 قورد اولاردی. اوشاقلار داغیشیب هارایلاردیلار:

- قووت گه منی توت!

قورد یومولاردی اوشاقلارین اوستونه، هر کیمی توتسایدی او قورد
 اولاردی. اوشاقلارین هانسی پیلله یه یا دا اوجا هر بیر یئره چیخا بیلسه یدی
 آماندا قالاردی و قورد اونو توتانمازدی. قورد دا کمینده دوراردی کی
 اوجالیکدان دوشوب قاجسین بو دا اونو یاخالاسین. اوشاق قوردا دئیردی:

- پيشيخ يولو وئر قاجيم!

قورد بیر آدیم گئدردی دالی. انصافی قورد اولسایدی، ایکی آدیم گئدردی!

قورد دئیردی:

– دی قاش دا...

اوشاق یالواراردی:

– سن آلاہ بی ذرہ ده گئت دالی من قاجیم.

یا دا یالانان «باخ اورا، باخ اورا» دئییب قوردو یاها لیدی، سوزولوب قاجاردی قوردون الندن.

گیز لنپانج

قدیم زامانلار کوچە _ باجادا اوغلان اوشاغی چوخ اولاردی. قوھوم _ قونشونون اوشاقلاری بیر _ بیرینە قاریشیب دئی _ ها _ گولها اوینولار اوینایاردیلار. بو اوینولارین ان چوخ سئوینن بیرسی ده «گیزلینانج» ایدی. بو اوینو دا اوغلانلی قیزلی اویناردیلار. بیر آز بئویونجه قیز اوغلان آیری _ آیری اویناردیلار.

بو اويوندا دا اۇنجه قومپانيه گلرديلر، تڪ ال گتيرن گۇزونو يوماردى. يعنى اوزونو دووارا يا دا بير آغاچا داياييب، گۇزلىنى برک يوموب سايلردى:

- بیر، ایک، اوش،.....الی.

او سايىنجا، اوشاقلار داغىلىشىپ ھەرەسى بىر ياندا گىزلنردىلر. آغاچ باشىندا، دۇنگە بوروقدا، دووار قىراغىندا، تخته بىندىن كىنارىندا، آنبار پىللەسىندە، مىپپاخدا، قاپى دالىسىندا... حتى بعضاً آداملار يىن آرخاسىندا... گىزلنمىكدن اۇنجه دە يىرى- يىرىنىن قولايغىنا پىچىلداشاراق قوروشوب قرار- مدارلارنى قوياردىلار:

—آلما دئسم گل، هئیوا دئسم گلمه!

ہو او دئمکدیر کی، امن۔ آمانلیق اولاندا چاغیراریق شؤوبہ لرسن!

گۆزونو يومان اوجادان دئيردى:

- «گليييم؟ گلديم... دالدا دوران، ياندان دوران شؤوووبه!»

سونرا گۆزونو آچيب دوستلاريني گزردى. گۆزونو يومدوغو يتردن چوخ اوزاقلاشمادى و تاپديغى آدامين يئريني دئييب اليني آغاچا (يا گۆزونو يومدوغو دووارا) چاليب اونو شوبه لردى، يعنى كى سنى تاپميشام.

- ماحميد امروت آغاچي نين داليندان چيخ... شؤوووبه!

ماحميد چيخاردى آشكارا.

- حكيمة! آتويين گوللرى بوشقاني داليندان گۆرۈشۈر... شؤوووبه!

حكيمة بوشقا داليندان چيخاردى.

ييردن گۆرۈردين بير آغاچين باشيندان لئى كيمى بيريسى دوشوب، الين چالدى دووارا و باغيردى:

- شؤووووووووبه!

اوشاقلار بير به بير تاپيلارديلار يا دا اۆزلرى چيخيب شؤوبه لرديلر. سونرا دا سيرا ايله باشقالارى گۆز قوياردى و آنالار دئينه _ دئينه اوشاقلاريني سسله مه يينجه اويون داوام ائلردى.

بُشْدَاش

بئشداش اويونونو ياديما گلهلى قيزلار داها چوخ اوينارديلار. آنجاق اوغانلار اويناياندا، بو اويونو داها مهارتلى اوينارديلار. ندننى هئچواخت ييلنمهديم، بلکه اللرى داها بؤيوک اولوردو دا اوندان... نه ييليم.

بو اويونو تک باشينا دا اويناردیق (مهارتيميز آرتسين دئيه)، دؤرد-بئش نفره ده اويناماق اولاردی. بئش دانا تقريباً بير بويدا يوغرولموش،

صاف داش تاپاردیق،
جوْمالاشیب دؤوره دن
باغدشا قوروب سیرا ایله
اویناماغا باشلاردیق.

بیرینجی اویونچو بئش دانا
دشی یئرہ آتاردی. بیرینی
گۆتوروب گۆیه آتاردی.
او بیر دانا آشاغیا
ائینجه بیر دانا یئردن داش
گۆتوروب و گۆیده کی

داشی اووجو ايله توتاردی. سونرا يئنه بير دانا داش گۆيه آتيب، ايکينجي داشی گۆتورردی. سونرا اوچونجو و دۆردونجو داشی دا بو ساياق يثردن ييغيشديرادی. گۆيه آتيلان داش يئره دوشسهیدی اودوزاردی. بو دؤورهنی اوتسایدی، ايکينجي دؤورهنی اويناردی يوخسا داشلاری ايکينجي اويونچويا وئرمهلی اولاردی.

ایکینجی دۆردہ گینہ داشلاری یئرہ آتاردی آما بو دۈنہ یئرده کی داشلاری
ایکی۔ ایکی گۆتورمه لی ایدی.

اۋچونجو دۇردە اۋچ داشى بىر دفعەدە، بىرىنى دە تكىنە گۇتورمەلى ايدى.
دۇردونجو دۇردە دۇرد داشى دا بىر دن گۇتورردى.

بېشىنچى دۈردە داشلارنى يېزە آتمازدى، بېشىنى دە يىر اووجوندا توتوب داشلارنى يېزىنى گۈيە آتاردى. داش يېزە ائىنچە الىندە كى دۈرد دانانى

يثره قوياردى. سونرا بىر دفعه ده داشى گۆيه آتيب، داشلارى يثردن ييغيشد ياردى.

سونرا سول الين آرا و باش بارماغىنى يثره دايايىب، كۆرپو دوزلدر، داشلارى كۆرپونون اؤنونه سېهلردى. ساغ الى ايله بىر داشى گۆيه آتاردى، داش يثره گلنه كىمى داشلارى بىر- بىر كۆرپونون ايچينه ايتلهلمهسى گر كىردى. بوردا اويون بىتردى.

بو اويونو چوخ اوينانلار گۆزل بىر مهارتله و ظرافتله اويناردىلار.

ناققشلى (آياق جىزىق)

ناققشلىنى قىزلار داها چوخ اويناردىلار. بىلمىرم نندىر كى، اوغلانلار بو اويونا ائله مارق گؤسترمزدىلر.

حيطده يا دا كوچه ده گج ايله يثرده بىر يئكه مستطيل چكرديك بويونا، اونو آرادان ايكىيه بؤلردىك. سونرا دا ايكى دنه ائىنه جىزىق چكرديك. يعنى آلتى يثره بؤلردىك و هر گؤزونده بىردن آلتىيه كىمى بىر نؤمره يازاردىق. بو اويونو ۳-۴ نفره اويناردىق. بىر ياستى داش يا دا حيط كاشىلارنىن قىرغىنى گتيرىب، اويونا باشلاردىق.

ايلك اويونجو داشى بىر نومره لى خانه يه آتاردى. داش جىزىقلارين اوستونه دوشمه مەلىدى يوخسا ياناردى و ايكىنجى اويونجو اويونا

باشلاردی. سونرا بیر قیچینی ایچرییه بوکوب، بیر آیاقلی آتیلا_ آتیلا او داشی ایکینجی خانه یه سونرا دا اوچونجو... تا آلتینجیدان داشی ایتهلردی ائشیکه. داش جیز یقلارا دَیسه یدی او یونجو یاناردی. سونرا داشی ایکینجی خانه یه آتیب یئنه ده همان تهر اویناردیلار. هر وخت بیر او یونجو یانسادی، سیرا گلردی او بیرینه.

ال- الہ دویمه دله

بو او یون لاپ کیچیک اوشاقلار اوچون ایدی. آلتی_ یئددی یاشا کیمی. اوغلانلی قیزلی ال_ الہ وئریب دؤوره فیزلانیب دئیردیلر:

ال الہ / دویمه دله / بابام گندیب باشماق آلا / بیر تای سنه / بیر تای منه / میسس...
 میس دئینده هامی یئره اوتوراردی. یئره اوتورمایان جرگه دن چیخاردی.
 یئنه ده قالخیب باشدان باشلاردیلار.

بعضا ده اوشاقلار بونلاری اوخویاردیلار دوره فیزلاناندا:
 «ریضا ریضا / میندی خوروزا / بیر تیچ ویردوم / دوشدو حووزا / ننه سی دئدی / هانی بو ریضا / دده سی دئدی / دوشدو حووزا...»

روقیه / قرقره / گئت قاپینی حلقه له / مامان گندیب دردره / اوشاق دوشوب تندیره / گو...
 یاپیشیب منقله /

گتدیم حاماما لیفلندیم
 چیخدیم ائشیه کوفلندیم
 حامامچی منه چای گئی
 من بو چایی ایشمرم،
 دروازادان گئشمرم،
 دروازا منیم اولسون،
 قیرمیزی دونوم اولسون،
 گئییم گتدیم تهرانا
 تهراندا تو یوم اولسون،
 قیزلار گل سین تو یوما
 قوربان کسین بو یوما.

يا دا اوشاقلارين بيريسيني چؤمبلديب اوتورداديلار آرادا و دؤوره سینه
فیرلاناراق اونون آدینا بئله اوخویاردیلار:

اکرمین ماماسی شکر- پنیر پیشیریپ
فیندیخچاسی بو بویدا
گشلیغی بو بویدا
قالخ یاغا قالاخ
مطلبیوه باالاخ.

بونو اوخویورکن ده بامباچایلا یاواشجا چالاردیلار اوتوران اوشاغین
باشیندان یا چینیندن.

دونبالان پیستان

جمعه گونلری چؤله زادا چیخاندا، آتام بویان- اویانی گزیب بیر
اوزون آغاج کؤتوگو تاپاردی. اونو گتیریپ دوز اورتاسیندان یئکه بیر
داشین اوزرینه قویاردی. بیر اوشاغی کؤتوگون بو باشینا، او بیرینی ایسه
کؤتوگون او باشینا میندیرردی. کؤتوگون بو باشی یئرده اولاندا، او باشی
قالخاردی گؤیه و بالعکس... یوخاری قالخان اوشاق دئیردی «دونبالان
پیستان!» و آشاغیداکی دا جاواب وئرردی: «یئددی قبریستان» و بئله لیکله
بیزلر دونبالان پیستان اویناردیق.

بو اویونو اون یاشدان کیچیک اوشاقلار داها چوخ اویناردیلار، آنجاق
بعضا بؤیوکلر ده اویناییب ذوق آلاردیلار. ایندی ده بیر چوخ پارکلاردا
دمیردن دونبالان پیستانلار وار؛ ایندی اوشاقلار اونا، فارسجاسی
(الاکلنگک) دئیرلر.

گوئیده نه وار؟

ایکی نفر کورک_ کۆره یه دایانیب، او حالتده قول_ قولاً وئردیلر.
بیری ایلیب او بیرینی آلاردی دالیسینا، سونرا بو قالخیب، او بیری ایلیب،
یولداشینى دالینا آلاردی و بیر_ بیریندن بئله سوروشاردیلار:
یوخاریداکی:

- یئرده نه وار؟

آشاغیداکی:

- یئر مینجینی.

آشاغیداکی:

- گوئیده نه وار؟

یوخاریداکی:

- گوی مینجینی.

.....

ایت قوسلو

ایکی بویوک اوشاق، سون بئشیک اوشاغی، یا دا هر هانکی بیر بالاجا
اوشاغی (دؤرد_ بئش یاشدان چوخ اولماییدی گرک، چون آغیر
اولاری) بیری اللریندن او بیرسی ده آیقلاریندا توتوب، ساغا_ سولا
توولاردیلار.

- ات آلان، سوت آلان،

ات آلان گوودوش آلان!

یا دا:

- چالین، چالین یاغ اولسون

حسن یئسین چاغ اولسون!

اوتاق او یونلاریندان (۲)

سوسن نواده رضی

چکیشمک (تویوق جیناغی ایله)

بیر جور مش باغلامادیر چکیشمک. تویوغون دؤشونده بیر جیناق سوموگو اولار، ماشایا بنزر. تویوق - پیلو یئین گون، او سوموگو اله کئچیرن، سوفره باشیندا کیلاردان سوراشاردی:

- «کیم گلیر چکیشاخ؟»

- من

- نمنه دن چکیشاخ؟

- بیر جوت جوراپدان.

- اوسسون - دئییب، جیناغی ایکی یاندان سیندیراردیلار. جیناغی سیندیراندان سونرا، ایکی چکیشن آدام بیر- بیرینین الیندن هئچ نه آلمامالیدیر. یا دا آلمامیشدان گرک دئسین: «یادیمدا»

چکیشنلرین هانکیسی او بیرینی یا هالیدی الینه بیر شی وئره بیلسه یدی، اوجادان دئیردی:

- «یااااا دس!» و او یونو قازاناردی. بو او یون بعضاً هفته لر، حتی آیلا ر اوزاناردی و هامی دا اونلارین چکیشمه سینی ماراقلا تعقیب ائدردی.

مش باغلاماق

ایکی نفر بیر موضوعا گؤره هر هسی بیر سؤز دئیر.

بو دئیر: «ائله اولاجاخ»، او بیر دئیر «خیر ائله اولمیه جاخ، بئله اولاجاخ» سونرا ایکیسی ده دئیر:

- «ايندى كى بئله اولدو گه مش باغلياخ».

- «نمنه دن مش باغلياخ؟»

مثلا بير پىسى دن، يا بير دؤره طرفى چيىنىنده دولانديرماقدان، يا عاغيللارينا گلن يونگول وارى هر نه دن. سونرا هانسى طرفين سؤزو دوز چيخسايدى، او بيرى طرف مش باغلاديغىنى آلاردى يا دا يئرینه گتيردى.

کيريت اويونلارى

پاييز و قيش گئجه لرى اوزون اولاردى. هم ده آذربايجانين بو فصیل لرى برک سويوق اولاردى. اول آخشامدان قوشلار نينه گيرن کیمی جماعتين دا ال- آياغى کوچه- باجادان ييغيشاردى ائولره. اوزونلو گئجه لرى بو اويونلار ائله قيسالداردى كى، ييلمزدىك هاردان گليب، هارا گتندى قيش گئجه لرى.

۱- کيريت ده اويونلار يميزين بيرى ايدى. گيرده بير جوغا قوروب اوتوراردىق. بير قوطو کيريت چؤپونو ياواشجا سپه لرديک يئرده فرشين اوستونه. سونرا اونلارى دنه- دنه ييغاردىق. بير چؤپو گؤتورنده او بيرى چؤپلر ترپشمه مەلى ايدى. ترپشمه يدى ياناردىن. اولده تک- تک اولان چؤپلرى ييغيب، بير يانا قوياردى اويونچو. سونرا ياواش- ياواش اويون چتينلشردى چونکو بير- بيرينين اوستونه دوشن کيريتلرى ده گرک ائله گؤتوره يدى كى او بيريلر هئچ ترپشمه سين. بو ايش اوچون ايکى دانا چؤپو ماشا کیمی بارماق آراسى توتوب مهارتله چؤپلرى بير- بيرينين اوستوندن گؤتوررديلر. بو اويونون اوستالارى ايکى قوطونون چؤپونو يئره داغيديب ييغارديلار.

۲- کيريت قوطوسونون هر ۶ اوزونده بير نؤمره يازارديلار. سونرا قوطونو الدهه فيرلادان کیمی يئره آتارديلار. کيريت قوطوسو معمولا ياستيسينا دوشر يئره. ياستى طرفين نومره سى لاپ آزي عنى ۲ اولاردى. او بيرى ايکى طرفينى ده يئره سالماق ائله چتين دئيلدى. اورانين دا نومره سى ۵ اولارى. ايکى دىک طرفينه ۱۰ يازارديلار. کيريت قوطوسونو يئره دىکينه سالماق

مهارت ایستردی. خلاصه هر اویونچو کیبریتی یثره سالاردی، نومره سینی یازاردیلار. دیکینه سالان بیر داها سالاردی. سونرا یازیلان نومره لری جمعلردیلر، قازانان بللی اولاردی.

۳- دؤرد دنه کیبریت چؤپونو باش طرفدن، یعنی گوگوردلو طرفیندن سوخاردیلار فرشین توکلرینین آراسینا. بیر بالا مربع دوزلردی. اونلارین اوستونه ده دؤرد دنه کیبریت چؤپونو یاتیرداریلار. سونرا بو ائوجیگه گینه ده کیبریت چؤپوندن سقف دوزردیلر. بو اویونون اوستالاری ایکی یا اوچ اوتاقلی ائو دوزلده بیلردیلر. منیمکی لر بیر اوتاقلی اولاردی همیشه و اوچ اوتاق دوزلدنلری گؤزوم گؤتورمزدی!

لال اویونو

بو اویونو بؤیوکلر ده اویناردیلار. اونون علمی آدی پانتومیمدی. هاممی دؤره دن دوزولوب اوتوراردی. بیر نفر ذهنیده بیر شئی توتاردی. مثلاً ناخوشلاماغی، سویوق دیمه کیمی. سونرا اللری، بدنی و اوزونون حرکتلریله ذهنیده کینی باشقالارینا قاندرماق ایستردی. دؤوره ده اوتورانلار دا عاغیلارینا گلنی بیر _ بیر سایاردیلار تا اینکی اصلی جوابا یئتیشسینلر. بو اویوندا، لال اویونو چیخاران آدام هئچ دانیشمازدی. دانیشان اودوزاردی. چوخ گولمه لی اولاردی. یعنی اوتورانلار بعضاً ائله ترسه جوابلار وئردیلر کی پیشمیش تویوغون دا گولمگی گلردی. یادیم گله لی بیر ایکی قونشو اوشاغی واریدی بو اویونون اوستاسی ایدی. قیریلیب کئچینردیک اونلارین ادا لارینا. ایندی فیکیرلشیرم کی اونلاردا گئرچک اوینامانلیق (هنرپیشه لیک) یتنگی وار ایمیش.

آددان باغلاشماق

بو دا گؤزل اویونلاردان بیر ایدی. بونو هر یاشدا و هامی اویناردی.

اوشاقلارين باشيني بير يثره ييغيب، مشغول ائتسين دئي، «گلين بورا آددان باغلاشاق» دئردى انهم. گليب جومالاشارديق انهنين دؤوره سينه و انهم باشلاردى:

— بیسمیلاہیر رحمانیر رحیم... م دان دی!

— مریم...م

— مؤ حسون...ن

— ناهده...ه

— هاشیم...م

— سققلیوه دیرماشیم!.....

ہاممی، یاققا وئریب گولر دیک!

و بڼه لیکله هر کس بیر آد دئیردی. دئیلن آدین سون حرفی، او بیر آدین باشینا گلمه لی ایدی و آدلار تکرار اولمامالی ایدی. هر کس آد تاپماسایدی، اونا کیمی سایاردیق و اویوندان چیخاردی. آخیره قالان اویونو اوداردی.

قونا قبا جی

قوناقچى، قىز اوشاقلارينا مخصوص بىر اويون ايدى. بعضاً ۴-۵ ياشينا قدر اوغلانلارى دا اويونلارينا قاتاردىلار قىزلار. اوغلانلار بۇيوك ياشدا اولسايدىلار بابا اولاردىلار.

بو او یوندا قیز اوشاقلاری اؤزلرینی آنالارینا بنزدردیلر و بیر- بیرینه قوناق گئدیب، بؤیوک لری یامسیلاردیلار. گیزلینجان آنالارینین دیک دابان باشماقلارینی اکردیلر کی یئریندن تیقفیتیق ائله سین و اوجا گؤروشونلر. دوداقلارینا شاه توت، یا دا گیرده کان واختی گیرده کان قایغی یاخاردیلار. کی دوداقلاری بویانسین. قولاقلارینا قوشا گیللاس یا گیلانار تاخاردیلار. سیرغا اولسون دئییه. شیرنی سایینی آچیب ایچینه بیردانا _ بیردانا نوخود قویوب بوکردیلر، او دا اولاردی بویونباغی، یا دا میروارى آغاجینین میرواریه نذر موهلرینی سایا دوزوب، گردنند دوزلدردیلر. آرتیق_

تیکیب گئیندیرردیلر.

بیر جور ده پلاستیکدن آریق_ اوزون میغاووا (قولچاق) اولاردی، بیری بئش قیرانا. اونلاری دا آلیب گتیرردیک و اونلارا هر جور پالتار تیکردیک. حتی آلت پالتاری بيله تیکیب تاخاردیق اینلرینه!

قولئیانی

ایکیندی چاغلاری داریخمادان زیققی وئردیگیمده، انهم دئیردی:
- گئت کاغاذ_ قئیچی گتی، سنه قولئیانی دوزلدیم!

قاچاراپا گئدیب دیب میباخدان شام مئثمئیینی، بیر آز روزنامه کاغاذی، بیر ده اینه_ ساپ قوولوغوندان قئیچینی گتیریب دوزردیم انهمین قاباغینا. انهم روزنامه دن بیر پارچا اوزونسونا کسردی. اونو بیر دفعه اوینا بوکردی، بیر دفعه بوینا. دؤرد بئش دفعه کاغازی بوین اوینا بوکردی. سونرا اونو یاریم آدام شکلینده قئیچیه کسردی. بوکوکلری آچاندا ائله بیل آلتی_ ینددی دانا اوغلان ال_ اله وئریلر!... ائله گؤزل اولاردی کی!

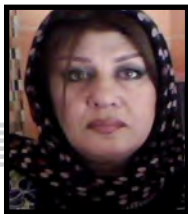
مئثمئیینی ترسه سینه قویاردی فرش اوستونه، بیر دسته اوغلانی دا آیاق اوستونده قویاردی مئثمئیین اوستونه.

سونرا آیری بیر کاغاذ گؤتوروب، یننه بوکوب کسردی. بو دؤنه آچاندا ال_ اله وئرمیش بیر دسته قیز گؤرردین! عاغلیم گئدردی اینانین! قیزلاری دا آیاق اوستونده قویاردی مئثمئیه و بارماق اوجلاريله نارین_ نارین ریتیم توتاردی مئثمئی اوستونده. دین_ دوداق آراسی دا اوخویاردی:

- نیچنا ناناای نانا

نیچنا ناناای نانا

انهمین آهنگی ایله قیزلارلا اوغلانلار نم نه قشنگلیده یاللی گئدردیلر....

انفـهـمـله من - ۸

سوسن نواده ی رضی

نوت: متنده اننه نین (عصمت خانیمین) دیلندن یازیلاین فولکلور نمونه لری ائله جه ده نوه سیله قارشیلیقلی دیالوگلار، تبریز آغزیلا یازیلیمیشدیر. رحمتلیک عصمت خانیم نواده ی رضی مشهور معارف پرور حاج محمد آغا و حاج حسین آغا نخجوانی نین باجیسی قیزی ایمیش. او ۱۲۸۶- ده تبریزده دونیا یا گۆز آچمیش و ۱۳۶۱- جی ایلده ده همین شهرده وفات ائتمیشدیر.

- بالا گه بو چرخین اینه سینی ساپلا، گوزوم سئشمر!
قیرقی کیمی یئریمدن قالخیب گلدیم انه مین یانینا. ساپین اوجون دیلمده ایسلادیب بارماقلا ریمین آراسیندا بوروب بوروب اینجه لندیم و چرخین اینه سینی ساپلادیم.

- اننه، مکیگیوی ده دولدوروم؟

- ایسته مز پیر اولاسان سنی. جوانلیعین نان یارییه سن بالا.
انه م تیکیش تیکنده چرخین دسته سینی من فیرلاداردیم آنجاق بو سفر دیک دوروب، بوینونا ساریلیب صورتینی تله سیک مارچیلدادیب قاجدیم آتامین یانینا.

آتام دیب تنبی ده قرام-۱ صفحه سالمیشدی، نه قدر ده تمبر تۆکموشدو اؤنونه، اونلاری درین ذؤوق ایله، وصفه گلهمین سلیقه-سهمان و اؤزنله تمبر آلبومونا دوزوردو. دیب تنبی میز بو بیر تنبی نین کناریندایدی. ایکی اوتاغین آراسیندا بؤیوک آراقاپی واریدی. اوتاغین اورتاسیندا بیر یئکه میز واریدی، آتام دئیردی گیردکاندی خالیص. میزین دؤوره سینه ده لهستانی صندلر دوزولموشدو. میزین دؤره سی سگگیز صندل توتاردی، آنجاق قوناق چوخ اولاندا آتام میزین اویان بویانین آچاردی، میزیمیز اون آلتی نفرلیک قدر اوزاناردی.

هۇۋىلەسك گىردىم اوتاغا، تەسىك قاپىنى اۋتوردوم آر خامجا، قاپى اوجا سسلە چىرىلدى. آتام باشىن قالدىرىپ دىنمز-سۇىلەمز گۇزون تىكدى گۇزومە. ھىچ نە دئەمدى، آنجاك كىشكى دانلايدى، دئىنەيدى، حتى قولايغىمىن دىيىنى قىزدىرايدى. بىر آن يىر آچىلىسىن، گىرىم يىرىن دىيىنە كىچدى عاغلىمدان. آتام مەكتۇبلار دىن تەمىر ياپىشان يىرىنى قايچىلايىپ ساخلاردى، بىش آلتى آيدان بىر، واخىت خوشلايدىن گىلىپ، بو دىب تەبى دە خلوت ائىردى، اونلار دى سالاردى بىر كاسا اىلىق سويى، كاغاذلار ايسلار تەمىرلر كاغاذدان آيرىلاردى. سونرا آتام بىر پىنسلە اونلار دى سودان چىخارىپ قويدى دىسمال اوستە صافالدىپ قوروداردى و تارىخلىرى اساسىندا يا دا مۇۋەزۇعلار دىنا گۇرە اونلار دى مەخسۇس تەمىر آلېومونا دوزردى. بىر بوللو دا تازا تەمىرى اولاردى. -بابا بولار دى ھاردان گىتىمىس، - دئە سوروشدوم بىر كىز. -بولار «يادبود» تەمىرلردى، مەخسۇس مەنسەپلەر گۇرە چىخاردارلا. مەنە دە پوستونان گۇندىرلە، - دئە جوابلادى.

- مەن دە ئىلىيە بىللم؟
آتام بىش آلتى دانا يان-بۇيرىو گىتىمىش، ازىك-اوزوك تەمىرى تۇكدو مەنىم اۋنومە:

-سەن دە بولار دى آيىر قوروت، دئدى.
اوزومە گىلمە دىم آما بىلدىم دا، شاقىمى سىندىرما دى، مەنظورو بو ايدى كى:
-قىمىش قويمى، قولى ايشىمىزى گۇراخ!
آتام ئالە بۇيوك مارقا و ھوسلە بو ايشى گۇرردى كى، ساعاتلار جا اونو بو ھالدا تاماشا ائتمەك مەنى ھىچ يورمازدى.
قارامىن صفەھەسى قورتولدو، آتام، «دور او صفەھەنى چۇندىر» دئدى.
-بابا آيىرى صفەھە قويمۇ؟
-يوخ، ئالە اونى چۇندىر.

صفەھەنى چۇندىردىم، پىكابى چەك دىم قارامدان ائشىگە، تىققىلدادى، صفەھە فېرلانماغا باشلادى. پىكابى گىتىرىپ قايتاردىم، اىنەسىنى قويدوم صفەھەنىن لاپ قىراغىنا. بىر قوجا كىشى نىن سسى ايدى:

«تەبەي داغى جىنۇن اىچرە نىھاندىر بىدنىم
دىرى اولدو قىچا لىياسىم بودور اۋلىم كىنىم»

-بابا بونون ہاراسین سؤیوسن آخی، چوخ داریخمالیدی۔
 آتام اشارہ بارماغینی اھمالجا گتیردی دوداقلارینا یاپیشدیریب، بؤیوک ادب و
 تواضعلہ منی سوسماغا چاغیردی۔ سانکی چوخ بؤیوک بیر مقاما ترک ادبلیک
 ائدیمیشم کیمی۔ ائلہ اوتاندیم کی...

-بو اوخین بولبول دی۔ دئدی۔
 لاپ بتر گولمگیم گلدی۔ اؤزومو زورلا ساخلاشدیردیم۔ آخی بولبول ده
 آد اولار؟ -دئیہ ایچیمدن کنچدی، آما سوسدوم۔ داھا دوغروسو میسدیم،
 دیرسکلریمی دایادیم میزه، چنہمی قویدوم اووجلاریم و آتامی سئر ائتمگہ
 داوام ائدیم۔

بولبول اوخودوقجا آتام خالدان حالا قالیردی۔ گوزلری خومارلانیر، گؤیلرده
 اوچورموش کیمی باشینی اوینادیردی، دوداقلاریندا گولوجوک، گوزونون
 گوشہ سینده بیر دامجی شہ واریدی۔ من ایندی آتام یاشدایام و سانکی ایندی
 آتامین او زامانکی حال هاواسینی، حیسلرینی باشا دوشورم۔
 دا بولبولون سسی منی داریخدیردی۔ دوردوم، آتامین کئفینی پوزماییم دئیہ،
 آیاقلاریمی درہ-درہ گلدیم اننہمین یانینا۔

-اننہ وئر دستہنی من فیرادیم۔
 -فیرات گؤراخ، کور آلاھدان نہ ایستر، ایکی گؤز، بیر آیری بیر دوز۔
 -بولار نہدی تیکیسن؟

-دَمپوخ تیکیرم۔ دَمپوخلاریمیز لاپ اُپرییب ایت جینداسینا دُونوب۔
 -اننہ، دویو قازانینا نیہ دَمپوخ قویاللا؟ قویماسان نوولار؟
 -نوولاجاق؟ نوعول اولار جیبوہ دولار، تویندا لازیمین اولار! قیزیم، دَمپوخ
 قویماسان دویو خمیر چیخار، شیلہ اولار۔ اوندا دا دیکلہ بو جووانازن الی سولو
 دیر، پیشیر-دوشورو یوخدی۔ آدامین قئین قودا ایچینده آبرسی گندر۔

-آبری گئتسہ نوولار میہ؟
 -بیسی...زھر اولار، درد اولار....
 -آبری نہدی اصلا؟

اننہ ائلہ قئقاجی باخا بیلدی کی بیلہمہ، اورگیمین یاغی دا اریدی، پیسی ده۔
 سؤزو تئز دیشدیم:

-اننہ منہ تاپاجا دئ تاپیم!

-قوى يادىما ساليم دىيىم...

«داشداندى، دىمىردندى

خورگى خىمىردندى

عالمه يئماخ وئىر

اۋزو دوىماز ندندى»

-ائىئىئىئى.....يىلمىرم اننه، نمىندى؟

-دَيرمان.

-ائىله سىن دى من باشارىم.

«يىزده بىر كىشى وار، هر گلنه ال وئىر!»

-كىمدى؟

-قابى دىستەسى.

«گونىدوزلر دولانار، گىجەلر آغزى آچىق ياتار»

-بونو بىلىرم، باشماقدى باع، باشماق.

-هه، بر كاننا، باشماقدى.

«هفتەده بىر دفعە باشىن كىرم نه قانى چىخار، نه جانى»

-نمىندى؟

-اۋزون تاپ گۇراخ نه دى.

-قارپىزدى؟

-بىيى!

-تويوخدى؟

-قىز سن بىئله كورافهيم دىيردين آخى! دىرناخدى، دىرناخ.

«ننه يە دەيمىز، بابا يا دَير

خالايا دەيمىز، عمە يە دَير

آلاها دەيمىز، بىللاها دَير»

-داشدى؟

-يووووخ

-سويوق دَيمە!

-آى قىز اۋزونن قورشالاما. دوداقلاردى.

اننە مەن ھوشونا، ذكاوتىنە حىران قالاردىم ھىمىشە. آخى بىر بىئله شىئى ھاردان

باشاير گۆرەسن؟

قاپى دۇيولدى. اننەم دئدى:

-قاچ او قاپىنى آش بالا، قاسىمدى.

- ھاردان بىلدىن قاسم دايىدى؟

-قاسىم ائلە دۇير، يىرى گىت تىز آش گىلىن ايچرى.

اننەم يامان قىرناير شى ايمىش، قارداشى نىن قاپى دۇيمەسىنى بىلە تانىردى. دوز

دئيردى، قاپىداكى قاسىم دايى ايدى. قاپىنى آشجاق قاسىم دايى دئدى:

-كىم وار كىم يوخ؟ ئواھلى ئودە؟

-سلام. بىلى ئودىيوخ!

الين سوخوب جىيىندىن بىر شى چىخارديب دئدى:

-اووجووو گتى گۆروم زوبالاخ!

اووجومو اوزاتدىم، اوچ دۇرد دانا مامپاس قويوب يومدو اليمى:

-ھىش كىمە وئرمەھااا اۋزون يئە!.... عصمت ئودە؟

-ئودەدى، بويورون.

قاسىم دايى بويوردو ايچرى، چىخدى ال اوتاغىنا، اننەن يانىنا. من دە آستانادا

باشماقلارين جوتلەيىپ، تىز گىدىب سماورى ياندىردىم. آخى بىلىردىم باجى

قارداش بىر- بىرىنى گۆروب دردلىرى دئشيلەجك، دىمدىك دىمدىگە ھى

پاپىز چكىب چاى ايچەجكلر. گىرىب اوتاغا قاسىم دايى نىن لەدارى ايلە

عصاسىنى آلىپ، لەدارىنى گولمىخا آسدىم، عصاسىنى دا دايدىم قاپى نىن

قىراغىندا بوجاغا.

-باجى كىنە نە تىكىسن؟

-قاسىم بالا گۆزلىرىم ياخچى سئشمىر. دا اينە زاد ساپلىيمىمىرم. پىر اوسسون

بوقىزلار اولماسا لاپ معطل قالارام. آلاھ ھىچ ال ايش يىيەسىن معطل قويوب

الە باخىم ائلەمەسىن.

-ھە، آمىن.

قاسىم دايى جىلىققاسىن چىخارا _ چىخارا دئدى:

-قىز بە چاين گىلب چىخمادى؟

-قئىنەسىن گىندىم دمنىم گىرىم.

ائەل بىل بوياخانا كوپودو سالىپ چىخارام! يانين يئە دايامامىش چاى اىستردى.

انە دوردو دىلابدان قورتدالانىب، قورتدالانىب بالاجا بىر شوكلات قاينىدا
بئش آلتى دانا سوت شىرنىسى گىتيرىب قويدو پنچىر ايچىنە. مەن دە تىز قاچىب
ايكى دانا مىلامىن بوشقاب گىتيرىب سوت شىرنىسىن توتدوم. قاسىم داىى سوت
شىرنىسى نىن نايلىنو آچا آچا ال ائەلەيىب عىنەيىنى چىخاردىب اوزالتدى انەمە:
- باجى گالا بونى تاخ گور دوشور گوزوو.

- يوخ قاسىم، بە اوزون معطل قالاسان آخى.

- ھەلە تاخ گوز دوشووور؟

انەم آلىب تاخدى، تاخماخ ھەم اوزو گولدى، آلت - اوستە، اويان - بويانا
سئوينچك گوز گزىدى. ھىچ نە دئەدى، آما آغزى آچىلا قالمايىشدى. ائەلە
يىل ھەر نەيى ايلك دفعەسى دىر، يىنى جە گوزور.
- ايشىقلىغا چاخاسان قاسىم.

يىردن عىنگى چىخاردىب اوزاتدى قاسىم داىى يە طرف:

- يوخ بالا اوزون معطل قالاسان، مەن گىچىم.

- مەن گىدىب آيرىسىن آلام، تاخ قالسىن گوزوندى.

انەم دىرەن بىر آھ چىكىپ دئدى:

- قادىرى مۇھروبان آلاھ! كور قوشون روزوسون يوواسىندا بئەسى يىتتىر.

خلاصە آلاھ بىلىر ھانسى اۋلۇنون عىنگى ايمىش فىردوسى خىاوانىندا يىردن
آلمىشدى، انەم اۋلەجان تىكىش تىكىندە او عىنگى تاخىب قارداشىنا دوعا
اوخودو. ھتى قىرپى سىندى، يىرنە كىش تاخدى ايشلتدى، ائەلە شو كور نەمت،
ائەلە گۈلۈ - گوزو توخ ايدى كى. او عىنگى و او تىكىش چىرخى ھەلە دە مەندە
قالىر.

مەن دوردوم گىدىم مىپاقدان چاى تۈكۈپ گىتىم، قاسىم داىى بىر ايلدىك
اوزالدىب ايلشيدىدى توپوغوما، آز قالا اوزوم اوستە دىە جاغىدىم يىرە،
اوجادان گولە گولە دىرسگىمدن ياپىشىب مەنى توتدو اوتوتدو دىزى اوستە.
اورەيىمدە دئدىم «آى مردوم آزار»، قاسىم داىى ياپىشىدى قولايغىمدان، دئدى:
- بو نەدى؟

- قولاخ

- بونو بىر بوراخ! - دئىب قولايغىمى بوردو.

سونرا دا قولومو دىرسگىمدن ساغا سولا تولولايلاق اوخودو:

-«سېنىق قول آ۱۱۱ سېنىق قول

ايشه گىتمىز سېنىق قول

قاپى آشمىز سېنىق قول

سۆزە باخمىز سېنىق قول

بىر تىكە پىلوو گۆرندە

دوم - دوز دورا۱۱۱۱۱۱۱۱ سېنىق قول»

يىزە بىر چاي گىتىرە جاقسان پاپىز لا شاق يا ايكي قولايغوين آراسىننان بىر باش چىخاردىم؟!

-باشىم وار، چاي گىتىم مەنە نغىل دئەسىز؟

-«جاجىلار حاجە گىندەر، واخت ائلر گىنجە گىندەر، بىر يومورتا ايچىندە، قىرخ

اللى جوجە گىندەر» آيە دئىدىن بو نەدى؟

-ناردى، مە يوخ؟

-جاجى بو قىزا بىلىجى گۆتو ئىدىتىمىسىز؟

انەم گولومسونر ك دانلايىجى باخىشلارنى زىللەدى قارداشىنا.

قاسىم دايى اۋزو اۋز دئىگىنە قاققا چكىب گولودو، سونرا دا بىر شاپالاق چكىدى يانچاغىمدان:

-گىت دىدى ايكي دانا چاي گىتى گۆروم- دئدى، تويوندا سوماخپالاندا سو داشىيە جام اۋزوم.

-سوماخپالاندا سو دورماز قاسىم دايى، دولچايا دولدور.

-عصمت واللە، بىللە سىمە واللە بو قىز چوخ جىيىلدىزدى، آباچىمىنان چوخ

يىلىر.

-او كىمدى-دئە سوروشدوم.

-سۆزو اوزاتما-دئدى، يوخسا ويررام جىن گىتىرەسن. قاش چاي گىتى گۆروم،

عطشدىن دىلىم چىخدى ائشىگە.

دئىب دىلىنى نە كى گوجو وار چىخارتدى ائشىگە، آمان! نە دە ئىكە دىلى وار

قاسىم دايى نىن!

گىدىب اينجە بىل اىستكاندا ايكي دانا چاي تۆكوب چاي قاشىغىيە چايىن

كۆپوگونو يىغدىم (چايىن اوستوندى كۆپوك دورسايدى- آت سودوگودو

چاي دى- دئىردى قاسىم دايى!)

بئلى ايشگە ايستىكانلارى بولور نعلبكى يە قويوب، گولى سورخى قىتدانلا
انەنەن بىروروش مۇئەممىي سىندە گىتەرب قويدوم ئىرە. انە گىل بورون۔ بورونا
پاپىزلا شىر، دردله شىردىلر:

- زير-زير مالالايق دير، علمى پالاندوزلوقدو، دئديم بيله سينه، آي باجي.
 - هن قاسيم ائله دى، دئييدن غيلى فېكر ائليينجه، دلى ويرا چاي گنج!
 - بيلسن نه وار؟ آئلين ده قولويام، آئلاميين ده، داد ياريمچىلىق اليند!
 - قاسيم بالا دوه چي يين دوست اولانين دروازاسى گن گر ك!
 - قديم ن ديهله گشمه نامرد كورپوسونن قوى آپارسين سئل سنى، ياتما
 تولكو كولگه سينده قوى يئسين آسلان سنى!
 ها فېكير وئرديم، ها قولاق ياتيرتديم، گئنه ده باش تاپانماديم كيمن
 ندن دانشيرلار بو باجي قارداش. ائله بير تهر كينايه لى، گيزلين- باسدردا
 خوسانناشيرديلار كى، بيرجه اوزلرى بيليرديلر نه دئيرلر.
 تازاشدان ميپاغا گنديب بير چاي توكوب بالا مئرمئيه قويوب آتامآ پارديم.
 - آي ساغوووول! ياشاسين اوز قيزيم، نازلى دوزوم! تويوندا لئزگى اوينا جام-
 دئدى.

آتام بئله دئنده بيلمزديم نئجه شيتلنيم... باغ-باغ آچيلارديم، هديكلنرديم...
كاش بير آزد دئسين، نه تئرقو تولدى!..

-بابا قاسیم دایی گلیپ.
 -اوسسون، قوی بیر آز آبنهنه ایکیسی دیمدیکله شیپ چایلاشسینلا، بیر آزدان
 من ده گلرم.

بابام صفحەنى دىيىشىشىدى. سۆزلىرىنى ياخشى سەچپە يىلمەدەيم. آما ندنسه چوخ سئودەيم صفحەنى قويوشدو. -«كوراوغلو اوپراسى»دى - دئىردى آتام.

روشن بىر مەترىن اوغلويموش، آتاسى ظاليم بىر خانىن مەترى ايمىش. آلتدان يامان باشى چىخارمىش. بىر گون خانىن ساراينى چوخ اؤنملى بىر قوناق گلير. او دا خان ايمىش. آلتدان سۆز دوشور، بو خان اوپىرىنە بىر آت پىشكش ائتمەك اىستىر و سنە ائەلە بىر آت وئرهجگم دونىادا تاىى بنزرى اولماسىن، دئىر. سونرا دا مەترىنى چاغىرتدېرىر و منىم آتلارىمدان خانلارا لايىق اولان ان سەچىلمىشىنى گىتىرسن، دئىر. روشىن آتاسى گئدىر و اىكى آرىق اؤلوواى دايچا ابلە خانلارىن حضورنا قايدىر. مەتر بو دايچالارىن اصىل نژادىنى

تائىردى و بىلىردى كى، گلە جكدە ھىچ آت بو ايكىسى نىن آياغى نىن توزونا بىلە چاتماي جاقدير. آنجاق خانا ئالە گلير كى مئھتر اونونلا آلاى ائدير و اربابىنى خانلار نىن قارشىسىندا خىنگ و تحقير ائتمگە قالىشىدىغىنى سانير. بو اوزدن اونون باشىنا باغىرير كى، «گئدە بونلار نەدير گتىرمىسن؟» مھتر دئير «تائىسىز اولان ان ياخشى آتلارىمىز بونلار دير خان!» آما خانىن قانى قارالير، غضب گۆزلىرىنى توتور، امر ائدير: «چىخاردىن بو آلچاغىن گۆزلىرىنى!»

شىشلىرى كۆز اوتدا قويوب قىزارديرلار، مئھتر نىن ال _ آياغىندا يايشىرلار، مھتر باغىرير: «خان، رحم ائله! خان... خان... من بو يوردوغون كىمى دونيانىن تايى بنزرى اولمايان ان اعلا آتلارىنى قوللوغونا گتىردىم... يالوارىرام... ائتمە خان... خا... اااااااا...» و يئنى يئتمە روشنىن گۆزلىرى اؤنۇندە آتاسى نىن گۆزلىرىنە داغ شىش باتىرىپ كور ائديرلر. روشن بو صحنەنى گۆرور، روحونون درىن ليگىندە خان و خانلار قارشى سونسوز نىفرت توخومو اكيلير. آتاسى دؤورەسىنە فىرلاناراق ايكى الينى نىسە آختاريرمىش جاسىنا ساللاير ھاوادا و اوغلو روشنى چاغىرير:

- روشن! روشنىم، ھاردا سان گۆزومون ايشىغى؟
روشن جماعاتىن قالا باليغىنى يارير، كئچىپ قولونو آتاسى نىن قولتوغونا ساليپ، حايل ائدير، باخىشلار يىلا خانا و قوناقلار نىن كىن و غضب پوسكور رك آتاسىنى معركەدن اوزاقلاتماق ايستەير. خان اؤز عالمىندە نەلر دوشونور داشىنير كى، بىردن «دايان!» دئە امر ائدير. روشن آرخاسىنا باخمادان دايانير.

- بو سىسقا داىچالارى دا وئرىن او گئدە يە آپارسىن اؤزويلە - دئير خان.
روشن آتلارىن جىلووندان توتوب آتاسىلە بىرگە اوزاقلاشىپ جماعاتىن ايچىندە ايتير. خان ايسە، مىنا ابريقلرە شراب دولدورون! - دئە، قوناقلق مراسىمى نىن داوامىنى اعلان ائدير.

چالقىچىلار چالير، رقاىلر گلير و خوانندە اوخوماغا باشلير:

«ما در پىالە عكسى رخ يار ديدە ايم

اى بى خبر ز لذت شرب مدام مدام ما...

احسن قارا قاشلار

قارا گۆزلرە

قارا ساچلار

قارا خاللار

مجنون كېمى يار منى
 سالدى چۇلرە
 سالدى دېللرە
 يامان حاللار
 يامان حاللار!....»

-بابا بوردا نىيە فارسى اوخوللا؟ من فقط بوراسىنى قانمىرام.
 -آتام چوخ دردلى دردلى باخدى اوزومه.

-بىر آز بۇيوسن تور كولىنى دە اوزوم اۋر گدە جام بىلەو- دئدى و قندىن
 اوجونو باتىردى چايا، آغزىنا قويوب مارچىلداتدى، سونرا چايىنى ايچىپ، «دو
 گئداخ قاسىم دايى گىلىن يانينا»- دئدى.

-بابا روشىنن آخىرى نولدى، باباسى نىن گۈزلىرى آچىلدى؟

-يوخ قىزىم آچىلمادى، عۇمرونون آخىرىنە جان كور اولدى، او واختان دا
 هاممى روشنى «كور اوغلى» چاغىردىلا. خانىن بىنمەدىغى آتالار بۇيودولر، بىرى
 اولدى قىرات، بىرى دە دور آت. او آتالار نىن تايى دونىادا يوخىدى. روشن
 قىر آتا مىنىب خانلار نىن خانلىغىنى داغىتىدى... گە گئداخ، دا قاسىم دايدان پىس
 ايشدى.

-آتام دىب تنى دن چىخىپ گئتىدى آمما من او آياق-بو آياق ائله يىب قالدىم.
 آتامىن دىلا بچاسى آچىق قالمىشىدى، شيطان توولادى بىلەمى، ياوواشجا گۈز-
 گۈز ائله يىب آچدىم گۈروم نە وار اوردا كى آتام همىشە اورانى قىفىللى
 ساخلار.

-«اوووووى يەنە.... بوردا نە قشش شوشەلر وار!!! بىر آز دا شور پوستە...
 شو كولاتدارا بااااا...» بىرىنى آچىپ تنز اۋتوردوم ايچرى، بىر اوج دا
 پوستە دن اكيب سوخدوم فرش آلتىندا گىزلىتىم، «باجىمىنان قوناق باجى
 اوينىنىدە چىخاردارام گىتيرم ياوواشجا»- دئدىم اۋز اۋزومه. شوشەلر نى بىرى
 هاممى سىندان گۈيچك ايدى. قاپاغى قىزىل رنگىندە يىدى. دۋورەسى نىن
 كاغاذى دا. ايچىندە كى دە قىپ-قىرمىزى نار سويو رنگىندە يىدى. باشىنى
 آچىپ ايله دىم:

- «پوف واخ واخ داوا ايىي وئرىر.»

دايادىم آغزىما... گۈزوز يامان گۈرمە سىن زهر-ى هلاھىل!... آجىسى نم نە جور

دۇيۇپ آغلاماغا. حكيم سوروشار: «نيه بس آعليسن؟» تولكو دىر: «آخى من سى... مامىش اوجاق باشى قويمايشام، اونا گۆره آعليرم!...»
گننه قاه-قاه يلا گولدو هاممى. قاسيم داىي تووا دوشموشدو، جانى نىن آغريسى زادى ياددان چيخمىشدى، دالبادال دئيردى:

- بىر گون بىر ار- آرواد ساواشار، آرواد آجىقلانىپ ارى سالار ائشيگه. ار چىخار دامىن باجاسىندان باخار، گۆرر آرواد شام سوفره سىن دۆشه دى، اوشاقلارا غذا چكدى، بىر قابدا دا غذا چكىب قويدو قيراغا. كىشى باجادان سىلنر: «دوزدى من كوسموشم، آما او غذانى هر كيمه چحدىز آزدى!»
انهمىن بارماغىنى كىسه يدىن يىلمزدى، «دا بسدى قاسيم، قارنىمىن اتلرى آعريدى گولماخدان»- دئدى.

من تىر-توپ گتتىم آتامىن دندىكلرىنى گتىردىم كى قاسيم داىي نىن سۆزلىرى نىن كىرىنى ائشىدىم. آنجاق اوزو گولسه ده جانى نىن عذابى آمانىنى كسىردى.

-مىتككه گتى- دئدى آتام.

مىتككه گتىردىم، قاسيم داىي كۆينگىنى ده، آلت كۆينگىنى ده قووزادى، اوزو اوسته اوزاندى يثره. انهم دىلايىندان دۆرد دانا شوشه اىستىكان گتىردى. بىر دانا چنگالين باشىنا بىر آز پامىيق دولادى. پامىيغن اوجون باتىردى الكولا، آتام كىرىت چكىب ياندىردى اونو. انهم اىستىكانى بىر ئانيه، دوز بىر ئانيه ليك سوخدو بو اوتا، تتر چىخارديب باسدى قاسيم داىي نىن كورگينه. قاسيم داىي نىن كورگى نىن او قىسمى اىستىكانىن ايچىنده قىزارىب شىشدى شىشدى...
چوخ گۆرمه لى ايدى، امما بو منظره نى گۆرونجه منىم اورگىم نم نه جور اولوردو. ايكىنجى اىستىكانى دا ائله همن جور اوتا توتوب قويدو كورگينه.
-بوران آعرىر؟

-يوخ يوخ بىر آز سولا طرف... آزجا قالخ يوخارى...

-بورادى؟

-هه هه هه لاپ اورادى، شىش سوخوللا ائله بىل!

انهم اوچونجو و دۆردونجو كوپه نى ده سالدى. دئدى ايندىجه آغريلارين قويار. سونرا دا بىر سىگار آلىشديرىب چكدى، هردن ده سىگارى اوزادىردى قاسيم داىي نىن آغزىنا.

-حکیم انشہی اتین واجیب بویوروب- دئدی قاسیم دایی.
-اوزون گولسون!

قاسیم دایی اٹلہ او حالدا دا بیر اوجدان دئیردی:

- قدیم زماندارا بیر تاجیر واریمیش. گندیب یمنن پارچا آلیب گتیریب ساتاریمیش. بیر گون آلدیغی پارچالاری توپ-توپ باردانا دولدورماغا مشغول ایدی. یمنده کی تاجیر طرفی بیر بادم سیندیریر، ایچینی تاجیرین آغزینا قویماق ایستیر. بادم ایچی تاجیرین دوداغینان زویور دوشور باردانین ایچینه. تاجیر چیخیر گلیر اؤز شهرینه پارچالاری باردانان چیخارداندا، تاجیرین اوغلو بیر بادم ایچی گؤرور، گؤتوروب آتیر آغزینا. تاجیر دییر:

» قسمت اوسسا گلر یمن نن

قيمت اولماسا، دوشر دهن نن.»

انہم دئیردی کوپہ سالماق چوخ منفعتلی بیر ایشدی.

خالام دا باشقا تهر كوپه سالاردی. او دا آلتی دانا ایکی قیرانلیغی بیر بالاچا پارچایا بوکردی، دولبند ائلردی، دولبندین اوجونو لاپ بیرجه ذره نفته باتیراردی، دولبندلری دوزردی کورگین آغریان یئرلرینه. بیر – بیر اونلاری کیریتین یاندیریب، شوشه ایستیکانی باساردی اوستونه. اود اوردو بوغولوب سؤنردی و ایستیکانین ایچینده کورگین اتی شیشیب قیزاراردی. اونبش – ایزیری دقیقه دن سونرا اهمالجا ایستیکانین قیراغین قووزاردی، ایستیکان هاوا آلب بدنن قوپاردی.

انهم گيلين باشى قارىشميشدى سۆز- صحبتە. آرتىق دارىخىردىم دئىدىكلرىندىن... دوروب اتتىم حىطىمىزە. باخدىم كرديمىزە تىرپلار دىب باغلامىشدى. گئىدىب بالا چكەمىزى گتيرىب بىر آز ريحان- مرزە، بئش اون دانا دا تىرپ دردىم حووضون قىرناسىندا يودوم، آپاردىم قويدوم يىخچلىمىزە. بىرآزدان آنام گلىب شام مئزمىسى توتاجاقدى.

سونرا دا تويوقلاريميزلا خوروزوموزو «كيشه كيشه نينه نينه» دئيرك نينه
سالدیم.

تبریز تایماجالاریندان

سوسن نوادهی رضی

قایناق شخص: رحمتلیک عصمت خانیم نوادهی رضی^۱

نوت:

رحمتلیک عصمت خانیم نوادهی رضی مشهور معارفروور حاج محمد آغا و حاج حسین آغانخجوانی نین باجیسی قیزی ایمیش. او ۱۲۸۶- ده تبریزده دونیا یا گوز آچمیش و ۱۳۶۱- جی ایله ده همین شهرده وفات ائتمیشدیر.

۱- دریا اوستو دومانندی، دومان اوستو سامانندی، سامانلیغا اوت دوشوب، گور نه آمان آمانندی.

۲- آیاغی یوخدو قاجیر، قانادی یوخدو اوچور.

۳- بیر سیچانیم وار او یونباز، یو وایا گیرر دا چیماز، ماللا مونا پیتیج یاز، گورک چیخار یا چیماز.

۴- بیر آغاجیم وار اون ایکی بوتاغی، هر بوتاغیندا اوتوز یاپراغی، هر یاپراغین بیر اوزو قره، بیر اوزو آغ.

۵- چین اوتاق، چین- چین اوتاق، یوز پیلله کان، مین بیر اوتاق. (یاپراق کلم)

۱- بوسیرالاردا ۸-۱۳-۱۴-۱۸-۲۰-۳۳-۳۵ گلن تایماجالار، انهمدن دئیل، اونلاری هارادان توپلادیغیمی خاطیرلامیرام، آنجاق شخصی یادداشلاریمدان سئچمیشم.

۶- بیر قیزیل اؤکوزوم وار، هاردا یاتسا اوت بیتمز. (اود)

۷- زنگی زنگ ایچینه، زنگی هونگ ایچینه، نه یترده دی نه گؤیده، شهری
فیرنگ ایچینه. (ساعات)

۸- بیرى گئدر گلمز، بیرى یاتار دورماز. (توستو، كول)

۹- تاپ بو نه دی تاپجا، آياقلاری ياپجا، گؤزلى پيالا جا. (دوه)

۱۰- قنده اوخشار دادی یوخ، گؤیده گزر قانادی یوخ. (قار)

۱۱- بیر قوشوم وار نهانی، گزر جمله جهانی، ایسترم کسب ییهم، نه اتی وار نه
قانی. (یئل)

۱۲- گؤیده دوغولار، یترده بوغولار. (یاغیش)

۱۳- نه الی وار نه آياغی، نه باشی وار نه قولاغی، گاهدان آغلار گاهدان گولر.
(سؤز)

۱۴- بوستاندا وار بیر آرواد، پالتار گئیب قات با قات. (کلم)

۱۵- دوروب _ دوروب ایلنه، منی گؤروب بی لئر، آدام کیمی یئریر، آدام
کیمی ایلنه. (کؤلگه)

۱۶- یئر آلتیندا ساری بیز. (یئر کؤکو)

۱۷- او نه دی کی گئجه _ گوندوز یول گئدر. (ساعات)

۱۸- بو یانی تاхта، او یانی تاхта، یومورو بی اوتاقد. (فیندیق)

۱۹- بیزده بیر کیشی وار، آعزیندا ایکی دیشی وار. (ماشا)

۲۰- آلتی تاхта، اوستو تاхта، بی اوتوروب اوتاقد، قویون دئیل اوتلایر،
تویوق دئیل یومورتلایر. (توسباغا)

۲۱- قاپی دالیندا کیلکه لی قیز. (سوپورگه)

۲۲- گوندوز یاتار یووادا، گئجه گزر اوبادا. (یاراسا= خفاش)

۲۳- ساریدی زعفران دئیل، یازیلیدی قرآن دئیل، قانادی وار قوش دئیل،
(آری) بونوزو وار قوش دئیل.

۲۴-بالاجا قویو، ایچینده سویو، آغجادران آغدی، ساریدان ساری. (یومورتا)

۲۵- هامینی بزر، اؤزو لوت گزر. (ایگنه)

۲۶- ننه یه دیمز، بابایا دیر، خالی یا دیمز، بی بی یه دیر، آلاها دیمز، بیللاها دیر.
(دوداقلار)

۲۷- اوزون_ اوزون اوزانار، هفته ده بیر بزئر. (شریت)

۲۸- بئل سایی، بالتا سایی، بیر بوتاغی، بئش یارپاغی. (ال)

۲۹- داغدا تاپیلدار، سودا شاپیلدار، اوبادا فرمان، کتده سلیمان.
(کولونک، بالیق، ایت، خوروز)

۳۰- گوندوزلر دولانار، گئجه لر آغزی آچیق یاتار. (باشماق)

۳۱- بیزده بیر کیشی وار، هر گلنه ال وئر. (قایی دسته سی)

۳۲- باخ آلاهیین ایشینه، اپلیک تاخیب دیشینه، پاپاق قویوب باشینا، قویروغو
سودا، باشی قورودا. (لامپا)

۳۳- قارادی گوزو، اوزوندو سؤزو. (قلم)

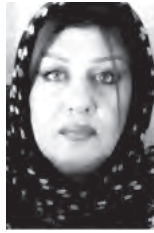
۳۴- داشداندی دمیردندی، خورگی خمیردندی، عالمه یئمک وئر، اؤزو
دؤیماز، ندندی؟ (دیرمان)

۳۵- چؤمچه باشی مندیری، بئلینده وار کندیری، میلچک قونسا ویزیلدار، ال
دینده سیزیلدار. (ساز)

۳۶- قاشیقدا اوتوروپ، آیاقلارین سالاییب. (ریشه)

۳۷- سودا بالیق، قویروغو یانیق. (پیلته)

۳۸- آغدی یوغوت دئیل، قویروغو وار سیچان دئیل. (آغ تورپ)

لهجه بیلیمی و دیل خریطه‌لری

«اثرول کایرا»

سهمانلایب آذربایجان تورکجه‌سینه اویقونلاشدیران:

سوسن نواده رضی

بیرینجی بؤلوم

لهجه، ملی دیلی داها یاخشی تانیماق اوچون بیر قیلاووز کیمی دیر. هر توپلوم و یا توپلولوق، اؤز گئچکلرینه گؤره، و بو گئچکلردن یارانان شرطلر و دوروملارا گؤره سؤزجوک توره‌دیب یا دا آلا و یا آلدیغیندان یشی بیر سؤزجوک توره‌در. بو سببه گؤره بیر آوروپالی، بیر ایرانلی یا دا هر هانسی بیر آفریقالی نین دونیاسی کیمی، دیلی ده فرقلیدیر. نئجه کی، فرقلی اجتماعی یایی و قاوراملاردان فرقلی دیل لر دوغا بیلیرسه، دیل ده اونو دانیشان توپلولوقلارین جغرافی تشکیلاتلارینا و مدنی قورولوشلارینا باغلی اولاراق دیشه بیلیمکده دیر. دیل، قاورامسال^۱ و بیلشسل^۲ سیستملرده تعین اندیجی، ایزله‌یجی و یوروملایجی بیر عنصر اولدوغو قدر، اجتماعی رابطه‌لری سهمانا سالان بیر آراج دیر. بو باخیمدان دیلی، سس و آناملاردان اولوشان سویوت^۳ بیر قاورام گؤرمک یئرینه، سوموت^۴ عنصرلری ایچرن بیر توپلومسال رابطه‌لر سیستمی اولاراق دوشونمک داها دوغرو اولار. دیلین بوایشه‌وسل^۵ کیفیتی، ییزیم ایستر-ایسته‌مز ملی دیلین دیشیک بیچیمی دئییه‌یله‌جه‌ییمیز لهجه مؤوضوعسونا دا دقت یئتیرمه‌میزی

۱-فا: مفهومی

۲-فا: شناختی

۳-فا: انتزاعی، غیر ملموس

۴-فا: عینی، ملموس

۵-فا: کاربردی

گر کدیریر.

دا ان آزیندان اینجه و دقیق لیگینی
(باشقا بیر نو آنسینی) گؤرور وک.
ملی دیله گئت - گنده ایتیب - باتان
بیر چوخ عنصری لهجه لرده تاپا
بیلریک. بو باخیمدان لهجه لر، ملی
دیлін گنجیردیگی گلیشیمی بیزه
آیدینلا تماقدا یاردیمجی اولورلار.
آوروپادا آپاریلان آراشدیرمالار،
لهجه لرین عموماً بیر-بیرلریندن
باغیمسز اولراق گلیشدیک لرینی
اورتایا قویموشدور. آیریجا، ادبیات
دیلی ایله چوخ ایلگیلری اولمادیغی
حالدا، ادبی دیله مخصوص اولان
بیر انتظام مشاهیده اولموشدور.
آوروپاداکی لهجه لرین، ایستر سؤز
وارلیغی ایستر سه دیل بیلگیسی
کیمی دیلین یاییسی باخیمندان
اولسون، معین قابدالارا اویغون
گلدیکلری گؤرونموشدور. دیل و
لهجه آراسینداکی دگیشمه نین دها
چوخ اجتماعی و سیاسی عامل لردن
قایناقلاندیغی آنلاشیلیمیشدیر.
بؤنه دیجی دورومونداکی و اجتماعی
آچیدان فعال قروپلارین دانیشدیغی
لهجه نین ملی دیل اولراق
گلیشدیگی، یننه بو آراشدیرمالار
سونوندا اورتایا چیخمیشدیر.

زامانلا میدانا چیخان چئشیدلی
ائتکیلرله، دیلین سس دوزه نینده
و یاییسیندا ائله بؤیوک
دیشیک لیکلر اولاییلر کی، عینی
دیلی دانیشدیقلاری حالدا ایکی
جمعیت بیر-بیرلرینی آنلامایاجاق
حالا گله یلسین. بو بیر یانا، بعضاً
دیشیک لیکلر او قدر چوخ اولور
کی، عینی دیلدن گلن ایکی
لهجه نین قوهوم اولدوقلارینی
بئله آنلاماقدا چتینلیک چکیریک.
اؤرنه یین، چاووش و یاقوت
لهجه لر، زامانلا آرالاریندا معلوم
اولان درین فرقلیلیگه گؤره، اوزون
سوره بیر-بیرلری ایله ایلشگی سیز
ایکی لهجه یا دا دیل سانلیمیشدیلار.

ملی دیل و لهجه

لهجه بیلیمی تاریخینه بیر گؤز
آتدیغیمیز زامان، دیلچیلرین لهجه
مؤوضوعسونا اؤنجه لر ائله اؤنم
وئرمه دیکلرینی گؤرور وک.
بونون سببی، لهجه لرین ملی
دیلین ابریمیش و یترسیر بیر
بیجیمی اولراق گؤرولمه سی
دیر. حالبوکی لهجه لرده معین بیر
توپلولوغون یاشام گئرجه بی نین
بیر اوزونو، دیلین گؤزوموزدن
قاچان بیر اؤزلیگینی، بیجیمینی یا

بیر دیله تاثیر ائدن باشلیجا عنصرلر

بوتون بونلار بیر دیلین تکاملو
 بویونجا بیر چوخ دوروملا قارشی
 - قارشیا گلدیگنی گؤستریر. بو
 دوروملار اجتماعی، سیاسی و
 جغرافی نئجه لیکده اولایله جگی
 کیمی، زامان ایچینده اورتایا
 چیخان و بیر- بیرلری ایله هئچ
 ایلگیسی اولمایان گؤزله نیلمه یین
 نؤوعدن ده اولاییلر. نئجه کی،
 دیل لرین تکاملوندا آلتلای
 (substratum) و اوست لای (super-
 stratum) آدلان دیریلان عامل لرین
 پاییی بؤیوک دور. اؤرنه یین بیر
 اؤلکه استیلا اندیلدیگی زامان،
 او اؤلکه نین خالق ی زامانلا آنا
 دیلیندن اوزاقلاراق استیلاجیلارین
 دیلینی دانیشماغا باشلادیغی
 گؤرولموش دور. آنجاق اسکی
 دانیشما آلیشقالیقلا ری دا دوام
 اتدیگیندن، آنا دیلینه مخصوص
 بیر لهجه، سؤز جوک و دئییم
 دوزه نی ایله دانیشماغی دوام ائدر.
 اوست لای دئدیگیمیز بو تاثیر
 بیچیمینه اؤرنک اولاراق، ژرمن
 استیلاسی سونراسیندا «گول» ون
 قوزنینده اولان لهجه لرین دورومونو
 گؤستره بیله ریک. بو تاثیر سونوندا
 «francique» (فرانک لارین) دیلی،
 بیر نئچه نسیل سونرا معین ایزلر

بوراخاراق آرادان گئدیر.
 باشقا بیر تاثیر بیچیمی ده، آلتلای
 دئدیگیمیز نؤوعدن
 اولان دیر. رومانجا، یونانجا و
 بولغارجانین آیری - آیری دیل
 قروپلارینا داخل اولدوقلاری حالدا،
 بیچیم، آنلام و حتی جمله یاییلاری
 باخیمیندان بنزریلر گؤسترمه لری،
 اورتودوکس کیلسه سی نین بیر آلت
 لای ایشله وی گؤرموش اولماسیندان
 - دیر. تیپلندیرمه جی^۶ (-tipolojik
 aqrabaliq) آدینی وئردیگیمیز باشقا
 بیر دوروم داها واردیر کی، بونا
 اؤرنک اولاراق فرانسیزجا ایله
 اینگیلیزجه نی گؤستره بیله ریک.
 بیر ژرمن دیلی اولدوغو حالدا، و
 یاییسال^۷ کئچیردیگی مورفولوژی،
 نحو دیشیک لیکلردن دولایی
 بوگونکو اینگیلیزجه اسکی
 اینگیلیزجه دن چوخ، بیر نئولاتین
 دیلی اولان فرانسیزجا ایله بنز
 اؤزلیکلر داشییر.

لهجه بیلمی نین اؤنمی و یئری

بوتون بو عامل لر دیققته آییننجا،
 دیل بیلمی آراشدیرمالاریندا لهجه
 بیلمی نین اؤنمی اؤز - اؤزونه اورتایا
 چیخمیش اولور. بونون بیلینجینده

۶- فا: گونه شناختی

۷- فا: ساختاری

اڻشيگينده دير. آريجا، يٺي ديل
 بيلمچي لربٺله ادعا اندير لركي، حرف
 ويا سيمبوليڪ گؤستريجي نين يٺريني
 گٽت - گنڌه فيزيڪي عنصر اولان ديل
 آلميشدير. يٺي ديل بيلگيچي لرين،
 «سس»ين معين بير تڪامل گٽچيرديگي
 ادعاسي، ديل بيلمچي لره اؤز لليڪله ديل
 خريطه لري قونو سوندا الهاملانديريجي
 اولموشدور.

آرديني گلجڪ ساييمز دا اوخو يا بيلرسينيز ...

اولان بعضي ديلچيلرين گيريشيمي
 ايله - ۱۹نجو يوزايلين سونلارينا
 دوغرو لهجه بيلمچي نين يوكسڪ
 تحصيل اوجاقلاريندا درس اولاراق
 اوخودولدوغونو گؤروروك. لهجه
 ايله ايلگي لنلرين باشيندا پول مئٽر
 (Paul Meyer) و گاستون پارييس
 (Gaston Paris) کيمي ديلچيلرله
 روسئلو (Rousselot)، گيلئرون
 (Gillieron) و وئڪئر (Wenker) کيمي
 ديل بيلمچيلر گليسر. يٺي ديل
 بيلمچي لرين سس ديشيملرقونو
 سوندا کي چاليشمالاري، بعضي
 ديل بيلمچي لرين لهجه قونوسونا
 ماراق گؤسترمه سينه سبب
 اولموشدور.

يٺي ديل بيلمچي لره گؤره، «سس»
 بو يا دا او بيچيمده، يا دا دؤنمده ديشه
 بيليرسه، بو ديشيڪ ليڪ سسين عيني
 دورومدا بولوندوغو بوتون سؤزجوكلر
 اوچون ده گٽچرليدير. اؤرنه يين، ژرمن
 ديل لري قروپوندا کي «P» سسي،
 آلمانجا دا «F» - يا دؤنوشموشسه،
 «P» سسيني بنزر دورومدا بولوندوغو
 هيندا آوروپا قروپونا داخل ديل لردن
 تورهين بوتون آلمانجا سؤزجوكلر
 اوچون ده گٽچرليدير. يٺه بو ادعا يا
 گؤره، يالنيز جا قياس (analoji) يولو
 ايله الدهه ائديلن سس لربو قايدانين

اننهم و من / بؤلوم ۹

سوسن نواده رضی

نوت: متنده اننه نین (عصمت خانیمین) دیلیندن یازیلان

فولکلور نمونه لری ائلهجه ده نوهسیله قارشیلیقلی دیالوگلار، تبریز آغزیلا یازیلمیشدیر.

رحمتلیک عصمت خانیم نواده ی رضی مشهور معارف پرور حاج محمد آغا و حاج حسین آغا نخجوانی نین باجی قیزی ایمیش. او ۱۲۸۶ ده تبریزده دونیایا گؤز آچمیش و ۱۳۶۱ جی ایلده ده همین شهرده وفات ائتمیشدیر.

اننهم تخته بندین اوستونه پالاز سالمیشدی، اونون دا اوستونه بیر یئکه اؤرتوک آچمیشدی. دری دؤشکچه سینده اوتوروب، ایکی لگن کیشمیش قوراسینی حؤوصله یله آریدیپ دانالایردی. من ائیوانیمیزدا اؤز-اؤزومه میجیلاناراق، یولداشلاریمین کوچه یه چیخماسینی گؤزله ییر، دوماکلوک اوچون اوخوردوم:

«آی تئشتی تئشتی تئشتی

ویردی گیلانی گنشدی

ایکی جه خوروز ساواشدی

بیری قانا بولاشدی

قان آخدی چایا دوشدی

چایدان گؤیرچین اوشدی

گؤیرچین آلا باختا

یوواسی قلبی تاغدا

گوروم اونوی وورانی

قان قوسسون لاختا-لاختا

آی تئشتی تئشتی تئشتی

ووردی گیلانی گئشیدی...

- قیز گل اوتو آلاهدان اؤتور
بیر زینگیلده ده بو قورالاردان
سن دانالا! آز اؤزوی اوینات، گل
ایشله منه اؤرگش اؤزووه! گه
بورا گؤر نه دیریم...

من پیلله لری اؤتوروب قارنیم
اوسته معجردن زوووووو... دئی
زویولده ییب، گوپ دئی
گوپولدادیم حیطده دوز
تخته بندین قباغینا. بئاوا انهم
سکسنب ساغ الینی باسدی
اورگی نین باشینا. اورگی نین
قیریلیب قارینا تۆکولمه سی نین
سسینی من ده ائشیتدیم سانکی.
- اوت گوودوشی! دوروب
گؤزووه آغ سالاجام! ننه دن
امدیغیم سوتی بیرنیمدان زدن-
زدن گتدین آخی. قارنی یانمیش!
بیر گون ییخیلاجاقسان قول-

قیچین سیناجاق، گؤ..ون باشینان
اوجا دوراجاق. نولار، بیر دفة ده
آدام بالاسی کیمین یئن اشاعیه دا.
من جینقیریمی چیخارتمادیم،
بیر داش آتدان بیر داش اوسدن
خیمیمی چکیب اوزوسولو
گلیب یانیمی باسدم تخته بندین
قیراغیندا اوتوردوم باشلادیم

قورا دانالاماغا. بیر ایری دانالی
سالخیمی سئچیب، ایکی
گیله سینی لگنه، دؤرد گیلہ سینی
آغزیما آتیردیم!

بعضی گیلہ لر تورشاشیرین
ایدی، آغزیمی شالاپاشولوپ
سولاندیریدی آما بعضی لری
گیر اولوردو، تورشلوقدان
گؤزلریم قییلیدی، آغزیمن
سویو قاجیردی، دیلیم داماغیما
یاپیشیدی... هردن ده نارین-
نورون شیطان تورودان-

جوجودن - زاتدان چیخیدی
گیله لرین آراسیندان، اونلاری
دا توتوب آتیردیم کردی یه،
چیلچیل فریگیم دنله سین!
- برکاللاه بالام، آز گئت
کوچه لرده آتدیر! قیز ندی
کوچی یه چیخماخ ندی آخی؟!
اوتو گؤر نه دیریم.

- اننه نغیل دئه باع...
- بیر گون بیر قیزی چوخ
کیچیک یاشیندا اره وئریله.
ننه سی قورخور قئین- قوداسی
اونو کیچیک گؤروب اینجیده لر.
قیزین ار ائوینه گئدن گون
اولور. ننه قیزینا نصیحت وئیر
کی، «قیزیم! بالامسان، هوشووو
یغ باشیوا، یوخاریلاردا ایلش،

یئکه لردن دانیش».

اننه بونو دئینده دجل - دجل
گولومسونوردو. گوزلری نین
ایچیندن خئاس - مناس یاغیردی.
- توی گئجه سی قیز گندیپ
دیرماشیر اوتورور تاخچانین
ایچینده، اوغلان قاپینی آجیب
ایچری گلنده قیز باغیریب دییر،
دوهه... فیسیل...!!!

اوغلان هووخور، گندیر ننه سینه
دییر، آی ننه بو قیز سفئدی،
من بونو ایسته میرم، آپار او تور
دده سی ائوینه!

بیر قیز دا واریمیش یاشی
گئشمیشدی گلین اولور.
ننه سی قورخور قئین - قودا
بونو تپه قاراما ائله سینر. ار
ائوینه آپاراندا ننه سی بیله سینه
دییر، آی قیز آشاغیلاردا
ایلش کیچیک لردن دانیش. توی
گئجه سی قیز گندیر اوتورور
دالانین آستاناسیندا، اوغلان
گلنده آغزینی اییب دییر:

-جه باخ اییتیس لایا، جوی
نه باله جه دیلی...! (گل باخ
اولدوزلارا گور نه بالاجادیلار)
اوغلان دا گندیر ننه سینه کی،
آی ننه بو قیز سفئدی من بونو
ایسته میرم.

-اننه؟! قیز کیچیک گئتمه سین
اره، قیز بویوک گئتمه سین اره،
به قیز نه واخت گتسین اره؟!
-کس سسین، دئمه میشم قیز
اوشاگی ار آدی گتیمز دیلینه؟!
اوز وئرماق همان آستار ایستیر
لیرتی!...

کوچه دن اوشاقلارین های -
بیدیریگی گلمگه باشلامیشدی.
آتیلیب - دوشوب، قیقیلدانیب
گولوشوردولر.

من لاپ بیرووز اوتورموشدوم.
اوتوردوغوم یئرده بویان -
اویانا وورنوخوب، بیر ایاغیمی
گؤتوروب او بیرری آیاغیمی
قویوردوم. تیکان اوستونده دیدیم.
«آی آلا! باشیوا دولانیم،
بویوح خانیم نان، قره بتول دان،
نه بیلیم لطیف باجی دان، کلبه
زهرادان - زاتدان بیرین یئتیر من
قورا دانالامقدان قورتولوم دال!»
-اورا باع! اورا باع! بیر یئرده
تیکیش توتمور باع، دئه سن
کؤز اوت اوسته اوتوروب! قیز
دو گنت مستراحا. آدام پئشاین
ساخلاماز، شاشبند اولاسان!
قاپی دؤیولدو. «آی جانالالالالالال،
آلا! ائشیتدی بیله می!»
زنجیری قیریلیمیش دلی کیمی

سیچرایب تپه م اوسته یومولدوم
قای یا .

-باشی خیرلی، ییخیلاسان اوز-
گؤزون چاپلار!

حکیمه ایلہ فران ایدی. بیر
آز اونلارلا خوسانلاشیب،
یدی- وادی ائله ییب، قاپی نین
آراسینا بیر داش قویدوم
ایشکیلنمه سین، گلیب الیمی
دوچرخه یه آتجاغین انهم
دیل لندی :

-قیز به بیاخدان قولاغیا اووسون
اوخوردوم بیم؟ سؤز دییردیم
یوخسا جیبوین جیریغین
تیکیردیم؟! چاغیر او قیزلاری دا
گلین حیطده اوینی یین.

اؤزو ده بیلیردی حیطده اویناماق او
دادی وئرمز. نئینیم- نئجلی ییمه
قالمیشدیم. انهمین سؤزونو یئرہ
سالا بیلمزدیم، آما اوشاقلارین
دا سسی شیرنیکدیریدی ییلہ می.
اونلار کوچہ ده اویناسینلار من
اوتوروم ائوده قوورولوم؟!

گلیب انهمین بوینونو
قوجاقلایب قیریشمیش اوزونون
ایان- بویانینی مارچامورچ
ماچ ائله ییب قیرتدیم،
«ایندی بو ساعات گلرم باع»
دئدیم، دوچرخه نی گؤتوروب

دوشدوم یولا. انهم دالیمجان
سو خوشدوروردو:

-باشی خیرلی! سن آدام اولوپ
آداملارا قاریشینجا من یئددی
کفن چوروتوموشم!...

دوچرخه کیچیک باجیمینکی
ایدی. البته دوغروسونو دئسم
سورماغا چیخارتما میشدیم اونو،
داها چوخ اوشاقلارا پوز وئرمگه،
اورکلرینی قازماغا چیخاردیردیم.

او زمانلار هر اوشاغین
دوچرخه سی اولمازدی. هله

قیزلارا دوچرخه آلماق دا هئچ
دب اولما میشدی. دوچرخه نی
اوشاقلارین حسرتلی باخیشلاری
ایچینده آپاریب دووارا دیادیم.
گلیب قیزلارال- اله وئریب
فیرلاناراق باشلادیق اوجادان-

اوجادان اوخوماغا:

دو ، دو دونه لاق آشما

سه ، سه سفته دانیشما

چار، چار چادرای آشما

پنج، پنج پنجره دن قاشما

شیش، شیش شیشمه سن آلاه

هف، هف هفته ییچارسان

هش، هش هشته ییچارسان

نوه، نوه نوه غول ساتانسان

ده، ده دخیل ساتانسان

.....

گت- گنده هم یئین- یئین

اوخوردوق، هم ده گيچ ميلچك
 كيمي تئز- تئز هئى فيرلانيرديق
 اؤز دؤوره موزه. دا نئيله مك،
 قديمين ده اويونلاري بئله
 اولوردو دااا.
 بير آزدان رضا گلدی. رضا
 قونشوموزون اوغلویدو. لاپيا
 دوداق، ياستی بورون، قاراقابقلی
 بير اوغلان ایدی. آلاه
 لاپ بئحوصله واختیندا اونو
 ياراتمیشدی! بير آز دا بداصيل
 ایدی، آما اوست- اوسته پيس
 اوغلان دئیلدی. لينده اوچ جوت
 بير تك يئمه لیسى اولسايدی،
 گئنه ده هاممی يلا پايلاشاردی.
 من ياشدا اولاردی، بلکه ده
 بير ايکی ياش بؤيوک. منی
 چاغيريب دئدی:
 -چرخيوی وئريسین بير دؤوره

سوروم؟
 وئره بيلردیم، آما ترازى ديبی
 يئره ووردوم کی، چوخ دا آياغی
 يئر آلماسین:
 آخی وئرمم، باجيميندی.
 - ميعايات اوللام. بير دؤره
 دربندی سوروم گتيريم.
 -بس ايندی کی ائله دی ايکی
 قیران وئر، وئریم سور!
 گئديب ال آتدی چرخى مينسين،
 گئنه دئديم
 -بير دؤره دربندی سورسن ايکی
 قیران اولار آاااا...
 -ياخجی بابام، قئيديم وئریم. -
 دئييب چرخى گؤتوروب گئتدی.
 رضا دربندين باشيندان قايتدی،
 منه يئتيشنده دؤنوب بير ده دربند
 باشينا ساری سورمک ايسته دی.
 ياپيشديم قويمايم، او مندن چوخ
 داها زورلويدو، ريكاب ووروب
 اليمدن قورتولوب باغیردی:
 «هله کی هل هله کی، هله کی
 دامله کی!»
 بير آز اوزاقلانينجا قيرميزی- قيرميزی
 دؤنوب ديلين ده چيخارتدی بيله مه،
 سونرا دا بارماغینی بورنونا ووروب
 دئدی:
 -ياندی قيندی!...

حیرص باغیر ساغیمی کسدى، پيچاق

وورسايدىن قانىم چىخمازدى. قىزلار
دا منە گولوردولر، اليمدن ھىچ زاد
گلمىردى...

رضا بىر دۋورە دە چرخى سوروب
گلىدى يىزە طرف. بو سفر
كسدىم قاباغىنى، «دوش اشاعىه،
ايكى قىرانىمى وئر» دئدىم. او
دا دوشوب چرخى توللادى منە
طرف، قاچا-قاچا باغىردى كى:
-قولاعوين داليسين گۇرسن
ايكى قىرانى دا گۇرەسن! ھا ھا
ھا...

من دە نە آلدىم، نە ساتدىم،
ايلىب يۇردن بىر كرپىچ قىرىغى
گۇتوروب نە كى گوجوم وار
تولازلادىم اونا، قىزلارين يانندا
قىشقىردىم:

-رضا رضا مىندى خوروزا، بىر
تپىح وىردىم دوشدو حووزا!
رضا رضا...

بىلىردىم بو سۇز اونو دىدن
بتر ائدر. ھەم دە كرپىچ دوز
كورگى نىن آراسىنا ساپلاندى،
آاااا سسى ھامىنى قورخوتدو!
دۇنوب قوپالاغىمى گۇتوردو:
-گۇزى گۇزى عۇمر گۇيدە گزر،
مىلچىح توتار باااشىن ازىر...
گۇزى گۇزى عۇمىر.....ر...
دوزدور كى بو سۇز لاپ

توكانىم ايدى، آما اوردا دايانىپ
جوابىنى اوو جونا قويا بىلمىزدىم
آرتىق! من دە تو دابانا قوت،
آستا قاچان نامرددى... چرخى
اۋتوروب جانىمى گۇتوروب
درھۇل تپىلدىم ائويمىزە. قاپىنى
چىرىپ داياندىم قاباغىندا،
قاپى باغلانمىردى، آراسىنا داش
قويموشدوم باياق! آما بىلىردىم
رضا زورلا ايتلەيىپ ايچرى
گىرمىز. داوا- دالاش كوچە دە
اولاردى، ائو گىرمىك دب
دئىلدى. رضا، اليندن ھىچ نە
گلمەدىگى اوچون ائلە شىللاق
آتىب بىر تپىك توللادى كى،
قاپىمىز آز قالدى چرچووادان
چىخىپ اوستومە گلەين.

ھلە رضائىن غىبىندىن
قورتولمايمىش انە نىن آجى،
قىنايىچى باخىشلارينا، تورشاتىغى
آسلاق صورائىنا توش گلدىم...
باخ بو زوقومو بىر باتمان
بالنان دا اوتماق اولمازدى!
آما... عاغىلى، مديك انەم،
ھىچ نەمە گۇرمەيىپ، ھىچ
نەمە ائشىتمەيىمىش كىمى
باشىنى سالىد آشاغى، قورالارى
دانالاي- دانالاي نىچە يول اۋز-
اۋزونە دئدى:

-ياخجیلیغا ياخجیلیق هر
 کیشی نین ایشیدی، یامانیغا
 یاخجیلیق ار کیشی نین ایشیدی.
 باشا دوشمه دیم انهم منه
 سؤز قاندریدی یا اینکی اؤز
 غضبینه توختاقلیق وئیریدی،
 آنجاق اورگیم آز قالیردی
 بورنومون دلیکلریندن پۇرهره
 وئریب تۆکولسون ائشیکه...
 رضا منی توتسایدی دا ائله
 برک وورمایا جاقدی، اوینایاندا
 اوغلانلار بیر- بیرینی شییتلایب،
 شئرت-ی- پئرتی-نی آچیب،
 لشین سرسلر ده، قیزلاری
 یاواش دؤیردیلر. أما ائله نه قدر
 ده یاواش اولسالار، اللری آغیر
 اولاردی!
 نه باش آغریسی وئریم، انهنین
 باخیشلاری قویمادی رضانی
 یاندیریب کولون چیخارتماغیمین
 آغیزدادی یین، امل-لی- باشلی بیر
 کئفینی چکم!
 بیرآزدان قال یاتدی. اود اودونا-
 سو سویونا اولاندان سونرا گؤز-
 گؤز ائله ییب، سویو سوزولموش
 چیخدیم کوچه یه چرخى گتیرم.
 گؤردوم قونشولاردان بیر نچه سی
 ییزه ساری گلیر. آرالاریندا
 رضانین آناسی دا واریدی. «وای

ددهم وای، ائله بیل پ... دوه بوینو
 وورورا! اولمایا منی چوغوللاماغا
 گلیله؟!»

دایانندیم سوواق دووارا، بوینومو
 بوکوب، آشاغی باخیب، ائله
 اورک یاندران بیر فاغیر- مظلوم
 قیافه توتدوم کی اؤزومه...
 شیمیر ده گؤرسه یدی اورگی
 یوموشاناردی!

آما اونلار هئچ منی تحویل
 آلمایب، کئچیب آچیق قاپیمیزی
 دؤیدولر:

-کیم وار، کیم یوخ؟

-ایجازه وaaaaار؟

انهم:

-بویورون، بویرون ایچری - دئییه
 سسلندی اونلارا.

«اؤل سن بویور»،

«یوخ سن اؤل گئشمرم، بویور

سن»،

«اؤز جانیم اوچون ایه سن نن

قباخ گئچم!»،

«اؤل اوزومه باخاسان سن بویور

اول!»،

«بالالاریم اؤلوموشو ایه گئچم،

بؤیوخ- کیچیح دیبله!...»

خلاصه خیلک بویرون-

سیرین دن سونرا هامیسی

بویوردولار ایچری، کئچیب

او سۈننى بو سۈننى
 ياشاسىن آغام قننىنى
 توپلار نوبارح، نوبارح بادە
 ائى گولو رۈيحان
 رۈيحان بيجرم من
 اوغلان يولوندا
 جانان گنچرم من...

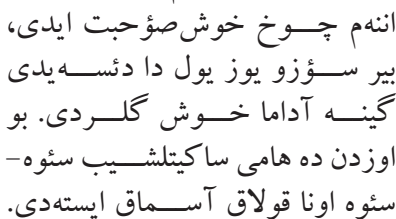
.....ح

بو آرادا خیاط عزیزه نین دابانی
قیزدی، دوروب چادیراسینی
بئیلنده برکیدیب بورجودوب
اویناماغا باشلادی.

يئر آچدىلار، مئزمىنىنى قويدوم،
 ھويوخ- ھويوخ باخديم بو دلى
 فیرتانا شیرد اداسی چىخاردان
 خانیملار! گۆره سن کیمین
 اوغلونو ائولندیریب یا هانکی
 قیزی نیشانلايیلار!؟

بیر آز آرا یاتدی، مصمه خانیمین
گلینی مژمئینی گۆتوروب
چایلاری دولاندیردی. ایچن
ایچدی، ایچمه ین ایچمه دی،
انهم دئیدی:

- دینمی یین سیزه بیر ائلچلیخ
نغلی تعریفلیم.

هــــــن! جانیم سیزه دئسین
 کی، قدیم زمانلار کیشیلرین
 تومانینا آرائلیق سالارمیشلار.
 آرائلیغین پارچاسی تومانین
 پارچاسینان فرقلی اولاردی.
 پوللولار آرائلیغی باهالی زربفت
 پارچادان سالاردیلا. تومانین
 آرائلیغی نه قدر باهالی پارچادان
 اوسسئیدی، بیر اوقدر تومان
 صاحبی نین وار- دؤلتلی
 اولدوعونلی گؤرسدردی.
 هاممی مات- معطل باخیردی
 انهمین آغزینا، بللییدی
 هئچ کیم اینانمیردی انهمین
 تعریفله دیگینلی، اینتهاسی خیاط
 عزیزه خانیمین دلی دیش
 دورمادی سوروشدو:
 -آی عیصمت خانیم ظارافات
 ائلیسن؟

-یوخ اؤز جانیم اوچون، لاپ
 دا دوعوردانلیدی. قولاخ وئرن
 کسرینی دییم؛ گونلرین بیر
 گونونده بتر دؤلتلی بیر کیشی،
 ایستیر وارلی- کارلی بیر یئر
 ائلچی لیغا گئتسین. بیر شالوار
 تیحدیریر، چوخ بتر باهالی
 پارچادان دا اونا آرائلیق سالدیریر.
 دئمه آرائلیغین تیکیشی بوش
 ایمیش، بیر آز سؤکولور، بو بیلیمیر.

گئدیر قیزگیله، بویورور تنیده
 قیزین ددهسی نین قارشى سیندا
 موخده قاباغیندا اوتورور.
 کیشی قیشلارینی آرائلیب لاپ
 گنه- بول آچیب باغداشا قورور
 کی، آرائلیغی گؤروشسون،
 آرائلیغین سؤکویو گئدیر
 باشا، کیشی نین ایچ-آلاتی
 گؤروشور.....!!! قیزین ددهسی
 قیزارا- بوزارا باخیر بونون
 قیچی نین آراسینا، هئچ نه ده دئی
 بیلیمیر. ائلچی گؤرور قئین آتا بتر
 باخیر اونون آرائلیغینا، دئیر:
 -هله هاراسیدی... یاریسی دا
 قالب ائوده تاخچادا!!!
 هامی بیردن پاققا وئریب قاققا-
 قاق گولدولر. دا گئچین کیم،
 قشگ ائله ن کیم، یان- یانا
 یاتان کیم، ایشه مگین قاچیردان
 کیم... انهم اؤزو ده قیریلیب
 قورورلوردو اؤز دئدیگینه! بیردن
 بگیم جان خانیمین قند قاچدی
 بوغازینا چئچیدی... اؤسگوردو،
 اؤسگوردو، آز قالیردی بوغولا،
 اونا باخان لاپ بتر گولوردو!
 قاچیب یومروغومو دویونله ییب
 محکم چالدم کورگی نین
 آراسیندان. آروادلار گولمکدن
 اونماق بیلیمیردی، باخیب-

باخېب تازاشدان گولوردولر.
-اوزون گولسون، سنده نه سۆزلر
واريميش اننه خانيم!

-هله دئنه گؤراخ دوعدان ایدی
يا اؤزونن قورشالاميسان؟!
انهم بير آزاينجىك كيمى
قاشلارين چاتدى:

-دا اينانساز دا اينانماساز دا من
تعريفلمه سيني تعريفله ديم. ايچين
چايلاريزى سووتى يين.

-سيز ماشاللاه هر شئى ييليسيز،
«قوش حدينه دوشدو» يانى
نمنه؟- سوروشدو قونشولاردان
بيرى .

انهم دادلى- دوزلو- مزه لى بير
گولومسه يندن سورا دئدى:

- بير گون بير كيشى بير حاجى
لئىلح توتار. گتيريب حاجى
لئىله يى قويار قاباغينا، اويانا
دؤندرر، بو يانا دؤندرر، ها باخار
اونو او بيرى قوشلارا بنزه دنمز.
گتيريب ايكي قيچى نى دا كسيب
قيسالدار. باخار دئير «هه...
ايندى قوش حدينه دوشدو
باغ....!»

گننه ده هامى گولدو.

-بير ايكي دانا دا تاپاجا دئنه
دوروب داغيليشاق آي عيصمت
خانيم. «شوكور آلاله، دوروللا

گتسينله» دئديم اؤز- اؤزومه.
چوخ قورخوردوم رضانين آناسى
بير سؤز آچا، اوزومو ايت اوزو
كيمين دانلايا انهم. آما قبرى
نور ايله دولسون، هئچ اوزونه ده
گلمه دى .

انهم، نظر ديمه سين، تاپاجا
كانى يدى، او ساعات باشلادى
تاپاجالارى يان- يانا دوزمگه:

- او هانسى قوشدى اوشدوغو
يوواسينا قئيديدب گيره بيلمز؟
هره بير زاد دئدى... جوابى بير
من بيليرديم، بير ده انهم. انهم
منه قاش- گؤز ائله ييب دئدى:

-بو ياريمچيلخ بيلير باغ.

-«سؤز» دى، دئديم.

- سودا بالىخ، قويروغى يانيخ.

(ييلته)

بير آينام وار قاپاخلى، دؤرد دؤوره سى
ساجاخلى.

(گؤز)

اياغى يوخدى قاچار، قانادى يوخدى
اوجار.

(بولود)

گؤيده دوغولار، بئرده بوغولار.

(ياغيش) من هاميسيني باشايرديم.

انهم باشى نين توکو سايى تاپماجا
بيليردى. اونون سينه سى جواهر

دولو بير خزينه يدى... اننه مه

باخاندا باغ- باغ آچيليرديم

من و اننه ده گندن تبریز آغزی بعضی سؤزلر

Latin	منی	میل
تاختابوت (-لیدی) (Tachtabat (Tachtahand)	تبریزک تختخیر کی؛ قدیم جبهه طرفه لوستوکه بالاژ سلاب تورلوروشلار.	اتتم تکجه دین لوستوکه بالاژ سلابندی
Dümlüdik	باشی قاتساق لوجون گزولون یسایش (قد سرگرمی)	یرکاشلارین کوجیه چیخسیتی گوزله یسیر، دومر کورک اوچون اوخوردوم
Alahaxda	قد کچون چایی، کچون صحرایی	گ_____ زیر آلا باخدا یرواسی قلی، قاخا
Qalbi Tağda	ان لوجتار یوقلا	گ_____ زیر آلا باخدا یرواسی قلی، قاخا
Danalamaq	دلا- دلا سالیقلان قیارتساق	او توریر زنگیه ده یو قورالاران سن دلا
Salsanmak	دیسکتیکتدیر، اما دلاشی، دیسکتیکدن آز اولور	بختوا اتتم تکسکتب ساخ ایتمی، بامدی نورگی دین باشیت
Zadan- zadan	پارچا پارچک، دفرام-دفرام	تهدن املیضم سونی بیتسلان زدن-زدن گندن آخی
Çırpı	چرخ پادشایی، سرس	من چیخسی چیخترتادیم
Gir	آغزی یقان داد آغزین سورون قاچیردان بیر داد (قد گس مزه)	بضی گیل-لر توروشلارین ایلمی، آغزیسی خالایا دلوکوب، سرلای یزدی، اما بضی بیری گیر اوتوردو
Atdımaq	آماجیزجا کوجلر ده سولمتیب یولان- یولدا قاچساق	یز کلاهلر بالا، آز گت کچلر ده آقدیرا
Xannas- mannas	خانت	گوزاری دین ایچیلدن ختنس- ختنس باغیردی
Layitli	- فلان پادشاه	- لوز و لرمق، دلا اسطرابسیر آغزی-
Birvuz	بیر مستی، بیر دلا، بوج الیمیب، قوللاسلق، عیرتی (قد عروسی)	من لاپ بیر روز اوتورموشدم
Pesab	فارسیجا سوزجو کدور، سودوکه دلمکدیر. فارسیجا دیریشلر کی دلا ایلمی اولسوردا	. اتمام پشایین ساخلاماق، خاشاک اولاماندا
Sırmilmek	تمریک و ترغیب اولساق	اما او دلاهلارین خامسی شیریکدیر، دین یلمی
Lapba dadaq	ایلمی و اسلاق دواغی اولان (قد کسی که لب و لورچی یمن و آوزان دارد)	دواغی اوتورموشون بوغلایلو. لایبا دواغ، یلمی یرودن، کار قاپلی، بیر بوغلان ایلمی.
Zoqqum	جنتیم ده ییر آغاج دیر کی، چوخ-چوخ آخی میرسی اولار. (آجیل، سیرگودور)	باغ یز زوqqومو بیر باتان، باغلان دا اولساق اولسوردا
Sipiltmaq	سیریتی و سیریلی- کورت الکک	اوغلانلار سیریتی شیلایلیب، شرت-ی- پارتی آجیل، لشی، سرسلر
Firanasayır d	شورتلر قرق و قوروشقلی سالان بیرجه دلیلمیر. (قد آتشی یاز سرکه)	هویرخ- هویرخ باخندیم دیو قلی غیر قاتسیر د اتمی چیختردان خیرم لارا
Qas elamak	گرلوب- گرلوب، حاشان گتسک (فترسب رهن، از خطه رودیر شدن)	دا گوییم کیم، شنگه ایلدن کیم، یان- یقا باتان کیم، اشته مگن قاچیردان کیم-

لهجه بىلىمى و دىل خرىطه لرى

«ئىرول كاپرا»

چئوپرن: سوسن نوادهى رضى

لهجه بىلىمىندە آراشدىرما يۇنتملىرى

بۇلوم - ۲

لهجه بىلىمى آراشدىرمالارىندا يۇنتم مۇوضوعونا گلىنجه، عموما ايكي يۇنتمين اويغولاندىغىنى گۇروروك:

۱ - لهجه توصيفى

۲ - دىل خرىطه لرى

۱-لهجه توصيفى

بو يۇنتمده مۇوضوع، تارىخى آچىدان اله آلىنير. سۇز قونوسو دىلين و يا لهجه نين تكامل گئدىشى گئرييه دوغرو ايشلدىلرك، دىلين كئچىردىگى تكاملو آشاما- آشاما آچىقلاماغا چاليشير. دىلين اۇنجه كى آشاماسىنداكى (مرحله سىنده كى) بير حرف و يا كۇكوندن باشلايلاق، او دىلين تاثير آلميش اولدوغو لهجه نى و يا لهجه لر ين سرگيله دىگى ديشيك دوروملار اينجه لنير. اۇرنك اولاراق فرانسىزجانى اله آلايم. فرانسىزجان ئولاتين دىلى اولدوغوندان، گئرييه دوغرو گئدىلرك، اۇزلىكله ده لاتينجه نين تاثيرىن ان چوخ اولدوغو دۇنم اولان ۹-جو يوز ايل اوزرىنده چاليشمانى يوغونلاشدىرلاق، لاتينجه دن گلن آلىنتىلار ين هانسى يوللاردان گئچكلىدىگى آراشدىرىلير. داها سونرا مىلى ديله تمل اولوشدوران فرانسىن (Île-de-France, Paris) لهجه سى ايله ديگر لهجه لر آراسىنداكى فرق ين نئجه و ندىن قايناقلاندىغى آشاما - آشاما اينجه لنير. بو آرادا، لاتينجه دن آيرى اولاراق، باشدا آنا لهجه اولماق اوزره، لهجه لر تاثير ائدىن باشقا عنصرلر و دىللر اوزرىنده ده دورولور. الله ائدىلن كشفلردن حركت ائدىلرك، بير تركيه گئدىلمگه چاليشلير. كشفلى ايسه، گئتل اولاراق بو باشلىقلار آلتىندا يىغا يىلريك:

۱- سس ديشيكلىكلرىنه مربوط اولان كشفلر

۲- مورفولوژى كشفلر

۳- آنلام بېلیمسل (معنایی) كشفلر

۴- دېل خرىطه لرى

۲- دېل خرىطه لرى

لهجه بېلمى چالېشمالارېنېن بېر سونوجو اولاراق چىخان دېل خرىطه لرى، بېر دېلېن گلىشمه سوره جېنده كى:

۱. سس دېشېكلىكلرىنى

۲. سۆز دېزېمسل (نحوى) دوروملارېنى

۳. سۆز وارلىقلارېنى

۴. دانېشېلان لهجه يا دا آغېزلارېن سايى و نئجه لىكلرىنى

معين ائتمكده يارديمجى اولورلار. بعضاً سس يا دا سۆز جوكلردن يولا چىخاراق، سۆز جو يون دېشېك بېچېملىرىنېن دانېشېلدىغى يئرلېن جغرافى موقعلرىندن و مركزله اولان ايلېشكىلرىندن يولا چىخاراق، اؤرنگېن بو سورغولارا جواب تاييلا بېلر:

- آغېز دېشېكلىكلرى نه يه گؤره آرتماقدادېر و يا آزالماقدادېر؟

- اوزاقلېق - ياخېنلېق عامىلېنېن رولو نه دېر؟

- اجتماعى و مدنى قورولوشون بؤلگه آغزى اوزرىنده كى تاثيرى نه

اؤلچوده دېر؟

- تجارت و حمل و نقل يوللارېنېن ياخېنلېغىنېن و يا اوزاقلېغىنېن پايى ندىر؟
دېسلل دېشېمهلر (تغېيرات زبانى) قونوسوندا بېزه يارديمجى اولان دېل خرىطه لرى، لهجه لر آراسىندا كى ايلېشكىلرى ده آيدىنلادېرلار. دېل خرىطه لرى، بېر - بېرلېنه اوزاق يئرلرده دانېشېلان لهجه لرىن اىستر سۆز وارلىقلارى اىسترسده سس بېلېمى (صوت شناسى / Akustik) و مورفولوژى نئجه لىكلرى باخېمىندان دا اؤنملى اېپ اوجلارى وئرمېشدىلر. بېر - بېرلېندن اوزاق اولمالارېنا رغما، بعضى لهجه لرىن مركزه اولمايان اورتاق اؤزلىكلر داشىدىقلارېنى دېل خرىطه لرى سايه سېنده اؤيرنمكدىك. يارىم آدانېن دوغوسوندا كى كاتالان لهجه سى ايله باتىسېندا كى گالېچىيا و پورتكز لهجه لرى بېر - بېرلېنه بنزر اؤزلىكلر داشىمالارېنا رغما، مركزه كى كاستىلان لهجه سىنېن فرقى بېر دوروم گؤستردىگېنى گؤروروك.

بونون بیر آنلامی دا بودور: مرکزده کی دیسل دیشیکلیکلر همن چئوره یه یانسیمازلار.

بئله اولونجا دا لهجه سؤزلوکلری ایستر - ایستمز دیل تاریخی نین آیری دؤنملرینی گؤستررلر. باشقا بیر دئییشله، بیر سؤزجوک، سؤز قونوسو دیسلر آلانین بیر باشقا دؤنمینده ده اولسا، بو یا دا او بیچیمده اورتایا چیخا بیلر.

جغرافی داغیلما (توزیع جغرافیایی) گؤره دیل اولقوسونون (پدیده سینی، اولایینی) اینجه لمگه چالیشانلارین باشیندا آلمان جورج وئکنر (Wenker Georg) گلیر. وئکنر، دیلده کی سس دیشیکلیکلرینی دیل خریطه لری یاردیمی ایله اینجه لمه یه چالیشیر. وئکنرین دیل خریطه لری یاردیمی ایله اصل یاپماق ایسته دیگی شئی، باشقا دیلردن ائتگیله ن آلمان لهجه لری ایله ائتگیلنمه میشلر آراسیندا کی سس بیلیمی فرقی مشخص ائتمک ایدی. آنجاق گوردو کی، یئنی دیل بیلگیچلرین ادعالارینین ترسینه، هر سؤزجوک سس بیلگسی باخیمدا عموماً دئییل، اؤزونه مخصوص بیر دوروم گؤسترمکده دیر. بیر اؤلکه ده کی لهجه دانیشانلارین هم تعداد دورومو، هم ده داغیلیمی (توزیعی) حاققیندا بیلگی وئرن دیل خریطه لری، عینی زاماندا بیر اؤلکه انسانلارینین حیات گؤروشلرینی ده معین اؤلچوده ده اولسا یانسیدیرلار. اؤرنه یین، ایسوئچره نین فرانسیزجا دانیشیلان بؤلگه لرینی قاپسیان بیر دیل آراشدیرماسیندا (۱۹۶۶)، ایلگینج سایلا بیلن بیر دوروم اورتایا چیخمیشدیر. کاتولیک مذهبنده اولانلارین یاشادیغی یا دا چوخونلوقدا اولدوغو بؤلگه لرده داها چوخ یئرل لهجه ایله دانیشیلیردی؛ پروتستان چوخونلوغون یاشادیغی بؤلگه لرده ایسه، فرانسیزجانین ترجیح ائدیلدیگی گؤرولموشدور. حتی پروتستان چوخونلوغونون بؤلوندوگو جئئوره و نیو شاتلده یالنیزجا فرانسیزجانین دانیشیلدیغی گؤرولموشدور. بو، بیر یئرده، دیل ایله اجتماعی آنلایش آراسیندا محکم بیر باغ اولدوغونو گؤستریر. داها سوموت بیر بیچیمده سؤیله مک ایسترسک، بیر توپلوم ویا توپلولوق عموماً دیل قونوسوندا اجتماعی یاشامینا بنزیریر تاویر ایچینده اولور. دیل خریطه لری، منجه، بو سببه گؤره ده اؤنم داشییرلار. یعنی بیر اؤلکه ده یاشایانلارین حیات گؤروشلری حاققیندا معین بیر قایناق اولوشدورورلار.

دیل قونوسوندا باشقا بیر ایلگینج نقطه ده، ایسوئچره نین «رؤش» قصبه سینده ۱۹۷۹-دا آپاریلان بیر آراشدیرمادا اورتایا چیخمیشدی.

بوراداکى قادىنلارین ارککلره نسبت محلی لهجه یئرینه فرانسىزا دانىشماغا داها چوخ ماراقلی اولدوقلارینا تانیق اولوروق.

حتى عایله لرین ائوده ارکک اوشاقلاری ایله محلی لهجه، قیز اوشاقلاریله ده فرانسىزا دانىشماق مجبوریتینده قالدیقلاری گؤرولموشدور.^۱ ژورا کانتونوندا ۱۹۷۵-ده آپاریلان بیر آیری آراشدیرمادا، ارککلرین تقریباً ۱۱٪، بونا قارشیلیق قادینلارین ۲/۹٪- نین لهجه دانىشدیقلاری بولونموشدور. یئنه ایسوجرهده یاپیلان بیر آراشدیرمادا، لهجه نین ساواش سیراسیندا دوشمان استخباراتیندان قچمانین بیر آراجی اولاراق قوللانیلدیغی اورتایا چیخمیشدیر.

لهجه لر یاردیمی ایله بیر سؤزجویون ایلك كز اورتایا چیخدیغی دؤنمه گندیلرک، سؤزجویون آنلام و بیچیم باخیمیندان ملی دیلده کی موقعیتی و ارتباطی نتیجه لیگی ده معلوم اولموشدور. لهجه بیلمی وئرلیرندن یارارلانیلاراق، بیر اؤلکه نین کئچمیشده کی خارجی ایلشگیلرینی بیله اورتایا چیخارماق ممکون دیر. اؤرنکین آغدنیز کؤکنلی سؤزجوکلرین چوخو، فرانسىزجا یا پروونس لهجه سی یولو ایله گیرمیشدیر. بو لهجه ده کی یابانجی سؤزجوکلر، فرانساین او دؤنمده کی خارجی اکونومیک ایلشگیلرینین داها چوخ بو لهجه نین دانىشیلدیغی پروونس لهجه سینه یاخین اؤلکه لره یایلمیش اولدوغونو گؤستریر.^۲

بیر دیلین چئشیدلی لهجه لرینی قارشىلاشدیراراق، او دیلده کی یابانجی سؤزجوکلری معین ائتمک ده ممکون دور. چونکی بیر سؤزجویون آلیتی اولوب اولمادیغینی آنلاماق اوچون، او سؤزجویون بوتون لهجه لرده وار اولوب اولمادیغینا باخماق ییترلی دیر.

نتیجه کی ایسوجره نین فرانسىزا دانىشان بؤلگه لرینی قاپسایان بیر دیل آراشدیرماسیندا گؤرولموشدور کی، ایسوجره ده دانىشیلان فرانسىزا کؤکولو اورتاق سؤزجوکلر، عینی زاماندا قونشو فرانسىز بؤلگه خالقى طرفیندن ده قوللانیلماقدادیر.

1- بو قونو بیزلرده ده گؤرونموشدور. بیر چوخ تورک دیللی عایله لرده ده قیز اوشاقلارینی فارسجا دیندیریب دانىشديريرلار، حالبوکی، اوغلانلار کيچيک ياشدان کوچه - باجادا چيخيب يار - يولداشلارلا ايليشکيده اولدوقلاری اوچون آنا دیل و لهجه لرینده دانىشیرلار. چئویرن

2- اؤرنکین تبریزده یاقین قوللانیلان «ماسقامت/مازقامت» سؤزجویو وار، قولای جینس، خراب مالا اطلاق اولونار. بو اصلینده «موسکو مئید، یعنی موسکودا دوزه لمیش آنلامیندا دیر» بو یازسی اولان جینسلرین قولای و یا خراب چیخدیغی اوچون هر جینس یا مال خراب چیخسا، کؤکونون نه اولدوغونو بیلمه دن، اونا ماسقامت دئییلر.

بونا قارشىلىق ايسوچرە دكى لەھجەلەرىن ھامىسىندا كىچمەين سۆزجوكلەرىن ايسە، مەين بىر آلانلا سىنىرلى قالدىغى گۆرولموشدور. بو دا بو ئۇوع سۆزجوكلەرىن آلئىتى اولدوغو و يا بىر شكىلدە سونرادان اورتلدىگى يا دا تۇرەدىلدىگى آلانمىنا گلەير.

بونونلا بىرلىكدە بو نقتە گۆزدن اوزاق توتولمامالىدیر. بىز سۆزجوئون بىچىمسىل آچىدان بنزىلىك يا دا عىنىلىك گۆسترمەسى، او سۆزجوئون عىنى كۆكۈندىن (etymon) گلدیگىنى گۆسترمز.

لەھجەلەرىن اۆزلىكلە دە مىلى سىنىرلار اىچرىسىندە دانىشىلان لەھجەلەرىن، باشدا سىاسى اولماق اوزرە، چىشىتلى عامللەرلە، زامانلا يۇرەسل آغىزلارلا (گۆش ھای منطقه‌ای) دۇنوشدوئونو يا دا غایب اولدوغونو دا گۆرۈرۈك. سىاسى نۇعدن اولانئىنا، فرانسىز دنورىمىندىن سونرا فرانساداكى لەھجەلەرىن دورومونو اۆرنك گۆستىرە يىلرلىك.

سون ایللردە گۆرۈلن بىر باشقا عامل دە تلویزیون اولموشدور. ۶-۷ مایس (۱۹۹۱) گۈنلرىندە آنکارادا كىچىرىلن ادبیات چئۇبرىسى موضوعلو سىمپوزیوما قاتیلان بىر فرانسىز مىسلكدائىشىم، فرانسادا لەھجە دانىشانلارین ساییلارلى و داغیلىمى ایلە ایلگىلى اولاراق سوروشدوغوم بىر سورویا، «فرانسائىن مەین یئرلرىندە ھلەدە محلى لەھجەلر دانىشىلدیغىنى، آنجاق سون ایللردە ایلە تىشىم آراجلارینىن (ابزارھای ارتباطی نین)، ان چوخ دا تلویزیونون تائىرى ایلە سایی نىن سرعتلە آزالدیغىنى» سۆیلەمىشىدى. اۆزونون «ساووی» بۆلگەسىندە بۇیودوگونو، اوشاقلىغىندا بىر چوخ ائودە اولدوغو كىمى، اۆز ائولرىندە دە ساووی لەھجەسىلە دانىشىلدیغىنى، آنجاق سون ایللردە تئلوویزیونو ایزلەيە یىلمك اوچون فرانسىزجا دانىشماغا باشلادیغىنى سۆزلرىنە آرتىر مىشىدى.

لەھجە قونوسوندا آپارىلان بىر باشقا مشاھدە دە، مىلى دىل ایلە لەھجەلر آراسىنداكى فعل و انفعالات يالئىزجا سىس بىلىمى، سۆزلۈك بىلىمى، كۆكن بىلىمى يا دا آنلام بىلىمى باخىمىندان دىيىل، بعضا دە سۆز دىزىمسىل (نحوی) نۇعدن اولدوغودور.

مىلى دىلدە ایتىب - باتان چىشىدلى عنصرلەرىن لەھجەلردە قۇرۇندوغونو و لەھجەلەرىن دە دوروما گۆرە مىلى دىلى ائىنگىلەيە بىلەجگىنى گۆرۈرۈك.

لهجه بيلمى و دىل خريطه لر يندن چىخاردا بيله جگىمىز سونوجا گلىنجه؛ منجه ان اؤنملى سونوج، بير دىلى بيلمىسل (علمى) اولاراق اينجه له يه بيلمىك و ساغلام سونوجلارا گنده بيلمىك اوچون، او دىل ين كئچىردىگى تكمامل يولو، دانىشلىدىغى و يازىلدىغى چئوره نى و دؤنمى بيلمىك و تانىماق گر كىر. بو، اؤزلىكله سؤزلوك بيلمى آچىدان اؤنملىدير. چونكى ساغلام بير سؤزجو ك اينجه لمه سى، سؤزجو كلرين آنلام باخىمىندان اوغرا دىغى دىشيكلىكلرين دوشونجه يا دا قاورامسال ايجرىكلربيله باغىنتىلى اولاراق اله آلنىمالارنى گر كدىرير. چونكى هئچ بير سؤزجو ك و يا بو سؤزجو يون ايجردىگى مفهومى دىر، بو سؤزجو يون قوللانلىدىغى چئوره دن سويوتلانماز. دىل، سويوت بير قاورام دا اولسا، سوموت گئرجكى آنلادير. گئرجك و دىل اؤزدش ايكى قاورام دىر. ژان روسللو (Jean Rousselot)، سؤزجو كلر دىشير، چونكى بىز دىشيرىك (Mort ou survie du langage، ۱۹۶۹. ۳۰) دئمكله چوخ حاقلىدير. چونكى دىل ين اوراقنىك بير يايىسى واردير. اجتماعى آچىدان اله آلرساق، ايشلوسل (كاربردى) بير ياشامى واردير دئمىك، هر حالدا داها دوغرو اولور. چونكى سؤزجو كلر ايشلوسل بيرر دىر اولمادىقجا، سويوت بيرر قاورامدان اؤتكه كچه بىلمىز. اولنارا سوموت بيرر دىر، يعنى كىملىك قازانديران دواملى بير دىشمه ايجىنده اولان انسان دىر. باشقا بير دىشيله، دىل ذهنسل اولدوغو قدر، اجتماعى بير اولقودور دا.

هامبولت (Humboldt)، دىلى دونيانىن سؤزله آنلاتىم بىچىمى اولاراق گؤرور. سوسوره (Saussure)-يه گؤره ايسه، مشاهدeler و كد قاوراملارى اجتماعى ارتباطات بىچىملى ايله اؤزدشلىك گؤسترىرلر. گئرجكدن ده مشاهدeler ين بيرر بىچىمى اولدوغو قدر، بيرر ايشله وى و كىملىگى ده واردير. هر دورلو ارتباط تلمىنده ايسه، گوندرىمىسل (ارجاعى) بير ايشلو يا دا دوروم موجوددور. بو ايسه، آنلايشا گؤره دىشيدىگىندن، دىل اولقوسو اجتماعى قورولوشا گؤره دىشن اؤزل بير دوروم اورتايا قويار. لهجه ده بئله بير دورومون سونجودور. بوندان دولايى لهجه لر، مىل دىلدن سويوتلانمازلار.

آتجاج اولوسال دىل ايله باغلارى گوجلندىكجه، دوغال اولاراق صحنه دن چكىلىرلر. فقط اونون كىشلىگىنده ياشاماغا دوام ائدرلر. بو سببه گؤره مىل دىلدله لهجه لر ين، دريندن ده گلسه، هر زامان بير سسىنى، بير نفسىنى يا دا بير قلب آتيشىنى دويا بىلر يك.

بزك دوزگين قيسسا تاريخچهسى

سوسن نواده رضى

بزينب- دوزنمك چوخ قديم زامانلاردان، اؤزلىكله ده انسانلار دوا-
درمانلا تانيش اولدوقلاريندان برى قادين- ارككلر آراسيندا يايقين اييميش.
اونلار بۇيوك مارقا و اؤزن ايله اؤزلىرىنى گؤزل گؤسترمك اوچون
چاليسارميشلار.

آراشديرمالار، تاريخ اؤنجهسى (ماقبل تاريخ) دؤورونده ده اركك-
قادينلار دوا گؤرونوملىرىنى داها دا گؤزلىشىدىرميه مارقلى اولدوقلارنى
گؤستىر. بير ملت يا بير كولتورون ايچينده گؤزل و چكىجى گؤرونمك اوچون
بزه نمه يۇنتملىرى و استفادة اولونان بزك وسيله لرى باشقا ملت و كولتورلرده
بيهنيلمىب، حتى رد ائديله بيلر، آنجاق عموميتده، انسانلار گنىم طرزلرينده،
ساچ باخيملىرى و بزك- دوزكلرينده ديشيكلىك ياراتماقدان خوشلانارلار.
بزه يين باشلانيش تاريخى، عموما اسكى ميصيره دايانماقدادير. اونلار مذهبي
مراسملىرى اوچون عطرلر و بزك اورونلريندن (مواد آرايشى) استفادة ائدرميشلر.

دریلری یومشاق قالیب گۆزل قوخوسون دئیە اۆزل حاماملار ائدر، تمیزلیکلرینه دقت گۆسترمیشلر. حامامدان سونرا یئنه عطیرلی و یاغلی اورونلر یاخارمیشلار بدنلرینه.

آینا- داراق بوتون قادین- ارککلرین مارقا گۆستردیکلری ایلک بزک ملزمه سی ساییلماقدادیر. کلئوپاترا- میصیرین ملکه سی- بزک اورونلری و عطیرلری بؤیوک سؤگی ایله ساچی، اوزو و دریسی اوچون استفاده ائدرمیش. بیز آتا- بابالاریمیزین چاغیندان بو گونه کیمی مُد و گۆزلیک ساحه سینده یارانان دییشیملر و گلیشیملری آراشدیراساق بلکه بو مؤوضوعلاردا گئنیش بیر افق گۆزوموز اؤنونده آچیلایلسین.

اجدادیمیزدان بیزه چاتان اثرلر و قالینتیلار گۆره، چوخ اسکی زامانلاردان بری ساچ، دری و دیرناق بویاماق اوچون چئشیدلی بویالار قوللانیلارمیش، حتی خال دؤیدورمه ده چوخ قدیمدن مرسوم ایمیش.

بویاق و بزک اورونلری آعاجلارین کؤ کوندن، یارپاغیندان، عموما بیتکیسل (گیاهی) و معدنی مادهلردن اله گلیردی. مثال اوچون اسکی مصرلیلر سورمه یه بنزر کؤهل (KOHL) آدیندا بیر توزو گؤزلرینین داها ایری و پارلاق گؤزو کمسی اوچون یاخارمیشلار. لامپانین هیسینی (دوده سینی) قاشا یاخارمیشلار و یاناقلارینا آلیق دوزلتمک اوچون دمیر اکسیدیندن یارارلار نارمیشلار.

یونانیلار ۴۶۰- جی میلادی ایلیندن بؤیوک ماراقلا عطیرلر و بزک اورونلری دوزلدیب دینی مراسیملرده، یا شخصی استفاده اوچون، بعضا ایسه درمان اولاراق استفاده ائدریلر. یونانی قادینلار اوزلرینی بزک اوچون «وئرملیون»

آدلانان بیر اوروندن استفاده ائدرمیشلر. آچیق قیرمیزی رنگی اولان بو ماده جیوه دوزلارینین قاریشیمیندن اله گلردی.

روملو قادینلار داها آغ گؤرونسونلر دئی، اوزلرینه گج ایله قورقوشوم قاریشیقلی بیر ماده سوررمیشلر. اوسته لیک بیتکیسل (گیاهی) بویالارلا دوداق و یاناقلارینی قیرمیزی بویاردیلار. اونلار سوت، مک و اون قاریشیمیندن ماسکلار دوزلدیب اونا کره یاغی دا قاتاردیلار. روملولار دا یونانیلار

و مصرلیلر کیمی تمیزلیگی و حمام ائتمگی سئویب منیمسه میشدیلر. قادینلار حمام ائدرکن سوت و شراب استفاده ائدرمیشلر. روملولارین حماملاری گئنللیکله عمومی حمام اولاردی، قادین ارکک بؤلوملری ده آیری- آیری اولاردی. روملو ارککلر ده دریلرینین یومشاق قالب خوش قوخوماسی اوچون یویوندوقدان سونرا عطیرلر و عطیرلی یاغلاردان استفاده ائدرمیشلر. یونانیلار تمیزلیک، باخیملیق، ساچ، دیرناق و دری گؤزلیگینه گؤره بیر چوخ شعرلر قوشموشلار. گؤزلیک مؤوضوعلو بیر چوخ رسیملر، گؤزلیگین اؤنمه سی نین قانیتی ساییلر.

آسیالیلار، اۋزلیكله ده چینی لر ساغلاملیق و باخیملی لیقلا باغلی، چوخ قدیم بیر تاریخه ییه دیرلر. خصوصیه ده برك اورونلرینه و چشمدلی گئیملر قوللانما امکان صاحبی اولانلار بو موضوعا همیشه بیر هنر کیمی یاناشمیشلار. ژاپوندا گیشالارین بزنمه سی گۆز قاماشدیریجی اولاردی و هله ده اولدوقجا دیرلی بیر هنر ساییلماقدادیر.

تاریخی گوسترگه لره (شواهد تاریخی) گۆره ایرانلی لار دا باخیملی لیغی اؤنمه ییب ساچ، اوز، و گئیم دبلرینی تعقیب ائدرمیشلر. آفریقالی لار ساچ و گئیم تاساریمیندا (طراحی مو و لباس) اۋزل دیشیکلیک لر یاراتدیلار. اونلار اطرافلاریندا اولان بیتکیلر و خام ماده لرден چشمدلی داوا- درمان لار دوزلدیردیلر. اوزلرینی بزمک اوچون ده بیر چوخ بویالاردان یارارلاندیلار. اونلارین ایجاد ائتدیکلری بعضی ساچ و گئیم مدلری هله ده دب دیر.

اورتا چاغدا بویاما ماده لری اکثریتده یاناق و دوداقلارا سورتولوردو. گۆزلر ایسه یالینز سورمه ایله بزیلیردی. برك ماده لری ایله داوا- درمان لار

بیری- بیریندن آیریلمیردی. آنجاق ۱۶- جی یوز ایلین سونلاریندان آیری- آیری یۇنلرده گلیشمه یه باشلادیلار. بو دؤور، کلاسیک و رونسانس دؤورلری آراسیندا ایدی. بو چاغدا انسانلارین یاشام، دوشونوش و اجتماعی داورانیش طرزینده مذهبین بؤیوک رولو واریمیش. حامام ائدیپ یویونماق مرسوم دئییلدی، آنجاق بولان- سولان عطیرلرله گۆزل قوخویان ماده لر ایشله نیلیرمیش.

رونسانس دؤروندن قالان کلاسیک رسمیلر و یازیلارین آراشدیرماسی، باخیملی و یاراشیقلی گۆرونوملو اولماغین او چاغین انسانلاری اوچون

نئجه ده اؤنملی اولدوغونو گؤستریر. او چاغین غیر عادی مدلاریندان بیرى ایسه، قاشلارین و آلیندا ساچ بیتن یثرین توکلرین قیرخیلماسی ایدی. او زامان بئله دوشونوردولر کی، قاش قیرخیلاندا قادینین اوزونون گؤرونوسو داها عاغیللی، دوشونجه لی و ذکالی نظره گلیر.

بیرینجی الیزابت زامانیندا (۱۵۵۶دان ۱۶۰۳ میلادی ایله کیمی) اوز ماسکلاری دب اولدو. بو دؤورده یومورتا قابیغی نین تۆزوندان، آغ زى (Ağ zəy)، بوراکس، بادام، خشخاش توخومو، سوت، شراب، کره یاغی، میوه و گۆی-گؤیرنتیلردن اولوشان ماسکلار دوزلینیب قوللانیلیردی. یاناقلارلا دوداقلار بویانیب بزنیردی آنجاق گۆز بزى چوخ رنگسيز و گۆزه چارپماز ایدی.

فرانسائین ملکه سی، ماری آنتوانت (۱۷۷۵-د ۱۷۹۳ میلادی ایله کیمی) و فرانسائین بیر چوخ وارلی قادینلاری چیه لک و سوت ایچینه یوینارمیشلار. دوداقلاری ایله یاناقلارینی توند چؤهرایی یا دا نارینجی بویاردیلار. قاشلار فورم وئردیلر آنجاق گۆزلر آبارتیلی بزنمزدی. اوزه ایسه خوش قوخولو توزلار سورتدیلر. بو دؤور آشیری بزنمک دؤورو آدلانیر.

بیرینجی ملکه الیزابت

ماری آنتوانت

انگلیز ملکه سی «ویکتوریا» دؤورونده اوز بزى اؤز چکیجی لیگینی ایتیردی. قادینلار اولدوقجا ساده و بویاسیز ایدیلر و دئیلنلره گۆره قادینلار یاناقلارینی قیرتماقلا، دوداقلارینی ایسه دیشلمکله قیزاردارمیشلار. بو دؤورده بال، یومورتا، سوت، میوه و گۆی - گؤیرنتیلر قاریشیمیندان ماسکلار دوزلدیب اوزه یاخارمیشلار. بو دؤوران بزرک تاریخی نین ان چتین و ان قیسیتلایجی (محدود کننده) سوره سی سایلماقدادیر.

اوروپالی قادينلارين گئيم و بزك
بيچيميني ايلك دفعه اولراق ۱۹۰۰-جو
ايلده «تاج السلطنه»، ناصرالدين شاهين
قیزی دربارا گتيردى. او اؤز زمانه سى نين
آيدين قيزلاريندان و قاجار دؤولتى نى
تنقيد اندنلردن بيرى ايدى. او چاغدا غربى
اؤلکه لرین بزك اورونلرينه ال چاتما
امکانى اولدوقچا قيسيتلى ايدى. سونرالار

ايران لا آوروپانين تجارى ارتباطلارى گليشدیکجه، و ايرانييلارين آوروپايا
گئت-گلي چوخالديقجا غرب اؤلکه لرینين بزك -دوزك طرزى و اورونلرينى
قوللانماق ييزيم ده اؤلکه ده دب اولدو حتى غرب اؤلکه لریندن ده داها آرتيق
ياقینلاشدی. آرتيق طبعی ماده لر دن بزئمک اوچون دئیل، يالئیز جا داوا درمان
کیمی استفاده اولونور.

ايرانين ياخين کئچميشينده بزکله ايلگيلى «يئددى قلم» دئيمى سورکلى
ايشيديلير. دئيلنلره گؤره بو عبارت ايلک دفعه «سمک عيار» کتائيندا^(۱)
گتيريليدير و يئددى قلمدن منظور قادينلارين بزک ملزمه لرینين اجزاسيدير.
بو عبارت بو گون آبارتيلی بزئميش اولان بيريسينه کنایه اولراق دئيلسه ده
گئرچکده بونلاردان عبارتدير:

۱- سورمه (گؤزه و بعضاً قاشا ياخیلان ياغلى توزدور. بو توز فينديق و بادامى
اؤزل بيچيمله يانديرماقدان اله گلر.)

۲- حنا (ساچ، ديرناق و ال -آياغى بوياماق اوچون قوللانيلاردی. درى و
ساجين ساغلامليغيندا مؤثر بير ماده ساييلير.)

۳- کيرشان (اوز دريسيني آغاردان و اوزه ساپ سالمادان اؤنجه ياخارميشلار.)

۴- انليک (قيرمیزی توز ايدى، ياناقلارا آللیق اولراق ياخارميشلار.)

۵- وسمه يانيل (قاشلارى قارالديب توم گورستمک اوچون ياخارميشلار.)

۶- زرک (آلتون رنگده توز ايدى، پارلاق گؤرونسون دئي، درى يه و ساچا
ياخارميشلار.)

۷- خال

«تاريخ راوندی»-ده قادينلارين بزکيه قونوسوندا بئله يازيليدير: «ال و آياقلارين

بویانماسی حنا ایله، اوزون بویانماسی سورمه، وسمه یا نیل، کیرشان (سفیداب)، انلیک (سرخاب) و مین باشقا شی کی قادینی گۆزللشدیرر...» قاجار زامانیدا، ناصرالدین شاهین هله فرنگستانا گتتمه دییی و دربار قادینلارینین غرب گئییمی و بزیی ایله تانیس اولمادیغی چاغدا، حرمسرا قادینلاری ساچلاری و اوزلرینین بزک - دوزگی اوچون دوغال شیلردن استفاده ائدرمیشلر: حنا، همتایت (دمیر جوهری، بیر نوع سنگ آهن) توزو، سورمه، خیاردان دوزلینن لوسیونلار... حتی بعضا بویونلاری و یا قاشلارینین اورتاسینا خال دؤیدوررمیشلر.^(۲)

اندرونی نین قادینلارینی گۆرن «دوستعلی معیر الممالک»، فتحعلیشاه دؤورونون آدلیم رجا لیدان، بئله دئیر: «قادینلار ساچلارینی چین- چین و حلقه- حلقه ائله ییب، لعاب و به دانا ایله آلینلارینا یاپیشدیریردیلار. وسمه یا دا حنا رنگی ایله ائنلی قاشلار یا خیپ بعضاً ده ایکی قاش اورتاسینا بالاجا خال قویوردولار. گۆزلره سورمه یا خیپ اوزلرینه ده انلیک - کیرشان سورتوردولر...»^(۳)

او، توپلوم ایچینده مدلارین دب اولماسینا گۆره بئله یازیر: «...او زامانلار دب اولان مدلار اندرونلار چیخاردی. شهرده کی قادینلار همیشه اورایا گۆز تیکردیلر کی، گۆرسونلر اوردا کیلار نه ائدیر بونلار دا اونلار کیمی ائتسینلر...»^(۴)

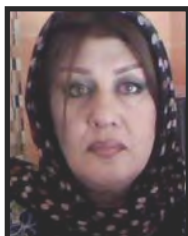
۱۹۲۰- جی ایللرده بزک اورونلری تولید ائدن کرخانالاریندا بیر دئوریم یاراندی و گؤز بزیی اوچون چئشیدلی بویالار، یاناق اوچون آللیقلار و دوداغا دا جوره به جوره روژلار اورتیلدی. اوز دریسی باخیمی اوچون چئشید- چئشید کرملر و لوسیونلار، اونونلا بیرلیکده شامپولارلا ساچ یوموشادیجی و ساچ گوجلندیریجی کرملر بازارا گلدی.

۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ ایللرینده اوروپا مدلاری اؤلکه لرین چوخونو قاپسادی؛ لوسیونلار، کرملر، بزک اورونلری، دری تمیزله ییجیلر بازارلارا آخین ائتدی. ائتلی قاشلار مد اولدو، گؤز اوستو جیزگیسی داها ائتلی و داها گؤزه چارپان اولدو، یاناق و دوداقلاردا ایسه یومشاق آللیق واریدی.

۱۹۷۰- جی ایللردن بزک اورونلری کرخانالاری گئجه و گوندوز بزیی اوچون فرقلی بویالار، ساچ و دری باخیمی، ساغلاملیغی و گؤزلیگی اوچون بیر چوخ بزک اورونلرینی بازارا آغاندیلار، قادینلار ایسه گونو گوندن داها آرتیق بو اورونلرله ایلگیلنمه یه باشلادیلار.

قاینقلار:

- ۱- محمدیان نمینی، مژگان، هفت قلم آرایش لوازم آرایش ایرانیان، مجله ی کتاب ماه هنر، خرداد و تیر ۱۳۸۱، شماره ی ۳۳.
- ۲- صفرزایی، سامان، دختر ناصرالدین شاه پیشگام تغییر لباس زنان قاجار شد، سایت تاریخ ایرانی.
- ۳- آزاد، حسن (۱۳۵۷)، پشت پرده های حرم سرا، انتشارات دیبا، ص ۳۹۵.
- ۴- همان

من و انهم

۱۰- جو بؤلوم

سوسن نواده رضی

نوت: متنده انهنین (عصمت خانیمین) دیلندن یازیلان فولکلور نمونه لری ائله جه ده نوه سیله قارشیلیقلی دیالوگلار، تبریز آغزیلا یازیلیمیشدیر.

رحمتلیک عصمت خانیم نواده رضی مشهور معارفپور حاج محمد آغا و حاج حسین آغا نخجوانی نین باجیسی قیزی ایمیش. او، ۱۲۸۶- جی ایل تبریزده دونیا یا گوز آچمیش و ۱۳۶۱- جی ایلده همین شهرده وفات اتمیشدیر.

یورغان دؤشه ک لری میزی هینقینا- هینقینا صاندیخانادان گتیریب تخته بندین اوستونه آتدیم. اؤز یئرمی سالیب گیردیم آر خام اوسته اوزاندیم. اللریمی باشیمین آلتینا قویوب گوز تیکدیم اؤنومده سرلنن سونسوز کهکشانا. بیر سرین مش تور پرده نی بویان او یانا اسدیر یردی. پرده، هردن گلیب یومشاق- یومشاق سیغاللایاراق اوزومدن کنچیردی. آی، گیم- گیرده، فراجی مؤمئی دیر دئیه سن. باشیمین اوزریندن بیر آز او یانلیقدا، قیمه لره سارماشان مؤوون اوزوم دولو یارپاق- بوداقلاری آراسیندان بویلا نیب آدی- باجی ائله یردی بيله مه. گؤیده مینلرجه اولدوز بیر- بیرینن دیبینده هئی- هئی آچیلیب یومولوردو. هر دن ده بیر اولدوز نم هاردان قیریلیب زو یول دیرک فیشنگ کیمی آخیب گئدیب نم هارالاردا یوخ اولوردو. اولدوز آخاندانهم "تئر بیر آرزى ائله" دئیردی. من ده اننه بونو دئجاق کیریخیب، ال- آیاغیمی ایتیردیم، اولوب قالان آرزو- گوروزلریم ده یادیمدان چیخاردی، میخ مامان کیمی هو یو خوب قالاردیم بیر یاندا! او زمانلار، گنجه واختی گؤیون اوزو قاققارا مخمر کیمی اولاردی، بیر عالم ده اولدوز گورونردی، ائله بیل اووچ- اووچ شوشه مینجیق یادا شار مازی سپمسن گؤیون اوزوننه. ایندی آمما، دئیه سن گؤی ده نساختان دوشوب، رنگی آوازی ییب قاقچیب، یوخسوللاشیب. اوچ جوت- بیر تک

بیلینه - بیلیمه یه پاس باسمیش اولدوزا بنزر کاس بیر شئیلر گؤرونسه ده، بیرى گؤیون بیر بوجاغیندا، او بیرى ایسه ایتین قودوران یئرینده!... ائئنئه، نه ایسه...
هاچاندان - هاچانا انهم ییر- ییغیشدان قورتولوب گلدی. تئوشویوردو،
خیسلیتلی نفسلرینی سایماق اولوردو؛ انهم الدن - دیلدن دوشوب، قوجالیب
آرتیق. آتیشقادا اوتوروب هر زامانکی کیمی ال آتیب موشدویونه بیر پاپریز
تاخیب آلیشدیردی.

-آی اننه، گنجه نین بو واختیندا نه واجیب اولوب آخی سیگار چکیب توسسونو
دولدوروسان بوغازیمیز؟! اؤه هؤ اؤه هؤ... اااا...

آجی - آجی گولومسونوب اؤسگوررک دئدی:

-نه بیلیم بالا! دا بو دا منیم دومو هلو غومدی. هئش من سنه دییرم نیه چیقاقچق
ساققیز چئینیپ دیقه باشی پوفلیب تاققیلدا دیسان؟ آتیم اندامیم تۆکولور بو
زَهَنده ادادان!

دا حق سؤزه نه دئیهدیم آخی؟... خیمیمی چکیب قالدیم باخا- باخا.

انهم قوولو غونو گتیریب اوسگویو چیخاردیب تاخدی ساغ الینین آرابارماغینا،
«گالا بو اینهنی ساپلا، دونووون اته یینی تئر تپچسیم، باشیمیزی آتیب یاتاخ»
دئدی. دوروب اینه سیننی ساپلا یارق سورو شدوم:

- اننه، سنه کیم تیحماخ اؤرگه دیب؟

- بیی! اؤرگتماخ ایستمز کی. قیز اوشاغی ائله گؤز قویار، باخار ننه سینه
اؤرگه شر.

انهمین منه تیکدیگی بوز گولو دُونلار، چیت تونو که تومانلار، چین - چین اتکلر
هم راحت اولاردی هم ده اینده گؤزل - گؤیچک دوراردی. الوان - الوان
چیتدن ائو پالتارلاری تیکردی، قوللارینین آغزینا، یاخاسینا، بعضا ده اته یینه
میشتوات (اؤرتوک و یا جنماز دؤوره سینه تیکیلن تور یا سیرمه جینسیندن اولان
قیطان، نوار) سالاردی. گئیهنین ده، باخانین دا عاغلی گئئردی؛ بئله به هه به هینن
گئیردیم کی اونلاری!

انهمین دامارلاری زول - زول دورموش اللرینه، بارماقلاریندا اینه توتماغینا،
اینهنی پارچایا اینجه - اینجه سوخوب چیخارتماغینا قاتله گؤز قویدوم، من ده
اؤیره نیم دئی.

- اننه!

- هن، ناوار بالاسی؟ گنت باشینی قوی یات گلیم سنه شنگولوم منگولوم نغلی دییم.

- یوخ بالا... دییرم منه بیر-ایکی دانا سؤز اؤرگت من ده اننه اولاندا اؤز اوشاغیما دییم.

- وای سنی یاریمچیلیخ قالمیه سن آروات یاریم! بوسؤزلر هاردان گلیر سنین عغلیوه چوخ ییلمیشین بیرى چوخ ییلمیش؟! ایندیکی بئله دی آش قولاغیوی اؤرگش:

«یاخجی اولاد نئینر دده مالینی، یامان اولاد نئینر دده مالینی»

«قوش دیمدیین ن تله یه دوشر، اینسان دیلین ن»

«کله یینن گلن کوله یینن گئدر»

«آناسینا باخ قیزی نی آل، قیراغینا باخ بئزینی آل»

«اوتان اوتانمازدان، قورخ قورخمازدان»

«یامان آروات، یامان قونشو، یامان آت/ بیرین بوشا، بیرین بوشلا، بیرین سات»

«دیرییه های وئرن اول، اؤلویه پای وئرن»

«اوجوز اتین شورباسی اولماز»

«ات ییین قوش دیمدیین ن بللی اولار»

«پ...خ یییه نین قاشیغی بئلینده اولار»

«تویوخ یومورتاسینا گؤره قیققیلدار»

انهم ائله بیر اوجدان دئییردی، دورماق ییلمیردی، دور دورماسایدین سحره جان باخ آردی کسيلمه دن بیر قورانلیق مثل دئیردی.

- آی اننه، بیاخ هارا گتتدین، من نن اکیلدین؟ نیه بیردن بیره یوخ اولدون؟

- من..؟ هن، گتتدیم سونا مامانی گؤرم. گلیمشدی زن عمین گيله.

- سونا ماما کیمدی؟

- سونا مامادی دا... سنی او توتوب.

گؤزلریم بیردن چیخدی تپه مه:

- هاردان توتوب منی؟

انهم کئچیندی گولمکدن! «بؤیویه سن بيله سن هاردان توتوب» دئدی.

- آلاسه اونون ایشین راس گتیین. مامانیوی دا او توتوب. بیزیم دؤره ده چوخ

آدامین اوشاغین ائله او توتوبدی. چوخ قاییلیدی، چوخ قاییل. سونا ماما گلیب

اوشاغي توتوب راحتدار، زاهيني راحتدار، چيخار گنڊر. سورا دا بير دفعه گليب باش چكر سانجي داواسيننان زاتدان وئرر. قديم اينديكي راحتديخ يوخيدى كى. دئيسن بس قديم اينديكي كيمين ايديسي؟! زاهى يازيخ سانجيدان قيوريلاردى آچيلاردى، «بالا ائله اولار، ائله اولار...» دئيرديلر.

-اوشاغي هاردان توتار؟ نه جور توتار انه؟

- دا بيلميرم واللاه، چوخ دا هر شئين ديينه گنتمز آدام. اولارى دا بؤويه سن بيله سن اؤزون.

«توماق» كلمه سى فيكرىمى پريشان ائديردى. آخى دوشن بير شئى توتارلار.

گوره سن من هاردان دوشورموشم كى سونا ماما گليب توتوب؟!

- انه من دوشوردوم؟ سونا ماما هاردان بيلدى من دوشورم؟ به سن نيه توتمادين؟

انه ائله بيل هئچ اثشيمه دى من نه سوروشدوم، سايماز جاسينا سؤزونون داليسيني توتدو:

- سونا ماما اثرمنى دى هااا. آغ باش، گولر اوز بير خانيم دى. «لحله» آعزينا ائوى وار. بير گون چوخدانان گتديم باشينا كى: «آى سونا ماما، باشوا دولانيم، وختيم ننگچيب، اوشاعيم كيچيحدى». اثرمنى لهجه سى نن: «نه ايش چيخارديسان گننه» دئدى بيله مه.

آغ تميز پالتار گئير، باشين دا دالدان باغلار هميشه. ائولره گنديب اوشاق توتار، ايشينده بتر حاذيق دى. مطبينه گتسن ايكي-اوش تومن آلا، ائوه گلنده بئش تومن. يالوارديم بيله سينه: «آى سونا ماما، نه دئسن وئره جام!»

-«آخى گوناهدى، گوناهدى» دئدى.

تعريفله لر بير دفعه گنجه ياريسى ماشين توتور گندير بير ائوده زاهيني دوغوزدورماغا، ايشى قورتولاننان سورا، گلير شوفره دئير: «يائيندا اون تومن پولون وار؟»، او دا: «هن واردى» دئير. اون تومن ائله چوخ پول دى. پولو آليز آپاير وئرير زاهى نين ارينه، دئير:

-«بونون يئمه گينه- ايشمه گينه امللى باشلى يئيشرسن. قووه لى شئى لر آليب يئديررسن جانينا چيرگ اولسون.»

گورور چوخ كاسييدىلا، هئچ اوشاق توماغا دا پول آلمير.

اوشاق عاگليم لا سونا مامانى تحسين ائديب، بؤيوينده من ده اوجور اولاجام

دئدیم اؤز- اؤزومه.

- اننه!..... باخ آی نه گؤزلدی، گیم- گیرده دی بالا..

- یاخجی، دا گؤزوو زیلله مه آيا، آی آدمی چکر.

- هارا چکر؟ نه جور چکر؟! - سوروشدوم قورخا- قورخا.

- دا نه بیلیم، قدیم ن بئله دیه للر...

من نیگران باخیشلاریمی آیدان چکدیم و او گون- بو گون دور اننه من
سؤزو قالب قولاغیمدا، دولون آيا چوخ باخمارام.

قیسیدیم اننه نین دیینه، اننه اؤزو ده بیلدی کی بارا قویودور. منی باسیب
باغرینا فیکریمی یوزدورماق او چون دئدی:

- گه سنه بیر نغیل دئییم: «بیر ائوده نئچه اوشاق واریدی. بیرى چوخ تئبل ایدی.
اوغول دو گؤر یاغیر یا کسب؟» - دئسیدین بیله سینه، الینی چکردی پیشیگین
کوره یینه، یاش اولماسایدی، «یووو یاغیر» دئردی!

«دور اوغلان باتمان داشین وئر منه» دئسیدین، «گالا! بو پیشیچ دوز ائله بیر
باتماندی»، دئردی!

«دو بیر ایچیم سو گتی منه» دئنده، دئردی: «ااااا... هر ایشی من گؤردوم، دور
بیر ایشی ده اؤزون گؤر داااا!»

ایکیمیز ده قیققیلدانا- قیققیلدانا گولدوک، آخی گئجه یدی، قونشولارا
گئردی سسیمیز.

- گؤزلرینی یوم سنه قدیم لردن دئییم.

گؤزلریمی یالاننان یومدوم، آما باجاسیندان گؤزوم ساتاشدی اننه نین سو
گوودوشونا. سو گوودوشو ساخسیدان اولاردی. یا آغ اولاردی یا دا قیرمیزی.

یای گئجه لری انهم همیشه اونو قویاردی باشیمیز اوسته. ائله سرین ساخلاردی
کی سویو... دوروب بیر- ایکی قورتوم ایچدیم، انهم «یئزیده لعنت» دئدی. سو

ایچنده هئچ بونو اونو تمازدی انهم. من اوندا بیلمزیم یئزید کیم دیر، نه چی دیر،
هانسی حامامدا فیطه دیشر، ائله من ده قاریشیب انهمه یئزیدی قارقیش ائلردیم.

- جانیم سنه دئسین، قدیم حیه طیمیزین او باشیندا چؤرح میپاغیمیز واریدی.
بئش نفر گلردی، بیرى یاپاردی، بیرى کوندلردی، اوچو ده آچاردی. گونده

۳۰ باتمان خمیر ائلردیلر. بیز اوش گون پیشیتدیردوخ. بیر نفر چؤره یی یئربه یئر
ائله ییب ییغیشدیراردی. یانی سرردی، قوروداردی، ییغاردی یئرینه. بو باشدا

پیشیردیلە، او باشدا زئرزمی یه قویاردیلا. زئرزمیده مخصوص تخته‌بت (بند) قویاردیلا، ائشیگه ده پنجره‌سی اولاردی کی، شئح اولماسین. تختین قیش لارینا چۆل تیکانی باغلاردیلا سیچان چیخا ییلمه‌سین. اول جان ساجین اوستونده چۆرح پیشیردیلە، اونا ساج چۆره‌یی دئیردیلە. ساج چۆره‌یی نین دۆت-بئشینە یاغ ویراردیلا صوبحانیه ییباخ تازا به تازا، ایسی-ایسی...
گۆزلریم یاواش - یاواش قیزیشردی. یوخویلا آییقلیق آراسیندا اننه‌نین دئدیکلرینی تجسسوم ائلیردیم خیالیمدا.

- اننه ساج نه‌دی؟

- ساج دمیردن، بئله بیر گیرده، پایالی، مئثمئی یه بنزر اولاردی. بئنا گلیب تارما باغلاردی، تارما دا ایسیسینی - توسسونو چکیب آپاراردی.

- اننه آی آدمی هارا چکیب آپارار؟

- دده‌وای! سۆزوم گه گیر آعزیم.

اننه یننه منیم فیکریمی جایدیرماق اوچون سۆزو دیشیب دئدی:

- تاپ بو نه‌دی تاپاباجا، قولاخلاری یاپاباجا، گۆزلری پییالاجا.

- دوده‌دی.

- بیر آعاجیم وار، اون ایکی بو تاغی / هر بو تاغی نین اوتوز یر پاغی / هر یر پاغین بیر اوزو قره بیر اوزو آغ.

- ایل، آیلار، گئجه، گونوز.

- بیر قیزیل او کوزوم وار / هاردا یاتسا اوت بیتمز

- اود (آتش)

بیری گئندر گلمز / بیری یاتار دورماز

- توستو، کول

قنده اوخشار دادی یوخ / گۆیده گزر قانادی یوخ

- قار

بوستاندا وار بیر آروات / پالتار گئیب قات با قات

- یر پاق کلم

یئر آلتیندا ساری بیزو

- یئر کۆکی

- یانامیه سن قیسیز! به سن ائله هاممیسینی باشاریسان. دی گۆزلرینی یوم یات!

گۆز لیریم یومولویدو، ایسته سم ده آچیلمیردی... آما انه نین حمدی سوره لرینی
اٹشیدیردیم هله...

گوپ... گوپ... گوپ...
گوپولتو سسینه آییلدیم. گون گلمیشدی گؤیون اورتاسینا. ائودن های - کولک
سس لری گلیردی. دوروب گۆزلریمی اووشدورا - اووشدورا ائندیم حیطه.
زوبئیده خانیم گلمیشدی، آناملای بیرلیکده پالتار یووردولار. ایکی هفته دن بیر
زوبئیده خانیم گلردی پالتار یوماغا. پالتار یووان گون ائویمیزین آلتی اوستونه
گلردی. ایکی - اوچ دانا تئشه پالتارلاری ایسلاداردیلار، نم نئچه دانا میس جام
دوزردیلر حیطین آراسینا. بوردان اورا، اوردان بورا شریٹ چکر دیلر. چایدان
- چایدان سو قیزدیرادیلار، بیر یوواردی، بیر پسابین آلاردی، بیر
سوا چکیب پاکلاردی، بیر سیخیب سیلکیب آساردی شریته. بیر ویریم -
شیپیلداق سالیناردی کی گل گۆره سن!

انه او باشد، گیللا آغاچی نین آلتیندا پالاز سالیب اوتورموشدو ات دؤیوردو
دیه کده. اوجا سلام وئریب، گندیب قیسیلدیم انه نین بؤیرونه.
- انه، حیوان زوبئیده خانیم چوخ یورولور هاللا.

- نه یورولماسی، شاهگونودی. قدیم بئله دیردی کی. اوندکی آبیاریمیز
یوخیدی، حیه طده قیرنا یوخیدی آپاراردی چشمه ده سوا چکیب گتیردی
اسکیلری. قیشین شخته سینده، توپورجک گؤیده دوناردی، نوودانلاردان
قیروو آسلاناردی، چشمه دن قئینده اللری جیریق جیریق اولاردی. اوشاغین
اسکیلرینی، موشامباسینی، نمنه کی دیشمیشدوخ ییغاردیخ پوتدوغا، پیلاستیخ
زات یوخیدی اوندا. ایکی دانا دا مراغا صابینی قویاردیخ، آیری صابین فاب
زات دا اولمازدی او زمان، «سن آلاله زوبئیده خانیم ساری بئرلرین چشمه ده
صابینان سورت تمیز یو»، دئیردیخ. سورا دا یودوخلارینی گتیردی: «سریم
یا گندیم؟»

«زوبئیده خانیم الیمده ایشیم وار الیوه قوربان سر گئت»، یا دا «قوی گئت اؤزوم
سررم» دئیردوخ.

قدیم سردابا واریدی، اون پیلله، نه بیلیم اون ایکی پیلله یئشردیخ سویو دولدوراردیخ گتیریب ایشله دردییخ. آی موصوبت چکردوخ. انه قدیملردن دئییب اتی دؤیوردو دیکده. بیر آز دا ائله بیل حیرصینی سویودوردو، نه بیلیم چتینلیکلرین انتقامینی آلیرمیش کیمی وار گوجویله دیکک دسته سینی قالدیریب ائندیریب چیرپیردی دیبه یین ایچینه. دیکک، آغاجین کؤتویوندن دوزلردی. کؤتویون آراسینی اودایله یاندرارادیلار، چوخورلاشاردی. سونرا او چوخور یئری سورتوب - سورتوب تمیزلردیلر، آغاباغ اولاردی. دیکک دسته سی ده داشدان اولاردی، اتی دؤیه نه جن آدم بیلکدن دوشردی. انه اتی اوقدر دیبه حده دؤیردی - دؤیردی ات قووه لنردی. سورا دا پیشمیش لپهنی دؤیردی.

«بیر ایکی نلبکی
اوش دؤؤت قاپینی اؤت
بئش آلتی، سموار آلتی
یئددی سککیز فیرنگیز
دوققوز اون، قیرمیزی دون
اون بیر اون ایکی، اثرمنی بؤرکی...»

قیزلارین اویناماق سسی، گولوشوب میرتداشما سسی گلیردی کوچه دن.
«قارقا دئیر قار / قجله دئیر زهریمار / سئرچه دئیر سنه نه وار!»
من ده دورودوم چای - چؤرگیمی یئیب چیخام کوچه یه، بیردن هارای - بیداد قالخدی. اوغلانلارین باغیرتسی، هوووی - هووووی هوولاملاری، او جادان - او جادان فیشقا سسلری گلدی. دورودوم قاجدیم قاپیا. نامردین اوغللاری... یئنه ده دلی جاوادین قوپالاغین کؤتورموشدولر. داشا باسیب بیله سینی اله سالیب گولوردولر. دلی جاواد دا قوللارینی اوز - گؤزونه، باشینا حایل ائله ییب قاقچیردی اونلارین لیندن. آرادا دا دؤنوب اونلاری یامانلا ییب «وورماین کؤپه ی اوشاغلاری، نیه داش آتیسیز...» دئییه باغیریردی. داشلار یازیغین او یان - بویانینا دئیردی، آما اوشاقلارلا اوینورموش کیمی، بیر تهر خوشو دا گلیردی سانکی. او یامانلادیقجا، اوغلانلار لاپ بترله دیردیلر.
- انه ... انه گه... گه... گه قویما... دلی جاوادی ووروللا... تئزول گه...

انە دىك دوروب گلمك ايستەدى، ھەم آياقلارنى ياتىشىدى، ھەم دە بىل
بوخونۇ قورۇموشدۇ...

-ئايۋاي... تىزول انە، ايندى دلى جاۋادى اۋلدورەلەر گە ە ە ە...

- گۇنۇ قىيىمدى، ايت جانى وار، قوخما اۋلەر!

انە قاپى يا گلىنچە مەن يارىجان اولدوم.

«توۋو اوزوزە گلىسەن! تاى-توشوزدى بو؟ اۋلوب ارييب اوتانمىسەن؟»

چىمخىرارق انەم چىخدى قاپىيا.

بىردەن بىرە دئەسەن قورباغا گۇلۇنە داش آتدىلەر. دلى جاۋاد گلىب سىغىندى

بىزىم قاپىيا، اوغلانلار دا بىر بىر ج-نەن دىيەنە ر- (جىرماق) قويوب سوزولوب

اكيلىلەر.

حىۋان دلى جاۋاد، پالتارلارنى جىرىق- جىرىق اولموشدۇ، آلىندەن دا بى

جىقلىقلى قان گلىردى.

- قاچ او آفتافانى حوزدان دولدور گتى بورا اوز گۇزۇنە سو آختىسەن. -دئدى

انەم.

دلى جاۋاد اوچا بويلو، گۇدەلى بىر كىشى ايدى. نە بىلىم ۳۰ ياشى زادى

اولاردى. باشى بدىنە گۇرە بىر آز بالاچايدى. دئىردىلەر چوخ دۇولتلى بىر

عايلەنەن اوغلويموش. قارداشى گۇروب بونون عاغلى يوخدور ددە مالىسىنى

يىيىمىش. ھەر كىم ھاردا اونو گۇرسەيدى، بالالى- بۇيوكلو اونو داشا باساردى.

او ايسە فقط اونلارەن ايلەن قايچىب جانىنى قورتارماق اىستردى.

سو يو تۇكۇم ال- اوزونو بىر شىختا لىلىخلايدى. ائلە فاغىر- فاغىر باخىردى كى

گۇزلىرەمە.

- اوتو بوردا دوۋار دىيىندە گئىدەم سەن يىماخ گتىرىم. دئدى انەم.

چۇمبەلىب اوتوردو دوۋار دىيىندە. مەنە باخىب گولۇمسونوردو. مەصۇمچا

گولۇشو واريدى دوداقلارەندا. اوشاق باخىشىنا داھا چوخ بىزىردى باخىشى.

- نە يو مولوب اوغلانلارنى وورموسان؟ سەن دە اولارا داش آت قاشىنىنا!-

دئدىم

- يوۋوۋو جاۋاد پىس اوغلان دىيى، جاۋاد دلى دىيى كى داش آتسەن!- دئدى،

بالاچا بىر اوشاق لىنى ايلە.

انەم دونن گىنچەدن قالمىش دويو خوروشون آرتىغىنى قىزدىرىب ايكى پارچا

كوكه ايله بير جينقو كاسادا گتيريب وئردى دلى جاوادين اليه، او دا پيلو خوروشو چؤر كله بورمالادى، آجليقدان قورتولموش بير اوژ كيمي ييلميردى آغزينا يئسين يا بورنونا... دوزون دئسم، من ايندى ده باش تاپميرام نيه اونا دلى دئيرديلر، منجه اونا داش آتان لارا دلى دئمك داها دوغرو اولاردى. انه گليب اوتوردو گينه ده ديك باشيندا. «قاپنى ايشكيلله گل ايچرى» دئدى منه ده.

من ائوه گللك ايستميرديم. ايستيرديم دلى جاوادا باخام. اونون اдалارى خوشوما گليردى. انهم منى ياخشى تانيردى، دئدى:
- قاش گه سنه ماللا نصرالدين نغلى دئيم.
قاپنى ايشكيلله ييب گليب اوتدوم انهنين يانيندا.
- هن، دئنه گؤراخ!
- بير گون ماللانين آروادى قوناخ گئديرميش. گؤتورر پنىرى قويار صانديغا آغزينا دا قيفيل ويرار.
- نيه؟

- نه بولوم، لايد ماللا قارينئيميش. اذان اولار، ماللانين آروادى قئيدر گؤرر ماللانين الينده بير پارچا چؤرح، هئى قوپاردير سورتور قيفيلا قويور آغزينا. سوروشار: «نه قئيريسن؟»، ماللا دئير: «هئچ نه، قيفيل چؤرح يئيرم!» ماللانين آروادى بير بو عما چيخارديب دئير: «ائوين تيكيلمه سين آى باشى خئيرلى، بير گون ياوان چؤرح يئيه ييلميسن؟!»

ایکیمیز ده گولدووک. «یازیخ ماللا» دئدیم.

- بیر گون ده، ماللا اوتوروب دوروب ایکی ایاغینی بیر باشماغا سوخموشدی
کی، گوره سن آدام او نوودانین باشینا چیخسا نولار؟
آروادی دا دئیر نولاجاخ، آدام دوشر قول- قیچی سینار، قانینا قلتان اولار.
آما گینه ده ماللا ال چحمیب هر گون نوودانا باخیب حسرتین دئیردی: «بیر
او نوودانین باشینا چیخسایدیم!»

بیر گون ماللانین آروادی چخیب گندر مرثیه، قاش قرالان واخت گلر گورر
ماللا حیطده ییخیلب نوودانین آعزیندا قانینا بله شیب زاریلدیر. دئیر: «واخسئی
کیشی! آخیره داشی سالدین باشیوا؟ به دئمه دیم ییخیلاسان قول - قیچین
سینار؟» ماللا دئیر: «اوسسون آروات، عوضینده نوودان مشقیندن دوشدوم!»
«نوودان مشقیندن دوشمک» ایندی ده بیر دئیم اولاراق ائل آراسیندا
ایشلنمکده دیر.

انه ات دؤیمکدن قورتولدی، بیر - ییغیش ائله ییب میپاغا گتدی. من
پالازی بوکوب ویردیم قولتوغوما، سیرتیق پیشیک کیمی انهنین ال - آیاغینا
دولاشاراق، کؤلگه کیمی دیینجه گتدیم. یومورتا گتیردی، اون گتیردی،
زریش، گیرده کان، قاخ، قوری گیلنار، سوغان قوورولوسو، خئیلک ادووا
فیلان... خلاصه نم نققده ملزمه گتیردی کوفته نین ایچینه قویوب کوفته لری
سالسین.

- ساری کؤکوموز قورتولوب، تنز قاچ دربت باشینان آل گه.

- ساری کؤحسوز اولماز؟

انه بورنونو یئلله ندیریپ بیر باخدی اوزومه، من ده تکلیفیمی بیلدیم!
مامانیمنان پول آلیب دوشدوم یولا. گون اورتایا آزقالیردی. بو واختلار کوچه میز
خلوتلشردی. انه دئیردی چیخما جویوت توتار، آما ایشی دوشنده بیلیمیر نیه
جویوت - مویوتدن قورخوتمازدی! بیر قونشوموز واریدی دؤحتور ایدی.
آروادی دا خاربیجه لی ایدی. باخدیم گوردوم قاپیلاری اؤرتولودو. دؤحتور
گیلین این - باشلاری، گؤتور- قویلاری بیزلردن فرقلی ایدی. نیه گیزله دیم،
هردن قاپی نین چاتداغیندان زادینددان گودردیم اونلاری! دؤحتورون قیزنین
بالاجا قوزویا بنزر بیر ایتی واریدی. بوی بوخونو بالاجا اولسا دا هورنده کره نئی
کیمین گوبود سس چیخاردی بيله سیندن. اونو هوردورمگه جانیم جیجیشردی!

آدامنان چوخ بيلردى كۆپئىولى! گىتىدىم قاپىدان بويلانام ايتى كوشقوردام،
 ائله بئله ميرتىندان اۋتورا! آلتى يىتدى قاپى اويانلىق، گۆردوم چوخلو آدام
 يىغىشىپ، ايتى اۋتوروب احتياطلا ازدحاما ياخىنلاشدىم. سس صدا يوخىدى،
 آما بئش آلتى نفر هئرومپا كىشى، گۆزلىرىندە قارا گۆزلۈك اردشير گىلىن
 قاپسىندا گىت - گل ائلىردىلر. چوخ مشكوك گۆرونوردولر. پىچىلداشيب
 سس - سمىرسىز هئى ائوه گىرىپ چىخىردىلار. قورخىدوم. قورخومدان چىشىم
 گىلدى. سوزولوب حاج فرج گىلىن بالاجا دالانىدا گىزلىنپ اىزلەدىم. بىر آندا
 گۆردوم كىشىلردن ايكىسى اردشيرين او قول - بو قولوندا ياپىشىپ ائودن
 چىخارتدىلار و زورلا قاپى آغزىندا ساخلادىقلارى ماشىنا تىمك اىستىرلر.
 اردشير دىرنىردى. من بويلانمىشىدىم باخىردىم. اردشيرين گۆزو گۆزومه
 ساتاشدى. او كۆورلدى. من اور كلندىم. جىنقىرىمى دا چىخارتمادىم. الىمدن
 هئىچ نه گلمىردى. باخىشىملا اونا «باغىشلا» دئدىم. او ايسه، گولومسونن كىمى
 اولدو، باخىشى ايله «اولسون عىبى يوخدور» دئدى سانكى منە. اردشيرين
 باخىشىندا اومود وارىدى، دىرنىچ وارىدى، گۆزل بىر عىناد وارىدى... قارانلىقلار
 قارشى آيدىن بىر ايشىق وارىدى...

اردشيرى آپاردىلار.
 من او گىتجە، اردشيرين منە وئردىگى «ماهى سياه كوچولو» نو بىر داها او خودوم
 و سانىرام او گىتجە، همن او گىتجە من بۇيودوم.

قاجار دورونده قيزلارين كينى

چئوين: سوسن نوادهى رضى

قاجار زمانى نين توپلوموندا، قيزلارين اوشاقلق چاغى ايله اره گئتمك چاغى آراسيندا ائله بير آرا اولمازميش. معمولاً قيزلار، يئددى ياشلا اون اوچ ياش آراسيندا اره گئدرديلر.

اقتصادى باغميسيزلاشماق، او گونون قيزلارينين داها تتر يئيشمهسى، و ناخوشلوقلارين يايقىلىغى اوزوندن عؤمور اورتالاماسى نين دوشوك اولماسى بو اثرته لنميش ائوليكلرين سببلى كيمي سايلا بيلر. قيزلار و اوغلانلار

گله جك حيات يولداشلارينين سئچيمينده هئچ بير اختيار صاحبي دئييلديلر. ائولى ليگين ان ياقين شكلى دايمي عقد ايدى.

ائوليكين ياقين بيچيملريندن بيرى ايسه، آنلاشما و يازيلاشمالار اساسيندا قيز يا دا قادينلارى صيغه ائلمك، يا خود موقت ائوليكلر ايدى. يوخسوللوق يا دا مالى دورومون سيختيلى اولماسى سبب اولوردو عايله لر اوز قيزلارينين موقت ائوليكلى

ایله راضیلاشسینلار. قادینلاری
صیغه ائلمک توپلومداکی تۆره لر
گۆره قبول اولاسی ایدی و صیغه
اولموش قادینلار، سۆزلشمه
(قرارداد) بیتدیکدن سونرا
چتینلیکسیزین باشقا بیرسی نین
دائمی عقدینه گله بیلردیلر.
اؤللی لیگین باشقا بیر بیچیمی
ایسه، ساواشلاردا اسیر توتولان،
چالینتی اولان یا دا کۆله تجارتی
واسطه سیله ساتیلان قیز-
قادینلاری قاپسایردی.

چوخ آروادلیلق سیستمی، شهرلرده نجیب زاده لر مخصوص ایدی، آنجاق
ایالتلرده ده یاقین ساییلردی. بلوچ ائلاتلاریندا، یوخسول کیشیلر بيله بعضا
سکگیز دانا آرواد آلامیشلار. ندنی ده بو ایدی کی، ائلاتلاردا آروادین هم
ار اوچون هئچ خرجی یوخ ایدی، هم ده وئریملی بیر اورتیجی ساییلردیلار
عایله اوچون.

قاجار دورونده مرسوم اولان کبین نه ایمیش؟

قاجار دورونون اورتالاریندان عایله لر نقد آلینان «سوت پولو» نون یئرینه،
قیزلارینین کینلرینی چوخالتماغا اوستونلوک وئرمگه باشلادیلار. سوت
پولونون آزالماسی و کینلرین داها اؤنمسه نیب چوخالماسینی قاجار دورونون
تاریخینده آراشدیریب تاپمالی. بو دورده جماعات ایکی بویوتدا دیشیلیمکده
ایدیلر؛ بیری ساوادین یاقینلاشماسی و معلوماتلی روحانیلرین چوخالماسی

ایدی، ایکنجیسی ده جماعتین باشقا کولتورلرله تانیشپ، عثمانلی، عرب و حتی غربی اؤلکه لرله ایلشکی قورماسی ایدی.

یوز ایل بوندان قاباق، بیر اورتا دوروملو شهرلی گلینین کینین نین نچه اولدوغونو مارق ائدیرسینیزسه، گؤزلرینیزی یومون، اؤزونوزو تخته معجرلی قدیم بیر ائوده تصور ائله یین؛ دوواریلاری سوواقدان اولان یئکه حیطلی بیر ائوین تنه یسی زیم به زیم قوناق دیر. بو گون سؤز دانیشما گونودور. بوتون سؤزلر دانیشیلیب هر موضوعدا آنلاشیلیب، ایندی ایسه کینین کاغذا کؤچورمک واختیدیر. قیز ائوی آدام گؤندریب حاج ممد آغا اصفهانلی گلکین هم قیز اوغلانی بیرى بیرینه محرم ائله سین هم ده ساوالدی اولدوغو اوچون سؤز لشمه نین اوزونو یاز سین. حاج ممد آغا بئله یازیر: «بسمه تعالی/ آلاهیمن آدیله/ پیغمبر صلوات الله علیه و آله-ین یادیله/ و ولی عصر عجل الله تعالا فرجه-ون تاییداتی ایله/ بو کاغذ گلینین آتاسی، جناب کربلایی رضا گیوه دوز(او زمان گلینین آدینی سؤز لشمه ده یازماق دب دئییلدی) و کوره کین، جعفر علی بزازباشی نین آتاسی، جناب حاج رضا بزازباشی نین آراسیندا باغلانان بیر سؤز لشمه دیر. قبول اولونان کین بوندان عبارت دیر: بیر جلد کلام الله مجید، بیر جام آینا، بیر جوت لاله، اوچ دست پالتار، بیر پنج تن عقیق، بیر مرتضی علی^(ع)ین شمایل، و ۱۰۰ تومن پول مشمول ذمه دیر. آلاهی مبارک ائله سین انشاء الله؛ شوال ۱۳۲۹ هجری قمری».

الته بو کین قاجار دورونده اورتا صنیفدان، الی آغزینا یئتیشن عایله لرین سؤز لشمه سیدیر یوخسا آتاسی فهله یا دا حامبال اولان بیر قیزین کینین چوخ چوخ بوندان آز اولاردی. ایندیهسه، نئجه دوران دؤنوب دبلر، عنعنلر، گلنک و گوره نکلر بو قدر دییشیلیب، بونلاری سوسیولوقلار و توپلونم بیلیم اوزمانلاری آراشدیریپ جوابلامالیدیرلار.

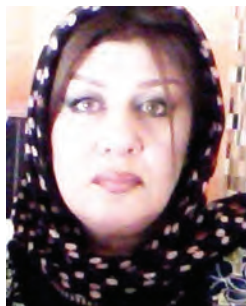
وار- دولتلی قیزلارین کیینلری نئجه اولارمیش؟

اوچ پارچا کند، فلان یئرده، اشرفیلی قیزیل بیر کمر، جواهر نشان نیمتاج، اون دست فرنگی پالتار، بوندان علاوه، اوغلان ۶ مین تومن سوت پولو وئرمگی ده بویونا آلیب.

قاجار دورانیندا بیر آرواد اریندن نفقه آلماق، اخلاقی انحرافلار، یا دا جینسی اقتدارسیزلیق کیمی خاص دوروملاردا بوشانماق ایسته سیدی، اوشاقلارین آتالاری ایله قالما و کیین وئرمه سورونلاری ارلری آرواد بوشامقدان واز کئچدیرردی.

اویونلار و اویونجاقلار

سوسن نوادهی رضی

قازیتیلاردا چیخان اویونجاقلار

من بونا اینانیرام کی، بوتون تاریخ بویو اوشاقلار اوینارمیشلار و چوخ اوزاق زامانلاردان بری لاپ ائله گونوموزده کی کیمی، اوشاقلارین دورلو- دورلو اویونلاری و اونلارا گۆره ده اویونجاقلاری واریمیش.

بعضاً قازیتیلاردا تورپاغین باغیرندان ائله شئیر چیخیب کی، نه مقبره لرده تاپیلیب نه ده یازیسی فلانی اولوب، بو اوزدن ده نه اؤزونه گۆره بیر کیملیک قازانیب، نه ده دوزلدیکلرینین ندنی آچیقلائیپ. بونلار، اوزرینده اوشاقینا ناخیشلاری اولان، اویونجاقلار اولدوقلاری سانیلان، کیچیک بویوتلاردا دوزلمیش اشیالاردیرلار. بو یاپیتلار سایجا آز دا دئیرلر؛ ساخسیدان ناشیجاسینا دوزلمیش

بیر چوخ کیچیک اشیلار، گیلدن و متالدان دوزلمیش بالاجا انسان و حیوان هیکلرلی، تکرلی هیکلر، بالاسینی قوینونا آلمیش آنا هیکل جیکلری، هابئله اوزون لولوکلو قبالار (امزیک کیمی)، چاخچاخی و... بونلارین هامیسی اوشاقلارین زامانا و دوروما گۆره اویونجاقلارینی بیزلره آنیمساتماقدادیرلار. اما حقیقت بودور کی، اسکی دورلرده کی اویونلار و اویونجاقلارا گۆره آپاریلان آراشدیرمالار اولدوقجا آزدیر.

اسکی بیر چاخچا

بو اؤرنک بؤیوک اولاسیلیقلا بیر اوشاق اویونجاغی، یا دا بیر اوشاق دوموهلویو آراجیدیر. ساخسی و مثالدان دوزهنیلیمیش چاخچاخی یا بنزهین بو نسنهین تایی بیر چوخ سایدا شوش شهرینده قازینتلاردا تاپیلیمشdır. بونلارین اویونجاقل اولدوقدان باشقا بیر ایشه یارادیقلاری سانلیمیر. بویو ۱۲ سانتیمتر اولان بو نسنه اوچ یا دا دۆرد مین ایل بوندان ارنجهیه عایدیر (میلاددان اؤنجه ایکینجی مین ایللیگین سونو و بیرینجی مین ایللیگین اوللری).

بو هیکل جیکلردن بیر چوخ سایدا نه مزارلاردان تاپیلیب نه ده مقدس یئرلردن. بو اوزدن ده اونلارین اویونجاقل اولدوققلاری اولاسیلیغی آغیر باسماقدادیر. کئچمیشی دۆرد مین ایله قدر اوزانان بو تونجبدن حیوان هیکل جیکلری لرستاندا کشف اولونوبدور.

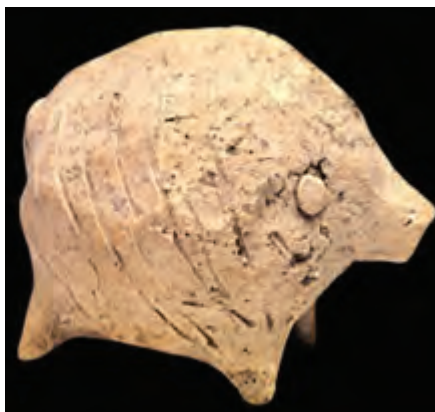

بو ساياق ھيكل جيكلر گونوموزده كى ماشينلارى و دورد تكريلرى آنيمساديير. اوشاقلار تكرلى اويونجاقلارى حركت ائتديرينجه حرڪ و ترپه نيم قاوراملارينى داها چوخ تجروبه ائديرلر. مارليكه ده كشف اولونان ساخسيدان، متالدان و تونجدن دوزلن

متحرڪ ھيكل جيكلر اوچ مين ايل بوندان اؤنجه (ميلاددان اؤنجه بيرينجى مين ايلليك) ايرانين قوزئينده ياقين ايميش. بو اؤرنكلرين بنزرى ايسه، مصر و يونان موزهلرينده «اوشاقلارا اؤزل اشيلار» مجموعه سينده سرگيلنميشدير.

شوش شهرينده تاپيلان بو گؤزل اؤرنك ساسانى دورونه عايددير. جامدان دوزلميش بو ھيكل جيگين بويو ساده جه ۷/۱ سانتيمتر دير. بو ياپيتين اويونجاقل اولدوغو ظن ائديلير.

شوش شهرينده تاپيلان بو ساخسى بؤيوك احتمال ايله حيوان ھيكل جيگى شكلينده بير چشيد چاخچاخادير. بويو ۵/۳

سانتيمتردير و ايلامى دورونه (اوچ يا دا دورد مين ايل بوندان اؤنجه) عايددير.

بالالى بۇيوكلو، هر بويىدا ساخسى قومومالار ايرانين هر بۇلگه سينده تاپيليدير. كرمانشاهدا تاپيلميش اولان و بويو ۱۲ سانتيمتر اولان بو قومومانين تاريخي دۇردمين ايل بوندان اۇنجه يه يئيشير. بو قومومانين چوخ كيچيك

اولدوغو اوچون اونون بير اوشاغا عايد اولدوغو سزيلمكده دير.

كيچيك بو يوتلاردا گوموش اوزرينده حك اولونموش اولدوقچا ساده بير آدام ناخيشى (۴/۳ سانتيمتر). بو ياپيتين اوينجاق اولاراق بير اوشاغن دوموهلوگو اولدوغو سزيليير. بو ياپيتين بير مزاردان يا بير تاپيناقدان چيخماديغيندان دولايي بير اوينجاق اولدوغو سترگيسي داها گوجلو گلير نظره. لرستاندان

كشف اولونان بو پلاك ۲۶۰۰-۲۷۰۰ ايل بوندان اۇنجه يه عايددير.

گنجه مشقى

بو لوحلردن بير چوخ سايدا شوش شهرينده الده اولونوبدور. اوشاقلارا

اؤيره تيم اوچون قوللانيلديغي سانيلير. قطرو ۸/۳ سانتيمتر و قديملي دۇرد مين ايلليك اولان بو گيلدن لوحون اوزرينده سومرى ميخى خط ايله يازى قازيليدير. گونوموزدن دنياين بعضى اؤيرديم مركزلرينده اؤيرنجيلره اسكى خطلرى اؤيرتمك اوچون بو يۇتتمدن استفاده ائديليير.

گئڭچك ياشامدا اويونلار و اويونجاقلارين رولو و ائتكيسي

اوشاقلق دنياسى نين لاپ گؤزه گليم جيلوه سى اويونلاردير. جوره به جوره اويناماقلارلا اوشاقلارين يوشاق، دورو حسلرى چيچكله نيب گليشير، ذهنلى آچيلىب بسله نير، هيچانلارى يوغرولور و تجربه لرى گئت - گنده آرتير.

اويونجاقلار ايسه، اوشاقلاردا ديشيم و گليشيم آراجلارى اولارق، اينانيلماز ائيتيم و اؤيرتيم (آموزش و پرورش) تاثيرلى بير يانا، اوشاغن خيال گوجونو گئيشلنديرير، اونا ياراديجيلىق باشاريلارنى قازانديرير و اونون اوچون ياشام تجربه لرىنى وارلانديرما امكانلارنى ساغلاير.

اويونجاقلار اوشاغن اؤز چئوره سى ايله باغلانتيسينا سبب اولارق اونون اجتماعى دنياسىنى بؤيودور. گيزلى يئته نكلرىنى اوزه چيخاردارق ياراديجيلىقلارنى بلله نديرير، اوشاغا امكداشلىق و اورتاقلين قاورامينى اؤيردير. او، ايلكه لره سايعى دويماق، ياسالارا اويماق گر كجه سيله تانيشير و بؤيوكلره بنزشمه نى اؤيرنير. آشامالارين آنلامىنى تانيب

اونلارى اويقولايير. اؤزونو گۆسترمە جسارتىنى و گوجونو تاپير، بئله ليكله ده بوش يئره قورخاقلىقدان، اوتانجاقلقدان و اوزسوزلوكدن قورتولموش اولور. اويونجاقلار اوشاغين اوستونلوك سئورليك (برترى طلبى) احتياجلارنى دا اؤدوير. اونلارين دويقولارنى، قورخولارنى، قوشقولارنى (ترديدلارنى)، سئوگىلىرى يا دا كىنلارنى، اينجيك ليكلارنى يا دا آجىقلارنى آشكارا چىخارديب اونلاردا ساواشچىلىق و عصيانچىلىق ايستكلارنى سؤنوكلنديريير. اويونجاقلار اوشاغين جسمى گليشمەسینده ده اؤنملى رول اوينارلار. اونلار، اندامين بوتون اعضاسى نين اويوملو (هماهنگ) بؤگومسینه سبب اولور. اوشاغين حسلارنى گوجلنديريب بدننده اولان انرژىنى ان اويغون شكيلده توکهدير، بئله ليكله ده اوشاق اؤز فيكرينين و جسمى نين باشاريلارينا قارشى بيلنجلى اولور.

اويونجاقلار ديل اؤيرنمە سورجىنى يئىنلەديب آسانلاشديراركن اوشاغين هوشباشى نين گليشىب يئىشمەسینده ده بؤيوك رول اوينار. اوشاق، اويونجاقلار ايله قورماق، دوزلتمك، فضا و فورم قاواراملارى ايله تانيشيركن اوندا عاغىل ليجا داوارايشلار گوجلەنير. اوشاقدا تخيل قوه سيندن يارارلانما دوروملارى ايجاد اولور بو ايسه، اونون داها ياخشى فيكىرلشە بيلمەسینه اؤتكملی ياتاق يارادير.

اوشاق اويناركن هئچ بير شئيه فيكىرلشيب دوشونمەدن دوپ-دورو حسلارنى گؤستريب آچىقلايير، اويونجاغىنى دنياىى نين بير پارچاسى بيلير و بوتون دئيه بيلمەديكلارنى اويونجاقلارى ايله گؤستره بيلير. بو اوزدن ده اويونجاغينا اوركدن جاندان باغليلىق حسّ انديدب اونو وجودونون بير پارچاسى اولاراق دريندن سئوير.

بعضا اوشاق، اويونجاقلاريندان بيرىنى، اونلارجا اويونجاغين ايچيندن سئچيب اونا باغلانيب و هر زامان اونو اؤزويله دولانديرير، اونونلا ياتيب، اونونلا يوخودان دورور.

بعضاً قىز اوشاقلارى اونلارغا قولچاغىن آراسىندا يا اوغلان اوشاقلارى اونلارغا ماشىنىن ايچىندن بىرىنى او بىرىلردن داھا چوخ سئوirlر و هر زامان يانلاريجا دولانديرirlار؛ گؤرورسن بئله آلينير كى، اوشاق ايله اويونجاغى نين آراسىندا نسه بىر باغليلىق، بىر ايليشكى يارانمىش اولوب. بو باغليلىق كىسنىلىكله بىر روحسال ائتكيدن قايناقلانمىشىدير. بو ايسه، اويونجاغىن نه قدر اؤنملى اولاييله جه يىنى آچىقلاماقدادير.

اوشاقلارا اويونچاق آلماقدا هانسى دىرلىرى، هانسى اؤنجهلىكلرى گؤز اؤنونه آلماق لازىمدير گؤره سن؟ چونكى، گؤرونوشده ساده جه دوموكلوك اوچون آلينان بو اويونچاقلار اوشاقلارين فيكرسل گليشمه لرينده و كىملىكلرى نين شكىللنمه سىنده دوغرو دان دوغرو يا تاثير ائتمكده دير.

اوشاغىزا اويونچاق آلاندا نه آلارسىز، هانسى دىرلىرى گؤز اؤنونه آلارسىز؟
-اوشاغىم قىز اولدوغو اوچون معمولا قولچاق آلارام، فيكىر اويونلارى آلارام، پازل چوخ سئور، لئگو چوخ سئور، ساختمانسازى سئور. ياشينا اويغون اولماسينا دقت ائدرم.
-منيم اوغلو ماشىنى و توفنگى چوخ سئور. من توفنگ آلماغى سئوميرم، اوشاغا خشونت اؤيردير، آما او زورلاينجا آلماغا مجبور قاليرام.

-خۇا چىخارتمايان اويونجاقلارنى ئالماغى تىرىجى اندىرم آما اوشاقلار بىزىم باخىشىمىزلا باخمىرلار اويونجاقلار. نە يازىق كى، انسانلار بۇيۇگونجە اوشاقلىغى اونودور، اوشاقللىق دىياسىندان چوخ - چوخ آرا آچىرلار. نە من اوشاغىم كىمى دوشونە بىلىرم نە دە اومىم كىمى.

اويون اويناماق اوشاقللىق چاغىنىن ان اۋنملى نكتەلىرىدىن بىرى سايلىر. چونكى اوشاغىن دىياسى و اوشاقللىق دىياسى اوشاغىن اويونجاقلارنى و اويونلارنى ايلە شكىللىمىدەدەر. حىياتدا ياشانماق اولان بىر چوخ روللارنى اوشاقلار اوينادىقلارنى اويونلاردا اۋىرنىرلر. اۋرنىگىن قىدىم اويونلاردا اوشاقلار قوناقچى اويناركن، قىزلار قاب- قاجاق دوزدىلر، ائو ائىشىكى سىلىپ سىمانلاردىلار، قولىچاغى اوشاق ائەلىپ ائوئىدىرەپ، راحاتلاپ، بلەپ، آنالارنى كىمى آياقلارنى اوزرىندە بىرغالاپ ياتىردىلار، اوغلان اوشاقلارنى دا گىندىپ ايشلەپ شى - مى آلىپ آنالارنى كىمى قاش قارالان واخت الى دولو ائو گىلدىلر. بلەكە ايندى گولونج گۆرونسون، چونكى ايندىكى چاغداش حىياتىمىزدا قادىنلار داھا دىيشىك و داھا گولوروللار اويناپ داھا آغىر و فرقى سوروملوقلار داشىماقدادىرلار.

آنچاق روللارنى نە اولدوغونو، حىياتدا داشىنماق اولان سوروملوقلارنى، و اونلارنى نىجە پايلاشماسىنى، ھا بىلە اىستەدىگىمىز كولتور و اىستىر - اىستىمىز، بلەكە بىلىنچ آلتىمىزنى آراجىلىغى ايلە، اويونلار و اويونجاقلارنى سىچىمى ايلە يوغرولتماقدايىق.

حاضر كى چاغىمىز بىلىم، تىكنولوژى و مكانىكلىشىش ياشام طىرىزىنى قارىشىمىدەر. بو يىنى بىچىم، انسانلار اوچون يىنى گر كىلەر، يىنى احتىاجلار و يىنى دوروملار يارادىپ. بو دوغرولتودا عايلەلر اوشاقلارنىن جىسم و روح ساغلاملىغىنى ھەدەلەپ بىلن «بىلگى سايار اويونلارنى» آدىلى يىنى بىر اولايلا قارشى قارشى يا گىلمىش دورومداىرلار. سون زامانلاردا بو اويونلار ياش

قروپلارينا گۆره آيريلمىش اولسالار دا، ايچريك باخيميندان (ESRA) نظامى نين نظارتى آلتينا كىتىش، عايله لرین راحتليغى اوچون دسته لره بۇلونموش اولسالار دا، آنجاق يىنه ده چوخ جدى تهديد اولاراق كيچيك اوشاقلارى و يىنى يىتمه لرى آماج توتموش كيمي گۇرونمكده ديرلر. اۇنملى اولان بو نكته يه دقت يىتىرمكدير كى، اويون اوشاق اوچون آماج دئيل بلكه ايچ قوه لريني گوجلنديرمك و گله جك ياشاميندا ياراديجى و ياپيجى اولماق اوچون بير آراجدير اصلينده.

اویونلار و اویونجاقلار آماج دئییل، آنجا اوشاغین گله جگینی

شکیل لندیرن و یاشاما یؤن وئرن آراجلاردیرلار.

خانم دکتر کتایون خوشابی، اوشاق پسیخولوژیسی اوزمانی، ایران اؤیرنجیلری خبرچیلیگی نین «بهداشت و درمان» خبرچیسى ایله دانیشیغیندا اویونجاقلارین اوشاغین یاشامیندا اوینادیغی مهم رولا وورغولایاراق دئدی: آنالار اوشاغین سوداَمر چاغلاریندان چاخچاخا کیمی سسلی یا دا پارلاق رنگلی اویونجاقلارلا اوشاغین بشلی حسلرینی حرکته گتیره بیلرلر.

او هم ده «گیزلن چانج» و «قووالا قاجدی» کیمی گله نکسل اویونلارین اوشاقلارین هوشلاری و یارادیجیلیقلارینین گوجلنمه سینده بؤیوک رول اویینایا بيله جگینه اشاره اندیب دئدی: اوشاقلار یاشلارینی گؤز اؤنونه آلاراق اویونجاقلار آلینیرسا، اونلارین آنلاما گوجو و یئتکیرلرین گئیشلنمه سینده گؤزه گلیم تاثیرى اولار.

او دئدی: اویونجاق سئچیمینده اوشاغی آزاد قویوب کناردان اونلاری سئیر ائتملی. بئله لیکله اوشاقلارین ذوقو و یئتکیری اوزه چیخار. اگر والدین اوشاقلار اویناماق ایسته ییرلرسه، اوشاغین ایسته دیگی کیمی اویونا قاتیلیب اوشاق دئین کیمی اویناماقلاری گرک.

تبریزین سۆزو شورباسی^۱

چئویریپ حاضیرلایان: سوسن نوادهی رضی

اون ایل بوندان قاباغا کیمی «شوربا» هیئچ اینانمازدی کی، بیر گون اونون دا
آیاغی بو سانال دنیا یا آچیلماقدیر! او بیر یئرلرین «شوربا» سینی بیلیرم،
آنجا بیزیم بو یازیق شوربا کم لطفلیگه اوغراییب. بیر چوخ ائولرده
پیشیریلیب یئیلیمیش اولسا دا، نمیه هئچ کیم شوربا پیشیریپ یئدیگینی اوزونه
گلمزدی. بو گیزلین - باستیریغن سببی نه ایمیش گؤره سن؟

نه اولاجاق ساکی؟! بو گیزلیلگین سببی هم جالب، هم ده بللی - باشلی دی؛
نییه؟ چونکی شوربا، ائل آراسیندا کاسیپچیلیغین، یوخسوللوغون سیمگه سی
کیمی تانیب.

قدیم زمانلاردا الی آغزینا یتیشلرین گونده کی یئمگی آبگوشت اولارمیش،
کار-کاسیب یا دا چوخلوق اولانلار ایسه، شوربا یئیرمیشلر. شوربا دئیلن
ندیر باا! دقیقا؟ شوربا اصلینده دقیق بیر شئی دئیلیمیش. بللی - باشلی موادی دا
یوخوموش. قیشدا، سو، سوغان، بیر خیردا یاغ، اولسایدی بیر آز دا رب ایله
دوزلدردیلر. یایدا، سۆزی، سو، یئنه بیر خیردا یاغ، بامادور، بعضا یومورتا،
سونرالار دا کند ریشته سی یا پیلو ریشته سی، اولسا یئرالما یا بیر سیخیم دویو
و.... بئله هااا. چۆرگی دوغرارمیشلار شوربا یا تیلته دوزلدیب نوش جانلیقلا
یئیرمیشلر.

ایللر کئچدی، همن عایله لر، آلاهیین لطفی ایله اللری آغیزلارینا یتیشدی،
آرتیق آنالارین چوخو نه شوربا پیشیردیلر نه ده پیشیرمه سینی قیزلارینا
اؤرگتدیلر؛ چونکی شوربانی کاسیب خۆرگی بیلیردیلر. بو اوزدن ده تبریز
خانملارینین بیر چوخو شوربا پیشیرمک باشامیرلار. البته آقالار دا بو قضیه لرده
گناهسیز سایلمازلار. سحر جوجو بانیندان قاش قارالانا کیمی ایشله ییب،
زحمت چکیب پول قازانان آقالار دا، سوفره باشیندا شوربانی گۆرنده ائله بیر
قیامت قوپاردارمیشلار کی، گل گۆره سن؛ «من سحر دن آخشاما جانیم چیخیر
ایشلیرم کی شاما شوربا یئیاخ؟!»

ایللر کئچدی، بیر پارا خانملار نوستالژی اولاراق شوربا هوس ائله دیلر. دیگر
یاندان دا هاممی ییلدی کی، نه کاسیپچیلیق عیدیر نه ده هر گون جوړه به
جوړه اتلی خۆر کلرین یئمه سی واجب اولوب.

ائله همان کیشیلر ده، اونلارین اوغلانلاری دا، یاواش - یاواش یاشلانیب
گنجلیک گونلری یادلارینا دوشموشدو؛ اونلار فیکیرلشیردیلر گرچی او

زمانلار كاسىب ايدىلر، آما او گونلر يىن ده اؤزونه گۆره عالمى وارىمىش و او زمانلار بو گونلره گۆره داها سۆيىنچلى، داها دىللى - داماقلى ايمىشلر. اونلار دا كىچىمىشلىرى ياد اولسون دئيه، شوربا هوس ائله يىر دىلر.

هر كس شوربا پىشيره، يا شوربا يئسه، دئدىگى ايلك سۆز بو اولار: «آنامىن شوربالارى (يا فلانكس خانمىن شوربالارى) آيرى يىر شئى ايدى!». حتى بير نىچه خاطره ده ذهنيته گلر تعريفلر. بعضاً بير خاطره نى نم نىچه يول تعريفلر و هر دفعه سى ده خوش گلر چونكى، قديم سۆزلر هميشه ياپىشار آداما.

شوربانين نوعلارى

شوربا، يا سوزى شورباسى

قوورما شورباسى (قوورما ات ايله پىشirilر)

سوت شورباسى (سو يئرته سوت ايله پىشirilر، گۆى ده تلخون تۆكرلر)

سوغان شورباسى

كالىش شورباسى

اريج (اريك) شورباسى

شوربادا ايشله ديلن ياغ

شوربادا ايشلتن اصلى ياغ، «جان ياغى» يا دا «قويروق ياغى» دير. «جان ياغى» داوارين بدننى نين ايچرى اعضاسى نين اوزرينده اولان پرده كيمى نازيك ياغ لايه سىدير و قويروق ياغيندان داها اعلا اولار. شوربا آسان پىشirilن بير خۆركدير، آنجاق اونو لذتلى و خوش طعم پىشيرمك هر جooوانازنين الينين دوزونا باغليدير.

شوربادان دوزلى بير خاطيره

قديملرده خالام گيلين بير قونشوسو واريدي، طيب خانم ايدى رحمتليگين آدى. طيب خانم اورتا ياشلاريندا الى سولو، پيشير - دوشورلو، درايتلى و دىللى باشلى بير جooوانازن ايدى.

بیر گون ۶-۵ یاشیندا اولان خالا اوغلو، کی آتاسی وارلی ایدی و شوربا زاد گورمه میشدی، ناهار چاغی غفیلدن طیب خانمگیله قوناغ گئدیر. طیب خانم اوتانیر اونون قباغینا شوربا قویا. هم ده بیلیردی کی، او ایندیہ کیمی شوربا گورمه ییب، هئچ بیلیمیر ندی. بو اوزدن ده فی البداهه خالا اوغلو ما دئیر: «سن هئچ مرجان سوپیو یئمیسن ایندیہ نه جان؟» اوشاق دا «یوخ یئمہ میشم» دئیر. خلاصه اوشاق خورگی یئیر و بتر یئیر. گلیب ائوده تعریفله ییر کی، طیب خانم مرجان سوپیو پیشیریب چوخ یئمہ لیدیر، ایکی آیاغینی بیر باشماغا تپیر کی، ایل لا- بیل لا سیز ده اوندان پیشیرین! خالام هر نه پیشیریردی اوشاق دئیردی من او سوپدان ایستیرم.

خالام گورور اوشاق ال چکن دئیل گئدیب طیب خانمدا مرجان سوپیونو اورگشمک ایستیر. طیب خانم دا بوروق وئریب، قویروق اله وئرمیر هر دفعه سینده. خلاصه بوندان اصرار، اوندان انکار... طیب خانم آچقلایب اعتراف ائدیر کی، مرجان سوپیو ائله همان شوربادان ائله دیگی «حسن تعبیر» دیر! معلوم اولور طیب خانم شوربانی بو تازا آد ایلہ بیر چوخلارینا یئدیردیمیش، و یئنلرین هامیسی دا چوخ- چوخ بگنیمیشلر. آلاہ اونا غنی - غنی رحمت ائله سین.

ایندی بیز ده بعضاً ظارافاتیانا، مرجان سوپیو پیشیره جه ییک دئیہ میرت ائلریک.

لازم اولان ماده لر

سوزی: ۲۵۰ گرام

دویو (ایرانی عطیرلی دویو): هر نفره بیر یوموق قیسیم (یک مشت بسته)

یئرالما: ایکی دانا (نه بؤیوک نه بالا)

بامادور: ۲ یا ۳ دانا

یومورتا: آدام باشی بیر دانا (یا دا ایکی نفره بیر دانا)

ياغ (ذائقه يه گۆره؛ جان ياغى، قویروق ياغى، سارى ياغ، کره يا نباتى ياغ):
 اوچ دولو آش قاشیغى
 روب: بیر آش قاشیغى
 دوز، ایسسوت (ایستی اوت)، ات ادوواسى، سارى کۆك: لازم اولان قدر.

پیشیره طرزى

سۆزونو آریدیپ ایرى- ایرى دوغراياندان سونرا یووب، قویاریق سویو سوزولسون. (بعضیلری بئش آلتی تئل تلخون دا ویرارلار)
 سونرا سۆزونو یاغدا توو وئریک.
 ایرى دوغرانمیش بامادورلاری دا تۆکوب، بیر ایکی دقیقه قاریشدیریپ یئنه توو وئریک.
 سارى کۆك و روبو آرتیراریق.
 یئرالمالاری دا ایرى- ایرى دوغرااریق آتاریق ایچینه. ایستی اوت ایله ات ادوواسینی سیپ قاریشدیاریق. سونرا اونا سو آرتیراریق. (تیلته دوزلندیگیمیز کاسادان بیر آز آرتیق سو تۆکریک چونکی سویون بیر آزینی چکجک)

<http://axgig.com/images/98328231912045750441.jpg>

ائله كى يئرالمالار پيشدى دويوسونو آتاريق (دويو يئرینه پيلو رشتهسى يا كند رشتهسى ده وورماق اولار). بير-ايكى دقيقه دن سونرا يومورتالارى ياواش سينديراريق شوربانين ايچينه اما قاريشديرماريق، يومورتا توتسون اؤزونو. قاريشديرسان يومورتا آچيلار.

آلتيني وام ائلريك ايچينده كيلر پيشسين (دويو چوخ پيشميه گرک چونكى خمير اولار). سويونو آييريپ كاسادا تيلته دوزلديرك. دن- دؤشونو ده چؤركله يا دا تئخا مئيل ائلريك.

شوربا هر جور تورشو يا دا يئمك گؤيو ايله دادلى اولار.

نوش جانيز اولسون!

ياددا قالان خاطرهلر

غریبه دیلدا ماقلی گونلریمیز واریدی...

سوسن نواده ی رضی

http://mehrkhane.com/files/fa/news/۶۰۶_۶۲۱۵/۲/۳/۱۳۹۲.jpg

سحری تنزدن دوروب چاچالاندوق گئدک «دوهچی» ده بؤیوک مامانیم گیه. اننه مدن خدا فیظ لشدیک، بؤیوک باجیملایمن یوک یاییمیزی گؤتوردوک، مامانیم دایلا باجیمیزی آلدی قوجاغینا یولا دوشدوک. اننه چوخ بو یان او یانا گئتمزدی بیزلرله، تایفا بؤیوگؤیدو، آغیر باشلیلیغینی قورویاردی همیشه.

مامانیم اینه گلنی بو قچالاییب سوخموشدو قیرمیزی نایلون سلیه، اونو دایلا میشدی منه! گوجوم چاتا-چاتمایا سله نی داشیمالی ایدیم... دستهلری ایلمی کسیردی، آنجاق آخشاما کیمی دئییب-گولوب، آتیلیب-دوشوب، آغاج باشیندا اوینا قلا یا جاغیمیزی یادیما سالیب، گوج بیللانهان سوروتدوردوم سله نی.

- قیز سلنه نین دیین سوتمه یثره! - دئدی مامانیم.

«اوزاقدان باخانا آسان گلر، دیلده دئمه سی راحتدی، هن، دوز آدامسان گل اؤزون گۆتی...» دئمک ایستردیم، آما دئمه دیم. بیر سیجیراما دانلاق ائشیدیب اوقیمی کورلاماغا گلمزدی!

دربند اوزون، یوک آغیر... هین چوشونان، دربند باشینا چاتدیق. ال ائله دیک بیر تاکسی یه، ساخلادی. «هارا گئدیر سیز» دئیه سوروشدو شوفر.

- دوه چی یه گنده جیوخ - دئدی مامانیم.

من تئر آتیلیب اوتدوم قاباقدا، سلمی ده قویدوم ایکی قیچیمین آراسینا. باجیم النده کی یئکه ساکی آلدی قوجاغینا گئچیب دالی صندله یئرلشدی. مامانیم چادیرانی ویردی دیشینه، قباق قاپینی آچدی، شست اینن یایشیدی قولاغیمی چکه - چکه منی یئندیریب دالی صندله دورتلهدی، آز قالیردیم زوزا تیه م... اؤز ده دیش قیجیردا - قیجیردا سوخولدو اوتدو یانیمدا؛ الینن قوی، آیاغینان تپ... آز قالیردی پاتلا سین ماشینین دالیزی! (قیز اوشاغی نین تاکسی نین قباق صندلینده اوتورماسی خوشا گلیم دئییلدی او زمان، آنجاق من لاپ داشلار چاتداسین دوققوز یا دا اون یاشیم اولاردی.)

او واختلار تاکسی یه مینن ده آز اولاردی. ایندیکی کیمی ایکی آددیمدان اؤتور زیرتباشی ماشینا مینیب شوفره پول وئرمک دب دئییلدی. ائله لاپ اوزاق یوللاری دا پیدا گئدردی جماعات. اونا گؤره ده تاکسیلار بوش - بوش خیابانلاردا دولانیب مسافر پئشینده گزردیلر، شوفرلر یالواریب میندیرردیلر آدمای، ایندیکی کیمی مازاماتا قویمازدیلار!

دوه چی، تبریزین چوخ قدیم و تاریخی محله لریندن دیر. بیر طرفدن سیرخابا، بیر یاندان دا امیره قیزا یتیشیر. تاکسی سید حمزه دن دؤنوب گیرردی دوه چی یه. او زمان دوه چی ده باشی آچیق قیز یا دا آروات دولانمازدی. مامانیم منی ده، باجیمی دا چوخ تر - تمیز گئیندیریب کئچیندیرردی، اؤزو

چادیرا اؤرتردی آما بیزه اؤرتدورمزدی، اواردا بیزه ترسه باخاردیلار همیشه.
من دوه چییه گئندنه کوچه- باجایا چوخ چیخماز دیم، قورخاردیم. کوچه
خلوت اولسایدی، بعضاً فاناتیک اوغلان اوشاقلاری داش دا آتاردیلار آداما.
شوفر یولا دوشدو. تاکسیچی رادیو آچمیشدی. لاپ تازاجا مُد اولان بیر
سفتخ اوخوماق واریدی، او زمانلار بتر آغیزلارا- دیلره دوشموشدو؛ اول
قدیمکی او قارا تلفونلارین زنگی نین سسی گلیر، زیرررر- زیرررر، سورا
جیف تهر بیر خانیم سسی دئیر:

-جانی دالر

-بله خانوم

-جانی دالر

-بله خانوم

-دزد اومده به خونمون بیا که می ترسم از او...

اوخوماغین سونوندا معلوم اولور او جیف تهر خانیم بو پلیسه وورولوبموش،
اوغرونو توتماق ماهاناسیله اونو ائوه چکمک ایستیرمیش... من اوشاقلیغیملا
ایتم ایلیگیم تۆکولردی بو اوخوماغی ائشیدنده، آنجاق ندنسه سؤزلریله
هاواسی هله ده کی وار ذهنیمده قالییدیر!

ائله بیل شوفرین ده زهله سینی آپارمیشدی بو اوخوماق. رادیونون دویمه سینی
بو یان او یانا بوردی، بو سفر «آذربایجان آذربایجان» لاری اوخوردو خواننده؛

چوخ کنجیمش بو داغلاردان بو داغلاردان

دورناگؤزلی بولاقلاردان بولاقلاردان

ائشیتیمش یاخینلاردان اوزاقلاردان

ساکت آخان آرازلاردان آرازلاردان

یوردوم یووام مسکنیمسن آذربایجان

-به به! عیسی بالادی- دئدی شوفر اؤز- اؤزونه.

بالاجا باجیم مامانیمین قوجاغیندا اوخوماغین هاواسیله به قول معروف چاپان چالیب خوشان خوشانلیقلای- نای ائلیردی. یتیشدیک بالا حمام اوستونه، دربند آغزیندا تاکسیدان دوشدوک. مامانیم دارتینردی کیفندن پول چیخاردیب وئرسین، باجیمین قیرمیزی امزیگی آغزیندان دوشدو قنوا. آلاسه گورستمه سین، باجیم گوزون یوموب، آغزین آجدی گویه، ائله جیهنه تیپ، ونگه ونگ آغلادی کی، دئیسه سن عقرب سانجیب، قارا بووه چالیب بیله سینی! مامانیم کیریخ دوشدو، یلمیردی چادراسینی ییغیشدیرسین، یلمیردی اوشاخی ساکیته سین، یلمیردی شوفرین پولونو وئریب یوللاندرسین... الیمده کی سله نی قویدوم یئر، تاپشیردیم باجیم گوز اولسون، اوشاخی آنامدان آلدیم، پیش- پیش دئییب آتیب توتوب نازلادیم، بلکه کسین باغیرتیسینی:

- قره قره ، قندیلی قره ، شاه عاباسین گلینی قره!

آتیم توتوم من سنی، شکره قاتیم منی سنی، بابان ائوه گلنده، قوینونا آتیم من سنی!

مامانیم تاکسینی یوللاندریب اوست باشینی سهمانلاییب اوشاخی مندن آلاراق: «دوش قنودان اوشاغین امزیگینی وئر» دئدی منه! من یازیخ، من کولباش، من دوواری آلچاق، من نیه؟!... باجیم چینچاواد ایدی، هم ده مامانیمین عزیزگیرامی ایلکسی ایدی؛ قیزخاتین ایدی، قیزخاتین. من لوطویدوم، اوغلان خویلویدوم، ایرگنمک زات دا بیلیمزدیم. توپوغوما

کیمی گیردیم قنووون لیغلی سویونا، سون بشیگیمیز اولان خانیم خاصانین امزیگینی چیخارداندا گوردوم بیدانا کاغاذ ایکی تومنلیک ایشیب قالب ایکی داشین آراسیندا (یانی آلاسه بئله آلاهدی هاااا!!).

- «ماما! ان، بىدانا ايكي تومنىخ تاپديم بوردان» دئديم.

- «اۋتور اونو، امزيگى گۇتو، چىخ گىداخ» دئدى انام.

«پە! سن اۋلمىه سن! بەيم ائششك قاپىب بئىنمى؟ سئىحم مەيە ايكي تومنى اۋتورم؟! آتدان توپوغوما كىمين اوستدن دىرسگىمە جان ليغا بولانمىشام!»
دئديم اورگىمدە. دۈە گۇردوم قىغىن گۇرمەدەيم دئيب ايكي تومنى بورگەلەيب سوخدوم ناسقى جورايىمين كئشىنە.

خلاصە نە باش آغرىسى وئرىم، انامگىل دوزەللندىلر يولا، من دە آتيلديم درىند آغزىنداكى مشەمختارين باققال توكانينا، آفتافاسىنى آلدىم، گىتدەيم ارخ قىراغىنا. مشە مختار باغىردى:

- گىلم آخيدىم؟

- يووۋو تىرىشمە يئرىندىن، جوجەلرىن داغىلار بىردىن!- دئديم بىلەسىنە، دىل دوداق آراسىندا.

البتە راضى دا دئىلدىم گىلىب سو آخىدا، گلەسىدى فىرىلداغىنان كاغاز پولوما صاحب چىخاردى. تولونون بىرىسى ايدى. دئىردىلر ايلدە بىرىن دوغار آروادى. سوروشاندا «ئىنىرسىن بىر ئىلە اوشاغى؟»، دئىرمىش «مە بىر زحمتى يوخدو كى، آغىرلىغىن يئر چكىر روزوسون آلالە وئىر!» خلاصە، آفتافانى آيدىم ھەم امزيگە، ھەم پولا ھەم دە اللرىمە سو آخىتدەيم، پولو سوخدوم سلەدە كى بوخچانىن آلتىنا، يىئىنلەدەيم قان تر اىچىندە قوشولام انامگىلە.

بوروق- بوروق دار- اوزون درىندى ھا گىت كى قورتولاجاق!... قوللارىم آز قالىردى قىرىلىب دوشە يانىما. اىستى بىر ياندان، كىفىرلىغ ايسى بىر ياندان، آيىن باشىم پىر- پىنتى، ساچلارىم داغىنىق... ھىچ قوناق گىتەن آداما بنزەمىردىم آرتىق! آغاچا دىرماشماغا دا نە اشتياقىم نە دە اينىجارىم قالمىشىدى. بالاجا باجىما گىجىگىم گىلدى، گول دستەسى كىمى، راحت- آسودە يايلانمىشىدى مامانىمىن قوجاغىنا، ئىلە يىل شاھ عباسىن قىزىدىر تىخت رواندا گىتدىر... ھلە

سیرتق - سیرتق دیشلرینی آغار دیب منه آدی باجی دا ائلیردی هردن!
 بؤیوک باجیم دا کیسی... دئیه سن ایندی چیخیب فاب قوتوسوندان! باشد
 گئینیب آیاقد ا قیفیلانیب، میغاوادی دئیه سن، قیز کی قیز!
 هاندان - گئجدن گلیب چاتدیق بؤیوک مامانیمگیله. دیقه باشی دوروب
 قاپی یا گلمه سین دئیه، قاپی نین آراسینا بیر داش قویموشدو اؤرتولو قالسین.
 من الیمده کی سلهنی قاپی نین یانیندا کی سکیکی یه قویوب بیر دینجیمی آلدیم.

https://encrypted-tbn.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRP0ToSv1\odDIUjwxWIR_fuuVkDizd-ZrScTGfrAsRzUmRactPcQ

های - کویوموزو ائشیدیب ائوده کیلر چیخدیلار قارشیمیزا. خالامگیل ده
 اوردا دیلار. مامانیمین زن عمیسی ده اوشاقلارینی گؤتوروب گلیمشیدی. سلام
 صلواتلاشیب، کئف احوال ائلمک سسیمیز سانیرام یئددی قونشو او یانلیغا جان
 گئدیردی. بیغیشیمشیدی ساکی روب چکمکده ال یئتیرک بؤیوک مامانیم.
 من دؤزدوم هاممی گیرسین ایچری. او قدر آدم واریدی کی، بیرنین
 اکسیک اولماسی هئچ گوزه گلمیردی. پولو سلهدن چیخاردیب سوخدوم
 جورایما گینه. باشیمی اوزالیدی قاپی نین چاتداغیندان خالوغلومو چاغیردیم.
 - «یاخینا گلمه! یاخینا گلمه!» دئدیم.

- بيز ده گنديروخ سولاشدى يه!

- ايندىكى بيز سووا گيرنمه روخ بس او دا چيخسين سودان! - دئيه، دئر - دئر
دئينير ديلر اوشاقلار آتيليب دوشه - دوشه.

- آي آتووا لعنت قيز سنين! ستلجم اولاجا خسان، سحرى به حووضدا نه غلط
دارتيسان؟! - دئيه، چيمخيردى اوستومه بؤيوك مامانيم. اينده كى شويو ده
ايكى يول چيرپدى سويون اوزونه كى: «چيخ كؤپه يين بيرى! چيخ كؤپه يين
بيرى!»، من بوروق وئرديم شوى جانما ديمه سين، فواره نين اوجو ايليشدى
اومباما، ايچيم كئچدى، گوزوم قارالدى آغريسندان.

بير جيغان - ويغان دوشدو كى، گل گؤره سن! اوشاقلارى دا دئمه، ائله
بيل كؤز اوستونه بير اووج اوزرليك آتميسان. مامانيم گلدى، منى سودان
چيخاردىب قطفه يه بورگله ينده بودومدان ائله بير قيرتيق گؤتوره بيلدى كى،
اومبامين گؤيىمه سى پاك يادىمدان چيخدى!

- بو اوتدار (اود) هامميسى سنين باشويين آلتيننان چيخير اااا اوتون قيرناسى! -
دئدى، منى گئينديره - گئينديره. سونرا دا جريانى تعريفله دى، قال ياتدى،
غاييله سؤندو، ال - آياقلار ييغيشيلدى، هامى گئندى ائوه؛ البته كييسى..... بير
مندن سوواي! من او ايكى تومنليگين اسيرى ايديم آخى! مثلى ده پيسدى،
دئيرلر مسلمانين ايشى اولماز... كسرين ده بيليسيز اوزوز! آخى دئين اولاددون
ياخجى، نئون ياخجى هاممى نئينر سن ده اوننان ائله دا...

جورابدان پولو چيخارتديم توتدوم قيرنانين آلتيندا پاكلاديم، تاهينى آچيب
صافالاندان سونرا، آپارديم حيطين او باشيندا، تويوق نينى نين داليندا قويدوم
هئره يه، اوستونه ده بير دانا كرپيج قويدوم.

آعاجانيمين شقواواتلى بير خوروزو واريدى، بوتون تويوقلار اوندان توک
سالارديلار. دوغروسو، آداملار دا اوندان حساب آپارارديلار! خوروز اوغلو
خوروز ايدى، حيطين او باشى اونون دارالخلافه سى ساييليردى، قاريشقا

کڻچنمزدی، میلچک بیلہ اذنسبز اوچانمازدی اورالاردا. حیطین بو باشینا دا نه اؤزو گلردی، نه ده تویوقلاری قویاردی گلسینلر. بیر گلیر- گؤتورو واریدی گل گؤره سن! خوروز قاغا منی گؤروب للکلرینی شیشیرتدی، قانادلارینی یئللندیرب بوغازینن نم هاراسیندان عجایب گور سسلر چیخاردیب بوینونو دیک توتدو، چئری- چئری باخدی منه، هاندایدی یومولسون اوستومه. «گون او گون اوسسون پیلو اوسته بودووو ییباخ!...»- دئدیم بیلہ سینه، سونرا دا ترسه طرفدن سوزولوب گئتدیم قطیفه می سردیم شریته، آدام کیمی گلدیم قاریشدیم ائو اهلینه.

هر ایل یایین آخیر آیینن اورتالاریندا، بامادورلارین یئتیشیب قیزاران چاغیندا، هاممی روب چکردی. تبریزده هانسی محله دن کڻچسئیدین روب اییی گلردی ائولردن. او زمانلار حاضری روب اولمازدی باققال- چاققالدا. هر کس ایلیک روبونو ائوده دوزلدردی. حیطی یئکه اولانلار اؤز کردیلریندن بیر ایکی تشتلیق، بلکه داما دا چوخ بامادور درردیلر. دئیردیلر: «آلاه برکت وئرسین، بو ایل روبلوغوموزو ائودن گؤتدوخ». چوخلاری دا لاله بامادورو آلیب گئیرتدیردیلر روبلوغا. لاله بامادورو هم تورش اولاردی، هم اتلی اولاردی هم ده روبونون رنگی گؤزل اولاردی. گل- گئتلی ائولر گؤره سن اون- اون ایکی سبد بامادورون روبون چکردیلر. سبد دئدیگین، ایندیکی سبدلر یوخا، آدام بویدا سبدلر اولاردی.

سمواری گتیریب دسترخانی آجدیلار، هاممیز، ایت ایلخیزی- کؤپک سوروسی، خیردا- خیزانلی دوزولوب اوتوردوق دسترخان باشیندا، میرتداشا- میرتداشا چای چؤرک یئمگه؛ بو اونون پئیسینه سالیردی، او بونون تیکه سینی ویزیب یئیردی، بیری او بیریسینه ایلدیک اوزالدیردی، او بیرسی گؤز- گؤز ائله ییب، بو بیرسی نین شیرین چایینا نمکداننی آغنادیردی، بو دئیردی سن منیم یئریمده اوتوموسان، او دئیردی چکیل او یانا منه سورتوشمه!... بو قنددان

ايستيردى، او نعلبكى آختايردى، بىرى چاى قاشيغىنى ايتىرمىشىدى، بىرى الين اوزالديب پنىر گۆتورنده ووروب او بىرىنىن شىرىن چايىنى جالايىب دسترخانى شىرتىغا چكىردى... بو ويرىم شىپىلداق ايچىندە بالا جا باجىم دا نه آلدى نه ساتدى، ايمكليه- ايمكليه بويوروب يانين باسدى دوز سوفره نين آراسىندا اوتوروب بئش بارماغين دا باسدى گول موراباسى نين ايچىنە سونرا دا چىخارديب باشىنا مس چكدىيىسى... اوز- گۆزو بوتون شىره- شاققىلداق اولدو! ھاي - كويدن آغيز دئەنى قولاق ائشيتمىردى. مامانىم بىر اوجدان استكانلارى نعلبكيدە يىخلايىب چاى تۆكوردو ھاممى يە.

- دىش دورون گۆروم، ايندى سَموار گلر اوستومە! قىز آپار او اوشاغين اليه سو آخيت قىرنادان- دئدى مامانىم.

- باش قولاغىم گئئدى، بىر عالم ايشىمىز وار ھاللا... آدام بالاسى كىمين اوتورون چۆرگىزى يئىن گۆروم - دئدى خالام.

- مە يە بىز ميمون بالاسى كىمين يئىروخ؟- دئدى خالو غلوم.
اوشاقلار پاققا وئريب اوجدان- اوجدان گولدولر. خالام توتوب يانچاغىنى چىمدىكلەدى.

- آاااااخ ائىمى قوپاتدىن- دئە باغىردى خالو غلوم.

قاپى دۇيولدى، «قاچ او قاپىنى آچ مشدەلى ھامبالدى» دئدى بۆيوك مامان. ھن، دوز دئىردى. مشدەلى ھامبال باشىن آشاغا ساليب، زىققىنا- زىققىنا بىر يئكە سبد بامادور كۆرگىندە، «ياللاھ، ياللاھ» دئە قاپىدان گىرىب دالاندان سووشوب، حىطە سارى گئئدى. پىللەلرى يئندى آشاغا، آپارىب سبدى حووضون ياخىنلىغىدا دايدى دووارا. سبد مشدەلى دن يئكە ايدى! بىر بە بىر آلتى سبد بامادورى گتىرىب يىغدى حىطىن قىراغىنا:

- خانىم من گئئدىم- دئدى.

- دا يان بىر تىكە چاى چۆرچ گتىرىم- دئدى بۆيوك مامانىم.

مشدعلی: «زحمتیزه راضی دَیرم»- دئییب، اوتدو کوچه قاپیسی نین سککیسینده دینجین آلا، خالوغلوم دا مئژمئیده چای، پنیر - چۆرک آپاردی بیله سینه. من ده گتتدیم. اوتوردوم قارشى سککیده گۆزومو زیلله دیم حامبالین اوزونه؛ کوله بوی، اورتا یاشلی، چال ساققاللی اوزو قاتماقلی بیرى ایدی. یشکه اللری هئچ یاراشمیردی کیچیک اندامینا، بیرووزا اوخشوردو! تومان کۆینگینده یاماق - یاماق اوستوندن تیکلمیشدی. یایین بو جیزلاماسیندا، اینینه درى جلیققا گئییب، باشینا درى پاپاق قویموشدو. شاقاقلاریندان (شقیقه) نودان کیمی تر آخیردی. بیر نئچه تر داناسی دا بورنونون اوجوندان دامیب نعلبکیده چایینا دوشدو.

- سلام مشدعل آعا...- دندیم بیله سینه.

- علیکوم اسلام بالا.- دئدی، هئچ باشینی قالدیرمادان.

- به قیزیشمسان بو ایسیسیده بۆرک قویموسان؟

ساغ الینی آپاریب پاپاغینی دال- قاباق ائله دی، باشینی سالدی آلدیرمادان چیرک - پولوک، گوبود اللری ایله تیکه توتدو اؤزونه.

گۆزلری قاپقارا، باخیشی ایسه، غم دریاسی ایدی. آلتینداکی چوپورا بنزر مؤهور یثرینه باخیردیم. دانیشماقلا ائله آراسی یوخیدی. گویا منیم ده اوردا اولماغیم اونون راحتینی پوزوردو، آنجاق من، بونو بیله- بیله ائله جه اوتوروب گینه ده هوروت- هوروت زیلله نمیشدیم اونا.

رئسالم: استاد مرتضی رسام نخجوانی

- به ایچری گئتمیه جاخسان؟- سوروشدو مندن.
- یوخ. او توموشام چوبوق چکماغیوا باخام.- دندیم.
- نه بیلین چییخ چکه جام؟
- ائله بئله سینه!
- من تیا تورام؟
- چح باخیم دااا نولار؟!
- دوداغی نین بیر طرفی بیلینه- بیلنیمه بیر آز قاچدی. «لا اله الا الله هaaaa» دندی.
- ال ائله دی جیلیققاسی نین ایچری جیسندن چوبوغونو چیخاندی. سونرا دا بئلینه باغلادیغی شالی قوتدالادی- قوتدالادی، بیر دانا کبریت، بیر دانا دا پارچا کیسه چیخارتدی.
- مشد عل آعا، او کیسه ده نه وار؟
- قیزیل اشرفی!
- هانی، گورست باخیم!
- آلاسه اولادیوا غیل وئرسین! نه اولاجاق؟ تانباکیدی تانباکی.
- تانباکینی نئینه لدر؟ نیه سوخموسان شالیوا؟- دئییه سوروشدوم.
- آی قیز به دئمهدین چییخ چح؟! مجال وئر چکیم دااا.
- کبریت چؤپونون گوگوردسوز طرفی ایله چوبوغون گیرده یئرینی قورتدالایب تمیزلیدی، تانباکیدان بیر نچه چیمدیک گؤتوروب تۆکدو اورا، تانباکی کیسه سی نین ایپلیگینی چکیب آغزینی بوزوب سوخدو شالی نین ایچینه، کبریتی یاندیریب توتدو چوبوخداکی تانباکی یا. سونرا چوبوغون او باشینی قویدو دوداقلاری آراسیندا هوف هوف هوف دئییه ایچینه چکدی، تانباکی آلیشیب یاندی، ایچیندن توستو قالخدی. مشدعلی توستونو آغزینا دولدوروب انشیکه پوفلوردو.
- وئرسن من ده پوفلیم بی دفعه؟

– آلاءه آتووا رحمت ائله سین! اوز وئردوخ بیول دا آستارین ایستیر؟!

- بس تو سوسون پوفله منه، ایسینه باخیم. - دئدیم.

او دا چکیب یوفله دی منه...

- بونون ایی انه نین سیگارینان چوخ غلیظدی. - دئدیم.

- اننه کیمدی؟... هه، بو، سیگاردان غلیظ اولی - دئدی. سونرا، «دا دو، بو

مٿر مٿيڻي ده گوتِي، گٽ ايچري، ڦاڻيڻي دا ايشڪيلله، ڦيز اوشاعي ڦاڻيڻي

دورماز» - دئدی.

مئزمینینی آلدیم گلدیم ایچری، مامانیم گوزون آغارتدی بيله مه، چونکی

اكيلميشديم، سفره نى ييغيشديرماقدا ال يئيرمه ميشديم. من ده گورمزليكدن

گلیب گتدیم بؤیوک مامانیم کی:

- گنداخ بامادورلاری تۇكاخ حووضا؟

بۇيوك مامانيم:

- هن بالا یوبانديخ، گونورتا اولدی. فريخ سن ناھارا باخ، بيز ده گنداخ

حیّطہ!- دئی خالاما.

ہاممیز آغاشدق حیطہ.

بامادورلاری تۆكدوك حووضا، اوشاقلار هامیسی دوره ییغیشمیشدیق

بامادورلاری بیر دانا بیر دانا یووب آتیردق یئکه تشتین ایچینه. هر دن ده بیر

ازیک- اوزویو اولاندا یاخیر دیق بیر- بیر میزین باش- قولاغینا! قودوروشماق

اوچون هر شئي بهانه ائدير ديك. مامانيم قيرنادان شيلانك اوزاتميشدى

تشته، سویو دا زینه آچمیشدی. بامادورلاری تشتین سویوندان چیخاردیب

چکھلرہ بیغدیق. اوغلانلار چکھلری آپاریپ قویودولار گون قاباغینا. بۇ یوک

مامان پالاز ساليب اوتورموشدو آغاچ كۆلگه سينده. سويو گنديپ كشه لن

بامادورلاری آرادان کسپیب آتیردی قازانا، اوستونه ده اووج- اووج دوز

سپیردی. آخ! بٹلہ یئمہ لی اولار لالہ بامادورونو دوزلاییب یئہ سن! دئییرم بس

اٹلہ یاریم سبد بامادوری آیاق اوسته دوز سپیب یئدیک!

- آرزو بامدادور یئین، سانجیلانا جاقسیز!

ييز هله ده ميرتداشيمادايديق... سس - کويوموزه يازگول خانيم، بؤيوک

مامانیمگیلین دووارییر همسایاسی، نردووانا دیرماشیب بویلانندی کی:

— نه خبریزدی بالام، محله‌نی گوټو موسوز باشیزا!

گولر اوزلو، شوخ بیر خانیم ایدی. گۆزل سسی واریدی. تنز بیر مثرمئی

گوتوروب قاچیرتدیم بیله سینه:

- یازگول خانیم بیدانا اوخو دا.

بوردان اولماز دئدی. بیر هاندا گوردوک کۆرپه‌سینی ده دیک دسته‌سی

کیمی چادراسیلہ ووروب کورگینہ حیط قاپیسیندان مثرمئی چالا - چالا

اوخویا- اوخویا گلیر:

– شہین سنین تئللرین ساری ی ی

گندیپ اولما اۆزگر یاری

دولان قییت بیر یزه طرف

اولوم او گۆزلىن قوربانى ى ى

شهین او خوش باخشیوینان

اورگیمی قانا دۇندردىن

من ییلمزدیم محبت ندی

منی بو یولا سن گۆندردین

آ۱۱۱۱۱۵ اختاریرام سنی باغدا چمنده

گوڑوم قالیب آی قیز دا سنده

.....

.....

شهین سنین تئلرین ساری ی

گندیپ اولما اۆزگر یاری

منیم ہم خوشوم، ہم ده گولمگیم گلیردی یازگول خانیم. یازیق کۆرپه،

نه‌سی‌نین کورگینده جرجه‌نک اولموشدو آتیلیب توتولماقدان! بیرنین
فیرتیغی جوت فیتله‌کیمی آخیب آز قالیردی آغزینا گیرسین. دلخوشلوق
اولسون آنجاق!

- یاز گول خانیم او بیر سینی ده اوخو - دئدیم بيله‌سینه.

- هانسینی، سرواناری؟ فینجاناری؟

آی اوتاخدان باخان اوغلان
قیزیل اوزوک تاخان اوغلان
قهرمانلیخ میدالینی
سینه‌سینه تاخان اوغلان

عکسین سویا دوشسه
سو اولی حوری قیلما
گل دردیه چاره ائلی‌بیم جوان اوغلان
گل یانیمه عیصمت
اولدون کیمه قیسمت

.....

هر کس الین ایشدن چکدی. دلی‌بازلوق دیزدن ایدی!!!
میرتابازار قورتولاندان سونرا، تیشتری، قازانلاری نچه یاندان یاپیشیب
دوزدوک شاققار گونون قاباغینا. ایکی گون گرک قالا بامادورلار تیرتایا.
بیرسی گون تیرتایان بامادورلاری ال‌لیب، ازیب سوزگجدن کئچیردیب،
تیلیفلرینی برک - برک الدهه سیخیب کونده‌له‌یب قویاردیلار بیر طرفه.
سوزگجدن سوزولن دورو روبو دا مئرمیشلره تۆکوب دوزردیلر گون قاباغینا،
ایکی - اوچ گونه کیمی برکییردی، گۆتوروب بانکالارا تۆکوب زئرمی‌یه
یغاردیلار، ایل بویونجا گتیریب ایشله‌دردیلر. سونرالار روبو قایناماق دا
دب اولدو. آما گئنه ده دئیرلر کی، گون قاباغیندا عمله گلن روبون خاصیتی
داها یاخشی اولار.

سوسن نواده رضی

تبریزده محرم موزه‌سی

محرم موزه‌سی؛ تبریز شهرینده انسان‌شناسی موزه‌لریندن بیریدیر. بو موزه، راستاکوچه محله‌سینده، صحتی ائوینده قورولوبدور. بو موزه‌نین بیناسی‌نین تاریخی قاجار دؤرونه چاتیر و عاشورانین چئشیدلی بویوتلارینی آراشدیرما آماجی ایله قورولموشدور.

محرم موزه‌سی‌نین اوچ قاتی ۴۰۹ متر مربع وسعتی وار. پهلوی دورانی‌نین اوللرینده بو بینادان حسینیه کیمی یارارلانارمیشلار. موزه‌نین حیطینده حسین بن علی(ع)‌نین آتینین سیمگه‌سی گؤروش ائدنلری قارشیلاییر.

قائناق: <http://fa.wikipedia.org/wiki>

بیرینجی قاتدا چئشیدلی پرچملر، چیراقلار، شمعلر، طوق، عَلم، نذیر
اولونموش بئشیک، ایکینجی قاتدا ایسه، تعزیه خانی، شبئه و عزادارلیق اوچون
لازم اولان ابزار و آلات سرگی یه قویولموشدو.

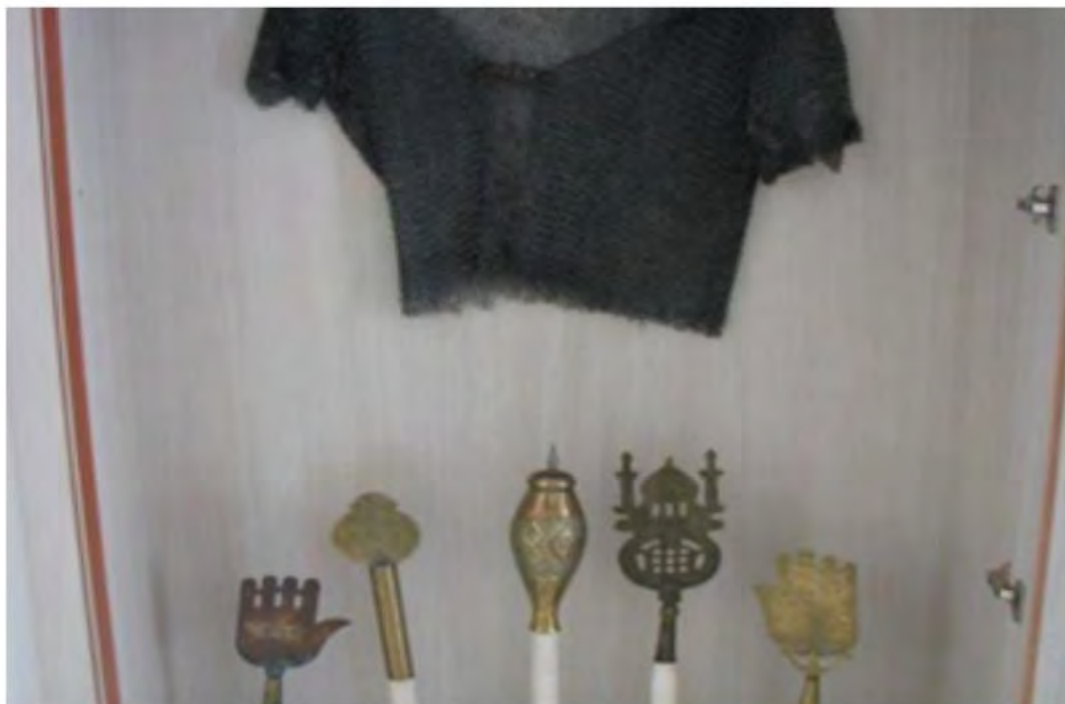

ذوالجناح تبریز / محرم موزه‌سی

زنجیر وورما مراسیمینده قوللانیلان زنجیرلرین نمونه‌سی. تبریز / محرم موزه‌سی

پنج تن ال عبانی گۆسترن «پنجه» - تبریزین محرم موزه سی

توغ یا توق تورکجه بیر کلمه دیر، بیرق و عَلم آنلامیندادیر. توغون اوستونده
قراندان آیه لر یا دا چئشیدلی دعا لار یازی لار.

قندباشی گتیرمه شلیگی

سوسن نواده رضی

قاجار زمانی کورکنین گلینه «قندباشی گتیرمه» شلیگی

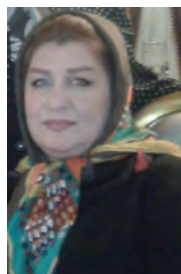
کله قندباشی گتیرمه، آذربایجانین اسکی توی- دویون عنعنه سی دیر کی، آذربایجانین چوخلو شهرلرینده بو گونه تویدان اؤنجه گلینه قندباشی آدی آلتیندا هدیله لر یوللانیر و یانیندا کورکه نین طایفاسیندان آغساققالار و گنجلر گلین ائوینه کله قندلر ایله گئدر و اوردا نیشان توی مراسمی نین تاریخی و نئجه اولاجاغی دانیشیلار.

اورادا کله قندلرین بیرر آغساققال طرفیندن اورتادان پارچالانیر و او پارچا هانسی گنجین اؤنونه دوشرسه، اونا گلین خانم عایله سیندن هدیله لر وئریلیر.

نَزِيح (نَزِيك)

نزيك اهرين سنتى چۆركلريندندير كى، اون، ياغ، سوت، دوز و زنجفيل ايله ۴ - ۳ ساعات قالب يوغرولموش خميردن پيشيريلر. خمير اوزون تاپديقدان سونرا (خمير گلندن سونرا) اوندان گيردكان يئكه ليكده كونده لر ساليب، وردنه ايله آچيب، ياغلايب، ۷ دانا اوست - اوسته قويوب، محكم قاتلايب لوله لرلر. سونرا اونو ۳ يا ۴ يئره پيچاقلا بؤلوب، اويان - بويانين قاتلايب، تاپدانلا دؤيوب آچارلار. تاپدان، بير هونگ دسته سى كيمي نسنه دير كى، تاپدالايان يئرى هونگ دسته سيندن داها ائىلى دير. نزيگين خميرى آچيلاندان سونرا يومورتا سارى-سنى چاليب اوزرينه ياخاندان سونرا، بير چاتال (چنگال) ايله خميرين اوستون باجا- باجا ائديب، كئچميشده تندير و ايندى داها آرتيق فر ايچينده پيشيرلر.

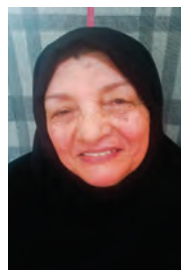
اهر- ده بير «گلين نه زيى» دئيه، دب وارايدى، ايندى ده آز- چوخ بو دب وار اولماقدادير.

سوسن نواده رضى

قايناق شخص:

عزيزه حكمت. دوغوم يئر و ايلي: اهر ۱۳۳۰. ساواد: ۵ كيلاس. ۳۶ يلدير تبريزده ياشاير.

اۋولرە اوچ نفر چۆركچى گتيرردىلر. بو اوچ نفر، بىرى وردنەچى، بىرى اوخلووچو و بىرى دە تىندىرە ياپاندان عبارت ايدىلر. نزيك ياپيلان زمان خانملاردا بىر يىره يىغىشيب، چال- اويناسين ائديب، چۆركچيلره انعام، خلعت و پول وئردىلر. قوهوم- قونشونون هر بىرى بىر شىئى انعام گتيريب «گلين نزيكى» ياپيلان گون شىليك ائدردى.

قىز ائوى آداخلىلىق زمانى ايكى دفعه نزيك پيشىريب، اوغلان ائوينه

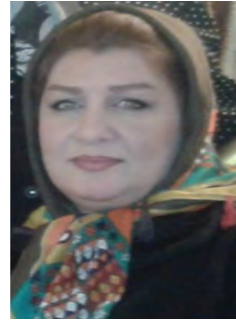
آپاراردىلار. بىر يول كىين كىسدىنين صاباحىسى گون، نزيكلىرى پيشىريب، بولودا يىغىب، بىر مس قابلامايا شان بال دولدوروب، دۆرد، بىش نهره كرە- سىنى دە آيرى قابا قويوب، اوستونو گول ايله بزەيب، خونچا دوزوب، اوغلان ائوينه گۆندرددى. بو خونچانى چۆركچيلر آپارارمىش و نزيكلىرى اوغلان اۆز يار- يولداشينا پايلاردى. اوغلانين آناسى دا چۆركچيلره انعام و خلعت وئريب گلىنه دە قىزىل سكه و اوزوك و اليندن گلنى يوللاردىلار. ايكى آى سونرا يىنە دە قىز آدمى نزيك پيشىريب، سايى يوزدن آرتىق نزيك يىغىب اوغلانين خريد خونچاسى ايله بىرلىكدە كى، يىخدان، كت شالوارلىق، باشماق، كۆينك، آلت پالتارى، اصلاح جىبەسى، حوله و... اولاردى آپاراردىلار. بو خونچادا اوغلانين آتا و آناسىنادا خلعت قوياردىلار. اوغلانين عايلهسى «بويون اوغلوما نزيك گلىب» دئيه، نزيكلىرى قوهوم - قونشويلا پايلار و خونچا گتيرنە انعام، قىز ايله عايلهسى اوچون دە خلعت، قىزىل و... قويار. نزيك ايندى اهر شىرىندە بوتون شىرىنى ساتانلاردا پيشىريلىب بو شىرىن بىر سنتى شىرىنى و چورگى كىمى ساتىلير.

پیچاق ایتیلدن

پیچاق ایتیلدن کوچه میزه گلنده، تپه م اوسته
قاجاردیم ائممیزه، قاپینی آز قالا چرچوواسیندان
چیخارداردیم کی: «پیچاق ایتیلدن گلیب!» اننهم
بیر بو عما چیخاردیب: «ائوین تیکلمه سین دئدیم
بس باش گتیریبلر» دئیردی.

«تنز اول، قئیچی- پیچاقلاری وئر آپاریم» دئییه،
تلسدیرردیم بيله سینی. «یاریمچیلیق قالمیش،
کیریکدیرما گؤروم نه غلط دارتمالیم آخی! به
نییه به غرق ائلیسن آدمی؟»، دئییب، دئینردی
اننهم.

پیچاق ایتیلدن گلیب، دؤرد باجیلارین قاپیسیندا
دایاناردی. چونکی کوچه میز اوردا اوج یولا
آیریلاردی و بیر آز گئیشلیک ایدی دربندیمیزین

سوسن نواده ی رضی

اوراسی۔ گوندوز، ناھارا آز قالا گلردی ہمیشہ۔ دوروب، سسینی آتاردی
باشینا، «قیچیسی - پیچا» ایتیلدیرم» دئوردی۔ قیچی - پیچاق دئندہ
ساغ الین قویاردی قولاغی نین دیبنه، وار گو جولہ باغیراردی، أما ایتیلدیرم
دئندہ سسینی گتیرردی آشاغیا، عیناً ئویمیزده کی خوروز کیمی!
قیشدا گلمزدی نم نیہ۔ بلکه ده پیچاق ایتیلدن دستگاہینی کوچہ- کوچہ
سوروتلمک چتین اولاردی قدیمین قارلی- قیروولو خیابانلاریندا۔ یایدا
گلردي، بیزیم کوچہ- باجادا اوینادیغمیز واختلار۔ من تلسردیم هامیدان

قالباق آپارام پیچاقلاری وئرم کیشیه. نم نئچه یول دئمشدیم: «عمی! قوی من ده ایاغیمی باسیم او تخته»، بیر آزارت آجی، بیر آز قئقاجی باخیب: «سن باشارماسان» دئمشدی. «اونه دی کی باشارمیام؟ قوی بی دفعه ایاعمی باسیم، سن ده پیچاغی جیزیلدات دااا...، انهمین ده چرخین من فیررادارام» دئدیم. هویو خوب سوروشدو: «مه یه انهن پیچاق ایتیلندی؟» دئدی.

قیریلدیم گولمکدن، «یوخ بابام! خیاطدیخ چرخین دیرم بااا...» بیرنی نین سو یونو دیرسه ییندن قولونون آغزینا کیمی چکدی کوتونون قولونا، «قوی ایشیمیزی گؤراخ! پیچااااق قئچچیسسی ایتیلدیرم...»

آیاغینی باساردی تخته ایاق یئرینه، قئیش تسمه سی اولان بیر گیرده چرخ فیرلاناردی، چرخ فیرلاناندا زومباتا داش فیرلاناردی. پیچاغی یا دا قئیچی نین آغزینی توتاردی فیرلانان او ایتیلدن داشا، و هئی ایاق ویراردی. ظرفته پیچاغین آغزینی او داشدا دبردی، قووزایب دقتله باخاردی. دمیر داشا توخوناندا جیززاجیز سس وئردی، دمیر قیزیشیب، چاققاجاق قور داشلاناردی هر طرفه. و دقیقاً منیم لاپ کئف ائله دیغیم منظره ایشین بو قسمتی ایدی.....

یاواش - یاواش خانیملار چادیرا باشلاریندا، اللرینده آشپزخانا پیچاغیندان، قئیچیدن گلیب ییغیشیب، ازدهام ائلردیلر دؤرد باجیلارین قاپیسیندا. بعضاً کیشیلر ده اره، بالتا، قند سیندیران زات دا گئیردیلر.

-چکیلین اود داشلانار اوست باشیزا.

-قیز چکیل قور آتیلار اته ییوی یاندرار.

من کیشی نین ال - ایاغینین آلتیندان چکیلن دئیلدیم. آز قالیردیم باشیمی قولتوغوندان اوزالدام باخام او جیز یلتیا جیز زرزرز جیز زرزرز...

قاینانا ایله گلین

سوسن نواده رضی

قاینانا- گلین آراسینداکی رابطه، اولوملو یا دا اولومسوز، همیشه عایله لر ایچینده دانیشلیب دانیشیلاجاقدیر دا. حتی بو رابطه لر گولمه جه لر، آتا سۆزلری، مثل لر، ماهنیلار، اثرلر، فیلملر و س... اوچون ده موضوع اولموش، فولکلوروموزدا قالارقیلاشیبدیرلار.

قاینانا ایله گلینین آراسینداکی رابطه نین یولوندا اولماماسی نین چوخ سببلی وار. ان اؤنملی سبب بلکه ده، جماعت آراسیندا قاینانا اوبرازی نین قیزلارا هله عایله قورمامیشدان اول منفی شکیلده تانیدیلماسی دیر. شعور آلتیندا اولومسوز بیر اوبراز کیمی جانلاندیریلان قاینانا یا قارشى مبارزه هله قیزلار عایله قورمامیشدان اؤنجه باشلاییر. بو خانملار هله بیلمیر کی، قایناناسی کیم اولاجاق، نئجه اولاجاق، هله تانیما دیغی قاینانانی آسیب- کسمه یه باشلییر.

بو سوال آدامين ذهينه گليز كي، نئجه اولور اوغلو ياخشى اولور، آناسى پيس؟! بونو اونودمامالى ييق كي، هر بير قاينانا ايلك اؤنجه آنادير و آنالار عزيزدير لر.

عايله اولماغين ايلك شرطى قارشيلقلى آنلاشما و گذشت ائلمگى باشارماق دئمكدير. بو مناسبتلى حرمت، صميميت و محبت چرچيوه سينده ساхлаماق اوچون ده گرک طرفلر بير بيرينى تانيماغى اؤيرنسين. فولكلور و موزدا گلين - قاينانا رابطه سيندن نمونه لر:

آزاد مع الصلواتى:

قاينانام چؤرك ياپير

اوزو قاپيا باخير

قورخورام بير سؤز دئيم

ايت كيمي منى قاپير

...

قاينانامين آدين قويدوم سكينه

ناخوشلادى آپارديلار حكيمه

قارقيشلاديم بير داها قايتيميا

حكيم دئدى سال قوينون تكيه

...

مينرم آغ ماشينا

چيخارام داغ باشينا

توتارام قاينانامى

داشى ساللام باشينا.

فاطمه صفرى:

قاينانا ظالم قاينانا

اوغلووى اليندن آليم قاينانا

اؤزووى چؤللره ساليم قاينانا

...

كرديده مرزه قاينانا

دانشما هرزه قاينانا

اوغلون ووروب باشيم سينيب

دورگنڭداخ عرضه قاينانا

زكيه ذوالفقارى:

دامدا ديرك قاينانا

پيه ده كورك قاينانا

اوغلو ائوه گلنده

هاميدان زيرنگ قاينانا

قاينانامى باغدا ايلان وورايدى

قايناتاما مكه قسمت اولايدى

تیسین اوغلو (عراق تورکمنلریندن):

فولکلور و موزدا قایین آنا ایله گلینین آراسیندا هر زمان چیخان قاوغالار، اؤزونه مخصوص یئر آلیبدیر. اونلارین دیلیندن ائشیدک:
قایین آنا دئییر:

بویو بویلاردان اوزون
نه دادین وار نه دوزون
یوزونو دؤندر گؤروم
عزراییل یومسون گؤزون

...

گلین دئییر:

قایین ننه م دلیدی
دلی لیگی بللی دی
عزراییل آلسین اوزون
او چوخ یامان دیلیدی

...

قایین آنا اوغلونون اوشاغینا دئییر:

صامیر ساغیم سوغانیم
یاد قیزینان دوغانیم
باباوا جانیم قوربان
ننه اولسون قوربانیم

...

گلین دئییر:

مردیوه نه چیخسان
سییر یلاسان دوشه سن
اوغلون ایشدن گلینجه
تپه کیمین شیشه سن

شیروانلی:

قایینا :

ائل اتکلی گلین
باشی ساچلی گلین
سن ده می آدام اولدون
باستون باجاقلی گلین
سن ده می آدام اولدون
چئیش باجاقلی گلین

گلین :

آمان - آمان - آمان قاینانا
دیشلری دوشن قاینانا
آمان - آمان - آمان قاینانا
بیر آیاغی شیل قاینانا
اوغلون چیت گتیردی،
سنسیز یئدیم قاینانا
اوغلون کباب گتیردی،
سنسیز یئدیم قاینانا

۱۳۹۵ - آغلار گولر آیی نین - ۳۰ - وندا فولکلورچو خانیملارین ایلک آیلیق اوتوروملاری سوسن نوادهی رضی

اوتورومدا اولانلارا
آچیقلاادی. خانیم
کبیری بو
یولچولوقلاریندان
گؤزل بیر
سفرنامه
حاضیرلاییب،
کتاب اولاراق
یایینلاماغا حاضر

ائتدیکن علاوه، ائل بیلیمی مؤسسەسینه ده
چکدیکلری فولکلور موضوعلو شکل لردن،
اولدوقجا دگرلی بیر فتو آلبومو حاضیرلامیشلار.
بو فتو آلبومو حاضیرلاماقدایم "محمد بی
علیپور مقدم" -ین ده دگرلی یاردیم پای
ولموشدور. هر ایکی عزیزیمیزه تشکر ائدیپ،
جان ساغلیغی و اوغورلار آرزولایاراق،
چالیشمالارینین داوامی نین دلیگینده بیک).

خانم کبیری نین اشاره ائتدیکلری چوخ اؤنملی
قونولارین بیرى ايسه، بيزيم فولکلوروموزدا اولان
مذهبی ناغیل لاریمیزا یئترینجه اؤنم
وئرمه دیگیمیزه وارديغی ایدی. اونون گؤردوگو و
دئدیگینه گؤره، تاشکندده دینی ناغیل لارین
فولکلوردا و ائل آراسیندا درین یئری وار و حتی
بو ناغیل لار اولارلار تورپست جذب ائتمگه بیر
عامل ساییلماقدادیر.

خانم کبیری نین دئدیگینه گؤره، اؤزبکستانین
هر یئرینده فولکلور سیمبوللاری و اثرلری یئر-
یئر، معمارلیقا، شهرى سوسلمه لرده، گئیملرده،

ائل بیلیمی درنگی نین قادین قولو اولان،
«فولکلورچو خانیملار» - ین آیلیق اوتورومو،
۱۳۹۵ - جی ایلین آغلار گولر آیی نین سون
دوشنبه سی (دوشنبه - ۳۰ / فروردین / ۱۳۹۵)، هر
آیدا اولدوغو کیمی بیر چوخ فولکلور سئور
یازچی، شاعر، صنعت ساحه سینده آد-سان
بییه سی اولان و کولتورل چالیشمالارا ماراقلانان
خانیملاریمیزین کؤنللو اشتراکی ایله بارلی -
به ره لی کئچیریلدی.

اوتورومون باشلانقیچیندا "سوسن خانیم
نواده رضی"، کئچمیش ایلده فولکلورچو
خانیملارین علمی - عملی فعالیتلرینی
سیرالاییب انیمسایاندان سونرا، بو چالیشمالارین
نه قدر دَترلی، اؤنملی و ائنگیلی اولدوغونو
وورغولایاراق، خانیملارین ایچدن اولان
صمیمی جه، فیکیرداشلیق، اورکداشلیق و
امکداشلیقلاریندان تشکر ائدیپ قدر بیلنلیگینی
دیله گلدی، سونرا ايسه بو گئندیشاتین،
توپلوموموزون معنوی ساغلاملیغی اوچون
خئییرلی اولدوغونا گؤره، دواملی اولماسینی آرزو
ائتدی.

اوتورومون دوامیندا، صحبت سیراسی "رقیه
خانیم کبیری" یه گلدی. ادبیاتیمیزین گوجلوقلم
بییه لریندن اولان، رقیه خانیم کبیری کئچن ایل
آذر آییندا گئندیکی سمرقند و بخارا سفریندن
دانیشیب، بو سفرده گؤردوکلری بیر چوخ
اجتماعی - فرهنگى اولایلار و اولقولاری هم بیر
یازار - شاعر ، هم بیر فولکلورچو اولاراق

مناسبتە گۆزل بیر شعرە قوناق ائتدیلر
مجلسیمیزی.

اثل بیلیمی نین بوراخدیفی ایکینجی کیتاب،
«اثلدن-۲» بیر داها خانیم نواده رضی طرفیندن
تانیدیلدی و آلینیب اوخونماسی توصیه اولاندان
سونرا، اثل بیلیمی و فولکلورچو خانیملاردان
کولتور ایشلرده داها فعال مشارکت ائتمک لرینه
تاکید اولوناراق، اونلاردان جدی چالیشمالاری
ایسته ندی.

همچنین، فولکلورچو خانیملارین اشتراکی و
چالیشمالاری ایله قورولان «ساردوری موزه سی»
باره ده دانیشیلاندان سونرا، بو سایاق
چالیشمالارین آردینین توتولماسی دا خانیملار
طرفیندن ماراقلا قارشیلاندی.

اوتورومدا اؤنمه سنن موضوعلاردان بیرى ده،
مادی فولکلورون ییغیلما سی و ییغیشان
ماتریاللار سهمان و ثریلمگه جدی یاناشماغی
پلانلاشدیرماق اولموشدور. بو قونودا بیر نچه
نفرین سوروملولوق اوسته لنمه سی گرکدیگی ده
دانیشیلدی، اما واختین آز اولدوغونا گؤره، هله
کسین بیر قرار آلینمادی.

اوتورومون سونوندا، شهریمیزده و استانییمیزدا
چیخان درگیلردن سؤز آچیلاراق، چئوره میزده
جریاندا اولان فرهنگی آخیمی گؤز آردی
ائتمه مگین گرکلی دانیشیلدی.

بازاردا، پئشه لرده، یتمک لرده... و بیرباشا هر
ساحه ده بول- بول گؤرونمکده دیر؛ دئمک
فولکلور جانلی- جانلی آخیب، یاشانماقدادیر.

بازاریمیزین باخیشیندا، بو گزیده بیر داها اؤنم
داشییان موضوع ایسه، بازارلار و ساتیش
یئرلرینده خانیملارین چوخ آکتیو اولدوقلاری و
شهرده چالیشان خانیم سایینین کیشی
ساییندان داها چوخ اولماسی ایدی. "بس کیشیلر
هارا دایدار، نه ایش گؤروردلر؟!"- دئییه حیرت
ایچینده سوروشدوغوموزدا بئله جوابلادیلار:

- کیشیلر داها چوخ فابریکادا چالیشدیقلاری
اوچون، بازاردا و ساتیش مرکز لرینده
خانیملارین حضورو داها قابریق گؤز کوردو.

بو گزیدن، بیر گؤزل و نفیس شکیل لر ایچرن
البودمان سووای، خانیم کبیری بیر جوت گؤزل
قولچاق و بیر سی.دی. ده اثل بیلیمچیلر اوچون
سووقات گتیرمیش، ایضاح ائتدیلر کی، قولچاق و
قولچاقچیلغین اونلارین کولتور و فولکلوروندا
اولدوقجا کؤکلو یئر و اؤنمی وار دیر.

اوتورومون دوامیندا، یئنیجه تانیشدیغیمیز
خانیم «عدنی»، سینه دفتر اولدوقلاری اؤز
شعرلریندن بیر نچه سینی اوخویوب،
اوتوروموموزا شاعیرانه داد قاتدیلار. سونرا رقیه
خانیم علیقلیان (لاله)، بیر باهار شعرى اوخویوب،
آتالار گونونه یاخینلاشدیغیمیز اوچون، بو

اننه مله من- سیتاره بختی قاره ناغیلی

سوسن نواده رضی

«بو اثرده دیالوگلار و انهنین تعریف ائله دیگی ناغیل تبریز آغزی ایله یازیلیبدیر.»

اننه من نه عجب، حمد- سوره لرینی اوخومادان، اؤلورلرینی بیر- بیر بهشته گؤندرمه دن، "آلاه صت هزار مرتبه شوکور"- دئییب، باشلادی «سیتاره بختی قاره» ناغیلینی تعریفلمگه:

"گونرین بیر گونونده، شاه عابباسین دوربونونده، بیر قیز واریدی آدی سیتاره ایدی. سیتاره هم یاخجی قیز ایدی، هم گؤزل ایدی، هم ال ایشلی ایدی، هم ده ائوین بیر ی بیدانا قیزی ایدی."

- آی اننه خانیم! جیرتدان نغیلینی دئییه جاغیدین هاااا

- دی کس سسیوی! یوم گوروم گوزلریوی، دا غلیمه بو گلدی.

"یاخجی"- دندیم، گوزومو یوموب گیردیم انهنین قوینوندا اولدوم سیتاره... اننه، زینه- زینه کورگیمه چالیب، داوام ائله دی:

- سیتاره هر گون گئردی سو کوزه لرینی چایدان دولدوروب، گتیردی. هم ایشماغا، هم ده ال- اوزلرینه، قاب- قاشیغا سو آخیتماغا.

- چای ائولرینن چوخ اوزاق ایدی؟

- بیر از واریدی دا...

- اننه به یورولمازدی؟ دده سی نیه گئدیپ گتیمزدی؟

- آی قیز دلیوی بیر قوی قارنیوا، نغیلیمی دیییم... دا نغیله پولچوح اوزاتمازلا کی. گونلرین بیرنده، سیتاره آییلیمشدی چایدان کوزه سینی دولدورسون، سودان غریبه بیر سس گلدی "سیتااااااره بختی قارهههه! سیتااااااره بختی قارهههه!"

بونو دئینده توکلریم بیز- بیز دوراردی، سس قولایمدا جانلانیب جینگیلده پردی، ییغیشاردیم، قیسیلاردیم انهنین بؤیرونه، قورخومدان زاغ- زاغ آسردی اورگیم. گوزلریمی برک سیخیب یوماردیم، سانکی آچسام، سسین اییه سینی گوره جام.

- سیتاره، سسی ائشیتماغ همان، قورخوسونان سو کوزه سی الینن دوشدو چایا سیندی. او یانا باخدی، بو یانا باخدی، قالخیب یغین قاشدی ائولرینه ساری، هراسان گیردی ایچری، هئش کیمه ده هئس زاد دئمه دی. ننه سینه ده یالاننان دئدی: - یولدا ییخیلیم کوزه سیندی. ننه سی ده بیر آز دئیینیب- دئیینیب اوتدی.

- به دئییردین سیتاره یاخجی قیزدی؟! یاخجی قیز مامانیسینا یالان دانیشار؟! یاخجی قیز سؤز گیزلدر؟! اونون هاراسی یاخجی قیز ایدی؟!

- ویرقینا باخ باااا، سنی گۆرۈم لال اولمیه سن! یوم گۆزلریوی... صاباحیسی گون گینه ده سیتاره کوزه سینی گونوروب، گتندی چایا. کوزه نی دولدوردی، آییلدی اوزونه بیر شاپبا سو ویرسین، گینه سودان بیر سس دندی "سیتاااره بختی قارههه! سیتاااره بختی قارههه!" یازیق قیزجیغاز، قورخوسوننان گینه کوزه سی الینن دوشدو اوغوم - اوغوم اولدی. دوردی قاشدی ائولرینه ساری. رنگی بتی آتمیش، ال - ایاغی سیلکه لئیردی. اما گینه ده قورخوسوننان هئش کیمه هئس زاد دئمه دی.

- بتر یاخجی قیز ایدی! اننه، آدام گرح هر زادی گله دئییه دا؟

- هن به؟! اوشاق گلر هر سوزون دده - ننه سینه دییر. اننه سینه دییر.

- بس قوی من سنه دییم دا...

- کول اوقتیمه! گینه نه اوت یاغدیرمیسان؟ نه فساد تۇتمیسن؟ قیز نه دارتیلما میش ذنین وار گینه؟ سن منی دیری - دیری گورا سوخا خاسان آخیرده! گندیپ قالا جام عمین گیلده، دا سنین اننه اولمیه جام.

- بس من ده سیتاره بختی قاره کیمین هئس ذات دئمه جام هئش کیمه. هئش سنه ده دئمه جام سیرتیخ سوره گیلده نه گۆردوم!

کورگیمی دومسوکله دی، گۆرونو قییدی، آغزینی بوزوب دئدی:

- کۆیگین قیزی، به سن سیرتیخ سوره گیلده نه غلط دارتيسان؟ دئمه میشم آدام هر ائوه دورتولمز؟! دئمه میشم قیز اوشاغی یاغینی جیزیغیندان اوزالتماز؟! گینه بؤیرومه بیر دومسوک ایلشیردی.

- سن خلقین ائوینده نه قئیریسین؟ قیز دا سوخولار اونون - بونون ائوینه؟! داها بارانی قوموشدوم، سۆزوم گل گیر آغزیم! ایندی بیول گرک آفتافا گۆتوروب بیر تهر یووا یدیم بارامی!

- ائولرینه گیرمه دییم کی آخی، دامنان گۆردوم؛ سیرتیخ سوره اوتوموشدی حووضون ایچینده، باققال مخصود دا مشکفه یین سو تۆکوردو باشینا!...

اننه می دئییه سن ایلان چالدى بیردن - بیره! دیک قالخیب اوتوردو یئرینده.

- لا الاله... لا الاله... الله شیطانا لعنت ائله سین!

یازیغین نفسی کسلیلیردی. گۆزلری ائله بره نمیشدی، دئدیم بس ایندی چیخیب آتیلجاق اوزومه. "الله بو نه پ... ایدی یئدیم؟ آغزیمدا نیه لپه ایسلانمیر آخی؟! کاش من ده سیتاره کیمین سۆزومو گیزله دئدیم. "ایتین تکیین پشیمان اولموشدوم. "ئج ائلییم الله؟ نه جور یاسالی ییم گتتسین؟ ایندی نه دانا بیله جام، نه ده دییه بیله جام!"

او واختلار بیلیم دیم دول آرواد نه دئمکدیر، اما ائشیتیمش دئیردیلر سیرتیخ سوره دولدور! اننه مدن بیر یول "دول نه دی؟" - دئییه سوروشموشدوم. او دا "کس سسین، قارنی یانمیش!" - دئیمشدی بیلهمه. سیرتیخ سوره کاسیب ایدی، بالاجا بیر حیطی واریدی، اوردا تک باشینا قالاردی. جماعات کنچیندیردی بیله سین. قوناقلیغیمیز - زادیمیز اولاندا، قازانین لاپ باشینی انهم بولوتا چکیپ، اوستونه ده خوروش قویوب یاغ گزدیردی، بیر پارچا دا لاواش، چادیراسی آلتیندا گیزله دیپ آپاراردی سیرتیخ سوره یه.

- اننه وئر من آپاریم دا.

- يثرى گنج اويانا، اينديجه اوزوم وئريب گلرم.

بيلزلى اننەم اوزاق توتاردى اوندان. محلهمىزدە بىر مسجد واريدى. اوروجلوقدا، محلەنن قىزلارى يىغىشىپ، مسجدىن ميجوورو، صدېقه خانىمدان مسجدىن اچارىنى آلارديق:

- صدېقه خانىم، سىن اوروجسان، بىز مچىدى سىلىپ - سوپوروب، اچارىنى گتيرىپ وئرىك سىزه.

سىرتىق سوره دە گلىپ، قارىشاردى بىزلره. ايشىمىز قورتولاندى سونرا، بالالى - بۇيوكلو قىزلارى يىغاردى باشىنا شرىعاتدان دانىشاردى. اونو شرىعاتى انواع - اقسام غىسل لاردان عبارت ايدى. هر نەدن دانىشسايدى، گىنە دە سۇزو بوروشدوروب غىسل - ا چاتدیراردى! اونون الله - ى دا چوخ قورخمالى ايدى. اونون بىزه ترسىم ائتدىكى اللهدا نە رحمانلىق آثارى واريدى، نە دە رحىملىك. فقط غضب الله يىپ، بىر اوجدان جەننەمە گۇندردى بىندەلرىنى.

باققال مخصود، او بىرى كوچەننن آغزىندا قىند - چاي ساتاردى. آلچاق بوى، قارىلى، هيز باخىشلى، قىزمىزى صوفا بىر كىشى ايدى. من اوندان هىچ ياخشى حىس آلا بىلمىزدىم. اونا پول وئرنە، دىشلىرىنە منە آغاردىپ، الينى باشىما چىكمەسىندىن اورپىردىم. ايرىگىردىم.

نە باشىزى آغريدىم، دورودوم پنچىر ايجىندىن بىر دفعە دە اننەنن چوبوق آلتىسى ايله پاپرىزىنى، بىر دە كىرىتىنى گتيردىم وئردىم الينە. اوزوم دە اوتدوم يانيندا حىرىنە توسىتو وئرسىن بىر آزا! اوزوم دە بىلىردىم، بارا بىر بارا ايدى، پاپرىز اياراردى!

الله كى، حىرىنىن آلووشو^۱ بىر آزا ازلدى، بوينا سارىلدىم، بىر آزا هدىكلىنىدىم بىلەسىنە، ياواش دئدىم:

- توپ گىتمىشدى داملارىنا. چىخىمىشدىم توپوموزو گتيرم...

- سىن چوخ آننامىشدىن. سىن چوخ غلط الله مىشدىن. سىن چوخ... استافوروللاه!

- من نە بولوم سىرتىخ سوره لوت اولوب اوتوروب حوصدا؟! بىر دە آعا مخصود مگر داللاحدى اونى يووندورور!!!

- دى اوزاتما سۇزى. گىر يثريوه، كۇپ دى دى!

يازىق اننەم دە جىح قالمىشدى، بىلمىردى نە دئسىن. سىگارنى چكدى، چوباغاتىنى اپاردىم قويدوم گىنە پنچىر ايجىنە، گلدیم اوتانماز - اوتانماز دئدىم:

- هن بيول، نولدى سىتاره يه!!!

اننەنن حال - هاواسى دە يىشمىشدى. اويوب، فكرە دالمىشدى سانكى. من گۇرميه جگىم شئى، گىرچكى گۇرموشدوم. تىز دە اولسايدى، گۇرموشدوم. بلكە دە منىم سوروشمادىغىم سوالا جواب آختارىردى ذهينە.

- هن بالاسى! قىز اوشاغى بوويندە گرک اوزوندن چوخ موغايات اول. سىن دە بۇيوموسىن، دام - باجادا گزمك وختىن سووشوب. دا باققال مخصوددان شئى آماغا گىتمە، ددەن اوزو آلىب گتيرر.

- سىتارەنى دئە با. آعا مخصودو اؤتور.

الله كى آننەنن حىرىنىن آلووشو بىر آزا آلىندى دئدىم:

- توپ گىتمىشدى داملارىنا، چىخىمىشدىم توپوموزو گتيرم...

- سىن چوخ آننامىشدىن. سىن چوخ غلط الله مىشدىن. سىن چوخ... استافوروللاه!

- من نه بولوم سیرتیخ سورە لوت اولوب اوتوروب حوزدا؟! بیر ده، کلبلی آخی دالاحدی اونى یووندورور!!!

- دى اوزاتما سۆزۈ. گير يثريه .
يازيق انهم ده جيح قالميشدى، بيلمىردى نه دئسين. سيگاريني چكىدى، چوبوق آلتيسيني
آپاردىم قويدوم گينه پنچير ايچينه، گلديم اوتانماز- اوتانماز دئديم:
- هن بيول نولدى سىتارييه?!!
- هن بالاسى. قيز اوشاغى بۇينده گرک اۇزونن چوخ موغيات اول. سن ده بۇيوموسن، دام-
باجادا گزمک وختين سووشوب. دا آعا مخصوصدان دا شئى آماغا گئتمه، ددهن اۇزو آليب گتيرر.
- سىتارەنى دئە با. آعا مخصوصو اۇتور.

- هن، بالا. سىتارە هر سفر چاپدان سو گتيماعا گئندە بو سسى ائشيديردى. آخيره بير گون
اوتورب ننه سینه دئدى قضيه نەدى. ننه سى ده اوتوروب سىتارە نين دده سینه تعريفله دى. خئىلىک
سالديلا، چيخديلا، آخيره کيشى گئتدى ائششگين ساتدى بير کؤشک آلدى. چول- پالازلاريني
يولکلەديلر اونا، سىتارەنى ده مينديرديلر اوستونه، يولا دوشوب کؤشدولر اورالاردان...
آز گئتديلر- چوخ گئتديلر، آخشام اولدو يورولدولار. يئتيشديلر بۇيوک بير باغا. پالاز ساليب
دؤشنديلر باغين دووارينين ديبينده. باغين دووارى چوخ اوچئيدى. قاپيسى دا قالا قاپيسى کيمين
ايدى. باخيب گۆردولر سولارى قورتولوب. او يانا باخديلا، بو يانا باخديلا، چاپدان- چشمەدن
گۆرمەديلر. دووارين داليندان سو شيريلتيسى نين سسى گليردى. کيشى گئتدى باغين قاپيسيني
ها چالدى، ها چالدى، گليب آچان اولمادى. بير آز گئشدى سىتارە دئدى:

- من چوخ سوسوزام. دوروم من ده بير قاپيني دۇيوم گۆروم بلکه باغ صاحبي ائشيديب گليب آشدى.
سو کوزه سيني گۆتوروب گئتدى. قاپيني چالاندا گۆردى قاپى اۇرتوحدى. ياهوججه قاپيني
ايتله دى، گيردى باغا، کوزه سيني سالدى چاپدان دولدورسون، گينه بير سس دئدى: "سىتارە
بختى قالا... سىتارە بختى قالا..."

کوزهنى تولازلادى^۲ يثره، قاشدى قاپييا سارى، قاپى اۇز- اۇزونه ايشکیلندى. آغلادى،
قىشقيردى، ننه- دده سيني چاغيردى. هر نينه ديله قاپيني آچانمادىلا. سىتارە قالدى قاپى نين او
يانيندا، بولار قالدى بو يانيندا... ننه- دده سى بير نئچه گون دؤزدولر، نه دوواردان آشا بولدولر، نه
قاپيني آچا بولدولر، دئديلر دا گومان ائله بو قيزين بختى قرە ايميش. آغلييه- آغلييه، بوينو
قينيندا، قئييتديلر ائولرينه.

سىتارە ده آغلادى- آغلادى، آخيره گۆردى آغلاماقدان ايش چيخماز. دورودو باغى گزيب
آختارماغا. گۆز ايشله دىخجا ميوه آغاجى ايدى، گول ايدى، گۆى- گۆيرتى ايدى. بير آز
آغاجلاردان ميوه- زات دردى يئدى. گۆردو باغين اورتاسيندا بۇيوک بير ائو وار. باخدى، ائوين
قاپيسى اۇرتوچ ايدى. اوتاق، اوتاق ايچينده، دهليز، دهليز ايچينده... هر يئر دريلى- دوزولى،
دؤشئحلى، نمه گۆزليخدا، گزيب دولانماغينان قورتولوب باشا چاتان دېي. نه اوجو وار، نه بوجاغى.
اوتاقلارين بيرينين آراسيندا، سال داشين اوستونده گۆزل بير جوان اوغلانى اوزاتميشديلا. ائله بيل

ياتمىشىدى، جانينا دا نم نققده ايینه- سنجاق باتيرمىشىدىلا. باشى اوسته بىر كاغاز قويوموشدولا. قىز كاغازى گۆتوروب اوخودو، يازمىشىدى هر كىم قىرخ گون، قىرخ گىنجه بو اوغلانا قرآن اوخويوب، ايىنهلىرى جانيندان چىخارتسا، اوغلان آيىلاچاق، اؤزو ده وارىنى- يوخونى، باغىنى، هر نه يىنى اونا وئره جاخ. قىز، اوغلانى گۇر جاغ، هم اونا اورگى ياندى، هم ده اونا ويرىلدى. هر سحر دوروب ائوى- ائشىگى يىغىشىدىراردى، بىر آز باغدا گزردى سورا گليب اوتوراردى اوغلانين باشى اوسته قرآن اوخويوب، ايىنهلىرى جانيندان چىخاردىردى. بىر گون باغدا دولاناندا گۇرر دوروب داليندا كنىز ساتىلا. اؤز- اؤزونه دىير: "ياخى اولار با، بىر كنىز آلام هم ايشلرده منه كۇمچ ائلر، هم ده تح قالمارام." بىر كوزه واريدى، گىندر اونان بىر قىزىل سىككه گتيرىپ وئرر، بىر قره كنىز آلا، گتيرر. قره كنىز گىزلىنجاخ قىزى گودر، سىرىنى بولر، اما سىنىنى چىخاتماز. قىرخىمىنجى گون اولاندا، قىزىن يىتماغىنا داوا قاتار قىزى يوخلادار، اؤزو گىندر قرانى قورتارىپ ايىنهلىرى چىخاردار. آخىرىمىنجى ايىنه چىخاندا، اوغلان آسقىرار يوخودان آيىلار، گۇرر قره كنىز گۇزو ياشلى بونون باشى اوستوندهدى. ائله بولر قره كنىز بونو دىرلىدىب. توتار قره كنىزى باسار باعرىنا،

اوزونن- گۇزونن اۇپر، اونو اؤز نه گلىن ائلر. قره كنىز ده سىتارهنى گۇرسه دىب، دئىير بو دا منىم كلفتىم دى. سىتاره ده نه ايتىر، نه دىنر، گۇز ياشلارى ايچىنده آلتىننىن يازىسىنا باش ايتىر. گونىن بىر گونونده، اوغلانا بىر ايش چىخىر، دىير گرگ شهره گىدم. آروادىننان سوروشار نه ايتىسن سنه گىتىم؟ قره كنىز ده مېن جوره پار- پالتار، انىك- كىرشان، اوزوك- بىلرلىك، باشماق، جوراب.... دا غلىنه گلىنى سايىب، دىير بولارى آل منه. سورا اوغلان گىندر سىتاره دىن سوروشار. سىتاره دىير من هئىزاد ايتىتمىرم. اولسا بى دانا صىبر داشى آل گتى منه. كىشى گىندر شهره، ايشلىرىن گۇرر، يولون سالار بازارا، آروادىن دىدىخلارىنى آلار. سورا اوردان- بوردان خئىلىك سوراخلاشانان سورا، بىر قوجا كىشىنى گۇرسدرلر. صىبر داشى فقط اوندا اولار دىيرلر. اوغلان داشى آلار، قوجا كىشى اوغلانا دىير، بونو هر كىمه آلىسان بۇيوك دردى وار اورگىنده. قاپى داليندا گىزلىن دردىنه قولاق آس. سۇزلىرى قورتولاندا چىخ ائشىگه داشى آل يئرە چىرپ يوخسا اورگى پاتدار. اوغلان گلر ائوينه، آروادىنا آلدىقلارىنى وئرر، او دا بتر سۇيونر. سورا دا صىبر داشىنى آپارىپ وئرر سىتارىه.

گىنجه اولار، اوغلان بارماغىنى كسر ياراسىنا دوز تۇكر يوخوسى آپارماسىن. آروادى ياتاننان سورا، اياخلارىنى دره- دره گىندىب قاپىنىن دالىسىندا دوروب قولاق آسار. گۇرر آغلاماق سسى گلىر. قولاغىنى دايار قاپىيه، گۇرر سىتاره صىبر داشىنن دره- اوت ائلىر، باشىنا گىنلرى بىر به بىر سايىر، داشا دىير يا من سىنىم، يا سن سىن. سۇز اورا چاتىر كى، بىر قره كنىز آلدىم، گلىب منى توللادى، اوتوز دوققوز گوننن سورا منى يوخويا وئرىپ منىم يىرىمى توتدى...بونو دئىيب هۇكورتىمە ويرىپ آغلىاندا، اوغلان قاپى دالىسىندا چىخىپ، گلىب سىتارهنىن الينن داشى آلىپ چىرپدى يئرە، سورا قىزىبىغازى قوجاخلادى، اۇپدى، دئدى منى بىغىشلە. قره كنىزى ده باغلادى بىر ائششىگىن قويروغونا اۇتوردى چۇللره.

يئدى، ايشدى، مطلبىبه يئتىشىدى.

فولکلورون اۆز لیلیک لری (خصوصیت لری)

یازان: ابراهیم آرسلان

bilgicix@bilgicix.com

کۆچوردو: سوسن نواده رضی

۱. شفاهی لیق /oral, verbal/ اۆز لیلیگی:

فولکلورون ایچینده اولان بوتون عنصرلار، شخص دن شخصه «شفاهی ارتباط» شرايطینده کنچیر و ائله جه نسيلدن نسيله انتقال تاپیر. بونا عادت لر، مراسیملر، تقلید و نمایشلر، دانسلار، دراماتیک اویونلار، ساز چالماق، ماهنی اوخوماق، حئکایه دئمک، ائو تیکمک، داوالار و تداوی اوصوللاری، یئیه جکلر، گنیه جکلر و ائل صنعتلری داخیلیدیر.

۲. سنته باغلی لیق /tradition/ اۆز لیلیگی:

فولکلور محصوللاری نین هر نؤوعو بیر سنته باغلیدیر. سنت لر، فولکلور محصوللاری نین معین بیر «فورم» قازانماسینی و بو «فورم» ایچینده اؤزونو دوام ائتدیرمه سینی ساغلار، آیریجا اونلار اۆز لیرینی معین ائدن باشقا فرقلی اۆز لیلیکلری قازانديرار. بیر یئر ده بیر انسان اجتماع سی وارسا یعنی عضولر عینی دیلی، شرايطی و تاریخی پایلاشیر لارسا اورادا سنتلر واردیر. بیر محصولون فولکلور محصولو اولاراق قبول ائدیلمه سی اوچون «شفاهی اولما و سنته باغلیلیق» اۆز لیلیکلرینه صاحب اولماسی لازیمدیر؛ اما نه هر شفاهی شی، نه ده هر سنت فولکلور دئییلدیر. هر ایکی اۆز لیلیگین ده بیر یئر ده اولماسی لازیم سایلییر.

۳. تنوع /variant/ اۆز لیلیگی یا واریانت لیلیق:

فولکلور محصوللاری نین داغیلما سی، یاییلماسی شفاهی کنچیش و یا شفاهی ارتباط ایله اولور. مشترک محیط ده یاشایانلارین قابلیت لری، دوروملاری، تجربه لری اجرا ائدیلن بیر فولکلور محصولونون فرقلی شکیل لرده تکرار ائدیلمه سینه یول اچیر. اسکی فورم و محتوادان فرق لیلیک گؤسترن یئنئى محصولا «واریانت» دئییل مکه دیر. واریانتلارین سایى نامعلوم دور.

۴. آنونیم لیک /anonymous/ اۆز لیلیگی:

فولکلور محصوللاری نین ایکل یارادیجیلاری نین اونودولموش اولدوغونو افاده ائتمک اوچون استفاده اولونان بو اصطلاح، اونلارین انسانلار طرفیندن دائما بیر لیک ده یارادیلدیغی معناسینی وئرمیر. هر بیر محصولون بیر ایکل یارادیجی سی واردیر؛ اما شفاهی افاده سنتی بونلاری عمومیت ده محافظه ائده بیلمه میشدیر. شفاهی کنچیشلر ده هر محصول، راست گلدیگی، یا دا اولدوغو «شفاهی قرارداد» لاریندان کؤکونده، فورمونا، کارکردینه، محتواسینا بیر شئی لر قاتمیش و یا چیخارمیش اولاراق یاشاییر.

۵. قالب لاشما /formularization/ اۆز لیلیگی:

فولکلور محصوللاری، نؤوعلرینه، سنتلرینه اویغون شکیل ده قالبلار، افاده و یا ترکیب عضولری یارادیلار.

قایناق:

[http://www.bilgicix.com/2011/05/folklorun- ozellikleri/#comment](http://www.bilgicix.com/2011/05/folklorun-ozellikleri/#comment)

تاپماجالار

سوسن نواده رضى

قدیم زمانلاردا ننه- بابالاریمیز اۆز نوه- نتیجه لرینین عاغللی، هوشلو- باشلی، آییق- ساییق اولمالاری اوچون اولاری دوشونجه لی و حاضیر جواب بۇیوتمگه چالیشیبلار. اولار، اوشاقلارین تکجه فیزیکی جهتدن دئییل، هم ده عاغل و دوشونجه جهتدن ساغلام و زیرنگ اولمالارینی ایسته ییبلر. فولکلوروموزون چوخ چئشیدلی قولو اولان تاپماجالار ایسه، بو سببه گۆره اورتایا چیخیدیر. تاپماجالار عاغل و شعورو گلیشدیرمک، حضور ذهنی آرتیرماق اوچوندور. تاپماجانین ایچینده اشیانین، یا تاپماجانین موضوعسو اولان هر بیر شئیین بیر نئجه علامتی گیزله دیلیر، آنجاق اونون اصل کاراکتریک علامتی تصورده جانلاندیریلیر. اوشاق (یا دا بۇیوک) اۆز دوشونجه سی و عاغل سايه سینده دوغرو جوابی سالیب- چیخیر تاپیر. تاپماجالار هم نثر، هم ده نظم بیچیمینده اولور.

اۆرنکلر

قیزیل گول پارداخلاندی
قول آتیب چارداخلاندی
تورپاقسیز یئرده بیتدی
یارپاقسیز بوداقلاندی
«مارال بویونوزو»

بالاجا قویو
ایچینده سویو
آغجادان آغدی
ساریدان ساری
«یومورتا»

یازدا بیغیر یئمگینی
چوخ سئویر اۆز امگینی
یئییب- یاتیر باهارادک
نه دیر آدی، دئیین گۆرک.
«قارشقا»

ناغاراچی ناغارا چالیر
نه ناغاراسی وار، نه چوبوغو.
«آغاج دلن»

گوندوز یاتار یووادا
گنجه گزر اوبادا
«پاراسا»

بازاردا ساتیلماز
ترزیده چکیلر
بالدان شیرین دادی وار
«یوخو»

بیتمه میش یووشان دیبینده
دوغمامیش دووشان بالاسی
قوش یوواسنیدان چیخدی
گئری دۆنه بیلمه دی
«یالان»
«سۆز»

اوزون- اوزون درویشلر
گنجه بیزه گلمیشلر
او قدر اوینامیشلار
خورد- خشیل دوشموشلر
«اریشته»

گوز آغاجین اوبارلار
اوستونه تئل قویارلار
واختسیز دوروب آغلاسا
قولاغینی بورارلار
«کامانچا»

بوستاندا وار بىر آروات
پالتار گئىيب قات باقات

«يرپاق كلم»

گۆيده دوغولار
يئرده بوغولار

«ياغيش»

آرABA گئدر، ايزى يوخ
يانار - يانار كۆزو يوخ

«گونش»

اووون آلسان ميريلدار
سيغالالاسان خورولدار

«پيشيك»

قانادى وار اوچماغا
ايينهسى وار سانجماغا
سئوير ايشى، زحمتى
اودور كى وار حورمتى

«أرى»

آغاچا چيخديم آداملا
بىر نلبكى باداملا
نه دىلى وار، نه آغزى
هئى دانيشير آداملا

«كتاب»

درده دورموش
بيغىنى بورموش
دونيا دوردقجا
يئرپنده دورموش

«دييرمان»

بىر قوشوم وار
بالاسى اؤزوندن تنز اوچار

«تفنگ و گولله»

ياتاندا يومرو ياتار
اتين درمانا قاتار
هر كيم توتماق ايستهسه
تيكانى اليه باتار

«كىرپى»

آلتى تاختا اوستو تاختا
بى اتوردوبدور اوتاقدا
قويون دئيل، اوتلايير
تويوق دئيل، يومورتلايير

«توسباغا»

آغزين آچار
زهر ساچار
اونو گؤرن
قويوب قاچار

«يالن»

قابىغى سارى
ايچينده دارى

«انجير»

بو يانى تاختا
او يانى تاختا
يومرو بى اوتاقدا

«فينديق»

بىر تنديريم وار
ايكى چؤرك توتار

«گيردكان - گوز»

بىر داغارچيق اونوم وار
ايچينده بىر اوخلوو

«اييده»

آذربایجان گئیملری حاقدا دانیشیق

«آذربایجان گئیملرینه باخدییغیمیزدا، نه قدر چاغداشلاشا بیلمه سینی و گونوموزده یئر آلا بیله جگینی راحتجا آنلاماق اولور.»

آذربایجان گئیملری تیکن و گئیملر حاقدا
آراشدیرما آپاران، نفیس سینافر ایله دانیشیق
دانیشیغی آپاران: سوسن نواده رضی

انسان چوخ اوزون زامانلاردان بری آیین - باشینی و گئیملرینی تهیه ائلمک اوچون چئوره سینده اولان امکاناتدان استفاده ائلمک فیکرینه دوشوب، گئت - گنده گئیملرینی گلیشدیریب، لازم اولان دییشیک لیکلری اعمال ائله بییدیر.

پالتارلار، انسانلارین اجتماعی و جغرافیایی موقعیتلرینی، سیاسی و مذهبی دوروملارینی، ایش - پئشه لرینی و مادی دوروملارینی گؤرسدر.

گئیملر، مادی و معنوی فرهنگین چوخ چتین و اوزون سورن گلیشمه مسیری نین نتیجه سینده یارانان بیر ملی وارلیقدیر.

آذربایجان گئیملری آذربایجانلیلارین مادی فرهنگینی، و اونلارا مخصوص اولان خصوصیتلری گؤرستمکده دیر و جماعتین درین و محکم قومی نشانه لرینه عاید دیر. جماعتین قومی، تاریخی نیشانه لری، هنری یارادیجیلیغی نین اؤزلیکلری، اونلارین مختلف زمانلاردا و حاللاردا شکل تاپمالاری، هنری نقش و نگارلاری، جماعتین گئیملرینده منعکس اولوبدور.

آذربایجان گئیملرینین فورمو و بیجیمی اونون اییه سینین عابله وضعیتینی و یاشینی گؤرسدردی. یا مثال اوچون، کیشی گئیملری گنیم اییه سی نین صینیغینی گؤرسدردی.

ایپلر، ساپلار، قوماشلار، پالتارلاردا ایشلین سوسلمه لر و اونلارا لازم اولان ملزمه لر، تیکیش نوعلری، یخه - دستکلره ایشلینلن میشتاتلار، باش اؤرتولر، قیزیل - گوموش یا دا باشقا جنسندن اولان تاخیلار و.... آزاراق آراشدیرما موضوعو اولدوغو اوچون، دئمه لی بو قونولاردا آختاریب، آراشدیریب، یازاجاغیمیز بیر چوخ شئیلر اولمالیدیر.

خانم نفیس سینافر آذربایجان گلنکسل گئیملرینی آراشدیران، تاریخی نین دریندن مطالعه ائدن، اؤیرندیکیلینی تاسارلایان و تکیک گونوموزده گئییب قوللانان حالا گتیرمگه چالیشان گنج صنعتکار خانیملاریمیزدان بیریدیر. اونونلا صمیمی بیر دانیشیقدا اونو آرتیق تانییب، تانیتمدیرماق ایسته دیک.

- نفیس خانیم بیزه اؤزونوزو بیر آز تانیتدیرین؟

من نفیس (نفیسه) سینافر، اورمییه شهرینده دونیایا گلیب بؤیوموشم. ۱۱ ایل اؤنجه سی اورمو بیلیم یوردوندا شیمی اوخوردوم کی، قاشقایی تورکو اولان بیر بئی ایله تانیش اولوب ائولندیم. ایندی ایسه، یاسوج شهرینده یاشیرام. ائو خانیمی یام. اوندان آپری، ائشیمله بیرلیکده تورک دیلی و فولکلورو اوزرینده چالیشیریق. منیم عایله م نچه قوشاق شهرده یاشادیقلاری اوچون من ائل بیلگیسی و کولتوروندن اوزاق بیر اورتامدا بؤیوموشم اما

ندنسه بو قونولار منه هر زامان چکیجی اولموشدور. اصلینده منیم فولک بیلگیسی ایله یاخیندان ایلگین اولماغیم ائلات عایله سینه گلین گئتمک ایله باشلاندی.

قاشقایی تورکلری شهرلرده یاشادیقلارینا رغمن اوبا و ائل کولتورونه باغلی قالماغا چالیشیرلار. ایلک باشلاردا بو کولتور فرقلیلیگی منه چتین اولسا دا، زامان کئچدیکجه ایلگینلنمگه و سئومگه باشلاییب، گلنک- گۆرنکلره باغلی اولمانین نه قدر کیملیگه موثر اولدوغونون اؤنمینى داها یاخشی آنلادیم.

- هاچاندان گئییمله ایلگینلنمگه باشلادیز؟

قاشقیلار توپلومونا گیردیگیمدن بری قاشقای قادینلارینین یۆره سل (محلی) گئییملرینه آشیری ایلگی و سئوگیسی منی چوخ ائتگیله ییب، منی آذربایجان گئییمی نین یاشامیمدا اولان بوشلوغو ایله قارشى- قارشیا گئتیردی. البت کی، هر آذربایجانلی آزدان چوخدان آذربایجان گئییمی ایله تانیشدیر، اما آز ساییدا آذربایجانلی یاشامیندا اونون اوچون بیر اؤزل یئر آیرماغا چالیشیب و فردی اولراق، گئییمی منیمسه دو یغوسونا واریبیدیر.

سؤزون قیساسی منیم آذربایجان کیملیگیمی گؤستریب معلوم ائدن گۆرنن بیر سیمگه ایستیردیم بونون اوچون. تانیدیغیمیز آذربایجان گئییملرینی تیکمگه باشلاییب، گئتدیگیم توپلار و تۆرنلرده گئیدیم. منیم گئیدیگیم بو پالتارلار گئتدیگیم هر تۆرنده اولدوقجا ایلگی چکیب، سؤز قونوسو اولوردو، چوخلو حتی آذربایجانلی اولمایان قادینلار شکیل چکمک ایسته ییرلر، و هاردان بو پالتاری الده ائلییه بیلجکلرینی سوروشورلار. چوخلاری بو پالتاری سارای و قاجار گئییمینه بنزدیرلر، من ده باشیمی اوجا توتاراق - بو گئییم آذربایجانین گئییمیدیر- دئییرم.

آراشدیرمایا نه زمان، نه جور و هاردان باشلادینیز؟

دئمک اولار گونوموزده آذربایجانین چوخلو کندلرینده یۆره سل (محلی) گئییمله قارشیلانماق چتین اولوبدور و تکجه یاشلی قادینلار ۷۰-۶۰ ایل بوندان اؤنجه ده اولان یۆره سل گئییملری خاطرلاییرلار. البته دوغو آذربایجاندا دوروم داها یاخشی دیر، یۆره سل گئییملری گئین قادینلارین سایسی داها چوخدور. اما باتیدا دوروم چوخ پارلاق دئییل. بیلدیگینیز کیمی اورمودا نچه ائل- طایفا واردیر. کؤنلی، گونئیلی، قوزئیلی، یئکانلیلار، قاراپاقلار، ماکیللار، تسوجلولار و نچه داها توپلوملار. اونا گۆره گئییمله ایلگیلی آزیجیق دگیشیک بیلگیلرله قارشیلانماق اولور. من اؤز

آراشدیرمالاریمی کندلره باش وورماق و یاشلی قادینلاردان بیلگی توپلاماقلا باشلادیم. بیزیم یولوموز گونئیدن- قوزئی اوزانلیغی اوچون یول اوستونده قارشیلشدیغیم تورک قادینلاری ایله دانیشما امکائیم اولور. چوخلو بیلگیلری ده اینترنت یولو ایله عکس و کتاب ائندیرمک ایله آذربایجان گئییمیندن اله گتیرمگه چالیشدیم.

هر زمان قارشیلشدیغیم یاشلی قادینلارین گئچمیشده گئیدیکلری پالتارلا ایلگیلی دانیشدیقلاریندا بیر داها او پالتارلاری گئیمه نیسگیلینی گؤرموشم آما ندنسه او ایستگی سونراکی سویلارینا (نسل) داشیمامیشلار!

آذربایجان یۆرهسل گئییملرینه باخدیغیمیزدا، نه قدر چاغداشلاشماسینا و گونوموزده یئر تاپماسینا اویغون اولدوغونو راحتجا آنلاماق اولور.

- بو گونه کیمی نئچه تاخیم پالتار تیکیب سینیز؟ تیکدیکلرینیزی سرگیلمگه

امکانینیز اولوبمو؟

من تیکیش تیکمگی اؤیرندن سونرا، مد و پالتار تاساریمی دۆرهسی کئچیریب، فنی حرفه ای مدرکی آلدیم. سونرا آذربایجان گئییمینی یۆرهسل و چاغداش تاساریملارلا جیزیب، تیکمگه باشلادیم. ایندییه کیمی ۷ تاخیم قادین پالتاری تیکمیشم. اوچ دگیشیک بیجیملی گئییم اوزرینده ده چالیشیرام. اوندان سونرا گونوموزون رسمی گئییمینه اویغون چاغداش تاساریملار واریمدیر. تیکدیگیم پالتارلار

آراشقین (عرفچین)، باش اؤرتوسو، کؤینک، آر خالیق، تومان، اورتا تومان، آلت تومان و شالواردان اولوشور. ایلك باشدا بو پالتارلاری گونئیده اولان قاشقای توپلاری و تۆرنلرینده گئیدیم.

سونرا سرگی اولراق ائل بیلیمی فولکلورچو خانیملارین اورتاقلیغی ایله، بنیاد فرهنگ و ادب و هنر آذربایجان قورومونون «چیلله گئجه سی» تۆرنینده گئیملری سرگیلیم. سونراسی تبریزده قورولان اون گونلوک گئییم سرگیسینده «ثمین بیتیک قورومو»- نون غرفه سینه قوشولدوم.

بو قورورم سرگی نین گئییم یاریشماسیندا، تیکیش بۆلومونده ایکینجی مقامی اله گتیردی. بیرده «ساردوری ائل موزه سی»- نین آچیشلیشیندا ایکی تاخیم پالتارلاریمدان مانکنلر اینینده سرگیلندی و ایندیسه بیر گلین پالتاری سیمگه سی اولراق قیرمیز بویاقددا پالتاریمی موزه یه سونموشام و گۆز اؤننده دیر.

- گئییملر حاقیندا بیر آز بیلگی وئرمیسینیز؟ سیز بو پالتارلاری تیکنده نه

ماتر یالار ایشلدیب سینیز؟

تورک ائللرینین قادین گئییملرینده کیچیک فرق لیلیکلری گۆزه آلماساق، اولدوغا بیر- بیرینه اوخشارلیق واردیر.

قادىن گئىمى قىساجا بونلاردىر:

باش گئىمىلىرى:

بۇرك يا آراشقىن (آراخچىن)
باش اۇرتولرى: كلەغايى، چالما، ساللاما، آغ
باتى، چارقات، لچك .

اسكىدن آراشقىنلار گئىللىكلە قويۇ رنكلردە
اولان مخمردن تىكىلىرىمىش. گلنىلر اوچون
قىرمىز بوياقلى قوماش سئچىلىرىمىش. بۇركون
اوزرىندە گۈزل رنگلى پارلاق ايپىلرلە ناخىشلار
يازىلارمىش. آراشقىنىن آلت بۇلوموندە سگەلر
آسىلار. بىر پارا ائىللردە اۈزل تاخىلار بۇركون
اوزرىنە تىكىلر، ھابىللە چنە آلتى ايپىندىن دە
آسمالىقلار آسلانيرمىش.

من آراشقىن دوزلدىركن بو اۈزللىكلەر دقت
ائتمىش اولدوم. آراشقىنىن اوزرىنە حاضر
سىرمالار تىكىپ آلىن اوستونە دوشن بۇلومە دە
سىككەلر تىكىرم.

آراشقىن (عرقچىن)
نفىس سىناقىرىن ايشلىرىندىن.

اوست گئىمىلىرى:

چىگىن اوستو گئىمىلىرى : اوست كۈيىنك، آرخالىق، چىپكن، جىلىققا، ائشمك، باھارى و ...دىن اولوشور.
اسكىدن پالتارلار مخمر، چىت، تافتا و ايپك، بامبازىەدن تىكىلىرىمىش. پالتارلارىن قىراغىندا اولان
سىرمالار دا ال ايشى اولارمىش. بىر پالتارىن اوستوندە تىكىلن يازىلار چوخ اولدوغو قىراغىندىن داھا
سلىقەلى و صنعتكارلىغىنىن گۈستىرگەسى ايدى. منىم قوللاندىغىم ماترىياللار ايندىكى امكانلار
دوغرولتوسونداير، يعنى گئىللىكلە بازاردىن تاپىلان سىرمالار و سوسلردىن ايشلىتمىش، اوندان علاوه
پىلكلر، مىنجىقلار و داشلارلا ناخىشلار تىكىپ پالتارلار بزمە و سوسلەمگە چالشىمىشام. اسكىدن
آرخالىق اوچون ھەر قوماشدان آرتىق مخمر ايشلىرىمىش و آرخالىغىن قىراغىنا پارلاق ايپىلرلە زنجىر
تىكىشلىر تىكىپ و بىر پارا يىرلردە آرخالىق يا جىلىقانىن دۈشو و يا انگىنە سگەلر تىكىلىرىمىش. من
آرخالىقلاردا ساتىن، مخمر و تافتا ايشلىتمىش. ايندىلر ھاوالارىن داھا اىستى اولدوغو اوچون كۈيىنك و

آرخالىغى بىر - بىر اوسته، يعنى تىك بىر پارچا گىيىم اولاراق تىكىلمەسى دە گۇرونور. من ساردورى موزەسىندە اولان گلېن گىيىمىنى بو بېچىمىلە حاضىرلامىشام. كۆپىنچە گىئىلەكە آرخالىقدان اوزون اولور. بىر پارا يۇرەلرە اۆزلىكلە ائلاتلاردا كۆپىنچە دىزەجن و يا توپوغا كىمى اوزانير. ايندى اوزون كۆپىنچىلىرى قاشقايى و شاهسئون و قاراداغ بۆلگەسىندە گۆرمك اولور.

بئلاوستو گىيىملر: تومان (شلتە تومان، اتك)

تومانين بويو چئشىدلى يۇرەلرە دگىشيكدير. بويو ايكي قارىشدان توپوغا كىمى دئيشير. اوست تومان يا دونون (كۆپىنچە و تومان بىر - بىرى اوسته) آلتيندا اونو داها قاباريق گۆرستمك اوچون قات - قات آلت تومانلار گىيىلير. بىر پارا بۆلگەلرە آلت تومانلارين سايىسى نين چوخ اولدوغوندان دولايى قىرخ تومان دئيه آد آپاريليرمىش. آلت تومانين سايىسى گىئلندە ايكي دن بئشه كىمى اولور. من تومانلاريدا گيپور، تور، ساتين ايشلتمىشيم. البته كى، ايندينين انسانى داها راحت ياشاماغا آليشيبدير اونا گۆره من قات - قات چينلى بئلى تومان يئرئنه نچە تاخيمدا داها چاغداش بېچىملرى سئچمىشيم. اتكلرى كيلوش و ياريم كيلوش بېچىمده و يا داها آزارشينده توتاراق گونوموزه اويغون و داها قوللانيشلى ائلمگە چاليشمىشام .

- آذربايجان گىيىمى نين اۆزلىكلرى ندير و بو اۆزلىكلر گونلوك گىيىمىمىزى نه جور

انتكىليه بيلر؟

آذربايجانين چئشىدلى يۇرەلرينين گىيىميندن گونلوك گىيىم اوچون اۆرنك آلماق چوخ راحت گۇرونور. بو پالتا هر باشين راحتليقلا قوللانا بيله جگى بېچىملرە سونولا بيلن سيغىمى واريدير. قيسا بويلو اتكردن قيچ اوزرينه اوزانان اتكر دگىشيك بيه نيلره اويغوندور. چئشىدلى باش گىيىملرى ده هر اورتاما اويغون سئچەنكلر بيزه سونا بيلير. پالتارلارين گۆزل و آچيق بوياغلارى گنجلر اوچون و داها قويو و آغير

رنگلری داها یاشلی قادینلار اوچون اویوملودور و بوندان علاوه، پالتارلارین اؤرتولو اولماسی بو گئییمی خیاوانلاردا، تۇرنلرده، توپلاردا، حتی رسمی اوتوروملاردا اویغون و گؤستریشلی بیر گئییمه چئویره بیلیر. ملی گئییمیمیزین اؤلکه-میزین شرعی و قانونی قوراللاری ایله هئچ قاریشیقلیغی اولماماسی اونا باتیدان گلیمیش عئیبه-جر و آنلامسیز بیچیمده اولان پالتارلار قارشى اوستونلوق قازاندیریر. کیملیگیمیزی و اینانجلاریمیزی داشییان بیر گئییم هر هانسی خارجی اؤلکه-دن گلیمیش کئچمیشسیز و سويسوز گئیملردن بیزه داها یاخچی و اوستون بیر سئچمک-دیر.

– آذربایجان گئییمینی نئجه گونوموزه اویغونلاشدیرماق و گنجلره سئودیرمک اولار؟

یؤره-سل (محلی) گئیملریمیز و بیزیم آرامیزدا آچیلان یوز ایل-لیک آرانى و بیر یاندان ارتباط وسایطی-نین گنجلریمیزه هر گون دییشیک بیچملرده چاغداش و دنیا موداسینا اویغون گئییملر سونماسی گرچکلرینی گؤزه آلاندا، دوغال اولاراق بیزیم یؤره-سل گئیملریمیز بو یاریشدا اودوزموش اولورلار. البت بو گرچکلر اورتادوغو و آسیانین باشقا-ملتلى و اؤلکه-لرینه ده یاتقین-دیر، اما

چئوره-میزه گؤز آتاندا آذربایجان خلقى چئشیدلى نندلردن اؤتور، بو اؤنملی کیملیگ سیمگه-سینی او بیریلردن آرتیق بوش وئریدیر. نه یازیق کی کئچمیشلریمیزدن قالان گئییمه اولان باغللیق، بیلگی، سئوگی و ایستک آنالاریمیزدان بیزه کئچمه ییبدیر. ایندی گنجلریمیزده بو سئوگینی اویاندیرماق ایلك اؤنجه کیملیگه اؤنم قازاندیرماق ایله باشلانا بیلر. سونراسی کیچیک دگیشیملرله گئییملری گونوموزون موداسینا اویغونلاتما آشاماسی-دیر. بیز پالتارلاریمیزی بوراخیغیمیز یوز ایل اؤنجه-دن آلیب گونوموزه گتیردیگیمیزده، پالتاری ائستتیک و گؤرسل باخیمدان چاغداش و گنج سئور ائدیلمه-سینه چالیشمالی-یق. سرگی-لرده و پالتار تانیتملاریندا گئییمده یاشانا بیله-جک یوز ایل-لیک بیچیم دگیشیکلیکلری گؤز اؤنونه آلمالیق.

بئله-جه گونوموزه اویار و چاغداش اؤزلیکلری داشییان بیر گئییم ایله گنجلرین ایلگی-سینی چکمک اولار.

بو يولدا ديلكلر و آرزولارينيز ندير؟

هر ملتین گئییمی نین آرخاسیندا او ملتین کئچمیشی و تاریخ بویو یاشادیقلاری واردیر. بیزیم آنا دیلیمیزه اولان قایغینین عینسی پالتاریمیزا قارشیدا ملتیمیزده اویانمالیدیر. گئییم بیر کیملیک بلگه سی کیمی بیزیم کییم اولدوغوموزون، هانسی ائلدن و اؤلکه دن اولدوغوموزون بیر گؤسترگه سیدیر. بیر ژاپونلو یا هیندلی و یا عرب دنیانین هر یئرینده اؤز کیملیگین داشییب، کییم اولدوغونو هئچ دانیشمادان تانیدا بیلیر، بیزیم گئییم و کولتوروموزده بئله بیر ایشی ائتمک باشاریسی چوخ داها یوکسکدیر. تکجه بونون اؤنمینى آنلايیب قاوراماق گرکیر. بو يولدا آنالارین ائنگیسی و رولو داها یوکسکدیر. منیم دیلگیم گئچمیشلریمیزدن قالان بو خزینه لرین دگرینی آنلاماق و گونوموزده یاشاتماقدیر. هر آذربایجانلی قیز و اوغلانین ایشقابییدا آزیندان بیر تاختیم آذربایجان گئییمی نین یئری بوشدور. آزیندان تویلا، خینا گئجه لری و ایل بایرامی کیمی تۇرنلرده بئله بیر گئییمین اولماسی کسین گرکلی دیر.

سوندا ائل بیلیمی قورومو درگیسینه منه امکانی وئردیکلری اوچون سونسوز سایقیلاریمی سونورام.

انشالله! ساغ اولون، بیز ده سیزه تشکر اندیریک نفیس خانیم.

سوسن نواده رضی

دۆلتین رسمی اورگانلاری طرفیندن دوزنلنیر و اونلارا اویماق هر فردین طرفیندن اجباری سایلییر. یازسیز یا دا رسمی اولمایان دۆزُلر، اجتماعی رابطه لرین احتیاجیندان دوغار. اونلارا اویمایان ایسه، قینانار، عیب ساییلار، جماعتدن اوزاقلشدیریلار. بو دۆزُلر یا نورملار بوندان عبارتدیر:

*تۆره؛ هر کیمسه نین اونا اویماسی گرکن داورانیش لاردیر. تۆره قانون حالینی آلماسا دا، توپلوم طرفیندن اویغولانار.

*عادت؛ جامعه ده یایغینلاشمیش آلیشقانلیقلاردیر، بایرامدا بۆیوکلرین گۆروشونه گئتمک کیمی.

*گله نک؛ بیر قوشاقدان او بیر قوشاغا گۆتورولن درین کۆکلو آلیشقانلیقلاردیر.

*گۆره نک؛ انسانلارین بیر بیریندن گۆررک گۆستردیکلری داورانیشلاردیر.

اگر بیر جامعه نین اکثریتی اجتماعی دۆزُلره اویسالار، اجتماعی بوتونلشمه یارانار، اویمازسا، اجتماعی افتراق میدانا چیخار. بئله لیکله ائلبیلیمی نی (فولکلور) آراشدیریپ اینجه له مگین نئجه ده اؤنملی اولماسی گۆز اؤنوده دیر. ائلبیلیمی میزی تاپیب، تانییب، قورومالی و بیلیمسل الک - قلیبر ائدیپ آریندیرماقدان سونرا، گله چک قوشاقلاریمیزا قیلاووز اولراق سونمالی ییق.

دۆزُلر (نورملار)، زمان ایچینده، انسانلارین دوشونجه، باخیش و داورانیشلاریندان یوغرولوب، بیر معیار کیمی اورتایا چیخیرلار، سونرا توپلومون گرکلی اولان عنصرلرینه چئوریلیرلر. دۆزُلر، جامعه ده هر کیمسه نین اویماسی و یا دقته آلماسی گرک عمومی اخلاق اینانجلاری کیمی ده تعریفلنه بیلر. مثلا، یالان دانیشماغین، اوغرولوغون، حقّه تعدی و تجاوز ائتمه نین بیس عمل اولدوغونا، و انسان حیاتینا دۆز وئرمه یین، دوغرولوغون و چالیشقانلیغین باخشی اولدوغونا بیزی ایناندیران، مدنی لشمه سورجینده قازاندىغیمیز دۆزُلردیر. بیر جامعه نین یاشامیندا هر شئی، دۆزُلره گۆره اولچولور، آلقیلانیر، آنلاشیلیر. انسانلار یاشادیققلاری جامعه نین دۆزُلرینی منیمسه ییب اونلارا بییه اولدوققلاریندا، اونلاری دوشونجه، باخیش و داورانیشلاریندا اولچو اولراق قوللانیرلار. بئله لیکله ده داها دوغرو، داها اویغون، داها گۆزل، داها اؤنملی و داها عدالتلی عمومی یارقیلار یئتیشمگه امکان تاپیلیر. دئمک انسانلارین جامعه ده نئجه داواندیققلارینی معین ائدیپ، اونلاری اویغولاندىرماغی دستکله یین عنصر، دۆزُلر یا دا نورملاردیر.

اجتماعی دۆزُلر، یازیلی (رسمی) و یازسیز (رسمی اولمایان) قوللارا آیریلیر.

یازیلی یا دا رسمی دۆزُلر، قانون - مقررات کیمی

بيزيم اف اف جريانيميز
سوسن نوادهرضى

اڻله ٻو باخين ڪڻجيشلره ڪيمي آيفون تصويري فيلان هله چيخماميشدى. ڪوچه قاپيسينى حلقه لجه (-HƏLQƏLƏCƏ-) تيريز دئيىمي) ايله دؤيرديک. قاپيلار قالين- قئيىم تختهدن اولاردى. تيريزده معمولاً ايده آغاجيندان اولاردى قاپيلار، چونكى ايده آغاجينا بؤر- بؤجک باتماز، شئح اونو ڪورلاماز، هم ده ايستى- سويوغا دوامچوخ اولار. ايکى جور ده حلقه لجهسى اولاردى، بيريسى گيرده تهر، او بيريسى اوزوناسوو. بئله دئييلير کى، قاپينى دؤين خانيم طايڤاسى اولسايدى گيرده حلقه لجه ايله دؤيرميش، ڪيشى خئيلاغيندان اولسايدى اوزون حلقه لجهنى چالاميش و بئله ليکله ائوده اولانلار سسدن بيلرميشلر قاپى داليسينداکى ڪيشى دير يا آرواد، و ڪيشى اولسايدى باشلارينا چاديرا آتيب قاپيا گئدرميشلر.

حابلوکی، ھاوا سۆزدور، ھىچ دە بىللە دىئېلىمىش. قىدىم زىمانلار بوتون ائۇلر حىتلى اولارمىشلار، حىتلىر دە چوخ بۇيۇك اولاردى. ياي- يازدا قاپ- باجا اچىق اولان زمان قاپىنى تاققىلدانان كىمى ائو اھلى ياخىندا اولسايدىلار سسى ائشىدرمىشلر، اما حىتتىن او باشىندا اولسايدىلار ائشىتمزمىشلر. ھىم دھقىشدا ھر يئر اۇرتولو اولدوغو اوچون، ائۇلرىن دە تىغاسى (دووارىن قالىنلىغى) قالىن اولدوغوندىن دولايى قاپى دۇيولندە ھىچ كىم ائشىتمزدى. يا گىنجە واختلارى بىرى گىلسەيدى قاپىنى گوپبولدادىب يىتدى قونشونو يوخودان ائلمزدى. نارىن- نارىن چالارمىش كى، نە قونشولار راحتسىز اولسون نە ائو اھلى دىسكىنسىن. بو دىنلرە گوڭرە، بعضا گىردە حلقەلجە ايلە زىنە سىسلە قاپى دۇيرمىشلر. بعضا ايسە اوزونسو حلقەلجەنى چالارمىشلار، ائو اھلى ائشىدسىن.

بعضا دە نىگ اولاردى، كوچە قاپىلارىنا نىگ بىتدەدىلر؛

بوروش زنگ، زنجیر ایلہ حیت طرفیندن آستانانین آغزیندان آسلاناردی. کاسییلارین زنگی کاسادان- زاتدان اولاردی. بو زنگین بیر اوجو سیم ایلہ گندیب کوچہ قاپیسینا چیخب، اوردان بیر دسته آسلاناردی. او دستہنی چکنده، حیتده زنگ دینقیلداردی.

سونرالار ایسه برق گلدی، تازا زنگلر چیخدی؛ زیننننگگگگگگگگگ..... زینننننگگگگگگگگ.....
اوندان دا سونرا اِف اِف چیخدی. اِف اِف همان ایندیکی اَیفونلارین بؤیوک ددهسی ایدی. اَرتیق قاچا-
قاچا حیثه جوموب قاپی اچماق یئرینه دستگی گۆتوروب بیر دویمهیه باسیب قاپینی اچماق اولوردو.
ایندی بییول منیم اَتام طایفادا ایلک اَدامدیر کی، اف اف اَلیب بتلددیریب قاپیا اَما ماتحتی
قوش پیشیریر کی، اولمایا اَنو اهلی بی احتیاطلیق ائده، دویمهیه باسا و اَللاه ائلمه‌میش، اَغزیمدا داش
توپراق، اَنو بیر نابلدن ذاتدان گیریب، باشلارینا بیر اویون گتیره!

نانكورلونغونداڭ. "عساوى چك قاپىنى ايشىگىل لىيم" دىدى. گده چكمه دى. دئىردى بس ائوده هئچ كىم يوخدو.

-گنت عميوه دئنه گلسىن!" دىدى اننهم. كور يولچو دئىردى بس ياهالدير اونو. من قاچديم عمىمه دندىم، حيرصى قالخدى تپه سىنه. دورورب گليب ياپىشدى اونون ياخاسىندان. كور يولچو بونون قويوب چىيىننه اوزون ووردو مظلوملغا، ننه من غريبه م چىخارتماغا كى، گوزوم گورمور، يازىغام، فاغىرام، نه يم نه يم.... عمىم ده بير ايكى دانا سويا چكىلمه مىش يامان دئىنده بيله سىنه، ايش عوض اولدو، كور يولچو ال ائله دى جورابى نىن سغه سىندن ضامندارىنى چىخارتدى، گوزلرى آچىلدى، يومولدو عمىمه... قونشولار توكولدولر.....

بو ناغىلى اوخويانلار، "نىيه ناغىلى يارىمچىلىق كسىيسن؟" دئيه سوروشورلار مندن. "سونوچ نه اولدو؟" دئىرلر. بلكه ده حاقلى ديرلار، بو ساياق، هم اوخويان اومسوق قالير هم ده يازان! آدام اىستىر بئله بيتىندن سىركه سىنه هر زادى يازسىن! آنجاق يومروق دويونلىب، ال ضامىندارا گئىندن سونرا، داها اغىزلارين دا زىپى چكىلير، آچىلير صاندىق توكولور پامبىق! بوردان سونراسى آرقو ادبىاتىمىزان يارارلانمادان يازىلماز. يازىلسا دا يايىنلانماز.

فقط بو قدرىنى دئىرم، او دا اوخويانلارين عزيز خاطىرى اوچون ؛ ۵-۶ ايل قاباغا كىمى همىن كور يولچو تبرىزين اماميه قبرستانىندا اوتوروب همىن عصاسى ايله يولچولوق ائلىردى! بير دفعه قورخا-قورخا اونا ياخىنلاشيب، اووچونا بير بئش يوزلوق قويوب سوروشدوم: "منى تانىرسان؟" اوتانماز اوتانماز دىدى: "من كورام گوزمرم كى!"

آى ياناسان لال اولاسان! آى يالانچى نىن دده سى ايتنن.... ياتسىن!! دئمه دىم ها دئمك اىستردىم!

تاسوعا گونو؛ ارزيل كندى نين

«علم دىيى» مراسيمندن بير راپور

سوسن نواده رضى

۱۳۹۵- جى ايل تاسوعا گونو، اهر يولو گئديريك... خوجادان ورزيقان مسيريندن، خاروانايا تقريبا اون كيلومتر قالميش، دؤنه جگيك ارزيل كندينه. ستارخاين كندى «بئش ائشك» (كنديلر ديلجه بئش شج كندى) ده اوراددير. ائشيتديگيمزه گؤره هر ايل تاسوعا گونونده، ارزيل كندينده «علم دىيى» مراسيمى اجرا اولار. بو مراسيمن اوخشارى، چوخ قديمدن آذربايجانين بير چوخ كنديده «دوز تازالاما» Duz tazalama» آدى ايله ايلده بير دفعه كئچيريلر. زامان ايچينده، بو مراسم انسانلارين اينانجينا قاريشيب، مذهبي بير تۇرن كيمي هر ايل تاسوعا گونو كئچيريلر.

يولوموزدا ائلاتلاردان بيرى نين اوبا سالماسيني گؤردوك. دوشوب سلام صلواتلاشيپ، يولوموزدا داوام ائتديك. خاروانا اوچ يولوندا، "امير ارشد"ين سارايى اولان اووخارا (آبخواره) كندينه دؤندوك. پناهى گنجهاى عايلهسى، دده- بابادان اووخارادا ياشارميشلار، ايندى ده گلميشديلر كندلرينده احسان وئرمگه. بير يئكه قازان پيلو، يئر كؤكو خوروشتو و ات. چوخ تاماشالى آغاجليق بير يولدان «سراى سرداران»- ا يئتيشديك. تابلودا يازميشدى: سردار ارشد سام خان حاج عليلو و سردار محمد حسين خان حاج عليلو.

سردار ارشدین سارایی- رسمیم: محمود قربانی

سارايين كنارىندا احسان پيشيرىردىلار و چادىرلار قورۇپ شېئە چىخارتماغا
 حاضىرلانىردىلار. نوحە سسى بوتون فضانى بوروموشدو. بىر طرفدە اوچ ياشىل چادىر،
 قارشىسىندا اوچ قىرمىزى چادىر و اوشاقلار يىندە گىز بوللو علملر...
 قارا كۆينكى كىشىلر قامىشلارلا خورمالىق دوزلدىردىلر عاشورانىن شېئەينە.

اوشاقلار يىمدە قلم كاغاذ
 گۆرونجە، يىغىشىپ رىسىم چىكىم
 و آدلارنى يازماغىمى اىستىرلر!
 من دە اطاعت امر ائلىرم اوشاق
 علمدارلار يىندە آدلارنى يازىرام:
 امير محمد، غلامرضا، امير حسين،
 ابوالفضل، مىثاق، عليرضا، اميرعلى

لوڭلار كىدى ناسۇغا
 رىسىم لىلا آزدى

خىمەلرىن قاباغىندا، قامىشلىقدا، كىند اھلىندىن كىرلایى يوسف كىرم پور دئىير: "اصل
 عىزدارلىغىمىز اربعىندە اولار. اون مىن نفرە جان قوناغىمىز اولار. ۳۰ تاى دوىو سالىق، ۱۰
 قویون و نىچە داوار كىرىك."
 سونرا كىندىن مىشكلاتىندىن دانىشىپ، بىزى حۇكىمىن اربعىن مراسىمىنە گۆزلىيە چىكلىرىنى
 سۆيلەيىر. اذان سسى اوجالىر... بىز كىندىن چىخىرىق.

لوڭلار كىدى ناسۇغا
 رىسىم لىلا آزدى

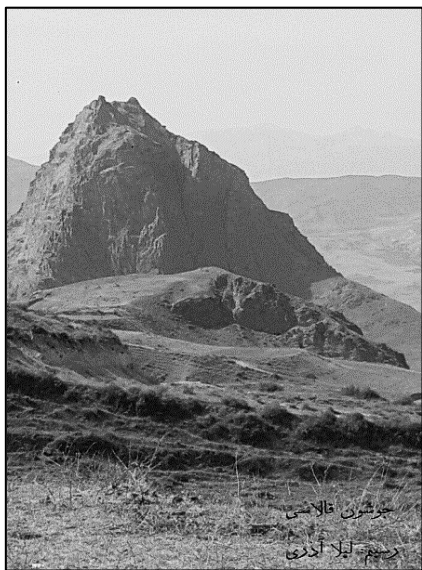
قارا كۆينكى كىشىلر قامىشلارلا خورمالىق دوزلدىردىلر.

یول بویونجا، زلزله دن سونرا دؤلتین وئردیگی وام لار ایله کندلی لرین تیکدیگی ائولری گؤروروک. ۸ متر × ۸ متر. هامیسی بیر ائنده، بیر بویدا، بیرى- بیرینه اوخشار. بیلدیگیمیز کند ائوی دئیل بونلار، اما سهمان و راحتلیقلى دیرلار. داملارینین رنگی یا دا نومالاری بیرى- بیریندن فرقلی دیر، بو دا کندله ویلایی کند گؤرکمی وئریر. یول بویو ساغ- سول بوغدا و آرپا زمیلى، گوز ایشله دیکجه ساپ ساری دوزولوبدور. آلما آغاجلاری ائله بار گتیریب، آز قالا آغاجلار باش دایاییب یئر. قیرمیزی آلما لار چیراق کیمی یانیر بوداق- بوداق. آغاجلیق ایچینده بیر کنده یئتیشیریک، «مزرعه ی شادی» کندى. آدى تعجب گلیر منه، اما دا بودور کی وار! دئیرلر بورانین بتر شاخسئی دسته سی اولار. گئت- گئده یول اوچالارا چیخیر، هاوا گئندیکجه داها دا تمیزلشیر، صافلاشیر. بکر و ال دئیلمه میش طبیعتین ایچینده ایرکی گئدیریک. یول بوروق- بوروق و اوزو یوخاری دیر. جوشون قالاسینا یاخینلاشیریق. سید ابراهیم پیری بو قالانین اته یینده تیکلیب. یولچولارین اوردا قالما سی اوچون اوردا نئچه اوتاق دوزلدیلر. اون دانا سویت وار بوردا، سوپو، برقی و بهداشتی سرویسی وار. بیر چوخ کندلردن امامزاده ابراهیم خلیلی زیارتیه گلیبلر.

جوشون قالاسی نین انگینده حاج ابراهیم امامزاداسی

رحیم بی قابل نژاد دئیر: جوشون قالاسی ایله بابک قالاسی بیر اوچالیقدا ایمیشلار. بیر- بیرلرینی گؤررمیشلر. قالانین باشیندا اود یاندیریب خبرلشرمیشلر. او دئیر: آذربایجاندا ۶- ۷ دانا بو اوچالیقدا قالا وار، بیرى ده هوراند ایمیش. قالالار نظامی قرارگاه ایمیشلر.

جوشون قالاسى

ساعات بىر يارىمدا ارزىل كندىنە سارى دۇندوك. يول تاما آسفالت اولسا دا، تازا و تمىز آسفالت، صعب العبور سايىلىر. گۆز ايشلە دىكجە قلمەلىك وار. گۆزل بىر چاى كئچىر يول بويو. دئىيرلر گول آخىر (گورئحيل) دن گلير. گول آخىردا گۆرمەلى بىر شلالە وار دئىيرلر. بىر سو دا تَرَرَن سمتىندن گلير. بو چايىن سويوندان آيران، معدنى سو و نوشابه توليد ائللرلر. حاجيلار كندىندە بونلارى توليد ائله ين بىر كرخانا وار دئىيرلر. اورا گئتمگە واختىمىز چاتماز. حاجيلار كندىندن كئچىرىك. بىر تويوق يئددى جوجه سىلە پئھين لردە ائشەلنير. دئىيرلر بو كندە سد وورورلار، سويون دا سوگون مىس معدنىنە چكىرلر.

كربعلى وخانىمى كبرى، آتش خسرو كندىندە ياشايان تك عايله

اندىرگان كندىنە يئتىشىرك، قىزل معدنى اولان بو محروم كندە. اوكران ايله قرارداد باغلانيب، بو معدندە ايشلە سين. اندىرگانى دا كئچىرىك. يولدا بوللو آغاجلار وار كى، پامبىغا بنزر گولو وار. قنارە لر بونلارلا يووا دوزلدر اؤزلرينە. «آتش خسرو» (آسرسو- آتش درو) كندىنە گليب چاتىرىق. به قول اؤزو، كربلى (كربلايى) اسماعيل پور بوردا ياشايان بىر تك عايله نين بۇيوگودور. بو كندە بىر تك عايله ياشار؛ كربعلى، خانىمىسى، ۲۳ ياشىنداكى اوغلو و ۱۵ ياشىندا تازا گلين خانىم. ياي به قيش بو كندە قالارلار. بو كندىن بىر مسجدى، بىر ائوى وار. هامى كۆچوب گئدىب. كربعلى و عايله سى، ۲۰۰-۳۰۰ نفره ناھار احسان وئرلر تاسوعا گونو. اينانمالى دئيىل!

بیز ده ائلبیلیمی اکیپی اولاراق، بو کندی مسجیدنه گئتدیک. احسان قوتارمیشدی، آنجاق گئنه ده سوفرا گتیریب آچیب دۆشه دیلر. چۆرک، آیران، یوغورت، پنیر، دویو و گۆی خوروشو، سوغان و سو. بولان- سولان هر شئی دوزدولر سوفره یه آما هئی دئییردیله باغیشلایین هئچ نه قالمايیب. نوشابه لر «غزل نوش» آدیندا گول آخیر چشمه سینین سویوندان ائله گول آخیرداکی کرخانانینکی ایدی.

ارزیل کندینین بهداشتیندا اولان محمد علی اصغر زاده و خانیمسی رقیه میر خلیل زاده احسانی پیشیرمیشدیله. هامی کربعلی (کربلایی علی) نین قوناغی ایدی. اوردا اولان کندلیله کربعلی مین دیل ایله بیزدن تشکر ائلیردیلر کی: لطف ائله یب اوزاق یولدان گلیبسیز.

کربعلی نین ۶۳ یاشی وار. او دئییر: "بورا آتا یوردومدو، آنا یوردومدو، میلیون ونان دیشمرم. هئچ زادینان دیشمرم. ساوادیم یوخدو. من نه قدر ده چتین اولسا، تورپاغیمی ترک ائتمرم. ۴ قیز، بیر اوغلو وار، ۴ دانا دا نومه وار."

کربعلی دئییر: "ایکی قردش ایدیک، قردشیم اندیمشک ده شهید اولوب. آغام ساغ ایدی، معلول ایدی، حرکت قادر دئییلدی. دده دئدی من اوشاغیم شهیدلیگینی حلال ائله دیم. من شهیدیمی ذخیره ی آخیرت وئیریم. هئچ بیر حاق ایستمه دی آتام. منه خوشدو بورا. چون وطنیمدی. هئچ یئرینن دیشمرم، گئتمرم."

سورا دا بو حیکایه نی بیزه تعریفله دی کربلایی علی آقا:

"بیر دانا شاه واریمیش، وطن فروش ایدی، بیر گون بیر قوش تاپیر سالیر قفسه. قوش هئی سس وئیر «آخ وطن! آخ وطن!» دئییر. شاه وزیرنه دئیر بو قوشو بوراخین گؤرک! قوش اوزونو قارا تیکانلی یئره ووردو اوردا جان وئردی. شاه دئدی: هاراییدی اونون وطنی؟ دئدیله: قارا کولدا اؤلدو. بو، سبب اولدو شاه اؤزونه گل سین، دئدی: منده قوش جان غیرت یوخدو!"

سورا کربلایی علی بئله آرتیردی: "قرار دئییل هامی کندی بوراخیب، گئتسین. وخت اولوب قار گلیب، ائله تک قالمیشیق کی، بیر الله بیر بیزا دولتی ساغ اولسون برق وئریب، تلفون وئریب، گاز وئریب."

بو بؤلگه ده دئییرلر ۱۷ کند وار، کربعلی هامینین خیر شریندن شرکت اندیب، ائله ده. اوغلونون توپوندا هاممی یا کارت وئریب دئییرلر.

کربعلی دئییر: "خواهیش ائلیرم کندلری اؤتورمه سینلر، بیز هم کشاورزیک، هم دامداریق. بیر اوغولدور، بیر من. باغداریق، آله، هئیوا، الچه، گیلان... گیرده کان، اریح... هر میوه دن واریمیزی. حاصیلیمیز آرپا، بوغدا، نوخود، مرجی، لوبیه، خیار، بادمجان، گۆی گؤیرتی... هر

زاد وار ساتيشا يئتيره بيلميريك. بو ايل سويوق آپاردى، وسيله ميز يوخدو. اطرافدان گليب محصولو آليب آپارارلار ساتارلار.

بورانين مسجدى ۲۰۰ ايل قاباغيندى، اوچولموشدو، مسجد سو ايچينده قالميشدى. اول الله سونرا دا خيّر جماعتين مددى ايله تازالاندى. امام حسن مجتبي مسجدى دير. هر ايل بو كنده مخصوص مراسيم اولار. تاسوعا گونو. ساعات ۱۰- دا باشلار، نوحه، مداحليق، سينه وورما. اذان واختي جماعات ناماز اقامه ائلر، سونرا ارزيل اهاليلى توسطو ايله ناهار وئرلر. سونرا گندرلر ارزيله، ساعات ۴- ده ارزيلده مراسيم باشلار. كربعلى گيلى آلاها تاپشيريپ ارزيل كندينه سارى يولا دوشوروك.

دئييلن لره گوره ارزيل كندينده تقريبا هاممى سيددير. يول آيريمني يئتيشديك، بير طرف گول آخيرا، بير طرف ارزيله گنديردى. هله ساعات دؤرده قالير. اؤنجه گول آخيرا سارى دؤندوك. بوردا «بوستان قوجاباغى» وار، گزمه لى و توريستى بير يئردير. گور شلالهسى ده وار. شلاله سارى گنديريك. گوردوگوموز اندر منظره لر ين بيرينى گوردوك بوردا. جنت گؤزليگينه تانيق اولدوق.

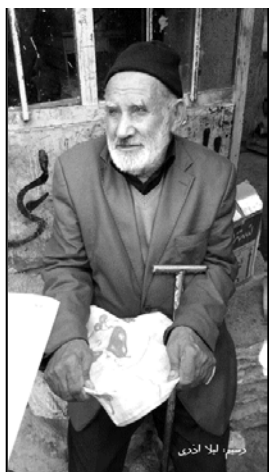

ارزيله يئتيشديك. جماعت ميدانا

يغيشميشدى.

ساعات دؤردو نئچه دقيقه كئچه، ارزيله يئتيشديك. جماعت ميدانا يغيشميشدى. خانيملار دورتا دور ميداندا يغره اوتورموش، يا آياق اوسته دورموشدولار. هاممى الينده بالا مئزمئي، اوستونده اؤرتوك ميدانداكى غلمه سارى گلير، كوكه لرى سوفرايا توكوردو. علم ديبى مراسمينده، ميدانا بير علم قويارلار. هر كس نذر ائله سه ده، ائله مه سه ده، بوتون كند اهاليلى كوكه پيشيريپ، ان آز ۷ دانا كوكه گتيرر ميداندا، علم ديبينده آچيلان بؤيوك سفريه توكر. هاممى يئير، ائوده كيلره، خصوصيله مريضى اولانلار آپارار بو چؤركدن.

"يئمهميش ائو چورگى دير" دئيرلر، "هر كس يشه نيت ائلر، هر نه حاجتى اولسا برآورده اولار" دئيرلر. ارزيل كنديدن اولان بير خانيم منه دئير: "اصلى نسبى بو كنددن اولان حجت الاسلام مجيدى دعا اوخوياجاق سونرا سيد حسن خليل زاده، چؤركلى پايلياجاق، نئجه ايلدير دعادان سونرا چؤركلى او پايلار."

میرخلیل میرخلیلزاده

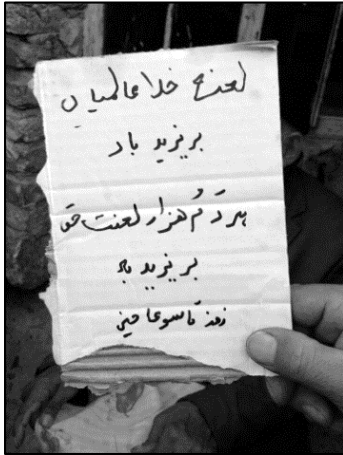

ارزیل کندینده تاسوعا گونو، علم دییی مراسمینه، هر کس ائوده کوکه (فتیر) پیشیرر.

میرخلیل میرخلیلزاده- ۷۸ یاشی وار، بیزی دعا ائله ییب دئییر: اول صحت بدن اولسون، جیبین پولسوز قالماسین، دسترخانین چؤرکسیز قالماسین. سونرا بیر نفر بئلینه بیر شال باغلار، کوکه لری تۆکرلر اونا، هر هیه بیر دانا، قوناغی اولسا ایکی دانا کوکه وئیرر. بو کوکه تترک دور و هاممی یا گرک یئتیشسن. قدیملر آذربایجاندا بونا "دوز تازالاما" دئیرمیشلر. هاممی بیر- بیرینن دوز چؤرگینی یئیر و بیر دوستلوغا، باریشا، هیم بیرلیگه چاغیریش کیمی دیر سانکی.

کوکهلر هاممی یا پایلاناندان سونرا، کیشیلر ایکی دسته اولوب، شاخسئی گئدرلر.

چؤرکلر پایلاناندان سونرا گردیش اوخویارلار، گردیش بیر ذکردی کی اونو یاریم ساعات اوخویارلار.

«لعنه خدا عالمیان بر یزید باد هر دم هزار لعنت حق بر یزید باد»

سونرا کیشیلری شاخسئییه چاغیریرلار، ایکی دسته اولور بیر دسته - شاخسئی - دئییر، او بیری دسته - واخسئی - دئییه جواب وئریر. گئت گئده دسته چوخالیر و شاخسئی شور و حال ایله دوام ائدیر.

بعضیلری نذیر دئییب، علمه پارچا، چرقد یا شال گتیریب باغلیر. علمین باشینی عاشورا گونو یووارلار، اونون سویونو تبرک کیمی مریضی اولانلار، نذری اولانلار، یا ایسته ینلره وئرلر ایچسین.

ارزیل کندینده بیر خانیم بیزی قوناق آپاردی، ائوده بیزه پیشییردیگی کوکه لردن وئردی. گئدیب تندیرینه باخاندا، حیطده حوضچا کیمی بیر داش گؤردوک، اوزرینده قازما یازیلار واریدی. سوروشدوق، دئدی بونا سیغبیل دئیریک (SİGBİL).

سیغبیلی طؤلّه یه قویارمیشلار، حیوانلار اونندان سو ایچرمیش. بو سیغبیلین یاشی ۲۰۰ ایلدن چوخدور دئدیکلرینه گؤره.

مرثیه خاطره‌سی

سوسن نواده‌ر‌سی

ائله بو یاخین کئچمیشلرده، ۴۵-۴۰ ایل بوندان قاباق، ائولرده مرثیه اوخوتماق، ایندیدن داها چوخ مرسوم ایدی. آزاراق مسجیدلره ده مرثیه سالاردیلار، آما عموما ائولرده مرثیه اوخوداردیلار. ایندیکی کیمی قاپیلار چیرپلا قالمامیشدی، تشریفات و تشبثات بو گونلرده کی کیمی دئییلدی. خانیملارین مرثیه سینده، اوتاغا دؤره دن پتو موخده دؤشردیلر، بعضا ایکی میتکه بیر- بیر اوستونه قویاردیلار. قوناق میتکه لری ایشیق رنگلی ساتیندان، اوستونون اؤرنوگو آغ چیلواردان اولاردی، جووانازن خانیم خاتینلار دا الده گول ایشلردیلر بو چیلوارلارا.

یئر، قتلانلار و چوباغالتیلاری دوزردیلر، چوباغالتی نین ایچینه ده نئچه دانا سیگارلا بیر کیربیت قویاردیلار. لاپ- لاپ قدیم، منیم گۆرمه دیگیم آما ائشیتدیگیم زامانلار، بوجاغا منقل قویارمیشلار، سورالار کیربیت چیخیب. همن بوجاقد ۵-۴ دانا دا چوبوق قویارمیشلار. منقلین ایچینده کؤزمیش کؤمورله اود اولاردی. نئجه ایندی چای وئرن گۆرورلر، اوندا دا بیر نفر چوبوق دولدورن گۆررمیشلر.

- بیدانا چوبوق دولدور صاحب خانیم!

- بیرینی ده نیمتاش خانیم دولدور آی خوشقدم باجی!

- زهرستان خانیم سنه ده چوبوق دولدورسون؟

- یوخ باجی، من ائوده آلیشدیریپ گلیمیشم، هله قالیر وختیمه...

بوجاقد، بیر کاسادا توتون قویارمیشلار، خوشقدم باجی (یا همان چوبوق دولدوران) حنا بویامیش بارماقلاری ایله توتونو چیمدیکله‌ییب، گۆتوروب چوبوغون باشینا تۆکردی، سونرا اوستونه ماشا ایله اود قویوب آلیشدراردی. سونرا اودو گۆتوروب منقله قویاندان سونرا، آپاریب چوبوغو ایسته‌ین خانیم وئردی. او زامان یاشلی لار چوبوق چکردی، جوانلار چوبوق ایسته‌سه‌یدی پیس گۆروشدی. جوانلار سیگار چکردی، موشدوکه آلیشدیریپ وئرمیشلر الینه.

نه ایسه، مرثیه گونو ائشیدن- بیلن، قوهوم- قونشو گلیب ال اوتاغیندا دؤره دوزولوب اوتوراردیلار، اوردان- بوردان سؤز- صحبت آچیب خبرلشیپ خوسانلاشاردیلار. مرثیه صاحبین قیزی یا دا گلینی نلبکیلری بیر- بیر نین ایچینده مئزمئیی نین بیر یانینا دوزردی، چای ایستیکانلارینی دا دولدوروب مئزمئیی نین دؤوره‌سینه قویاردی، گتیریپ قوناقلارا توتاردی. دا میوه، نه بیلیم شیرینی، نه بیلیم ایندی نین کیلاس قویما قوللوقلاریندان خبر- اتر یوخیدی او زامان. داشلار چاتداسین شکر- پنیر گزدریردیلر

دۆره يە. بىر يا دا ايکى مړثيه خان دا گۆررديلر گليب مناسبتە گۆره مړثيه اوخو ياردى. مړثيه خانلار ماللا و هم ده کيشى اولاردى. قديم خانيم ماللا يوخ ايدى. ماللا يا آغا يا دا حاج آغا دئيردیلر، آقا حیط قاپيسيندان گيرنده اۆههؤم! . اۆههؤم!... اۆسگوروب، آغير باشليقلا گلمه سيني اعلان اندردى. بو اۆههؤم!... سسى گلنده سانكى قورباغا گۆلونه داش آتان كيمي، اول بىر ولوله دوشردى مړثيه اهلى نين آراسينا؛ آغا گلدی! آغا گلدی!

ائله «آغا گلدی!» دئيردیلر، سانكى دئودن زاتدان گلير ائوى باشيمزا اوچورتسون! يا مثلاً بىر لشكر آدام يومولور ائوى تالاسين!... جوانلار جوماردیلر چای وئرن اوتاغينا، قاپی دالينا گيرن كيم، داليسيني چؤوروب اوزو دووارا دوران كيم، ال آتيب گول ميخيدان كيشى كۆينگی تاپيب باشينا آتان كيم... "چكين باشيزى آغا گلير!..."، "ئيوای منيم چاديرام هانى؟"، "قیز هؤروكلرين قاليب ائشيكده..."

اوتاقداكيلر دا يئرلرينده دارتيناردیلر... چوبوق چكن بىر جور كيرىخ دوشردى، نلبكيده چای ايچن بىر تهر دستلاتين ايتيرردى، بىرى نين گؤرردين چاديراسى قاليب آلتيندا، بىرى نين قىچى ياتيب اؤزونو دبردنمير، بىرى كۆرپه سينه سوت وئرن كۆرپه دوشوندن قوپمور!... خولاصه آغا اوتاغا گلنه كيمي، وورنوخوب- وورنوخوب چاديرالاريني ترسه- تَبَنه اوزلرينه چكيب، بورونلارى نين اوجويلا باخاردیلر گلن آغايا. بىر چوخو دا ياريمچيلىق داليسيني چؤورردى كى، آقا اونون بورنونون اوجونو دا هئچ گۆره بيلمه سين. اوشاقلار دا گئديب قيسيلاردیلر آنالارى نين قىچى اوسته اوتوروب اونلار ين چاديراسينا بورگه لنردیلر. يا دا بؤبورلرينه سوخولوب، كيرى يردیلر اوردا. من ده كى هميشه اننه مين تابوت زينقيروسى كيمي، اونون يانينجا سورونرديم!... گئديب گيررديم اونون چادراسيندان آغانين گلمه سيني گودرديم. دوغروسو بىر آز قورخارديم آغلارين ابهتيندن.

آغايا قاپى آغزیندا بىر صندل قوياردیلر. آغا گليب اؤنجه چای اوتاغیندا بىر چای مئيل ائلردى. بعضا صبحانه ده وئردیلر آغايا. اعيان و صلابتلى ماللار هئچ زاد يئمز، چای دا ايچمزدیلر، نهايتى، اولسايدى ثوابندان اؤتور بىر خورما گؤتوروب، آله قبول ائله سين دئيردیلر. آغا گليب صندلده ايله شيب، اول مناسبتە گۆره قيسساجا دانىشاردى، سونرا مړثيه سيني اوخو ياردى. يادىما گلن قدريله، وار- دؤلتلى لر ين آغلارى معمولا خوش صدا و ابهتلى اولاردیلر. دانىشيقلاريندا دا خاص چكيجيلىك اولاردى. بئله عيبارتله دانىشاردیلر. كاسيب ائوى نين مړثيه خانى دا اؤز لرينه تاي بىر آز كاسيب يانا اولاردى. ائله سسلرى ده بئله اورگه ياتيم اولمازدى! سؤزلرى ده چئينه- توپور ادا ائله ييب، باش دييينى ييغا بيلمزدیلر بىر يئره.

آغا، سؤزلرينى دئييب، مړثيه يه باشلاياندا، خانيملار اوزلرينى چكيب يا آغلاردیلر، يا آغلاماق اداسيني چىخارداردیلر. بو بىر رسم ايدى. يعنى آغلاماق يا دا آغلامسينماق بىر گله نك ايدى او زامان. گرگى واريدى. بو دا، آغانى شوقا گتيرردى، داها يانيقلى اوخو ياردى. قديم كاغاذ دستمال زاد يوخيدى. خانيم خاصلار جيييندن بالاچا پارچا دستمال چىخارديب گؤز ياشلاريني، بورونلاريني اونا سيلردیلر. بىر چوخو آما، زيليغيني

چادیراسی نین اوجونا سیلردی. من اننه مین قوجاغیندا اوتوروب، اونون چادیراسینا بورگه له نیب بو منظره یه باخاردیم. بیلمزدیم خانیملار نیه آغلیرلار و نیه سونرا، بیردن بیره داها آغلامیرلار؟! بعضی آغلار بتر آغلاداردیلار. ائله یانقلی مرثیه اوخویاردیلار کی، خانیملار آغلییب- آغلییب اوونمازدیلار. بعضا آغانین مرثیه سی قورتولاندان سورا، اننه م قورتدالانیب- قورتدالانیب بیر کاغاذ ایکی تومنلیک نم هاردان چیخاردیب منه وئردی:

- بونو وئر آغیه، دئنه علی اصغر مرثیه سی اوخوسون"

من اوشونه- اوشونه، چکینه- چکینه آپاریب پولو اوزالدردیم آغایا، تته- پته یه دوشردی دلبیم: ان... ننه... مم... دئدی... یادیمنان چیخدی...!

اننه م چادیرا آلتیندان دئیردی: علی اصغر مرثیه سی.

- هن اولاردان اوخویون... دئییب، قاجیب گیردیم اننه مین قوجاغینا.

آقا دا سؤزو تحویل آلیب، مرثیه نی اوخیاردی. او بیرری خانیم آیری بیر مرثیه اوختودوراردی. چوخلاری نین نذری اولاردی، نذر ائله دیکلری مرثیه نی اوختودوراردیلار. خولاصه مرثیه خوان قورتولوب دوروب گئردی، آستانادا اونا گینه بیر چای توتاردیلار. مئزمئیی نین ایچینده، ایستیکان نلبکیده چای، یانینا دا پاکاتدا پول قویاردیلار. آغا دا پاکاتی گؤتوروب سینه سینده کی جیبینه قویاردی، ائو ییه سینه، مرثیه صاحابینا خئیر دعا وئردی و گئردی. خانیملار اوزلرینی آچیب راحت نفس چکردیلر. ائله بیل هئچ او بایاقدکی آغلاماقدان کئچینیب، اورکلری خراب اولان خانیملار دئیل لرمیش، باشلاردیلار ویر- ویر، ویر- ویر دانشیب، دئییب گولمگه...!

مرثیه لردن یادیمدا قالانلاردان بونلاردیر: علی اکبر مرثیه سی، علی اصغر مرثیه سی، پنج تن مرثیه سی، خانیم رقیه، خانیم زینب و خانیم فاطیمه مرثیه سی، موسلومون بالالاری، نرگس کبری (امام زمان آغانین آناسی) مرثیه سی، زین العابدین، حضرت امام حسن و امام رضا مرثیه سی، امام سجاد و امام جواد آقا مرثیه سی، خانیم معصومه و جناب قاسم مرثیه سی، غروب مرثیه سی.

پنج تن مرثیه سی اوخوداندا، آخر گون هاممی بیغیشار باغلی قاپی دالیندا دورار حاجت ایستمگه. قاپی دالیندان دئیرلر: آغا منیم فیلان حاجتیمی ده دئنه، آغا منیم بئهمان حاجتیمی ده ایسته... آغا منیم ده بو موشکولومو دئنه، آغا منیم او موشکولومو ده دئنه... آغلییب، حاجت دیلرلر سونرا قاپینی آچارلار آقا گندر.

مرثیه لره گؤره بعضی اینانجلار دا واریمیش، ایندی ده وار. مثلا، خانیم معصومه چون قیز اؤلوب، دئیرلر اونون حاجتی هئچ قاییتماز. یا دنیا مالی ایسته یین، امام جواد آقایا دخیل دوشر. جناب قاسم چون تویوندا اؤلوب، اونا خونچا توتارلار، حنا پایلارلار، نوغول سپرلر و حنالاری بسته ائله ییب، وئرلر گئدنلر آپارسین.

غروب مرثیه سینی اوچ گون دالبادال، تاسوعا آخشامی، تاسوعا و عاشورادا گون باتان چاغی اوخودارلار. موسی بن جعفر مرثیه سینی ۷ چارشنبه، اؤزو ده سحر چاغی

اوختودورارلار، بیرینی بئی ساخلارلار، یعنی اوختمازلار، حاجت برآورده و نذیر قبول اولاندان سونرا او بیر دانانی دا اوختودورارلار. علی اصغر مرثیه سینده بئشیگ دوزلدیب یاشیل آچیب، بئشیگی قویارلار. ایسته ینلر پول یا هر نه گؤیولندن کئچهنی نذیر دئیر.

من بو ناغلیمدا ایکی عزیز آنادان یاردیم و بیلگی آلمیشام. بیرى (عزیز فولکلورچو دوستوم آقای برازنده نین بؤیوک آناسی) خدیجه خانیم جاویددیر کی، ۱۳۰۷- نجی گونش ایلینده آنادان اولوب. او بیرى ده خدیجه خانیمین قایین خاتینی، زهرا سولطان خانیم کهنهچی اقدامدیر کی، ۱۳۰۰- نجی گونش ایلینده آنادان اولوب. بو ایکی عزیزیمیزدن بیر گؤزل قدیم دب ده ائشیتدیم. زهرا خانیم دئیر: بیز قدیم بو ایامدا (محرملیکده) آپاراردیق مسجده قهوه پایلاردیق. قدیم منقلده اود قویاردیق. کؤز اود اولاردی، اول قهوه نی تۆکردیک بؤیوک چایدانا، سونرا کؤمورون کؤز اودونو ماشا ایله باساردیق قهوه نین ایچینه، سورا اونو چیخاردیب، آیری کؤز اود باساردیق. بئله جه هم قهوه دم آلاردی هم ده دورولاردی. ددهم گیل روفه گر ایدیلر، روفه گرباشی دا شهرتلی دیر، عمیم و ددهم چوخ مومن ایدیلر و سیره لرده ثوابینا گؤره چای تۆکردیلر. من اونلاردان مرثیه لرینه گلن بیر نئچه قدیم ماللاری دا سوروشدوم، دئیدیلر: یادیمیزا گلن، میرزه کاظم آقا، سید جعفر آقا، سید کلام آقا، حاج میرزه علی آقا... آلاّه اؤلن لره رحمت، قالانلارا عزت عطا ائله سین.

ساغدا: زهرا سلطان کهنهچی اقدام، سولدا: خدیجه خانیم جاوید

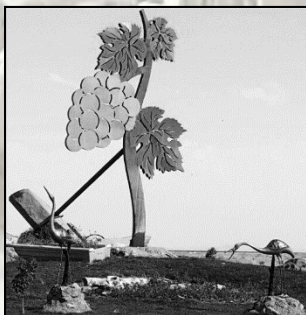

باش يازى

سوسن نوادەرضى

اڭلدىن اۋىرنىلن، آلىنان، توپلانان بىلىك و بىلگىلر، باشقا سۆزلە «اڭل بىلىمى»، ادبىياتىن اساسى، تملى و بىنۋورەسى دىر، بو آلاندا بىلىم يوردلار سويەسىندە بىر كولتور يارانمالى دىر. كئچمىشلردە شەرلر، كندلر و اوبالاردا يوللارنى و ارتباطى وسايىتىن آز اولدوغونا يا هئچ اولمادىغىنا گۆرە، جماعت بوش واختلارنىدا، يا حتى ايش باشىندا، ناغىل، ماهنى، باياتى، اوپون، متل، تاپماجا و... بو ساياق شئىلرى بىرى- بىرلىرىنە دئىيب- دانىشىپ، گوندوزلىرىنى آخشام اندرمىشلر، يا داها دوغروسو، بونلارنى پايلاشاراق ياشارمىشلار. رادىو، تلوزيون، قزئت، ماهواره، كامپيوت و... اولمايان زامانلار، انسانلار بئله بىر كولتورلە دنيايا گلىپ، بويا- باشا چاتارمىشلار. لاپ سوادسىزلار، اوخوما- يازماسى اولمايانلار بئله، ائلبىلىمىندن دولو بىر خزىنە كىمى ايدىلر. بىر چوخلارنى نىن يادداشى ناغىل، دستان، مثل، دئىيم، جن- پرى حىكايەلرى، امام- پىغمبر روايتلرى، قهرمانلىق افسانەلرى ايله دولوب داشارمىش. اونلارنى ايسە، ائودە، ائشيكە، اكىن بىچىندە، سوت ساغاندا، پايدا- قىشدا، گنجە دە - گوندوزدە...

گۆيوللرىندىن كئچن هر زامان تعريفلردىلر. بعضى انسانلار سىنەدفتر اولوردولار، يعنى داها گوجلۇ يادداشلارنى اولوردو، آتا- آنالارىندىن و باشقالارىندىن دويدوقلارنى داها ياخشى حافظەلرىندە ساخلايا بىلىردىلر و اونلارنى لايىقنە داشىيب، هم چاغداشلارنى هم دە گلەجك نىسلىلرە گۆتوردولر. جماعتىن بىلىكلىرى، ذهن و فيكىرلرىندە بىرىكىدىرىكلىرى، بوتۇۋولۇكدە ائلبىلىمى چرچىوەسىندە يئر آلماقدادىر. بو كولتورل وارلىق، ايرقلار و قوملار آراسىندا باغلىلىقلار ياراداراق، ملتلر آراسىندا بارىش و دوستلۇغا سبب اولوب، آردينجا سئوگى و محبتى، هم سايقىنلاشدىرار هم محكم لندىرر. ائلبىلىمى، اۋۇل آنلامىندا، ملتلر و قومىتلرىن بىرى- بىرىنە ياخىنلاشماسىنا ندىن اولايىلر. باشقا دئىيملە، خالق بىلىمى يا ائلبىلىمى، بوتون انسانلار آراسىندا باغلىلىق، دوستلوق و بارىش ياراتماق اوچون تىكجە اساس بىنۋورە سايلىر. بونلارلا رىغن، انسانلىغىن بو قاينار چشمەسى هله ال دىيلمەمىش سايلىر. گلن نىسلىلر كئچمىشە كىلرىن جوورونو چىكمەلى و بو آلاندا بىلىم يوردلار سويەسىندە بىر كولتور ياراتمالى دىرلار.

اورمودا اوزوم فستیوالی

سوسن نواده رضی

رسیملر: لیلا آفتاب آذری

زومار آیی نین سون هفته سینده اورمو شهرینده اوزوم فستیوالی دوزنلنمیشدی. اورمییه نین چی چست بؤلگه سینده کنچیریلن دۆردونجو اوزوم فستیوالیندا بیر چوخ غره لر، ایرانین بوتون اوستانلاریندان اشتراک ائتمیشدی. غربی آذربایجان اوستانی، اوزوم اوره تیمی نین مهم قطبلاریندان بیرری سایلماقدادیر و بو سایاق فستیوال لار تورستلری جذب ائتمکله، هم اوستانین چیخارلارینی تانیدار، هم ده منطقه نین بر سیرا اقتصادی سورونلارینا چاره قیلا بیلر. بو فستیوالین کناریندا، چوخ ساییدا کیچیک گۆستریلر ده تدارک گۆزولموشدو، او جمله دن: گله نکسل یتمکلر، سلفی و عادی رسیملر سرگیسی، آذربایجان گئیملری سرگیسی، اؤلکه نین هر یئریندن ال ایشلری سرگیسی، خوشنویسی مسابقه سی، اوزومه گۆره تور کجه و فارسجا سۆزلر، دئیملر و ضرب المثل لر مسابقه سی، آشیقارلر و باشقا یئرل موسیقی لرین ایفاسی و... .

بیز ده ائلبیلیمی اویه لری اولاراق، وخت آیریپ بیر گروپ بو فستیوالا قوناق اولدوق. دیرلی قلمداش ادبیاتچیمیز، اسماعیل زاده و عزیزاده جنابلاریو گزیده بیزه قیلاووزلوق و ائوصاحبلیگی ائدیپ، بو فستیوالا گۆره بیزه بیر چوخ بیلگیلر وئردیلر. ماراغیمیزی ان چوخ چکن بؤلوم اوزومون دوشاب اولماغا قدر گئتدیگی یول ایدی... اسماعیل زاده بی بو قونودا آیرینتیلاری ایله بیزه دانیشدی:

سحر تئزدن گئدیپ اوزومو باغدان درندن سونرا، سبدلره ییغیب، گتیریب بوشالدارلار انبارلارا. آخشام باشی، اوزوملری یووب چَرَزَه (ÇƏRƏZ) دولدورالار. چَرَز، حووضا بنزر بیر یئردیر، اوردا اوزوم ازن لر اوزومو آیقلایب سویونو چیخاردالار. اوزوم آیقاندیقدا سونرا، گیللر، سونرا سویو چیخار. سویونو دولدورالار تشته یا دا لگن لره. قدیملر پلاستیک قاب اولمازدی، تخته دن دولچا دولدردیلر، یومورتا ساریسی و آهاکلا قابلاری بولاردیلر کی، ایچینده کی سوزمه سین. ازیلمیش اوزومدن چیخان سویو الکدن سوزوب، چیخان سویو دولدورالار تاغارا (TAĞAR). تاغار، بیر بؤیوک اوجا قابدیر، حدودا ۱۰۰ لیتره یاخین اوزوم شیره سی توتار. اوزومون سویونو تیانا تۆکنده دورولماز، تاغارین اوزونده کی سویو تورپاقلارلار. اوچ- دۆرد بئلچه آغ تورپاق تۆکوب، قاریشیدیرالار، آغ تورپاق اوزومون بولاندیریغینی آلا. گنجهنی قویارلار قالار، صبح دوروب تاغارین اوزونده کی تورپاغی ییغیب، توربالارا دولدورالار.

قالان- قولان شیرەنى دە سوزرلر، سوپو چىخار. تاغارين دىيىندە كى سوپو دولدورارلار تيانا و اونو اوجاق اوستە پيشيرلر. اوزومون سيخيلميش گيله لريني دولدورارلار منگنە يە كى، اولوب قالان سوپو دا چىخسين. اونا منگنە شيرەسى دئيرلر كى، چوخ ايچمەلى اولار. منگنەدن چىخانا دا پولوش دئيرلر. پولوشدن دە سىركە يئرينە تورشودا استفاده ئلرلر. بو تورشو، سىركە تورشوسوندان داها دا يئمەلى اولار. پولوش ايله تورشو قويماق بئله اولار كى، ميوەنى قويازلار برنى يە، يا هر بير تورشو قاينا، پولوش لرى تۇكرلر اوستونە، قالبى گلندن سونرا تورشو اولار. شيرە كى، تياندا قايناير، قواما گليب بركى يىندە، آبگردنلە شيرە دن گوتوروب، تيانين اوستوندن سوزدورلر، شيرە آبگردندە پردەلنسە، دوشابىن گۇتورمەلى واختردير. (پردەلنمك يعنى بال كيمى قيرىلماماق).

دوشابى دولدورارلار بير قابدا مالاغا ايله سوورارلار. سوورماقلا، سوپودوقجا دوشابىن اوزو كۇپوكلە نر. او كۇپويو قويازلار بركىر، دوندورما كيمى، اونو دا اوشاقلار «كۇپوك پايى» وئرلر. ياخجى دوشاب آغ اوزوم و تبرزە دن اولار. قارا اوزومون دوشابى نامرغوب اولار. نە قدر دوشابىن رنگى آغ و سارىيا چالسا، مرغوب و تازا دوشابدير.

دوشابدان «داش حالو» دا دوزلدلرلر. اون، زعفران، ياغ، دوشاب اىستير. اونو قوورارلار، او بىرى ملزمەلرى دە قاتيب گينە قوورارلار. سونرا قورود كيمى گيردەلرلر. چۇلچولر بوقچالاريندا گۇتوروب چۇلە آپارارلار. داش حالو چوخ قوھلى اولار و آدمى ساعاتلارچا توتار، قويماز آجالسين. باسلىق و سوجوق دا دوشابدان دوزەلر. اوزومدن، خوصيلە دنە سيز كيشميشدن خوشكار دوزلدلركى چوخ اىستىليك اولار.

آخشام باشى، اوزوملرى يوووب چۆرە (ÇÖRƏZ) اوزومدن چىخان سوپو دولدورارلار.

تاغارین اوزونده کی تورپاگی ییغیب، توربالارا دولدورارلار.

چیخان سویو دولدورارلار
تاغار (TAĞAR)

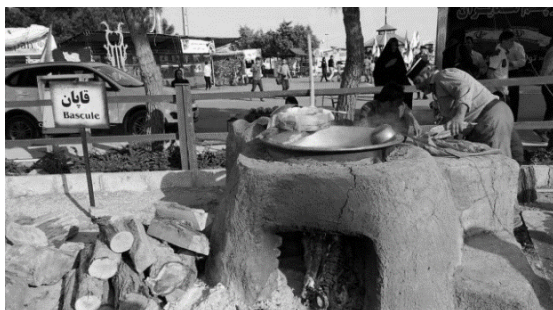

تاغارین دینده کی سویو دولدورارلار تیانا.

اوزومون سیخیلمیش گیلهلرینی دولدورارلار منگنهیه.

نگنه دن چیخانا دا پولوش دئیرلر.

تاغارین دیبنده کی سویو دولدورارلار تیانا و اونو اوجاق اوسته پیشیررلر.

چارداق قلمه آغاجی و قامیشدان دوزه لر.
چارداقدان میلاق آسلارلار.

اورمیه ده، اوزوم فستیوالی نین کناریندا گۆردو کلریمیز

سوسن نواده رضی

اورمیه نین چی چست- ینده کئچیریلن اوزوم فستیوالیندا، ایلگیمیزی ان چوخ چکنلردن بیرری ده خانیملار آیلین و رقیه غفاری نین گله نکسل گئییم غرفه سی ایدی. خانم رقیه غفاری، کئچن ایل ده، تبریزده دوزنلنن چیلله گنجه سی برنامه سی نین پالتار سرگیسی بؤلومونده، اشتراک ائدیپ، تاسارلاییب تیکدیگی گؤزل آذربایجان گئییملرینی سرگیله میشدی. او ۱۳۵۳- نجو گونش ایلینده اورمیه ده آنادان اولوب. اونونلا قیسا بیر صحبتیمیز اولدو. خانیم غفاری دئدی:

بو غرفه نی صنایع دستی دن آلمیشیق. منیم صنعتگرلیق کارتیم وار، ۱۳۸۶- دا آلمیشام و صنایع دستی ایله امکداشلیق ائدیرم. یعنی منه سفارشلی اولور، یا دا قورولان سرگیلرده اشتراک ائدیرم. بو گونه کیمی اراکدا، همدان، بیرجند، زاهدان، کرمانشاه و تهراندا، چالدران، خوی، سلماس کیمی شهرلریمیزده صنایع دستی واسیطه سیله سرگیلرده اشتراکچی اولموشام و بعضا ساتیشلاریمیز دا اولوب.

سوروشورام بو
صنعتی نئجه
اؤرگشیپ و ندن
یئرل گئیملره
ماراقلی اولوبدو؟
- من تیکیش
اؤرگشمیشم، اما
گله نکسل
گئییملریمیزی اؤزو

فکیر و باشاراجاغیملا آختاریب تاسارلاییب تیکمیشم. من همیشه بئله فیکیرلشردیم کی، مگ اولار بو بؤیوکلوکده ملتین گئییمی اولماسین؟ ندن موزه لرده گئییملریمیز یوخدو. ندن اؤز پالتارلاریمیز یوخدو؟ بو اولدو کی بو ایشین دالیسینجا گئدیپ، دوغروسو اؤزوم اؤزومو ایییتدیم. قوماشلاریمیزی ارشدیردیم، ساتن، تور، تیرمه، مخمل، چیت... بولاردان نیکیرم پالتارلاری. مدرسه لر و باشقا یئرلردن مراسملر اوچون سفارشلر آلیرام. تئاتر اوچون، موسیقی و سرود گروهلارینا، یا مثلا بانکلار آراسی مسابقه لرده رفاه بانکیندان سفارش آلدیم، جها کشاورزیدن...

گله نکلریمیزی گئییم دالیندا قورویان بو ایکی هنرمند و الی سولو باجییا اوغورلار

دله ییب، اونلاردان
ایربلیریق.

ایلگیمیزی چکن
بیر آیری غرفه،
گلینجیکلر، یا
قولچاقلار غرفه سی
ایدی. قولچاقلارا
گؤزل آذربایجان
پالتارلاری تیکیب

ساتیشا قویموشدولار. لاپ جالبی بو ایدی کی، بو غرفه بیر شیرازلی خانیمایا عاید ایدی و چوخ ایلگی گؤرن و ساتیشی بول اولان بیر غرفه ایدی. بیز ده بیر بی- گلین آلدیق. تعجب

اثلمه لی دیر، نیه بس آذربایجانلیلار بئله بیر
قولچاقلار، گله نکسل پالتارلاریمیزی
گئینن گلینجیکلر دوزلتمگه نیه فیکیر
وئرملر؟!

فستیوالین گیریشینده، بوتون
اورمولولارین تانیدیگی «یزدان قوالچی»،
بیر داش اوستونده اوتورموش، هر دن
قوالینی چالیر، هر دن سوسوب باخیردی.
گؤزلی آز گؤرور. - «۶۴» ایلدیر توپلارا
گئدیپ چالارام- دئییر. گلن اونو دئیندیریر،
گئندن اونو دیندیریر:

- سلام یزدان
- کئفین یزدان؟
- یورولما یزدان
- نئجه سن یزدان

اؤنجه لر خیام خیابانیندا دؤره گزیب چالاردی. دره چاییندا ائوی واریدی دئییرلر. ایندی بهداریدا اولور ائوی. او اؤز هنری نین چورگینی یئیر. هر کس گولر اوزله اونو دیندیریر. اما یزدان اوزو ائله ده گولر اوز بیرری ساییلماز. حتی بر آزا مموم دور دئسم، یالان اولماز. بیر اوغلو وار، تاکسی تلفونودا ایشلر دئدیله. خالق ماهنیلاری نین بر چوخونو، بلکه ده هامیسنی ازبردیر.

- یزدان داغدا جئیرانلاری اوخو!
اوخویور.

یزدان اونو اوخو، اوخویور. یزدان بونو اوخو، اوخویور... قاوالی ایکی اللی دئییل، تماما بیر ال ایله چالیر! کیمیلری جیبینه، کیمیلری اووجونا پول باسیر. نه مانع اولور، تشکر ائلیر... بیر جوان گلیب قاوالی آلیندن آلیب چالیر و بیرلیکده شن بیر هاوا اوخویورلار. هامی جومالاشیر یزدانین باشینا. یزدانین اوزو هئچ گولمه سده، هامی نین اورگینه سئوینج، اوزونه گولوش قوندورور. چوخ سئوین بیریدیر.

فستیوالدا بوتون گون، داوولچو و زورناچی شن هاوالار چالیب اورتامی جوشدوروردولار. هر دن بیر، نئچه نفر ییغیشیب دؤره لرینه یاللی گئدیردیله. خالق موسیقیسی هاوالاری گوم- گوم گومبولدوردو قولقلاریمیزدا...

اٲلبىلىمى اوتورومو

سوسن نواده رضى

دوشنبه گونو، بهمن آيينىن ايرمى بئشى، اٲل بىلىمى خانملارينىن آىلىق اوتورومو، هر زامانكى كىمى اٲل بىلىمى دفتىرىده كئچىرىلدى.

بو گونون اوتورومونا خبرگزارى مهر خبرنگارى خانم زهرا ناصران، اٲل بىلىمىنده، فولكلور چو خانملارا قوناق اولدولار. خانم ناصران نئچه گون اۇنجه دن خانم نواده رضى ايله تلفنى تماسلاشيب و آذربايجاندا نوروز بايرامى تارىخى، عنعنەلىرى و تۇره لىرىنه گۇره مصاحبه ائديب بىلگىلر آماق اىستەمىشلر، خانم نواده رضى ده مكمل فولكلورىك بىلگىلر آلمالارى اوچون بوتون خانملارلا دانىشمالارىنى اۇنرمىشلر.

باشلانقيجدا خانم نواده رضى اٲل بىلىمى موسسه سى، چاليشمالارى، فعاليت دايره سى و اىچ بولتنى، هابئله فولكلور چو خانملارين بو موسسه ده نئجه شكىل تاپماسى، اماجلارى و چاليشمالارى و بو گونه قدر گۇردوكلرى ايشلردن، بحث آپاىب جامع اما مختصر توضيحات وئردىلر.

سونرا اۇتورومدا حاضىر اولان خانملار، بىر به بىر خانم ناصرانا تانيتدىرىلىب، ايشلىرى و گروهدا اولان فعاليتلىرىنه گۇره قىسسار توضيح وئرىلدى، و بىر دفعه داها خانملاردان وقت قويوب، زحمت چكىب فرهنگىمىز و فولكلوروموز ا كۇنوللو اولاراق خدمت ائله دىكلرى اوچون تشكور و قدردانلىق اولوندو.

اٲل بىلىمى مؤسسە سىنىن اصلى ايشىنىن، فولكلورىك عادت- عنعنەلىرى، دىلر، گله نكلر و گۇره نكلرىنى ثبت ائتمك و قاليجيلاشماسىنى ساغلاماق اولدوغونو مهر خبر چىلىگىنه آچىقلاناراق وورغولاندى كى، فولكلور چو خانملار جان و كۇنولدن بو ايشده امك وئرىبلر و بو ايشه ده داوام ائده جكلر.

خانملار مملكت مسؤوللارىنىن بو چاليشمالارا دستك اولوب، حمايت ائله مكلىرىنى، چوخ مؤثر بىلىب، بئله چاليشمالارا مادى معنوى يارديم ائتمكلىرىنى اىستەدىلر.

خانم ناصران ائل بیلیمی نین و فولکلورچو خانملارین آماجی و چالیشمالارینین مئدیالاردا یاییب بو سسی کوتلهیه چاتدیرماق اوچون، ماراقلی اولدوقلارینی بیلدیردیلر و خانملارین چالیشمالاری و ایشلرینی، فیلم و عکس قالبینده، ثبت ائلهیب، نه تک آذربایجانا، بلکه بوتون ایرانا، حتی دونیایا یاییب تانیتدیرماغا کؤنوللو اولدوقلارینی دیله گتیردیلر.

ادامه ده خانم گونش امانی، خانم نواده رضی نین گؤزل بیر شعرینی، گؤزل دکلمه ایله خانملارلا پایلاشدیلار.

بو اوتورومدا، آقای مهندس صرافینین چالیشمالاریلا حاضیرلانان ائل بیلیمی بولتنینین ۸۳، ۸۴- جو سایسی، اؤزل قم و مرکزی اوستانلارینین فولکلورو،، جلسه ده اولان خانملارا سونولدو.

بو اوتورومون ۹۵ ایلینین سون اؤتورومو اؤلدوغو خانملارا بیلدیریلدی، و خانملاردان گلن ایله بیر توصیه و برنامه یا خاص چالیشما نظرلرینده اؤلسا گلن فروردین آیی جلسه سینده اچیقلامالاری ایسته نیلدی.

باش يازى

سوسن نوادەرضى

باھار بايرامى، نوروز، خالقىمىزىن ان قديم، ان اۋنملى، ان چوخ منىمسەنن و دىرلندىرىلن مىلى بايرام دىر. نوروز، دىرچەلىش، يىنىدىن جانلانما، چتىنلىكلرى سوووب آيدىنلىقلارا قاووشما، ساختالارلا ساواشىب گونشلى گونلرە چاتماق بايرامى دىر.

الحق كى، ائلىمىز بو بايرامى يوز ايللر، مەن ايللرچە جانلى و ھىجانلى ياشاتماقدا نە قدر حاقللى، نە قدر عاغللى دىرلار. طبعىتىن يىنىدىن جوجرىب، جانلانىپ، چىچكلەنىپ بارا بېرەيە اوتورماسى، حىياتىن گرچك فلسفەسىنىن ترنمو اولان نوروز، كولتور و ائلبىلىمىمىزدە ائلە درىن، ائلە سىلىنىمىز، ائلە اۋتەكم كۆكلرى وار كى، سانىرام دونيا دوردوقچا نوروز دوراجاق...

ائلبىلىمى تاخىمى آدىنا و اۋز آدىما باھارىن گلىشىنىن موشتولوقچوسو اولان بو شەن بايرامى بوتون ائلە، ائلبىلىمچىلرە، بىزدىن اولان و بىزدىن اولمايانلار، بوتون انسانلار و انسانلىغا تېرىك ائدىر، "گلەن گونلرىنىز خىرلى اوغورلو اولسون!" دئىيرىم.

اورەيىنىزدىن سئوئىچ، وجودونوزدان ساغلاملىق، اوجاغىنزدان سەادت، دوداغىنيزدا گولوش.... و البتە جىبلىرىنىزدىن پول اكسىك اولماسىن! آمىن يا رب العالمىن!

هایده مرادی ایله دانیشیق

دانیشیغی آپاران: سوسن نواده رضی

منه گۆره بیر یاخشى صنعتکار هم ائلبیلیمچی اولمالی دیر،
هم ده توپلوم بیلیمچی (مردم شناس و جامعه شناس)

منیم ایشلریمین بیر چوخوندا آذربایجانین وارلی و
دولغون کولتورو تصویره چکیلیب دیر.

من بیر صنعتچی اولراق، هر نه واریم دیر، باشقا شهرلردن دئییل،
اؤز چؤوره مدن و شهریمدن آلمیشام.

هایده مرادی ۱۳۵۳ گونش ایلی، اردبیل شهرینده آنادان اولوب. او، تهرانی سوره بیلیم یوردوندا سینما رشته سینده یؤنتمن لیک ایلیملی (گرایش) یوکسک تحصیلاتینی بیتیرمیش دیر. ۱۳۷۶ ایلیندن اردبیلین گنج لر سینماسی انجمنیندن (انجمن سینمای جوانان) هنری فعالیت لرینی باشلامیش دیر. اونون رتئومه سینده، اردبیلین گنج لر سینماسی انجمنی نین یاپیمجیلیغی ایله «منیمله اوخو (با من بخوان)»، «سون (نهایت)»، «قورما ساعات (ساعت کوکی)» و «لچک» آدلی قیسا فیلم لر واردیر.

او اردبیل تلویزیون مرکزی اوچون ۲۶ بؤلوملوک «درزی خانه» آدلی سریالی، اوستانلار سیماسی کانالی اوچون ۳۸ بؤلوملوک «نیشانه لر شهری (شهر نشانه ها)» سریالی و شرقی آذربایجان تلویزیون مرکزی اوچون ده ۱۳ بؤلوملوک «سارای» سریالینی یازارلیغینی عهده سینه آلمیش دیر. «سینما رویا یوخسا گئرجک (سینما رویا یا واقعیت)» آدلی یاریم بوی

بلگه‌سل فیلم ایسه، عبدالله شکری و هایدی مرادی‌نین یاپیمچیلیگی ایله، اونون قورغو (تدوین) آشاماسیندا اولان ان سون اثری سایلماقدادیر.

آلتون‌کپنک (پروانه زرین) جایزه‌سی اصفهانین اولوسال اوشاق فستیوال‌نین قیسا و یاریم بوی بؤلومونده «لچک» فیلمی اوچون، بیرنجی‌لیک جایزه، ملی گنج‌لر فستیوالیندا «ناغیل» فیلمی اوچون، تهرانین حوزه هنری‌سینین فستیوالیندا سناریو یازمادا بیرینجیلیگی قازانان «لچک» فیلمی، بام ایران فستیوالیندا بیرینجیلیگی قازانان «لچک» فیلمی، اوستانی فستیوالدا بیرنجی فیلم و بیرنجی سناریو جایزه‌سینی قازانان «لچک» فیلمی، تهرانین اولوسال قیسا فیلم فستیوالیندا، ان یاشخی آراشدیرما بلگه‌سلی تانینان «قارلی داملار» فیلمی، سینما حقیقتدن ان یاشخی یونتمن جایزه‌سی «قارلی داملار» آدلی قیسا بلگه‌سل فیلمی اوچون ها بئله اولکده و اولوسال فستیوال لاردا مختلف بؤلوملرده جایزه آدایی اولماق، هایدی خانم مرادی‌نین افتخارلاریندان سالییر. او همچنین ایتالیانین دینلر فستیوالینین جایزه‌سینه لایق گؤرونوبدور.

هایدی مرادی‌نین قیسا جا رزومه‌سی

* قیسا فیلملر یازارلیغی و یونتمن‌لیگی

منیمله اوخو (با من بخوان)، قورما ساعات (ساعت کوکی)، ناغیل لچک، قارلی داملار، آیریلیق کلیپی، تومورجوق (جوانه)، کند ناغیل لاری (قصه‌های روستا).

* یازچی‌لیق

۳۸ بؤلوملو «نشانلر شهری (شهر نشانه‌ها)» انیمیشن دیزیزی‌نین یازارلیغی

۱۳ بؤلوملو «سارای» انیمیشن دیزیزی‌نین یازارلیغی

۲۶ بؤلوملو «درزی خانه» تاماشا دیزیزی‌نین یازارلیغی

«آدسیز (گمنام)» تله فلمی‌نین یازارلیغی

«برش ایله ننه خدیجه (برش و ننه خدیجه)» نین یازارلیغی

* ملی و اولوسال فستیوال لاردا اشتراک ائتمک

لوطفن اۋوزو اوخوجولاريميزا تانيتديرين.

- هايده مرادى، ۱۳۵۳- ده اردبيل شھرينده آنادان اولموشام. تھرانين سوره بيليم يوردوندا سينما يۇنتمن ليگي رشته سينده يوكسك تحصيلات آلميشام.

ھنرى چاليشمالاريزدان بير آز دانيشيب، بيلگي وئره بيلرسيزمى؟

۱۳۷۵- جى ايلده، بير ايل ليک فيليمچى ليک اۋيرنجيسى كيمي گنجلر سينماسى انجمنى نين اردبيل دفترينه گيرديم. بير ايل ليک بير دۋره گئچيرندن سونرا، سوره كلى يازيچىلىق، قيسا فيلم و ديزى (سريال) يونتمن ليگينده چاليشمالاريم اولموشدور. بو چاليشمالار ائناسيندا، فيليمچى ليک و يازيچى ليقدى بير چوخ تجربه لر قازانديم.

نه حيسلر و آماجلا رلا ھنرى چاليشمالار و ايشلر ھاشلا ديز؟

اوشا قليقدان يازيچىليغا اينانيلماس و ديله گلمز قدر ماراقلانيرديم، دوغروسو ساده جه يازيچى اولماق اوچون انجمنه گيرديم. حيس ائليرديم دئيە جك بير چوخ سۆزوم وار. منە ائله گليردى كى، سۆزلريم فرهنگى چنوره ميزده، آز دا اولسا ديشيكيكلر و اولوملولوقلار يارادا بيلر. بير ايل ليک فيليمچى ليک دۋره سينده، سوركلى يازيچىلىق تكنيكلرينى اۋيرنمك فيكرينده اولاراق، كلاسلىرى چوخ جدى توتموردوم! انجاق دۋره نين سوره جينده باشا دوشدوم كى، فيلم چكمك له ذهنيمن گئچنلرە عينيە باغيشلايب، خياللاريمي گرچه يە دونوشدوره بيلرم. اۋيرنديم كى، فيلم ايله سۆزلريمى تصويره چكه بيلرم، يازماقدا بو امكانسيزدير. بئله ليكله يازماقلا بير ليكده، يۇنتمن ليگي ده جدى توتماغا باشلاديم.

ھنرى ايشلريزه، داھا دوغروسو

ھنرى اورونلريزه (توليدات ھنرى) اله آلدیغيز ژانرلارى بير آز آچيقلایا بيلرسيزمى؟

من داھا چوخ اجتماعى موضوعلاردا ايشلە ميشم. منيم ايشلريمين چوخو اۋز زمانه ميزين چتينيکلىرى و آغريلاريني تصوير ائتمکده دير. من فولکلور ايشلە ميشم. منە گۆره بير ياخشى صنعتکار هم ائلبيليمچى اولمالى دير، هم ده توپلوم بيليمچى (مردم شناس و جامعه شناس). بو ايسه، داھا دا گۆزل اولاي

بیلر او واخت کی، اؤز شهرین کولتورونه، سورونلاری و آغریلارینا ساری یؤنه‌لیب، اؤز چئوره‌سینه داها اینجه‌لیکلی باخسین. منیم ایشلریمین بیر چوخوندا آذربایجانین وارلی و

دولغون کولتورو تصویره چکیلیبدیر.

مثال اولاراق، لچک آدلی حیکایه فیلمینده، ناغیل اردبیل کندلرینین باغریندا کئچیر، عین حالدا آذربایجانین گله‌نکسل یئرلی توپونون حیکایه‌سی‌دیر. «سارای» آدلی انیمیشن دیزسی‌نین

هر بیر بؤلومونده آذربایجان و اردبیل بؤلگه‌سینین تۆره‌لریندن بیر، اؤرنه‌یین تکمچی‌لیک، شال ساللاماق و بو کیمی گله‌نکلر فیلمه چکیلهرک جانلاندیریلیب. «قارلی داملار» آدلی اجتماعی بلگه‌سلده (مستنده) اردبیلین کندلرینده ائولی اولمایان خانیملارین یاشادیقلاری چتینلیکلر تصویره چکیلیب. من بیر صنعتچی اولاراق، هر نه کی واریمدیر،

باشقا شهرلردن دئییل، اؤز چئوره‌مدن و شهریمدن آلمیشام و بئله دوشونورم کی، بیر هنرین یارانماسی اوچون صنعتچی‌نین الینده اولان ان کسرلی و ان یئترلی آراج، اونون اؤز چئوره‌سیندن اولان تانیما (شناخت) دیر.

اؤز هنری گله‌جه‌ییزه نه دوشونجه‌لریز وار؟

بیر چوخ ایده‌لریم، طرح‌لریم و سناریولاریم واردیر. اونلاری گرچکلشدیرمه‌یه چالیشاجام. داها- داها تجربه‌لر اله گتیریب، داها چوخ اؤیرنمکله فیملر چکمک ایستیرم. شهریمین و اۆلکه‌مین دبلرینی، تۆره‌لرینی، یاشام طرزى و یاشام چتینلیکلرینی موضوع اولاراق ایشلمک ایستیرم. فیلم چکمک اوچون چوخ اوزون یول واردیر اؤنومه.

مسئوللاردان اومدوغونوز نهدير؟ نئجه سيزلرله امكداشلىق ائده بيلرلر؟

فيلم دوزلتمك اوچون اختصاص تاپان بودجه چوخ محدود دور. تأسفله مسئوللار دا، فيلم دوزهلدنلر صنعتكارلار قارشيسيندا يئترينجه سوروملولوق حيس ائتمه بيلرلر. اؤلكهده هنر و اينجه صنعت دورومونون ياخشىلاشماسى اوچون دولت يؤنه تيم جيلرى گرک هم هنرمند هم ده هنر تانييان اولالار. محترم مديرلر بير ياندان توپلومون احتياجيني هنر و هنرمنده آرتيريب گوجلنديرمه لي، بير ياندان دا صنعتچيلرى مالى و فکرى باخيمدان حمايت ائتمه لي ديرلر.

پئشه و هنرينيزين چتينلکلرينى نه ده گؤرورسونوز؟

حال حاضيردا منيم و بلکه ده بير چوخ فيلم دوزهلدنلرين هنرى چتينليکلى قيسا هنرى فيلم دوزلتمك اوچون بودجه نين آزليغي، يا داها دوغروسو بودجه نين اولماديغي دير. منيم ايندى توليد ائتمه يه بير نئجه سناريو و بير نئجه طرح اليمده وار، من بونلارى ايلگيلى اورگانلارا وئرميشم اما بودجه آزليغينا گوره هاميسى دايانيبلار. معمولاً الده اولان نقد بوجه نى ده خاص سفارشلرين توليدى اوچون خرچلرلر. منيم کيمي فيلم ياپيميندا جامعه نين مشکلاتى و دغدغه لر نين سوراغينا گئدن فيلم دوزهلدنلر ده قيراغا ايتهلنرلر. البته بو اورگانلار اين آراسيندا من سينماى جوان انجمنيني، فيلم دوزهلده نين شخصى سليقه و قاغييلارينا اهميت وئرن بير مرکز کيمي تانيرام کى، اذن وئريز فيلم دوزهلدن اؤز شخصى

فیلمینی دوزهلتنسین. آنجاق بو اورگانین دا بودجه‌سی پروفیسونال فیلم یاپیمی اوچون چوخ قیستیلی دیر.

بلگه‌سل (مستند) فیلملر سفارش اوزره دوزهلیر یوخسا فیلم دوزهلده‌نین اؤز ایسته‌یی و ماراغی اساسیندا؟

هر ایکسی ده اولا بیلیر. آنجاق فیلم دوزهلده‌نین اؤز دوشونجه‌سی و قایغیلاری اساسیندا اولاندا البته کی داها یاخجی نتیجه وئرر. چونکی سوژه‌یه گؤره بیلگیسی و اؤزل باخیشی واردیر، و او سوژه مدت‌لر اؤنجه‌دن فیلم دوزهلده‌نی اذیت ائله‌ییب، ایندیسه اونا گؤره دانیشماق و او سورونو گندرمک ایسته‌ییر. فیلم دوزهلده‌ن لر اغلب سئچدیکلری سوژه‌نی سئورلر و بو اونملی بیر نکته‌دیر. آما بیر چوخ سفارش اوزره بلگه‌سل‌لر ده چکیلیدیر و چوخ دا اوغورلو اولوبدور، یاخجی سودان چیخیب. بونون سببی ده فیلمچی‌نین سوژه ایله باغلانتی قوروب، موضوعنو آراشدیراراق اونا مشرف اولماقدان آسیلی‌دیر.

بیر آز دا «قارلی داملار» دان دانیشین. ایران و خصوصیه آذربایجانین مستند سینماسیندا قادنیلارین موقعیینی بیزلره آچیقلایین.

قارلی داملاری بیر جمله‌ده یا دا بیر کلمه‌ده تانیتماق ایسته‌سک، کوچ دئمک اولار.

قارلی داملار بلگه‌سلی اردبیل کندلریندن کوچ ائلمک‌لر حاققیندادیر. اؤلکه‌نین رسمی آمارلارینا دایاناراق، اردبیل ایرانین بیرینجی مهاجر شهر ساییلر و بو کوچ ائتمک اولایی اردبیلین کندلرینده داها چوخدور. ارککلر، اؤزلیک‌له ده یئنی یئتمه و گنج اوغلانلار ایش آختارماغا بؤیوک شهرلره گئتمیش و اورالاردا قالمیش اولوبلار. سونرا اولدوقلاری و یاشادیقلاری یئرلرده ائولنوب قالارغی اولوبلار. بو اولای او کندلرده یاشایان، و کندلریندن باشقا یئر تانیمایان آرساودالی یا دا ساوادیسز قیزلارینین طبیعی حیاتینی زده‌له‌ییب، کورلاییدیر. اوغلانلار گئدینجه، چوخلو قیز کندلرده اره گئتمه‌دن قوجالیب، یالنیزلیقدا چتین بیر یاشام سورمکده‌دیرلر. قارلی داملار، بو قیزلاردان نچه‌سینین یاشامیندان بیر گوشه‌لرینی گؤسترملکه کؤچ سورونونو مطرح ائلیر، فرقلی بر آچیدان کؤچ مسئله‌سینه باخیر.

من «قارلی داملار»ی دوزلتمکله، گۆردویوم ان کیچیک ایش بو اولدوکی، مسئوللارین قولاغینا چاتدیردیم کی، شهریمین بئله بیر بؤیوک مشکل - و واردیر و اونا چاره قیلینمالی دیر. بو شهرده، کوچ ائتمه‌نین قاباغینی آلاق اوچون پشه‌لر یارانماسی گرک، چونکی بوتون کیشیلر ایش - پشه دالیسیینجا گئدیرکن، بونون یاراسینی و آغریسینی قادینلار چکیرلر.

آذربایجاندا قادین یؤنتمن لرین یئرینی مستند فیلمچیلیکده نئجه عیارلاییر سیز؟
آذربایجان سینماسیندا بلگه‌سل فیلم دوزلدن پروفسیونال قادین یؤنتمن یوخدور، ساده‌جه آماتورجا تجربه‌لری اولان نئجه نفر واردیر. امید ائدیرم آذربایجاندا بلگه‌سل فیلم

لاییقینجه اؤز یئرینی تاپسا، گوجلو بلگه‌سل فیلمچی خانیملارمیز دا اولاجاق. یا دا همان آماتور فیلمچی خانیملاریمیز دوغرو ائیتیملر آلاقلا، دوزگون بلگه‌سی فیلم دوزلتمک یولونا دوشه‌رک اؤز باشاریلارینی داها دا گوجلو سرگیله‌سینلر.

بلگه‌سل سینما فیلمینده شخصا سیزین اوچون تجاری بویوت اؤنملی دیر یوخسا مضمون و وئردیگی پیام؟

منیم اوچون مضمون، یا دا بلگه‌سل فیلم ایله دئمک و یئتیرمک ایسته‌دیگم سؤز، تجاری بویوتلاردان داها چوخ اؤنملی دیر. البته من ده بوتون فیلمچی‌لر کیمی ایشیمین تجاری بویوتلارینین دا گوجلو اولماسینی آرزو ائدرم، بئله‌جه معاشیم تأمین اولوب یاشامیمی گئچیندیره بیلرم آنجاق تأسفله نه منیم اوچون، نه ده باشقا فیلمچی‌لر اوچون بو ایش گرچک‌لشمیر و چوخوموز مارق، سئوگی و شخصی دغدغه‌لریمیز اوچون بو رشته‌ده چالیشیریق. البته ایراندا مستند سینما فیلمی اوچون هئج بیر تجاری بویوت یوخدور.

تولید اولان فیلملرین مالی گلیری او قدر آزدیر کی، ایشی داها چاتینلشدیریر. من اؤزوم قارلی داملاری بیتیرمک اوچون جیییمدن ده ایکی میلیون خرجه‌دیم (البته بو پول سونرالار انجمن طرفیندن منه قایتاریلدی). حال بوکی، گله‌جک ایشلریم اوچون حاضیرلانماغیم اوچون من مالی باخیمدان تأمین اولمالی‌ام، نه اینکی، ایکی ایل ایشسیز قالاندان سونرا، بوش ال ایله او بیرری ایشلریمه حاضیرلانام.

سینماچیلارین، خصوصیه ده خانم سینماچیلارین اساس چتینلیگینی نه ده
گؤرورسوز؟

مستند سینما ایشینین چتینلکلی چوخدور. بو ایشه گیریشمک اوچون بؤیوک مارق و
سیمتین اولماق گرکدیر، بو اوزدن ده خانملارین بو یؤنه چکیلمله لی آز اولور، اولاندا دا داوام
گتیرمه لی چتین اولور. آما گوجلو و باشاراجاقلی مستند دوزه لدن خانملاریمیز دا وار دیر
کی ایللر پروفسیونال اولراق بو ساحه ده چالیشیب، دیرلی اثرلر ده یاراتمیشدیرلار.

سیزی چوخ یوردوم هایده خانم مرادی! اؤزوم و ائلبیلیمی طرفیندن سیزه تشکر
ائلیرم کی، دیرلی واختیزی بیزه وئریب، بیزلری چالیشدیغیز ساحه لرده
بیلگیلندیردیز. سیزه اوغورلو چالیشمالار دیله بیریک.

من ده سیزدن تشکر ائلیرم و قارشیلیقلی امکداشلیقلاریمیزین اولماسینی ایستیرم. چوخ
ساغ اولون.

توركلردە چرشنبە فلسفەسى

سوسن نوادەرضى

توركلردە ايلين دۇرد آخىر چرشنبەسى وار؛ سو، اود، يئل و تورپاق (يا دا يئر). چوخ اوزاق زامانلاردان برى انسانلار، طبيعتى اويالدان دۇرد عنصره اينانارميشلار: سو، اود، يئل و تورپاق (آب و آتش باد و خاك). آذربايجان توركلرى ده ايل بايراميندان اۇنجه كى دۇرد چرشنبەنى همين دۇرد عنصر آدينا آدلانديريب، هرەسینه اۇزل تۇرنلر توتارلار. آماجسا، طبيعتە سايقى دويماق، احترام بسلەمكىدير.

(۱) سوچرشنبەسى Su Çərşənbəsi

(۲) آد چرشنبەسى Od Çərşənbəsi

(۳) يئل چرشنبەسى Yel Çərşənbəsi

(۴) توپراق چرشنبەسى Topraq Çərşənbəsi

بو دۇرد ايلكه، طبيعتين اويانماسى اوچون گركلى ديرلر، بيرى اولمازسا، طبيعت گۇيرمز، ياشاما دولماز.

بيرينجى چرشنبە، سو چرشنبەسى

بو چرشنبەيه «چيلله قاچدى»، «اول چرشنبە» يا «بالانچى چرشنبە» ده دئيرلر. قديمكىلرلين اينانچينا گۇره خضرين ياشام سويوندان ايچديگى گون، و كوراوغلونون قوشابولاق (قوشاچاي) سويوندان كۇپوكلو سو گۇتوردويو گون ايلك چرشنبەدير. سو چرشنبەسينده سولار قايناقلائيپ آخار، چايلار-چشمه لر تازالانار.

بو گونده هله گون چيخماميش، جماعت چايلارلين، چشمه لرلين قيراغينا گئديپ، ال-اوزلريني يويار، بيرى-بيرينه سو چيلرلر! سويو مقدس ليك و تميز ليك سيمگه سى بيليپ، كهنه كوزه لرى سينديريب، تازا كوزه لرە سو دولدورارلار. سونوندا دا ديرناقلاريني توتوبف

سویون اوزریندن آتیلاراق بئله دئیرلر:

اوغورلوغوم دوشسون سو اوستونه
یا:

سئل چارپار، سوچارپار
بیرگونه ایشلتدیم
گل اونو توت آپار
سئل چارپار، سوچارپار
گل آپار، گل آپار

بئله بیر اینانج وار کی، بو گون هر کیم سودان آتیلسا (چشمه سویوندان)، بوتون جسم و روح یورغونلوقلاری اوندان اوزاقلاشار.

اولو بابالاریمیز ایکینجی چرشنه‌نی «اود چرشنه‌سی» آدلاندیرلار. اود ایستیلیک، ایشیق و آیدینلیق سیمگه‌سیدیر. اود، ایشیق و آیدینلیق طبیعته یئنی بیر روح باغیشلار، یئری ایسیندیرر. بو گونده، انسان وجودوندان ناپاکلیغی یوخ ائتمک اوچون اود قالاییب، اوزریندن آتیلارلار.

بلکه بیر نوع خسته‌لیکلی توختاتماق یا دا هاوانی ضدغوفنی ائلمک ده سایلا بیلر بو ایش. البته قدیم زامانلار اوجاق (اوداق) عایله سیمگه‌سی ایدی. یعنی عایله اود دؤوره‌سینه بیغیشارمیشلار.

بو چرشنه‌نین آخشامی، جوان اوغلانلار- قیزلار اوددان آتیلیب بئله دئیرلر:

آتیل باتیل چرشنه/
آینا کیمی بختیم آچیل چرشنه...

قیشین سون آیینین اوچونجو چرشنه‌سینی آتا- آنالاریمیز «یئل چرشنه‌سی» آدلاندیریلار و بئله اینانیرلار کی، بو هفته‌ده یئل اسیب، یئر و طبیعت جان باغیشلایاراق، اویناماق و یاشاماق موشتولوغو وئرر. یئل قیسا سوره ایچینده بوتون یئرده دولاشار، توپراغی و یئری اویناماغا چاغیرار.

بو چرشنه‌یه بو آدلاری دا وئریلر:

یئل چرشنه‌سی، یئللی چرشنه، کولکلی چرشنه، هاوا چرشنه‌سی، کولک اویدان چرشنه.

yel çərşənbəsi. yelli çərşənbə. küləkli çərşənbə. hava çərşənbəsi. külək
oyadan çərşənbə

آراشدیرمالارا گۆره بو گونده اسن ایستی و سویوق یئلر باهار و نوروزون گلمه سیندن خبر وئرد. بو گون جماعت ائو- ائشگی تۆکر، خصوصا خانیملار ائوی و چئوره نی سیلیب، سوپوروب، تمیزلمه یه باشلارلار. یورغان- دۆشکلری چیرپیب هاوا وئردلر، فرشلری یووب یا دا نوروز یئلینده سیلکه لرلر...

هم ده بوگون آرزو دیله یی اولان سؤیود آغاجینین آلتینا گندیب، یئل بابانی سسلر. اگر یئل اسسه، سؤیودون قول بوداقلاری یئره سورتوشسه، دئمک حاجتی برآورده اولوب، نیتی گرچکله شه جک.

بو گونده بو شعر ی اوخویارلار:

آ یئل بابا، یئل بابا
تئز گل بابا، گل بابا
ساوور بیزم خیرمانی
آتینا وئر سامانی
دن داغیلیب داغ اولسون
منیم جانیم ساغ اولسون
آیئل بابا، یئل بابا
قوربان سنه، گل بابا

کئچمیشلرده، قارلی قیروولو، ساختا قیشلار گۆره نئچه آی ائولرده قالان آذربایجانلی اوشاقلار بو گونلرده چیخیب بیرلیکده آذربایجانین ملی اویونلارین اویئار «یئل» اوچون بئله شعرلر اوخواریشلار:

قاش- قاباقلی بیر بولوت
آل گونشی بورویور
یئل پوفله یرکن فلوت
داغین قارین کوروویور.

ویا؛

گؤی گورلاییر،

یئل اسیر

شیمشک شاخیر،

گون چیخیر/

یاز گلمه یه تله سیر/

سئوینجدن کاریخیر.

ایلیین سون چرشنه‌سی «تورپاق چرشنه‌سی» آدلانیر. بو پرشنه‌ده طبیعت ایستینی و ایشینی جذب ائله‌ییب، آییلار. جماعت ایچینده «سون چرشنه» معروف‌دور. تورپاق ایلین سون چرشنه‌سینده، سو، اود و یئلین گوجو و یاردیمی ایله جانلانا. ایلین سون چرشنه آخشامی (سه‌شنبه)، تورپاق چرشنه‌سی‌دیر، یعنی طبیعتین آییلما‌سینین سون آخشامی. بو چرشنه بی ائویندن تازا‌گلین ائوینه خونچا گئتمک بیر گله‌نک‌دیر. ائولی قیزلار اوچون ده آتا یا بؤیوک قارداش طرفیندن چرشنه‌لیک گؤندریلر. ها بئله بو گئجه شمع یاندیرارلار. بو گوندن سونرا اکینجیلر ایشه باشلارلار.

حال حاضریدا جماعتین مدرن یاشام دئییلن بیر یاشام طرزینی قبوللان‌دیقلاری اوچون، آذربایجاندا سو، اود و یئل چرشنه‌لری گئچمیش حال‌هاواسینی ایتیری‌دیدر. آنجاق سون چرشنه (آخر چرشنه) داها طنطنه‌لی، بوتون چرشنه‌لرین خصوصیت‌لرینی ایچهرن بیر شکیلده شنلیک تۇرنلره گئچیری‌لیر.

سوسن نواده رضى

اڭلبىلىمى يا فولكلوردان، شخسى ياشام يا دا اجتماعىمىزدا نىجه يارارلانماق اولار؟ انسان دىيشىب گلىشدىكجه، اونون فرهنگى ده، فولكلورو دا دىيشىملره اوغرايىر. بو اوزدن ده اڭلبىلىمى نى بۇيۇن، دىيشن و گلىشن بير اولقو كىمى تانىماق اويغون و اولوملو گۇرونور. دولايىسىله ده اڭلبىلىمىنى اورتاق وارلىق، اورتاق آنلايش، اورتاق يۇنتم و اورتاق مسئله لر و موضوعلار كىمى آراشديريب، تانيب- تانيتماق، همچىن آناليز ائله يىب دىرلندىمك گرگلى و يئرلى نظره گلىر. سونرا بو بىلىم دالىندان فرهنگى آنلايش و بىلگى سىنيرلارنىن گئنىشلىنمه سىنه تانيق اولماق ائله چتىن اولماپا قاديىر. بئله ليكله عادت- عنعنلر بىمىزدن فرهنگى ياتىرىم، فرهنگى اورتمىم، فرهنگى چىخارلار و گلىرلر كىمى قاواراملارى تعريفله يىب، چاغداش ياشا دىغىمىز جامعهدن داها درىن آنلايشلارلا يئتيشه بىلريك.

اڭلبىلىمىندن نهلر اۇرگشمك اولار؟ بو بىلگى اساسىندا نىجه فرهنگى اولگور و اجتماعى روللارى تعريفلكم اولار؟

هايد گئر دئىير "دوشونمك سورغو ايله باشلار."، يعنى هر نمىه گۇره سوال سوروشورساق، اونا گۇره دوشونموشوك، اونا گۇره بير جوابا يئتيشمك اىستىريك دئمكدىر. اڭلبىلىمىنه ده انتقادى باخىشلا ياناشماق، اجتماع و فرهنگه آناليتىك دوشونجه (تفكر تحليللى) ايله ياناشماق دئمكدىر. دويغوسال يا دا تانىملايىجى (توصيفى) دئىيل، آناليتىك ياناشماق يعنى مدام سوروشاق كى، بو عادت عنعنلر، بو اڭلبىلىمىمىز هاردان و نىجه يارانىب، يوغرولوب، زامان و مكانىن هانسى كوره لر يندن گئچىب بىزه چاتىب، يا اينكى اونون باغلانتىسى باشقا اولقولارلا ندىر، آشكار يا دا گىزلى قاتلار يندا نهلر وار، اولوب اولماماسى ايله نه سونوجلارلا چاتا بىلمك اولار و...

آنالیتیک و انتقادی دوشونجه، الدهه ائتدیکلریمیز بیلگی یا دا تجربه لرله منفعلانه دئییل، آکتیو و فعال شکیلده آنلاشماق دئمکدیر. یعنی بیلگیلی اولاراق دوشونوب اؤزوموزدن سوروشاق کی، اله آلدیغیمیز هر بیر موضوعون ایچ متیننده و آلت قاتلارینداکیلار نه قدر دوغرو دور، هانسی ایدیلاردان دوغولوب یا هانسی آماجلا ایجاد اولونوب... بئله لیکله، بیلگیلری ساده جه توپلاییب ساخلاماق یئرینه اولناری مدام تجزیه- تحلیل ائله ییب یئنیدن گؤزدن کئچیره ریک. فرهنگ و فولکلورون فعال اوخونماسی، اولنارا درین دوشونجه ایله یاناشماق، انتقاد مهارتی ایله یاشاییب مدام دیرلندیرمک (اؤزوموزو، باشقالارینی و چئوره ده کی بوتون اولایلاری) انسانین تجربه لرینی آرتیریب، انسان یاشامی نین سویه سینی مادی و معنوی بویوتلاردا یوکسه لدر.

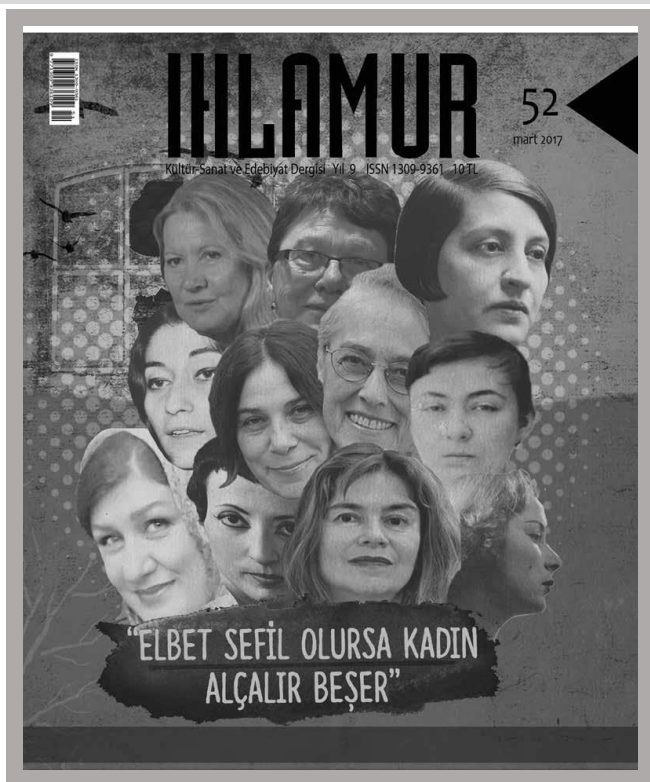
ائلبیلیمی بیزه اؤیردیر کی، انسان نئجه فرهنگ اوره در، اونو نئجه قوللنار، و مختلف چئوره، جغرافیا، تاریخ و توپلوملار یاتاغیندا کولتورل فرقلی لیکلر یارانار، بو فرقلی کولتورلر نئجه بیر- بیر ایله ایلگیلنیب باغلانتی قورار، کولتور بنزریکلری یا دا فرقلی لیکلری نئجه یارانار و بیر چوخ انسانی موضوعلاری بیزیم اوچون آچیقلا یار. ائلبیلیمین اؤیرنمک بیزه کولتورل فرقینده لیک (خودآگاهی فرهنگی)، اؤزوموزو تانیماق، نقد ائلمک و جامعه نی اصلاح ائلمک بیلگی و باشاری سینی باغیشلار. باشقا دئییشله ائلبیلیمی، دونیانی گؤرمک، قاوراماق و بیلیمک شیوه سی دیر.

تبریزلی ناغیل آنالاری سچکین سَرپکایا

حاضیر لایان: سوسن نوادهرضی

بو یازی ایہلامور درگیسی نین ۵۲-جی نومره سیندن (İHLAMUR/-mart 2017) تورکیه تورکجه سیندن آذربایجان تورکجه سینه کؤچورولموشدور.

تورک کولتورونون ان اؤنملی آراشدیرماچی لاریندان بیرى اولان، ضیا گؤک آلپ کیچیک مجموعهده ناغیل لار اوزرینه یازمیش اولدوغو اوصول لارا دایر: خالقیات (۱) ماثالار آدلی یازیسیندا ناغیل لارین آنلادیجیسی ایله ایلگیلی بو بیلگینى وئریر؛ "خالق ناغیلی هر ناغیل

سۆيلىھىدىن ئالېنماز. چۈنكى ناغىلىن ئۆزۈنە مەخسۇس تەبىرىلىرى، ئۆزۈنە مەخسۇس دىلى
 ۋاردىر. ناغىل لارى خەسۇسى تەبىرى ايله، خەسۇسى شېۋەسى ايله نەل ئندن آنەاق اۋقادن
 يئتىشمە ناغىلچىلاردىر. ناغىلچىلار اسكى اۋزانلىغىن قادنلاردا داۋام ئندن بۆلۈمۈدۈر.
 اۋزانلىق، بابادان اۋغولا قالدېغى كېمى، ناغىلچىلق دا آنادان قىزا انتقال ئندر. ارەك
 ناغىلچىلار دا ۋارسا دا، چۈخونلۇغوندا ناغىلچىلار قادين جېنىسېندن دىر."

گۆك-آلپ- ين بو تئبىتلىرى داھا سۈنرا بىر چۈخ آراشدىرماجى طرفىندن تەكرار
 ئىدىلەمىشىدېر. دۈغولۇق پاى يۈكسەك اولان و بللى نەقلەلردن اۋنەل بىر تئبىتى آچىقلايان
 بو ايفادەلر گۆك-آلپ- دان سۈنراكى آراشدىرماجى لارېن دا تآكىدى ايله ناغىل آناسى (ماثال
 آناسى) قاۋرامىنى گۈجلەندىرەمىشىدېر.

ائەلەكى مارەك آزادۈۋۈسكى طرفىندن يازىلان و اىلخان باش گۆز طرفىندن تۈرەجەيە
 چئۈرىلن سېبىرىدان بىر ناغىل آناسى آدى چالېشما دا بو ايفادەنى داشىماقدادېر. چئشىدىلى
 آراشدىرمالار قادين ناغىل آنلادىجى لارى و يا بىر باشقا دئېشەلە ناغىل آناسى قاۋرامى
 اۋزىرىندە دۈرمۈشۈدۈر و قادين آنلادىجى ايله ناغىل آراسىنداكى اىلېشەككە تۈشلەمىشىدېر.

تۈرەك خالەق بېلىمى آنلېندا ياپىلان، تۈرەك سەھەسېنە يۈنەلېك و درلەگە دايانان ناغىل
 آراشدىرمالارېندا استاتېستېك باخېمدان ۋىرىلر گۆك-آلپ- دان و دېگەر آراشدىرماجى لاردان
 فرەقلى بىر سۈنۈچ اۋرتايا قۈيمەقدادېر. بىر چۈخ آراشدىرمانېن ناغىل آنلادىجىسى قايناق
 شەخەس سايىلارېنا گۆرە ارەك ناغىل آنلادىجى لارى ايله قادين ناغىل آنلادىجى لارى نېن
 سايىسى دنگەلى دېر. حەتى مەتن ائەكېجى- نېن قۈنۈيلا اىلگىلى آراشدىرمالارېنا گۆرە درلەگە
 دايانان بىر چۈخ چالېشما دا ارەك ناغىل آنلادىجىسى سايىسى، قادين ناغىل آنلادىجىسى
 سايىسىندان چۈخەدۈر. بورادا جريانا درلەجە نېن و قايناق شەخەس جەنسېتى، ارەك بىر
 درلەجەجە نېن قادين بىر آنلادىجىدان درلەمە آپاردىغېنداكى چەتئەللىكلەر و تام ترەسى
 دۈرۈمدەكى، سېخىنەتيلار ايله چئشىدىلى ائەكلەر (عامللر) گېرەكەدە دېر. بو بېلگى نېن يانېندا
 ناغىلېن قادينلار طرفىندن دا آنلادىلان و يا باشقا دئېشەلە قادينلا بېرلەكەدە آنىلان بىر آنلاتى
 اولدۇغۇنۇ بىلەرتەك (مەشەخە ائەلەمەك) مۈمكۈندۈر.

آنلاتىلارېن (رۈايتلرېن) تەلېنە باخەدېغېمىزدا اىلەك آنلادىجى تېپى شامان/ قام
 آنلادىجىلارلا قارشىلاشېرىق. اۋنلارېن آنلاتەمىش اولدۇغۇ مەتەلەر و يا مەتەك آنلاتەلار
 (اسطۈرەلەر و اسطۈرەۋى رۈايتلەر) چئشىدىلى سۈسۈيۈ- كۈلتۈرل (اجەمەئە- فرەنگى)
 دېشەلەرە باغلى اولاراق چئشىدەلنەمىش (تەنۈع تەپمىش)، باشقا نەۋەلر بو آنلاتىلاردان
 دۈغەمۈش و شامان/ قاملارېن آنلادىجىلىق اۋزەللىكلرى دە فرەقلى آنلادىجى تېپلرېنە
 داغىدەلەمىشىدېر.

ائىلىيىمى درنگىندە سوسن نوادەرضى ايله آپارىلان درلمەدن بىر شكىل
شكىل: لىلا آفتاب آذرى

بو نۇقتەدە ناغىل پروفىسورل بىر آنالادىجى تىپىندىن باغىمىسىز، ھەر كىس تىرىندىن آنالادىلا بىلەن بىر نۇع اولاراق اورتايا چىخىمىش و ناغىل لاردا مەتنىن اكىچى نىن ايفادەلرى ايله مەتتىك ياراتمىلارنىن اولانغان اوستو و فانتاستىك اۋزلىكلىرى انسان و انسان دىشى كاراكتىرلى باغلى اولاراق آنالادىلماغا باشلاندىرىن، بو آنالامالارنىن يىر و زامانا باغلى اولمىدان و دە بىللى بىر آنالادىجى تىپىنە باغلى اولمىدان آنالادىلما لارى سۆز قونوسو اولمىشودور. بو آنالامالارنىن اۋزىنە عايىد بىر چىشىد گەلەنگى اولوشماقلا بىرلىكىدە، بىللى بىر آنالادىجى تىپىنە باغلى بىر گەلەنك اولوشدورمالارى سۆز قونوسو دىيىلدىر. باشقا بىر ايفادە ايله، ناغىل لار ھەر كىس تىرىندىن آنالادىلا بىلەر بىر اۋزلىك عرض ائىدەرلەر. ناغىل لارنىن آنالامى نۇعلىرى اىچىندەكى يىرى داھا سونراكى دۇنمىلدە دە عىنى اولمىشودور. آنچاق، تارىخىل گىلىشىم سورەجىندە مۇسۇع چىشىدىللىكى و اىچرىك زىنگىن لىشمەسىنە اوغرامالارى سۆز قونوسو اولمىشودور.

بوتون بو اۋزلىكلىرى ايله ناغىل ھەر كىس تىرىندىن آنالادىلا بىلەن، اۋزىل بىر اجرا اورتامى و زامانى اولماقلا بىرلىكىدە گىللىكە آخىشام وختلارنىدا، اوغىون بىر اورتامدا آنالادىلماسى تىرىجى ائىدىلەن، بىللى بىر سورەدە آنالادىلىپ بىتىرىلەن، نىر اولاراق دانىشما دىلى ايله اجرا ائىدىلەن، گىرىش/ باشلانقىچ، باغلاما و بىتىرمە فورمىل لىرنە (گىرىش/ باشلانقىچ فورمىل لىرنە بىر اۋزىك: بىرى وار اىمىش، بىرى يوخ اىمىش). صاحب اولامىلەن، كاراكتىرلى؛ انسانلار، حىوانلار، گرچك و گرچك دىشى بوتون وارلىقلار اولامىلەن، چىشىدىلى فانتاستىك ماجرالارى آنالادان و اىلنمە، اىلندىرمە، ائىتتىمە، چىشىدىلى مىسزالارى يىتىرمە، گەلەنكلىرى كۆچورمە، دىل قابىلىتىنى اولوشدورما و گىلىشىدىرمە ايله

تبریزین اؤنملی مرکز لریندن ائل گؤل

ایران تاریخی بویونجا ایرانین اؤنملی شهرلریندن بیرى اولان تبریز (۱۲) اوزون سوره بویونجا ایران جغرافیاسیندا قورولان و چوخ تورک و یا تورک سویلو خاندانلارا صاحب اولان فرقلى دؤلتلرین باشکندی اولموشدور. بو شهر، گنچمیشدن گونوموزه ایپک یولونون اوزرینده اولماسی و بولوندوغو جغرافیا اعتباری ایله اورتا آسیادان گلیب ایراندان گئچن و قافقازیا ایله آنادولونو دا قاپسیان تجارت یوللارینین توققوشما نقطه لریندن بیرى اولماسی ایله حرکتلی لیگین وار اولدوغو، کولتورل آنلامدا توپلایانا و داغیدان بیر مرکزدر. شرقدن و غربدن بیر چوخ فرقلى تجار توپولوغونون گنچیش نقطه سی اولان تبریز گونوموزده هله ده آکتیو اولان و دونیانین ان بؤیوک قاپالی چارشیلاریندان بیرى اولان قاپالی چارشی تبریز بازاری ایله بیر تجارت مرکزى اولما اؤزلیگینی دوام ائتدیرمکده دیر. تاریخی بیر تورک شهری اولان تبریزین بو اؤزلیکلى، اونون کولتورل آنلامدا حرکتلى بیر مرکز اولماسینی ساغلامیشدیر و حرکتلى لیک کولتورل عنصرلرده ده اؤزونو گؤستمیشدیر.

بیر چوخ آنلادیجی تیپی و آنلاتی نوعونون یانیندا تبریزده ناغیلچیلیق ایله ناغیل آنالیغی دا گنچمیشدن گونوموزه اوزانان بیر گلهنگه صاحب دیر.

تبریزلی ناغیل آنالارینین بیر قیسمی عینی زاماندا خالق بیلگیسی آنالیندا آراشدیرمالار آپارماقدا و چنشدیلدی مقاله لر، کؤشه یازی لارینین یانیندا کتابلار دا یازاراق بو آنلادا چالماقدادیرلار. بو **ناغیل آنالاری** باشدا ناغیل لار و ناغیل آنلادیجیلیغی اولماق اوزره، بللی بیر دوشونجه محورینده حرکت ائتمکده دیرلر. درلمه آپاردیغیم **ناغیل آنالاری**نین تمامی ناغیل لاری یاشلی لاردان ائشیتدیکلرینی و بو ناغیل لاری حافظه لرینده توتوب، فرصت تاپدیقجا آنلاداراق آنی لاری، گنچمیشلری و ان اؤنملیسی ده بؤیوک لریندن اؤیرندیکلری ایله کیملیکلرینی یاشاتدیقلارینی بللی ائتمیشدیلر. گونوموزده بوتون دنیادا اولدوغو کیمی تلویزیون و اینترنتله بیرلیکده ناغیل گلهنگی تبریزده ده ضعیفه مکده دیر.

آنجا بیر چوخ ناغیل آناسی آز دا اولسا گله‌نگی داوام انتدیرمگه چالیشماقدادیرلار. درلمه آپاردیغیم **ناغیل آنالاری** ندان بیر اولان سوسن نواده‌رضی بو گروپا ان یاخشی اؤرنگی تشکیل ائدیر. اصلینده گؤزلیک سالونو اولان سوسن خانیم، بیر یاندان دا خالق بیلگیسی آراشدیرمالاری آپارماقدا و تبریزده خالق بیلگیسی اوزرینه چالیشان **اټلبیلیمی درنگی** یؤنتیم قورولوندان دیر. سوسن خانیم بیزه ۱۲ ناغیل آناتلمیشدیر. چئشیدلی درگیلرده خالق بیلگیسی اوزرینه یازیلار یازان سوسن خانیم ناغیل لارین دیلینی، کیملیگینی و گنچمیشینی یاشاتما آراجی اولدوغونو سؤیله‌مکده‌دیر. بو گون ایراندا اوخوللاردا فارسجا اؤیردیلمکده‌دیر و اوشاقلار تورک دیلینی ائوده اؤیرنیب قوللانیرلار. سوسن خانیم دا ناغیل لارین بو نقطه‌ده ایشله‌وسل (کاربردی) اولدوغونو بللی ائتمکده‌دیر. بونون یانی سیرا سوسن خانیم، ناغیل لار آراجیلیغی ایله آنالاری ایله، دولایسی ایله گنچمیشلری ایله باغلانتی قوروب کیملیکلرینی، گله‌نکلرینی گله‌جگه داشیما رسالتی‌نی ده عهده‌دار اولدوقلارینی بیلدیرمکده‌دیر.

باشدا سوسن نواده‌رضی اولماقلا تبریزده هم ناغیل آنالادان هم ده خالق بیلگیسی ایله ایلگیلی چالیشمالار آپاران **ناغیل آنالاری** قادینلارین باسقی آلتیندا توتولدوغو بیر جغرافیادا ایکی قات چتین شرطلر آلتیندا آنجا ایکی قات اؤنملی نقطه‌ده‌دیرلر. تبریزی تورک **ناغیل آنالاری** هم قادین کیملیکلری ایله هم ده تورک کیملیکلری ایله اجتماعی یاشامدا یئر آما چاپاسیندادر و بو نقطه‌ده ناغیل لار اونلارین نوستالژینی هم یاشاییب یاشاتدیقلاری هم ده یارینا داشیدیقلاری بیر نقطه‌ده ایشله و قازانماقدادیر. تبریزی **ناغیل آنالاری** ندان سوسن نواده‌رضی، گونش امانی و رویا راک-ین چالشمالاری آراسیندا اولان تاثیر گؤستریمی ده بونا بیر اؤرنک‌دیر. چئشیدلی چتینلکلی آشاراق صحنه‌لرن و تبریزی تورکلرین ناغیل لاری باشدا اولماقلا بیر چوخ گله‌نکسل عنصرونه یئر وئرن بو اویونون تلویزیوندا گؤستریمه‌سی چئشیدلی سببلرله مومکون اولمامیشدیر. آنجا گینه ده **ناغیل آنالاری** نین اؤز چابالاری ایله ناغیل لارینی یاشاتمالاری و امک‌انسیزلیق نقطه‌سینده‌کی چتینلیکلره رغمن صحنه‌لندیره بیلمه‌لری اونلارین دوروشونو سرگی‌لمکده‌دیر.

سون اولاراق آدی گنچن **ناغیل آنالاری** نین تبریز تورکلرینی اونلو ناغیلچیسی صمد بهرنگی‌نی اوخوموش اولدوقلارین و ناغیل آنلادیجیلقلاریندا اونون ناغیل لاریندان و چالیشمالاریندان ائتکیلنمیش اولدوقلارینی دا وورغورلاماق گرکدیر. بهرنگی‌نین ایران تورکلری و تبریز اوچون کولتور و سیاسی اؤنمینی ده گؤز اؤنونده توتارساق، تبریزی تورک **ناغیل آنالاری** نین قونویا نه قدر حاکیم اولدوقلارینی گؤرمک مومکوندور.

بیر باشقا ناغیل آناسی گروپو ایسه یاشی ایلرله‌میش و بؤیوک اؤلچوده ائیتیم آلامیش، اوخوما یازما بیلمه‌ین قادینلاردان عبارت‌دیر. بیر اؤرنک اولاراق بو آنلادیجیلاردان سونا

آذربايجان، بيزه ۳ ناغیل آنلامیشدیر آنجاک یاشین چوخلوغونا گۆره بیر چوخ ناغیلین آدینى، عمومى خطلرینى خاطرلارماسینا رغمن باشقا ناغیللار آنلادانامیشدیر. اوشاقلیغیندا و گنجلیگینده کۆچرى بیر طایفادا، قاراداغ بۆلگه سینده یاشامیش اولدوغونو بیلدیرن سونا آذربايجان، بۆیوک لریندن ائشیتدیگی ناغیللاری آرتیق اوندان ایسته ندیگینده آنلاتدیغینی، اوشاقلارین دینلمه دیگینی فقط قدیم بیلگیلرین، گنجمیش گلنکلرین داوام ائتدیریلمه سی اوچون ناغیللارین اؤنملی اولدوغونو بیلدیرمیشدیر. سونا آذربايجان ایله ایلگیلی دقتیمی چکن نقطه ناغیللارین هامیسی نین سونوندا دونیا گۆروشونو وورغولایان یوروملار یاپماسی اولدو. بللی بیر باسقى آلتیندا یاشایان تبریزلی بیر قادین اولاراق سونا آذربايجان ناغیللارین بللی باشلی دوشونجه لری چاتدیراراق ائشیدنی بو چتینلیکلره حاضرلادیغینی بیلدیرمیشدیر.

درلمه آپاردیغیم ۸۰ یاشینداکی ناغیل آناسی ایسه آدینین قئید اولماسینی ایسته میشدیر. بو هم بیر قادین اولاراق هم ده سیاسی سببلردن اونون چکینجه لرینی گۆسترمکده دیر. باغ معروف کندیده درلمه آپاردیغیمیز بو ناغیل آناسی ناغیللاری آنلادارکن تئز- تئز متنی کسب، ایران انقلابی اؤنجه سی شاها اشاره ائدرک، یاشادیقارلی دؤنمین چتینلیگینی و قدیملى ارادیغینی اچیقلامیش و سیاسی دوشونجه لرینی، سیاسی بیر اؤزلیگی چوخو زامان بیلینمه یین ناغیل نوعونو ایچینه داخل ائتمیشدیر. ائله کی، ناغیل آنلادارکن ناغیل متنی نین ایچینده تئز- تئز دایانیب، یاشادیقارلی دؤنمده کی سیخینتیلاردان دم وورموشدور.

بو دا بیر ناغیل آناسی نین ناغیلی دوشونجه لرینی چاتدیرماق اوچون نجه ایشلک ائتدیگینه بیر اؤرنک دیر. ناغیللارین ایشلکلی لیگی ناغیل آنالاری آراجیلیغی ایله چئشیدلی مراسم لرده ده داوام ائتمکده دیر. بونا ان اؤنملی اؤرنکلردن بیرى «قارانلیق سوفره سی» آدی وئرلین مراسم دیر. قارانلیق سوفره سی چئشیدلی سببلرله اولوشدورولان بیر یئمک یاپماق، یئمک یئمه و اطرافیندا گلیشیدیریلن مراسم لر بوتونودور. بو سوفره یه ساده جه خانیملار قاتیلار. اوشاق اولسا بیله، اوغلان اوشاغی قاتیلانماز. ائله کی، سوفره ده حامیله بیر خانیم اولسا اونون قارنینداکی، اوشاق اوغلان اولسا، او دا قاتیلا بیلمز. سوفره نین اچیلجاغی ائو تمامیه قارانلیق اولار، آنجاک گرکلی ایشلری گۆرمگه یئتجه جک قدر ایشیقلیق اولار. بو سوفره نین اچیلماغی نین چئشیدلی آماجلاری واردیر. بیر اؤرنک اولاراق بیر ییسی نین ایشلری راست گلیمرسه شانسى نین اچیلماسی اوچون، بیر ییسی نین بیر دیلگی نین یئرینه گلمه سی اوچون بو سوفره اچیلار. سوفره نین ان اؤنملی عنصر و یئمک حاضرلارکن دئییلن ناغیل دیر. یئمگی حاضرلایان یاشلی قادین بو سوفره ایله ایلگیلی بیر ناغیل تعریفله ییر و بو ناغیل دئیین ده بیر ناغیل آناسی دیر. ناغیل دئییلمزسه سوفره نین و یئمگین قبول

اولماياجاغينا اينانيلير. گونوموزده هله ده داوام ائتديريلديگي معلوم اولان بو مراسملر بوتونونده ده ناغيل آناسي و ناغيل لار بللي باشلي دوشونجه لرين داوام ائتديريلمه سينده ايشله وسل (كاربردي) دوروما گتيريلميشدير.

سونوج اولراق بونو دئيه بيليريك كي، ايرانين تبريز شهري، ايران توركلوگونون ان اؤنملي مركزلريندن بيرى دير. بو بؤلگه ده چئشيدلي آچيلاردان باسقى آلتيندا اولان تبريز توركلرى نين بو باسقىلاردان ان چوخ ائتكيلنن قيسميني تبريزلى تورك قادينلارى اولوشدورماقدادير. انجاق اونلار كيمليكلىرني ناغيل آنالارى رولو ايله قوروماقدا و ياشاتماقداديرلار. گله نك ضعيف لمه سينه رغنم ناغيل لارى بيلمه لرى، آنالتمالارى و بو شكيلده كئچميش و گله جك آراسيندا كۆرپو قورمالارى ايله اؤنملي بير رول اويناوماقداديرلار.

ائلبيليمى درنگينده سوسن نواده رضى ايله آپاريلان درلمه دن بير شكل

شكيلى چكن: ليلا آفتاب آذرى

(ساغدان: ائلناز سردارى نيا- سوسن نواده رضى - جناب قدرت ابوالحسنى سهلان -

سئچكين سرپكاي- جناب جليل نژاد)

نوتلار:

- ۱- ضیا گوک آلپ «اوصوللار دایر: خلییات (۱) ماسالار
- ۲- مارک آزادووسکی، سیبیریادان بیر ماثال آناسی، چئویرن: ایلخان باش گوژ
- ۳- بو بیلگیلر حوچام و دوکتورا دانیشمانیم پروفیسور دوکتور متین اکیجی نین ماثال آنلاتیجیلاری نین جنسیتلرینه یۆنهلیک هنوز یایینلانمامیش بیر مقاله سینه دایانماقدادیر.
- ۴- متین اکیجی، "تورک سۆزلو گلهنگینده آنلاتیجیلار و آناتملار آراسینداکی ایلشکییه آرت زامانلی (Diyakronik) و ائش زامانلی (Senkronik) بیر باخیش.
- ۵- شنگول دمیرل، شوکاسپاتاتی و هند کولتورونده قادین، ایستانبول.
- ۶- بهجت نجاتی گیل، طوطی نامه، ایستانبول
- ۷- مین بیر گئجه ماثاللاری- چئویرن: خدیجه ویلدان توپال اوغلو، ایستانبول.
- ۸- مصطفی حامی پاشا و علی راشد بی، مین بیر گوندوز
- ۹- چارلز پرو، پری مال ثالاری- چئویرن: یالچین توکلو
- ۱۰- جاکوب گریم و ویلهلم گریم، گریم ماثاللاری- چئویرن: کاموران شیپال
- ۱۱- بو چالشانین گنلینده کی بیلگیلر «تبریز تورک ماثاللار اوزرینده بیر اینجهلمه" آدلی دوکتورا تئز قونوسو اوچون آپاردیغیم آلان آراشدیرماسینا دایانماقدادیر.
- ۱۲- جیهاد آیدوغموش اوغلو، تاریخده تبریز

تبریزده سوسن نواده رضی ایله بیرلکده آپاریلان درلمه لردن بیر شکیل و بیر ناغیل آناسی
شکیلی چکن: لیلا افتاب آذری

سوسن نوادەرضى

فولكلور، جامەنەن گەنكسل يۇنلرىنى، يەنى ایشلر، داورانیشلار، عادتلر و اینانچ شیوہلرىنى آراشدىرىپ، ایزلەيىر. بو اوزدن دە ئلبىلىمىندە، «گلەنك» بىر تمل كلمە سايىلىر. گلەنك دىدىگىمىزین بىزلردە اوچ ایشلۇى (كاربرد) واردىر؛ عامیانە، دىنى و علمى. عامیانە ایشلۇدە، گلەنك (سنت، سنتى) كۆهنە، قدىم ساياق، منسوخ یا دا متروك اولموشلوق لا بىر معنا داشىماقدادىر. دىنى ایشلۇدە ايسە، گلەنگىن (سنتین) مقدس آنلامى وار و كئچمىشده كىلردن بىزە قالمىش الهى وئىرگى سايىلىر كى، اوندا ھىچ بىر دىشىم، دخالت، قورقولا ماكانى يوخدور، و اونو قورويوب، باشقالارىنا اۋىرتمكلە گلن نسیل لره داشىماق ھر بىر دیندار انسانین گۆرەوى سايىلىر. علمایا گۆرە دە ھر مسلمان گلەنكلرە (سنت)لرە عمل ائتمگە ملزم دىر.

علمى باخىشدان گلەنك (سنت) دوشونجە، داورانیش و دويغولارین مجموعەسى، داھا دوغروسو بىر گروھون اورتاق اجتماعى ياشايىشى نین مىرائى دىر كى، كئچمىش نسیل لردن گلەجك نسیل لره قاليدىر.

عمومیتدە انسانلار گلەنكسل اولان فيكىرلرى و دويغولارى اعمال ائلمەك اوچون، دلیل گتىرمگە احتیاج گۇرمزلر چونكى كولتورون گلەنكسل يۇنلرى ھم كئچمىشدن قالان مىرائىدیر ھم دە ھر بىر گلەنكسل عنصر ائلە بىر دىر داشییر كى، جامعە اونو يارغىلامىشدىر. ھر جامعە آدایىنى تانییر؛ بىلر اولنلارین بىر سىراسى ياخشى دىر، بىر سىراسى پىس دىر. گلەنك، جامعەنن يارغىلارینی قورماقدیر، ھر بىر گلەنكسل عنصر ايسە، بىر ایدە و بىر دىردن حىكايت ائدیر.

ائلبىلىمىنى، گلەنكسل فرهنگى اولگولر كىمى دە تعريف ائتمەك اولار. بو اولگولر انسانلارین دوشونجەسىنى، دويغوسونو و داورانیشینی تعین و تنظيم ائلەيىر. بو اولگولرین گئنىش دايرەسى واردیر و ياشامین بوتون يۇنلرىنى قاپسایار. كۆرپەنن دوغومو، بۇيومەسى،

دیل اۋیرنمەسى، ارگنلىگى، ائولنمەسى، ايش صاحىبى اولماسى و ... تا اۋلمگى نين نئجەلىگى كىمى و اونونلا باغلى اينانجلار.

پوپولار فرهنگى اولوشدوران گلهنكلر اوچ دستەيە بۇلونور:

مادى گلهنكلر، داورانىش گلهنكلرى، دانىشيق گلهنكلرى

مادى گلهنكلر؛ اشىلار، اثرلر، تىكىنتىلر، آراجلار و اورونلر مجموعهسىنە دئىيلير كى، كئچمىشلردن قالىبدىر. فرهنگين بو بۇلومونو، كئچمىشده كىلرين دوشونجه- دويغو و داورانىش اولگولرى و بو گونون گلهنكسل يۇنلرينى تانيتديغى اوچون پوپولار فرهنگدن سايماق اولار. مادى گلهنكلر انسانلاردين مادى احتىاجلاريني قارشىلاماقدان وجودە گلر و اونلاردين دوشونجه و دَيرلرينى، و احتىاجلارينا نئجه جواب وئردىكلرينى گۇستىرر. بو احتىاجلارى دۇرد دستەيە بۇلمك اولار:

آراجلار (موسيقى آلتلر، ساواش ابزارلارى، نقلية وساىلى، ايكىنچىلىك ابزارلارى...)

ائو (تىكىنتىلر، شەرلر)

خۇرك (يئمەلىلر، ايچمەلىلر...)

گئىيم (پالتارلار، باشماقلار، بۇركلر، ساواش گئىملرى، ايش گئىملرى...)

داورانىش گلهنكلرى

بىر سىرا داورانىشلاردين مجموعهسى دىر كى، جامعەدە بىر چوخ انسانلاردين آراسيندا اورتاقدير و اونلارلا عمل ائلمك اوچون بىر نوع اجتماعى ضرورت يا دا باسقين واردير. داورانىش گلهنكلرينين كۇكو جامعەنين دَيرلرى و اينانجلارينداير و جماعت اوچون مهم ساىيلر، آنجاق بو اهميتين ميزانى دا فرق ائلىر، كىملىرينە داها مهمدير و اونلارلا دقت ائتمەك مجازاتلا سونوجلانار، كىملىرينە ايسە آز اهميتلى دىر.

دانىشيق گلهنكلرى

كلمەلر و جملەلر قالىبيندا ايفادە اولونان گلهنكلرين مجموعهسى دىر. بو گلهنكلرين كۇكو بىر جامعەنين اعتقادلاريندان، اينانچيندان، بىلگىلريندن، فلسفەلرندن، دَيرلريندن و احتىاجلاريندان سو ايچىر. دوغروسو ائل ادبىياتى اۋز قيمتىنى و اعتبارىنى هنر و انستىك يۇنلردن دئىيل، جماعت و گرچكلر ايله اولان باغلىيغىندان آلىر. باشقا دئىيش ايله، ائل ادبىياتندا هنر اۋزل ليكلرى دئىيل، اجتماعى اۋزل ليكلر اۇندە دورور.

*

ائلبىلىمى آيلىق بولتن لريندە فولكلوروموزون هر قولوندان توپلانيلان نمونەلر و آراشدىرمالارى پايلاشماقدان، اصيل آماجىمز گلهجك نسيل لره دَيرلى بىر ميراث بوراخماق، بئەلىكلە يارينلاردين فرهنگ ياپىسىنا، آز اولسا دا، بىر دوز آتماق دىر.

اڭلىيلىمىمىز، معنوى مىرائىمىز

سوسن نوادەرضى

اڭلىيلىمىمىز يا فولكلورون اۆزلىكلىرىندىن، اونون تكرر اولونما قابىلىتى و نىسپىلدىن نىسپىلە كىچە بىلمەسىدۇر. ھەر خالقىن اڭلىيلىمىمىز، او بۆلگە انسانلارنىن ددە- نەلرىندىن، آتا- آنالارىندىن ارث آپاردىقلارى داورانىشلار، دىيىشلەر، گىيىملەر، عادت- عنعنەلەر، گلەنكلەر و گۆرەنكلرىنىن مجموعهسىدۇر. دىمەلى اڭلىيلىمىمىز بىر ملتىن معنوى مىرائى سايىلىر.

فولكلورون يالنىزجا كىچمىشلەر عايد اولدوغونو ادعا ائىدلىرىن دوشوندوگونه رىغمىن، دىمەلى بىر كى، فولكلور كىچمىشلردىن بىزە قالان مىراث اولسا دا، حال حاضىردا، بوگونكو جامىعە و ياشامىمىزدا دا جانلى و آخارلى دىر و كىچىلىگىنى ھەلە دە قوروماقدا، گلىشمگە داوام ائتمىكەدۇر. ھەلە دە جماعت، اوزاق كىچمىشلردىن و كىچىن نىسپىل لردىن سىنە بە سىنە گلىب اونلاردا يىتىش مىراث ايلە ياشىرلار و اونلارنى ياشامىنا آنلام وئرن دە بلكە ھمىن فولكلوردور. اصلىندە بىر ملتىن فولكلورونو الىندىن آلسان، بوتون كىملىگىنى الىندىن آلمىش اولورسان.

بو گونكو ياشامىمىزدا حاكىم اولان فولكلور، كىچمىشە ياشايانلارنى فولكلورو ايلە فرقى اولايلىر آنجاق ھەر نە دە اولسا كىچمىشلردىن بىزە قالىب و گونون مقتضىياتى و شرايطىنە گۆرە دىيىش، مودرن لىشەب و بو گون اوچون قوللانان شەكلە دوشوبدور. حتى بعضا بىر فولكلورىك داورانىش زامان اىچىندە بىر دۆرە، اۆزلى شرايطە گۆرە اونودولار، سونرا دوروم دىيىشىدىگىندە يىنە دە فعال اولار يا حتى داھا گوجلۇ و رنگلى ائىل آراسىندا ياشامىنا داوام ائىدور.

توركلر قديم كنجيشه صاحب اولدوقلارى اوچون و گئيش جغرافيا آلانيندا ياشاديقلاريندان دولايى زنگين فولكلور خزينه سينه صاحبديرلر او جمله دن: لهجه لر، ناغيل لار، اويونلار، ايناملار و...

اثلبيليمى موسسه سى درنگينين ايچ بولتنى نين بو سايلاريندا، هميشه كى كيمى، بو خزينه دن اؤرنكلر ماراقلانلار اوچون سونولور.

اوخويانلار و اثلبيليمى بولتنينى ايزله ينلردن اؤزلكله ده فولكلور ساحه سينده اوزمانلاريميزدان خواهش اولونور يازيلارينى، تنقيدلرينى، باخيشلارينى، يارديملارينى و بو ساحه ده بيليك و بيلگيلرينى اسيرگه مەيب، توتدوغوموز يولدا بيزه قىلاووزلوق ائديپ، يارديمچى اولسونلار.

بو سايدا اثلبيليمى عمومى مطلبلريندن علاوه دكتور م. باغبان كريمى نين يازيب، توپلادىغى «زنگان آشيقلارى يا خنياگران سرزمين ماننا» بير كتابدير. بو دگرلى كتابدا آشيق صنعتى حاقيندا عمومى معلوماتوئرلديكدن سونرا، زنگان آشيق محيطى حاقندا، بو محيطين اؤزونه مخصوص داستانلارى و آشيق هاوالارى حاقيندا دقيق معلوماتلار وئريلميشدير، سونرا زنگان آشيق محيطى نين قوجامان آشيقلارى او جمله دن آشيق شيرين و آشيق يوسف جمال دان باشلاياراق بوگونكو چاغداش آشيقلارينين بيرچوخوندان معلومات وئريلميشدير.

آرتيرماليام كى بو اثلبيليمى بولتنى نين ايکينجى ضميمه سى سايلير. بيرينجى ضميمه پروفيسور على قافقازيالى و اونون يازدىغى بير كتابين «قوم- ساوه عاشيق محيطى» عنوانى بير بؤلومو ايدى كى ۸۴- ونجو ساينى نين ضميمه سى كيمى، يايملانميشدى.

درنگيميز بوندان سونرا دا چاليشاجاق اؤزل سايلاردان علاوه هم ده (فولكلور و ديالكولوژى، مونوقرافى، اتنولوژى و ميتولوژى موضوعلاريندا) بير سيرا ديرلى كتاب و مجموعه لرى درگى نين ضميمه سى اولاراق يايملاسين.

اٲلبیلمی نین تانیتما گٲجه سی سوسن نواده رضی

اٲلبیلمی موسسه سی چالیشمالاری نین ۹- جو ایلی بیتیب، ۱۰- جو ایلینه کٲچدیگی، تبریز ۲۰۱۸ اولایینا توش گلیب. تبریز ۲۰۱۸ فرهنگی- معنوی میراثیمیزلا دریندن ایلگیلی اولدوغو اوچون، ایستر- ایسته مز اٲلبیلمی موسسه سی نین اهدافی ایله اوست- اوسته دوشمکده و حتی عینی دوغولتودا (راستا دا) ساییلیر. بو اوزدن موسسه نین مودورلر هئیتی بو موسسه نین چالیشمالارینی داها دا آرتیق اٲلیمیزه و مسئول لاریمیزا تانیدیب، فعالیت دایره سینین داها دا گٲنیش لندیرمک اوچون شرقی آذربایجان اوستانداری نین تبریز شهرداری سینده عالی مشاوریری و تبریز ۲۰۱۸- ین تامالاختیار نوماینده سی، آقای میرعلی اصغر الموسوی و همراهلارینی اٲلبیلمی موسسه سی نین چالیشمالاری ایله یاخیندان تانیش اولوب، گله جکده ایش بیرلیگی آپارماق امکاملارینی دیرلندیرمک اوچون جمعه آخشامی ۲۱ دی ۱۳۹۶ اٲلبیلمی موسسه سینده قوناق ائندیلر.

تبریز- ۲۰۱۸ تده شهرداری عالی مشاوریری و استاندارین تامالاختیار نماینده سی اولان جناب آقای الموسوی و همراهلاری دا اشتراک ائتدیکلری بو ایکی ساعاتلیق برنامه ده اٲلبیلمی طرفیندن علمی دانیشیق و متنوع فولکلوریک برنامه لر، موسسه نین همتی ایله گون اوزو گون کتابلار سرگیسی، فولکلوریک نومایش و آیینی مراسم و آذربایجان میطباخیندان کیچیک بیر اورتک قوناقلار اوچون تدارک گورولموشدو.

اٲلبیلمی موسسه سی نین گوجلو آپاریجیسی، گونش خانیم امانی، برنامه نین باشلانغیچیندا موسسه نین قوروجوسو آقای مهندس صرافینی دانیشماغا چاغیردی.

سونرا آقای قابل نژاد آذربایجان کندلرینده آپاردیغی میدانی آراشدیرمالار و چالیشمالارینا گوره اطرافلی دانیشدی. آقای قابل نژاد آذربایجان کندلرینده اولان گله نکلر و فرقلی- فرقلی مراسم لردن سوز آچاراق بو فولکلوریک ثروتین توریزم قایناغی اولدوغونو و اولکده قازانچ گتیره بیله جگینی وورغولادی.

سونرا، اٲلبیلمی نین بالاجا اویه لریندن اولان آراز و دنیز «تبریز» عطیرلی بیر نچه بایاتی قوناقلار اوچون اوخودولار و بویوک آلفیش آلدیلار.

برنامه‌نمين داواميندا آقاي الموسوي ائلبيليمي اعضاسي و گلن قوناقلار اوچون فرهنگي چاليشمالار و تبريز ۲۰۱۸- هـ گۆره دانيشديلار و جماعت ايله مسئوللارين بو مناسبت اوچون امكداشليق ائتمه‌لرينه تاكيد ائتديب، ائلبيليمي موسسه‌سي‌نين چاليشمالاريندان تقدير و تشكر ائتديلر.

پروگرامين دواميندا سناريوسونو روياناخانيم راک- يني يازديغي «آباجي خانيم» نومايشي‌نين امانورجا اجراسي، هر كسين اورگيني آچيب، اوزونو گولدوردو. آنجاق جناب الموسوي بؤيوك اناسيني خاطيرلاييب گۆزو ياشالدي. اوندان سوروشدوغوموزدا، "منيم ده بؤيوك نهم بله‌ايدى، او يادىما دوشوب، دويغولانديم" دئدى.

بو نومايش ده ليلا خانيم آذرى (سريه رولوندا آباجي خانيمين گيليني)- روياناخانيم راک (آباجي خانيم رولوندا) و گنج هنرمند مهدي تيغ زن (آعا كيچيك آعا، آباجي خانيمين كيچي اوغلو رولوندا) اويناديلار.

ائلبيليمي تانيما گنجه‌سينده «آباجي خانيم» نومايشينده ليلا خانيم آذرى «سريه» رولوندا قايناناسيندان آرزو ائله‌ديكي «ماحموديه» و «اوزومو گوشوارانين» پولونو آليب سئوينجك دوشدو. هابئله گنج صنعتكار فولكلور چوموز، مهدي تيغ زن، گۆزل قوال ايفاسي ايله قديم فولكلوريك ماهنيلاردان بير- ايكي سيني جانلاندirdي.

سونرا گنج فولكلور چولار، ناصر زارعين رهبرليكي ايله بيرليك گروپو، شهرداري‌نين تبريز ۲۰۱۸ اولايي‌نين تام‌الاختيار مسئولونا ياللي آييني رقصي سوندولار. بو گروپون گئييم‌لري، آذربايجان يئرلي گئييم‌لري اوزره اوزمانجا آراشديرمالار آپاران ناصر زارع طرفيندن حاضيرلانميشدي.

ائلبيليمي تانيما گنجه‌سي‌نين لاپ جانا ياپيشان دادلي بؤلومو «تبريز ايكيندي سفره‌سي ايدى. بو سوفرده گۆي كوكوسونو خانيم آبدار، يئرآلما تيكه‌لريني خانيم نواده رضى، قايقاناغي خانيم فتاحي، لبلبي‌ني خانيم آذرى، يئمه‌لي گۆيونو خانم سعيدى و باشقا خانيملار حاضيرلاميشديلار.

آقاي الموسوي برنامه‌نين سونوندا سرگي لنميش كتابلاردان گۇروش ائتدى و بو ائنادا گنج فولكلور چولارلا دا گۇروشوب دانيشديلار، بعضي وعده‌لر ده وئردى كي گرچكلشمه‌سيني اومود ائديرىك. قادينلارين موسيقي و باشقا صنعت ساحه‌سينده چاليشمالارينا گۆره ده مثبت و ائتكيله‌ييجي نظرلر سؤيله‌دى.

ائلبيليمي تانيما گنجه‌سي، كتاب سرگيسينده اولكر خانيم داغقيزي سوركلي شكيل چكيپ مراسيمي ثبت ائتمه‌سيندن علاوه، سرگيني ده لايقينجه اداره ائله‌ييب كتابلاري تانيديردى.

جناب الموسوی قوناقلارا دانشیارکن

مهندس صرافی قوناقلارا دانشیارکن

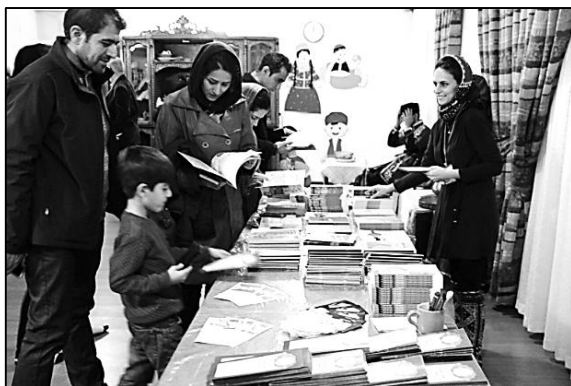
آباجی خانیم نومایشیندن صحنه لر

بوتا رقص گروپو یاللی گندرن

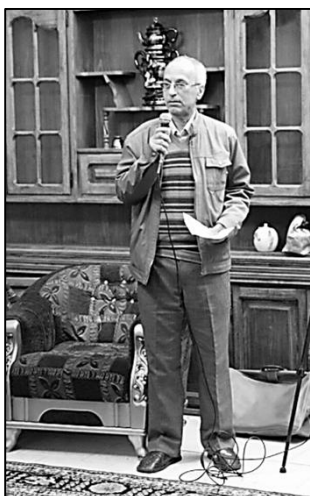
مجلسین سونوندا جناب الموسوی رقص گروپو عضولریله دانیشارکن

کتاب سرگیسی

آخشام یئمگی سوفره میز

جناب رحیم قابل نژاد قوناقلارا
دانیشارکن

آراز و دنیز امانی

ساغدان آقالار: قابل نژاد، الموسوی، هودفر (موسسه ده قورولان کورسو اوتاغیندا)

اٺلبليمي نين ۲- جي «عاشيق دستاني» گنجھسي سوسن نواده رضی

جمعه آخسامي ۲۱ دي ۱۳۹۶، اٺلبليمي موسسه سينده ايکينجي عاشيق دستان گنجھسي کڻچيريلدي. بو گنجھنين دستانيني ايفا ائڊن اوستاد عاشيق غفار ابراهيمي ايدی. بالابان اوستادي آقاي يوسف عباديان و قوال اوستادي آقاي سيفعلي حقي ده اونو مشايعت اٺنديلر.

قئيد اٺتمک لازمدير کي بيرينجي عاشيق دستان گنجھسي آبان آيي نين بيرينجي هفته سينده کڻچيريلميشدير.

بو مراسيمده تبريزدن اشتراک ائڊن بير چوخ فولکلور ماراقليسي و عاشيق دستانينا علاقه سي اولان ادبياتيچي و صنعت سنور قوناقلاردان باشقا، کوموزاندان دا چوخ ڏيرلي قوناقلاريميز واريدی. او جمله دن: غلامرضا کميچاني و جناب کرباسي کوموزان شهر شوراسي عضوو (دعوتليميز اولاراق مرکزي اوستانين کوموزاندان)، مهندس احسان قاسمخاني دعوتليميز اولاراق اراکدان (و اوچو ده محتشم بوزچالي اٺليندن)، مهندس حميد شافعي (دعوتليميز اولاراق بير هفته اونجه اورک عملياتينا رغما اورميه دن گلييلر)، خانم دکتر منيره اکبر پوران و آقاي موسوي تهراندان گلमيشديرلر.

ساغدان: غلامرضا کميجانی، مهندس احسان قاسمخانی، محمد عليپور مقدم، عاشيق حسين ساعی، مهندس جعفر كيوانچهر، مهندس زیدی، مهندس حميد شافعی

ساغدان سولا: عاشيق غافار ابراهيمی، علی برازنده، جناب کرباسی کميجان شهر شوراسی عضو، عليرضا صرافى

باش یازی

فرهنگی گلیشمه (توسعه فرهنگی) /

دغدغه لر و چاره یوللاری

سوسن نواده رضی

گلیشمه یا توسعه همیشه اقتصادی بیر مقوله کیمی تانینمیشدی و اؤلکه لر تکجه بو آچیدان اونا دقت ائلیردیلر یا تعریف ائلیردیلر. باشقا جور دئسک هر جامعه نین گلیشمه سی اوچون اقتصادی گلیشمه معیار و اؤلچو توتولوردو. یعنی اقتصاد بؤیویونجه، تکنولوژی قول-قانا آچینجا، و ثروت ییغیشینجا او جامعه نین گلیشمیش اولدوغونو فرض ائدیردیلر. سونرالار توسعه و گلیشیم مسئله سینه تک بویوتلو باخماق، گلیشمیش مملکت لرده جیددی اجتماعی و چئوره (زیست محیطی) موشکولاتی یاراتدی. آیریجا بو اولگو ایله قاباغا گئتمک همین اؤلکه لرین هر یؤنلو گلیشمه سینده منفی اثرلر قویدو. بیر جامعه ده هر جور دیشیم و هر جور گلیشمه، بوتون اقتصادی-سیاسی و اجتماعی بویوتلاردا، او جامعه نین فرهنگی قبول ائتمکدن آسیلی دیر.

بو اوزدن بیر اویغون فرهنگی یاتاق یارتمایینجا (بستر فرهنگی مناسب)، جامعه نین آیری قوللاردا گلیشمه سی نین گرچکلشمه سینی اومماق اولماز. بو اساسدا سون ایل لرده دنیا مجمع لرینده او جمله یونسکودا فرهنگی گلیشمه موضوعسو دقت لری اؤزونه چکیب.

حتی بو موضوع او قدر یونئسکو اوچون اهمیتلی ایدی کی، ۱۹۸۷ دن ۱۹۹۷ اون ایللیگینی «فرهنگی گلیشمه اون ایللیگی» آدلاندیردی.

ایندی ان اساس سوال بودور: بیر جامعه نین فرهنگی نئجه او جامعه نین گلیشمه سینده رول اوینایا بیلر؟

بیر جامعه نین قوروم لاریندا (نهاد) تثبیت اولان اقتصادی - سیاسی و فرهنگی داورانیشلار (رفتارلار) او جامعه نین گلیشمه سوره جینده (فرآیند توسعه) بؤیوک رول اوینایر. بو داورانیش لارین (رفتارلارین) بعضیسی جامعه نین باخیش لاری و فرهنگی دیرلریندن قایناقلائییر. بو اوزدن دئمک اولار جامعه فرهنگی نین تمیلینی اولوشدوران بو باخیش لار و دیر اولچولری اولکهنین گلیشمه سورجینده تعیین اندیجی تاثیر ی وار.

آیری طرفدن بیر جامعه ده یاشایانلارین، یاشامین اساس مقوله لرینه باخیش طریزی اونلارین سوسیال داورانیش لارینی (رفتارهای اجتماعی) اؤز تاثیری آلتینا آلیر. بو مقوله لر بونلاردان عبارتدیر: انسانین طبیعتی، انسانین طبیعت ایله باغللیغی، زامان (کئچمیش چی، بو گون چو، گله جک چی اولماق)، جامعه ده انسان لارین بیر - بیر ی ایله ایلشیشگیسی (روابط)، یاشام فلسفه سی، انسان و موارء الطبیعه نین رابطه سی، انسانین آیری جامعه لرله رابطه سی و انسانین بیلیم (علم) ایله رابطه سی.

بئله لیکله انسان یاشامی نین هر بو یوتوندا هر بیر تحول یاراتماق اوچون، اؤنجه انسانلارین بو مقوله لره باخیش طریزینی دیشدیرمک گر کدیر. گلیشیم اولگوسو تقدیم ائله ینده بو مسئله یه دقت ائتمه مک، اجتماعی قاریشقیلیق و جامعه نین ایچ او یومونو (انسجامینی) ایتیرمکدن باشقا بیر نتیجه وئرمگه جک.

بوردادیر کی، هر یؤنلو گلیشیمین گرچک لشمه سی اوچون فرهنگی گلیشمه قاورامی بیر آلت یایی کیمی مطرح اولور.

بوردا یئنیدن فرهنگی اینجه لمک و یئنیدن فرهنگی یاپیلانماقدان سؤز گئدیر (نوسازی و نو اندیشی فرهنگی). هئج شبهه یوخ کی، اؤز فرهنگینی آتماغین نتیجه سی اجتماعی کیملیگین (هویت) یوخ اولماسی و جامعه نین گوج، قوام و داوامی نین سوسیال ماسی اولاجاق. آما چاغا او یغون اولراق یئنیدن فرهنگی اینجلمه ایله، گلیشیمه او یغون اولان فرهنگی عنصرلری گوج لندیررک، بوش اینانجلار و خرافات کیمی عنصرلری کی، فرهنگی گلیشمه سینه انگل اولور سئچیب آتاراق فرهنگی آریتماق اولار.

دمک فرهنگی گلیشمه نین هدفی و آماجی انسانین هم مادی هم ده معنوی بو یوتلاردا بؤیویوب تعالی یه چاتماسی دیر.

باش یازی

یئرلی بیلگی (دانش بومی)

سوسن نواده رضی

چئشیدلی و چوخلوق اولان دونیادا، کولتور میراثلارینی اؤزل لیكله ده غیر مادی میراثلاری قوروماق، بونیموزدا اولان لاپ مهم کولتورل بورجلاردان ساییلیر. خانیملار ایسه، بو میراثین لاپ اهمیتلی گؤزتچی لری، قوروجولاری و گلن نسیل لره داشیجیلاری کیمی تانینماقدادیرلار.

دئمک اولار غیر مادی کولتور میراثلارینین بؤیوک حیصه سینین یؤنتیمی (مدیریتی) خانیملارین عهدده سینهدیر؛ بیر چوخ عنعنه لر، ییغوالار، گله نکسل توپلانتیلار، توبلار، دینی- آیینی توره لر، هنری ایفالار، ال ایشلری صناعی و... خانیملارین واسیطه سیله اداره اولونور. نوروز کیمی قدیم تۇرن لر، خالی توخوما، گله نکسل یئمکلر، زومارلار، تۇره لرده پیشیریلیب پایلانانلار، گله نکسل قولچاق و اویونجاقلار دوزلتمک... هامیسی خانیملارین قورویوب، نسیلدن نسیله داشیدیغی صنعت، هنر و باشاریلاردیر.

قادینلار، آیریجا بیر چوخ غیرمادی کولتورون گؤزتچیلری و داوامچی لاری دیرلار. لایلالار، ناغیللار، تیکیش هنرلری، تورکه داوا و گله نکسل طب... بیر چوخ آیین لر و یئرلی اویونلارین گلیب گونوموزه چاتماسیندا قادینلار- بیلهرک یا بیلمه دن- آکتیو و جیددی رول اویناییلار.

بو اوزدن کولتور میراثیمیز، دولایسیله ده زنگین مدنیتیمیزی قوروماق و داها دا ده یرلندیرمک اوچون خانیملاریمیزا آرتیق ده یر وئریم، دستک اولوب، اونلارلا اؤزل ایلگی لنمک لازیم دیر.

غیرمادی کولتور میراثی نین اساسدا شیفاهی اولوب، شیفاهی منتقل اولماغینا گۆره، آیریجا عمومیتده اوشاقلیق دؤورانیندا اؤیره نیب، آلیندیغینا گۆره خانیملار و آنالارین اونو قوروماقدا داها گۆرکملی و داها تاثیرلی رولو وار.

آنا، کولتورل میراث حاقیندا یئرلی بیلگی لری (دانش بومی) اوشاغینا اؤیره دیر، بئله لیکله بو میراثین هم قوروماسینی هم نسیلدن نسیله داشینماسینی ساغلا ییر.

یئرلی بیلگی هر قوم-ون، یئرلی اینانجلار، ده یرلر، یؤنتملر، آراجلار و بیلگی لری ایچهرن میللی وارلیغی و سرمایه سی دیر. بو، همان بیلگی دیر کی، یوزایل لر بویونجا اونون واسیطه سیله روزولارینی چنوره لریندن الدهه ائدیبلر، گئییم لرینی حاضیرلاییلار، اؤز لرینه قالاجاق یئر دوزلدیلر، اوشاقلارینی بؤیودوب بویا باشا چاتدی ریلار، اؤز توپولوقلارینا دوزن وئریبلر، اؤز لرینین و مال-حئیوانلارینین ساغلاملیغینی قورو یوبلار و...

نسیلدن نسیله، سینه به سینه داشینان بو شیفاهی بیلگی گونوموزده سرعت ایله یوخا چیخماق دایر، چونکی کئچمیشده اولان هر بیر گله نک آرادان گئدینجه اونون بؤیوک بیر قیسمی یاددان چیخیب، ذهن لردن اوچوب گئدیر.

دو نیا گلیشمه سینین آرتان احتیاج لاری و عئینی حالدا کوره سل قایناق لارین محدود اولماسی، او یغون بیر بیلگی و تکنولوژی الدهه ائتمه یی گرکلی ائدی ب. کئچن ایکی اون ایل لیگین تجربه سی گؤستریر کی، بو او یغون بیلگی یه چاتا بیلک تکجه بو بیلگی نی بؤیوک لردن اؤیره شی ب، ایشلتمک و او یغولاماق، ها بئله اونلاری جوانلارا اؤیرتمکله مومکوندور.

هئچ شوبهه سیز بوتون یاشلی لاریمیز، اؤز لیکله ده یاشلی خانیم لاریمیز، یئرلی بیلگی لریمیزی قورو یوب گلن نسیل لره داشیماقدا چوخ مهم و بنزرسیز رول اویناییرلار.

شاهسون لرده قوشابالابان

يازان: قربان مهيار

تورکجه يه چئويرن: سوسن نواده رضى

سومسو بالابان (Sümsü Balaban) يا سومسو
دودوک، موغان شاهسونلری و سرحد
ساکینلری نین نفسلی موسیقی (موسیقی بادی)
آلتیریندن بیرى دیر.

ایندی تاپماسی چتین اولان بو گؤزل موسیقی
آلتی، آراز چایی نین قیراغیندان چپر، وانا، کوز،
گورا و سورمه دام اوچون قیشلاغا گتیریلن
قامیش لاردان دوزه لینیردی. البته او زامانلار «دره

یورت» کنارلاریندا دا یاخشی قامیشلار اولاردی. ایندیه، گؤزل طبیعی قامیشلیقلارین
یئرلرینی اکین یئرلری آلیب.

معمولا «سومسو» نو قورومامیش تازا قامیشدان، «دودوک» یا «بالابان» ی قوروموش
قامیشلاردان دوزه لدردیله. دودویون اوزونلوغو تقریباً ۲۵ سانتیمتر اولادی. دودوک یا
بالابانین اوزه رینده کرمه اودوندا داغلاشمیش شیش ایله ۵ یا ۷ دانا گیرده دلیک
آچارمیشلار. دودویون اکى طرفی آچیق اولاردی. اؤیره نمه سی آسانراخ اولسون دئییه، یئنی
یئتمه لر یا دا یئنی اؤیره ن لر اوچون سومسو بالابانین دلیک لرینی ۳ یا ۴ دانا آچاردیلار.
دودویون ایچری قُطرونو نظرده آلاق، داها نازیک و تر قامیش لاردان ۷ سانتی متر
حدودوندا کسردیلر. سومسونون بو بؤلومو چالغیچی نین آغزیندا اولاردی و طبیعی بیر
دویون ایله بالابانا باغلاناردی.

سومسونون دودوک ایچینه یئرلشیلدیگی او بیر طرفی، آچیق ایدی. مهارتلی اولانلار
ایتی و چوخ اینجه پیچاق ایله سومسوده ایکی یؤنتمه تیتره یین و سیلکه لهنن زبانه ایجاد

اثر دىلر. بعضى سومسولردە زبانهنى دويونون ۳-۴ سانتى متر آشاغىسىندان، سومسونون بىرىنچى دويونونه سارى آچاردىلار. البته اؤنجهده زبانهنىن اوستونو پىچاق ايله بىر آز سورتىدىلر كى، زبانه اينجه لىشىن دولايىسىله پوفلهينده داها ياخشى تىتره سين. بعضا ده سومسونون زبانه سىنى دويونون ياخىنلىغىندان آشاغىيا سارى آچاردىلار. سومسونو سىنايدىقان و پوفله دىكدن سونرا دودويون ايچينه سوخاردىلار؛ سومسو و دودويون مجموعه سینه بالابان دئىردىلر.

سومسوبالابانين گؤزل و ياتىملى سسى وار ايدى. «محمود خان نصرالهي» نين يادى عزيز، چوخ گؤزل بالابانلار دوزه لدردى. قوشابالابان دا دوزه لدردى هر دن. بئله كى، بىر بويدا اولان ايكي سومسو بالابانى نازىك تتل ايله بىرى- بىرىنه باغلاردى. قوشابالابانين سسى آيرى بىر رنگده گؤزل ليگى ايله اوركلرى آپارارىب، آدامين روحونو سيغاللاردى. محمود خان رحمتلىك سحرلر قوشابالابان چالاراق، اوبانين جوانلارى و كيشيلرىنى قاينالتيقان قاقاق حركتلى و چكىجى «خورخور» اويونونا چاغيراردى. بئله ليكله اوبانين جوانلارى و كيشيلرى آراسيندا گؤزل و جاناسينر بىر سحر گوشمه سینه (نرمش صبحگاهى) سبب اولاردى. يا اولسون او گونلر، كئچميشده قالان او گؤزل گونلر. دوه اوتاران كئچل اوغلونون ننه سى نين قوولوغوندا بئله بىر مال واردىسا، گتيرسين!

◆ قوشابالابانين شكلى و ياپىسى

موغان شاهسونلرى و سرحد ساكىنلرى نين نفسلى موسيقى (موسيقى بادی) آلتىريندن اولان سومسوبالابانين شكلىنى و ياپىسىنى ت اليميزدن گلن قدر- يئرلى و محلى موسيقى سئونلر و فولكلورچولارين اختياريندا قويدوق. بلكه بىر گون موسيقى سئونلر بو نفس سازىنى يئنىدن جانلاندىردىلار.

- ۱- بىرىنچى بالابان
- ۲- قووشاق (اتصال نوقطاسى)
- ۳- قوشابالابانين دليكلرى
- ۴- قووشاق (اتصال نقطه سى)
- ۵- بىرىنچى سومسو
- ۶- بىرىنچى سومسونون زبانه سى (نشانه سى)
- ۷- سومسو-نون دويمه لى اولان باغلى بؤلومو
- ۸- ايكىنچى سومسونون زبانه سى

۹- ایکینجی سومسو

۱۰- سومسونون بالابانا قووشاق نوقطاسی (اتصال نوقطاسی)

۱۱- ایکینجی بالابان

◆ آچیقلامالار

خلاصه اولاراق متنده گندن بعضی اصطلاحلارین آچیقلاماسی:

حیوانلار شاهسون قیشلاغیندا، قیش فصلینده، اؤزل یئرلرده ساخلانیرمیشلار کی، قیشین شاختاسیندان، یئلدن قاسیرغادا، و بیرتیجی حیوانلارین سالدیریسیندان آماندا قالسینلار.

گورا: گورادا یئنی دغولان قوزولارین ساخلانیدیغی یئره دئییلیردی. گورا دوزه لتمک اوچون یئری ۱ یا ۱/۵ متر گیرده شکیلده قازارمیشلار. ایچینی قامیش ایله هؤررمیشلر. قامیشین اوست قیسمتینی یئرده ۱ متر اوجالیق، یاریم کوره شکیلینده آیرمیشلر و بورغو ایله بیر- بیرینه باغلارمیشلار. آیدیکلری قامیشلارین اوستونو جهین (جگن) ایله اؤرترمیشلر. جهینین اوستونو پئیین و اوت- علف ایله باسدیراردیلار. گورانین بالاجا گیرده قایسی اولاردی.

کوز (koz)، بیر آز بؤیوموش، نچه آلیق اولموش قوزولارین ساخلانیدیغی یئر ایدی.

وانا (vana)، قویونلارین ساخلانیدیغی یئر.

دوله لرین ساخلانیدیغی یئر، قَهَل (qəhəl)

قَهَل دوزلتمکدن اؤتور یئرین ۱/۵ مئتر گیرده قازارمیشلار، ۱/۵ متر ده قَهَل-ین اوزهرینه پالچیقدان- سوواقدان ووار تیکرمیشلر. قَهَل لرین اوستو آچیق اولاردی. معمولا گئییکلی (گیکلو) تیره لرینده اینکلی، آتلاری و ائششکلری کؤهولده ساخلاردیلار.

البته کؤهولدن قویون ساخلاماچ اوچون ده استفاده اولونارمیش.

تؤوله دن ایسه، اینکلری و بیزوولاری ساخلاماغا استفاده اولوناردی. کانکانلار کؤهور دوزه لتمک اوچون یئری اوزو آشاغا قازاردیلار. یئرین ۴-۵ متر آلتیندا اینکلر، آت- ائششکلره آخیر اودالاری تیکردیلر. کؤهول لر قیشدا ایستی، یای- یازدا سرین اولاردی. نه یازبیک کی «کشت و صنعتچیلر» شاهسونلرین بوتون بو اثرلرینی آرادان آپاردیلار. من گۆردویوم تیره لرده، آرتیق قَهَل دن، کؤهولدن، گورادان... هئج بیر ایز قالمیر.

ترکمن صحرا سئلی نین خرابلیقلارلا بیرگه، تورک دنیاسینا سوندوغو گؤزل بیر هدیه سوسن نواده رضی

دده قورقودون یئنلی نوسخه سینی کشف ائدن ولی محمد خوجه نین تبریزده عزیزلمه مراسیمی کئچیریلدی.

تانریدان گلن اولایلارین مطلق گؤزل یانی دا اولاییلر، نئجه کی، ترکمن صحرا سئلی بیر دگرلی کولتور خزینه سینی و اونو کشف ائدن انسانی بیزه تانیلدی.
مهندس حاجی ولی محمد خوجه بیر عؤمور کولتورل چالیشمالاری نتیجه سینده، تورک دنیاسی نین گؤزل و اؤزل اولان دده قورقود کتابی نین دگرلی بیر پارچاسینی اله اندیب، اؤلکه میز و دنیا کولتور میراثینا سوندو.

بو اوغورلو مناسیبتیه گؤره چهارشنبه گونو خرداد آیی نین اییرمی دوقوزوندا، دگرلی عالیم لر، ادبیاتچی لار، خالق کولتور و فولکلورونون بیلگیلی انسانلارینین حضورو ایله ائل بیلیمی مؤسسسه سینده بیر مراسیم کئچیریلدی. بو مراسیمده اشتراک ائدنلر سیرا ایله صحبت لرینی تقدیم ائتدیلر و دده قورقود کتابی نین یئنلی بؤلومو و یا داها دوغروسو ۱۳- نجو بویو و یئنلی سویلاری حاقددا دگرلی بیلگی لر وئریلدی. بو مراسیمین سونوندا سایین مهندس ولی محمد خوجه-یه بیر تقدیرنامه سونولوب، اوندان لاییقینجه تقدیر اولوندو.

دئمه لی بیک دده قورقود کتابی نین کشف اولونان ۳-نجو نوسخه سی کتاب، دده قورقود داستانین ایتیریلیمیش ساییلان ۱۳-نجو بویوندا بحث ائدن ۶۱ صفحه لیک اثرین، واتیکان و آلمانداکی درژدنن نسخه سیندن داها قدیم اولدوغو احتمال ائدیله. تاپیلان یئنلی نسخه ده دده قورقودون ۱۳-نجو بویو اولان «سالور قازانین یئددی باشلی اژدرهانی اؤلدورمه سی» واردیر.

درژدئن و واتیکانداکی نسخه‌نین ۱۵-نجی عصرده یازیا کؤچورولدوگو بیلینیر. بو یئنی تاپیلان نسخه‌نین ۱۵-نجی عصردن اؤنجه‌یه عاید اولدوغو ثبوت یئتیریلیرسه، ان قدیم دده قورقود کتابی اولاجاق.

قئید ائتمه‌لی ییک کی، بو بؤیوک کولتورل کشفه قدر دده قورقود کتابی نین ایک ال یازما نسخه‌سی- واتیکان و درژدئن نسخه‌لری- معلوم ایدی. درژدئن نسخه‌سی مقدمه و ۱۲ بویدان، واتیکان نسخه‌سی ایسه عئینی مقدمه و ۶ بوی دان عبارت دیر. احتمال ائدیله هر ایک نسخه داها قدیم معلوم بیر نسخه‌دن کؤچورولوب.

«کتاب-ی دده قورقود» داستان‌لاری XI-XII عصرلرده و داها اول آذربایجاندا باش وئرمیش حادثه‌لرله سسله شیر. داستانداکی حادثه‌لرین چوخونلغو دمیرقاپی، دربند، برده، گنجه، دره شام، آلینجه، قاراداغ، گؤیجه‌گؤل، قاراچوق داغی و... یئرلرده جریان ائدیر. دده قورقود کتابی نی یازیا کؤچورن شخص دده قورقود-و بو داستانلارین یارادیجیسی، هم ده اشتراکچیس کی می تقدیم ائدیر. بایات ائلیندن چیخمیش بو بیلجی نی اوغوزون موشکول مسئله‌لرینی حل ائده رک گله جکدن بیله خبر وئردیگنی گؤستریر.

